

Vida Joltán

A könyvtáros

1960. ÉVI JANUÁR HÓ / TIZEDIK ÉVFOLYAM

1

TARTALOM

Oldal

Céljaink és feladataink a VII. Pártkongresszus tükrében:

SZEKERES PÁL, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári osztályának vezetője..... 1

KOVÁCS MÁTÉ, az Országos Könyvtárügyi Tanács Elnöke..... 2

JÓBORU MAGDA, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója..... 3

JÁNSZKY LAJOS, az Országos Műszaki Könyvtár főigazgatója..... 4

SALLAI ISTVÁN: Hogyan dolgoznak másutt?..... 5

Az Országos Könyvtárügyi Tanács sztlinvárosi ülése (pr)..... 8

BÁRDOS LÁSZLÓ: „Kiváltságos nemzedék vagyunk”..... 9

A Szabó Ervin Kör újabb rendezvényei..... 10

FODOR ZOLTÁN: A könyvtárszakos egyetemi hallgatók nyári gyakorlatáról..... 11

KORDOS LÁSZLÓ: Egy felmérés, és ami mögötte van (2.)..... 13

Eseménynaptár..... 15

DR. ZOLTÁN JÓZSEF: Legnagyobb helyismereti gyűjteményünkről..... 16

N. RÁCZ ARANKA: Gyermekkönyvtárosok és olvasóik..... 18

GYÓRI GYÖRGY: Nemzetközi politikai plakátkiállítás..... 21

GERŐ ZSOLTNÉ: A szakszervezeti könyvtárak állományáról..... 22

Ismerjük meg a külföld könyvtárügyét! Fontos szovjet párhatározat..... 25

PETROVAY ISTVÁN: A művelődési autók feladatairól..... 27

DR. TOMBOR TIBOR: A Liszt Ferenc-téri új gyermekkönyvtár terve..... 28

Új szakmai kiadványok (Pálvölgyi Endre)..... 31

DERSI TAMÁS: A szocialista realizmus jegyében..... 33

Az olvasómozgalom fóruma. GY. M.: Olvasómozgalom az üzemekben..... 36

Olvasás közben. Levélregény (P. L.)..... 37

Írói arcképek:

-r-a: Barta Lajos..... 38

KATONA JENŐ: Aristophanes..... 40

RUBÓCZKY ISTVÁN: Leonyid Andrejev..... 43

VAJDA SÁNDOR: Katherine Mansfield..... 45

Az új Nobel-díjas: Salvatore Quasimodo (R. M. A.)..... 48

L. K.: Az első holdutazók..... 50

FISCHER HERBERT: Könyvek a műszaki fejlesztés szolgálatában..... 51

FITZ JÓZSEF: A ferencjózsefi korszak magyar diszkiadásai..... 53

LUKÁCSY SÁNDOR: Az első magyar lexikon..... 56

ZOLNAI BELA: A purizmus póré..... 59

Könyvek és filmek. MAÁR GYULA: Az „Emberi sors” példája..... 62

Az olvasó jegyzetei..... 64

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Képek a SzKP XXI. kongresszusáról (S. M.)..... 65

MÜNNICH FERENC: Egységben a békéért, a szocializmusért (S. M.)..... 65

HUSZTY TAMÁS: Játék a múzeumban (Bottyan János)..... 66

KOMJÁTHY GYÓZÓ: All a tenger (Vihar Béla)..... 66

BODÓ BELA: Káin visszatért (Zsadányi Ede)..... 66

BÉKES JÓZSEF: Három királyok (Tuskés Tibor)..... 67

NÁRÁYANA: Hasznos tanítások a Hitopadésa meséiből (Lányi Kamilla)..... 67

FEDERICO GARCIA LORCA: Válogatott írásai (Zolnai Vilmos)..... 68

ANATOLE FRANCE: Barátom könyve (-o)..... 68

VICTOR HUGO: A párizsi Notre-Dame (Szávai János)..... 69

EDMUND WILSON: Művészvilág (Szánthó Dénes)..... 69

DIMITR DIMOV: Elkárhozott lelkek (Bottlik Sándor)..... 70

GEORGES GOVY: Spanyol vér (Z. V.)..... 70

ROSEMARIE SCHUDER: A boszorkány fia (Frank László)..... 71

Po úrfi és a tigris (G. I.)..... 71

LAO SÓ: Fekete Li és fehér Li (Fahidy József)..... 72

A Komszomol története (Cs. Ó.)..... 72

DÉNES ZSÓFIA: Zrínyi Ilona (Aranyossi Pál)..... 73

FEKETE GYULA: A kék sziget (B. G.)..... 73

NAGY ZSUZSA: A huszonegyedik óra (-s-a)..... 73

KIS JÓZSEF: Két szerelem (Csertői Oszkár)..... 74

CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: A XVI. század magyar dallamai (Szöllösy András)..... 75

ANTAL ÁRPÁD: Szentiváni Mihály (-y-)..... 75

URBÁN ERNŐ: Földközébelben (Simándi Béla)..... 76

WILFRED BURCHETT: Fel a Mekong folyón (Földvári Ferenc)..... 76

Művészettörténeti füzetek (-o-)..... 77

LÁSZLÓ GYULA: Botticelli (Körner Éva)..... 77

LÁNG GYÖRGY: Haydn (S-s)..... 78

JÜRGEN THORWALD: A sebészet évszázada (Dr. Weninger Antal)..... 78

S. A. MORISON: Kolumbusz Kristóf a tengerész (M. S.)..... 79

TÓKEI FERENC: A kínai elégia születése (S. L.)..... 79

Technika (Jenőfi M. Imre)..... 80

Rádiotechnikai kislexikon (T. O.)..... 80

Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke (Nagydiósi Gézáné)..... Borító 111.

A címlapon: Illusztráció Cyrano de Bergerac „Holdutazás”-ának első kiadásából

A könyvtáros

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Főszerkesztő: Katona Jenő. Szerkeszti: a szerkesztőbizottság. Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221-293. Terjeszti a MAGYAR POSTA. Kéziratokat nem örzünk meg és nem adunk vissza!

Céljaink és feladataink a VII. pártkongresszus tükrében

SZEKERES PÁL, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályának vezetője:

Pártunk VII. kongresszusa elsősorban a párt és a kormányzat eddigi politikájának helyességét erősítette meg. Ez a megerősítés bizonyos mértékig érvényes könyvtári munkánk fő irányaira is. A kongresszus nyomán ugyanekkor nyilvánvalóvá válik az is, hogy munkánk bizonyos elemeit fejlesztenünk, jelentősen erősíteniünk kell. Másrészt új módszerek kimunkálásával is hozzá kell járulnunk a szocialista öntudat kialakításának és megszilárdításának gyorsításához. A szocializmus építésének meggyorsítása döntő mértékben függ művelődési téren elért eredményeinktől.

Különösen meg kell szívlelnünk a kongresszus emberségtől, szocialista humanizmustól áthatott hangját. Könyvtárosainknak el kell érniök, hogy munkájukat, az olvasókhoz való viszonyukat a kongresszuson megnyilvánult szocialista humanizmus hassa át. A könyvtárosok és olvasók érintkezéséből ki kell küszöbölni minden ridegséget, hivatalnoki szellemet. Olyan legyen a jó könyvtáros, mint a legjobb, ember-szerető, mindig segíteni kész pedagógus.

Ennek a nevelői szellemnek minden könyvtártípusban elsősorban az olvasószolgálatban kell érvényesülnie és erősödni. Nem tűrhetjük, hogy az olvasószolgálatban a dolgozók igényeit semmibe vevő tendenciák jussanak érvényre, vagy akár csak jelentkezzenek. Látniuk kell könyvtárosainknak, hogy dolgozó népünk csak akkor képes megoldani a termelésben reá háruló feladatokat, ha mi, könyvtárosok is segítjük életét jó könyvekkel jobba és szebbé tenni, ha segítjük az ismeretek bővítésének, a termelési kultúra fejlesztésének előrevívó útján.

Beszerezési munkánkat is a kongresszusnak ez a szelleme kell, hogy irányítsa. A kulturális forradalom előrehaladásával egyre inkább a sokoldalúan érdeklődő ember igénye bontakozik ki szemünk előtt. Könyvtári gyűjteményeink kialakításánál, gyarapításánál erre kell figyelniünk. Ne önmagunkból, a könyvtárosi műveltség szintjéből induljunk ki. A könyvtárak előtt álló és betöltésre váró társadalmi szerepet lássuk magunk előtt. Az egyoldalú könyvvállomány nem alkalmas céljaink elősegítésére. Dolgozó népünk nevelésében, tudatának formálásában, ízlésének, emberségének fejlesztésében rendkívüli jelentősége van a szépirodalomnak. De ez önmagában nem elég. Könyvtári állományunk csak akkor válik hatásos gyűjteménnyé, ha az kulturális életünk egészének hú tükre. Megfelelő arányokat kell kialakítani egyrészt a különböző műfajok, másrészt a szépirodalom, a mese, az ismeretterjesztő és szakirodalom és a társadalomtudományi művek között. Csak helyes arányokat tükröző könyvtári gyűjtemény elgáthetheti ki az élő, sokoldalú dolgozó ember igényeit. Az eddigénél sokkal nagyobb gondot kell fordítani az ismeretterjesztő irodalom — ezen belül a természettudományos és a társadalomtudományi munkák — gyarapítására.

Meg kell szívlelnünk a kongresszusnak a tanácsok növekvő feladatkörével kapcsolatban adott irányelveit is. Helyes úton járunk, amikor erősítjük könyvtárainkban a tanácsok befolyását, irányító szerepét. Ezt a fejlődést ki kell terjesztenünk minden könyvtárfenntartó szervre. Az utóbbi két év kézzelfogható eredményei bizonyítják, hogy a fenntartó szervekkel kiépített jó kapcsolat messzemenően segíti könyvtáraink fejlődését. Elért eredményeinket általánossá és szilárdá kell tennünk.

Kongresszusunk célkitűzéseit szolgáljuk akkor is, ha olvasóink igényeinek kielégítését könyvtáraink jobban szervezett együttműködésével szolgáljuk. A könyvtárak körében még meglevő elszigeteltséget meg kell szüntetnünk. Hazánkban már kialakult az a korszerű könyvtári rendszer, amely együttdolgozva sokkal nagyobb hatáskörrel segítheti dolgozó népünk munkáját, mint az egyes könyvtárak külön-külön. Nagy könyvtáraink értékes, de eddig szűk körben hasznosított szolgáltatásait el kell juttatnunk az ország bármely vidékére, minden dolgozóhoz. Meg kell szerveznünk például, hogy az *Országos Mezőgazdasági Könyvtár* korszerű szolgáltatásai a közművelődési könyvtári hálózatok közreműködésével eljussanak az ország min-

den agronómusához, mezőgazdasági szakemberéhez. Az *Országos Műszaki Könyvtár* szolgáltatásait pedig a vidéki műszaki szakemberekhez kell eljuttatnunk. El kell ér-
nünk, hogy a külföldi szaksajtó sokezer cikkének viszonylag kevesek által hasznosí-
tott cikkfordításai a szakemberek minél szélesebb köréhez jussanak el. A termelési
kultúra növelésének elősegítésére módszeres vizsgálatokkal, kísérletezésekkel új uta-
kat is fel kell tárunk. A rejtett tartalékok feltárásával a könyvtárügy területén is
meggyorsíthatjuk a szocializmus végső győzelmét.

Az eddiginél bátrabban kell támaszkodnunk a könyvtárak látogatóinak segítsé-
gére, de bátrabban, nagyobb bizalommal kell építenünk könyvtáraink munká-
jára is. Az előttünk álló problémákat az eddiginél szélesebb körben kell felvetnünk.
A *Könyvtárosok Szabó Ervin* Körének megerősítésével és fejlesztésével egyik formá-
ját találhatjuk meg a könyvtárak dolgozóira való támaszkodásnak. El kell ér-
nünk, hogy a *Könyvtárosok Szabó Ervin* Körében valamennyi könyvtárosunk megtalálja
helyét, a legkülönbözőbb típusú könyvtárak dolgozói — ideértve a vidéki és a társa-
dalmi munkás könyvtárásokat is — kifejthessék alkotó vágyukat. El kell ér-
nünk, hogy a könyvtári dolgozóknak ez a közössége hathatós segítséget adjon az egységes
szocialista könyvtáros szemlélet kialakításához és megszilárdításához, hogy ön-
tevékenyen együttműködve, egymást segítve fejleszthessék szakismereteiket, tegyék
jobbá és szebbé életüket.

Íme, csak néhány gondolat, amely a kongresszus hatására felötlük. Az első tanul-
ságok rögzítése nyomán természetesen alapos elemzés és elmélyült tanulmányo-
zás követi kongresszusunk utasításait, hogy a könyvtári munka fejlesztésének terü-
letén is hosszú időre világosan kijelölt úton haladjunk céljaink megvalósítása felé.

KOVÁCS MÁTÉ, az *Országos Könyvtárügyi Tanács* elnöke:

Az MSZMP VII. kongresszusa közvetlenül is, közvetve is alapvetően megerősíti
és előrendíti az új magyar könyv- és könyvtárkultúra fejlődését.

Közvetlenül azzal, hogy a kongresszusi irányelvek és a második ötéves terv cél-
kitűzései is, a kongresszusi beszámoló és a hozzászólások is művelődésünk eredmé-
nyeinek értékelése során ismételten szóvá tették az új magyar szocialista könyv- és
könyvtárkultúra fontosságának megnövekedését, ennek megfelelően társadalmunk
kulturális életfolyamatainak fejlesztési előirányzata magába foglalja könyvkiadásunk
és könyvtáraink korszerű továbbfejlesztését is. Ezzel könyv- és könyvtárkultúránk
— mint kulturális életünk egyik társadalmilag fontos folyamata — véglegesen és
szervesen beilleszkedik szocialista művelődésünk egészébe.

Közvetve pedig azzal, hogy a kongresszus világosan kitűzte azokat a legfőbb
politikai és világnézeti, gazdasági és műszaki, szociális és kulturális célokat, amelye-
ket a szocialista társadalomépítés elkövetkező szakaszaiban, főként a második ötéves
terv megvalósítása során el kell ér-
nünk. Ezzel félreérthetetlenül megszabta azokat
a feladatokat is, amelyeket könyvkiadásunknak és könyvtárainknak a maguk eszkö-
zeivel s a maguk módján, tőlük telhetően társadalmunk politikai, gazdasági és kul-
turális életében el kell látniuk. Ezek közül különös hangsúly esett és esik arra a sze-
repre, amelyet a könyv- és könyvtárkultúránk a szocialista tudat formálásában és
megerősítésében, az általános műveltségi színvonal emelésében és korszerűsítésében,
a tudományos kutatás támogatásában és a termelőmunka hathatós szolgálatában
magára vállalhat és betölthet.

E *kettős alapvető útmutatás* lehetővé teszi, hogy könyv- és könyvtárkultúránk
irányítói és munkatársai teljes biztonsággal, tudatosan és tervszerűen irányozzák elő
a könyvkiadás és könyvtárak továbbfejlesztésének célkitűzéseit és ütemét. Igaz
ugyan, hogy a kulturális élet három fő területe közül viszonylag ez alkalommal is
több szó esett kultúránk alkotó továbbfejlesztéséről, vagyis az irodalom és a tudomá-
nyok problémáiról, valamint a kulturális életre való ránevelésről, vagyis az isko-
lai oktatás és nevelés kérdéseiről, mint magának a társadalomnak, a dolgozók széles
rétegeinek mindennapi kulturális életéről, tehát a kultúra időszervi értékei közérdekű
felhasználásának különféle formáiról, pl. a könyvkiadásról, a könyvtárakról, a nép-
művelésről stb. Nyilván azért, mert a figyelem ezúttal is inkább az alkotó munkára
és iskolázásra összpontosult. Ez a körülmény azonban a könyvkiadásban és a könyv-
tárak munkájában nem okozhat számottevő nehézséget. Ha könyv- és könyvtár-
kultúránk dolgozói általánosságban is, a maguk sajátos feladatai szempontjából is
behatóan és összefüggéseiben tanulmányozzák a kongresszus politikai, gazdasági,
szociális, valamint kulturális határozatait és útmutatásait, akkor biztatást és erőt
merítenek ahhoz, hogy könyvkiadásunk előirányzatát, könyvtáraink munkáját és
fejlesztését az eddiginél bátrabban, a valóságos társadalmi szükségleteknek meg-

felelően tervezzék meg és szívósabban igyekezzenek megvalósítani. Annál is inkább, mert ebben az összefüggésben a könyv- és könyvtárkultúránk érdekei szükségszerűen egybeesnek társadalmunk fejlődésének egyetemes érdekeivel. Ez tehát nemcsak előnyös lehetőség, hanem egyben közérdekű kötelesség is, amelyet most korszerűen teljesítenünk kell.

JÓBORÚ MAGDA, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója:

Az MSZMP VII. kongresszusa olyan politikai esemény volt, melyet idehaza és külföldön egyaránt élénk figyelemmel kísért a közvélemény. A baráti országok népei őszinte rokonszenvvel és örömmel fogadták a kongresszusi beszámolókat, hazánk, népünk további szocialista fejlődésének a kongresszuson körvonalazott programját. Hasonló rokonszenvvel figyelte kongresszusunkat a kapitalista országok sok millió dolgozója is. Figyelemben, érdeklődésben nem volt hiány azokban a külföldi körökben sem, melyek 1956 óta folyamatosan azt hajtogatják, hogy az MSZMP és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nem élvezi a nép bizalmát, s a köztük levő ellentét előbb-utóbb ki fog robbanni. Jól eső érzéssel tölthet el bennünket az a tudat, hogy a párt VII. kongresszusa barátoknak és ellenségnek egyaránt bizonyosságot adott a magyar népnek a szocializmus ügyével s a szocialista építést vezető MSZMP-vel való őszinte egybeforrottságáról.

A kongresszus számot adott az ellenforradalmat követő három nehéz esztendő gazdasági, politikai és kulturális fejlődéséről, s programot adott a következő esztendőkre. Olyan fejlődésről adott képet, és olyan perspektívát vázolt fel, mely meglepéssel, a jövőbe vetett hittel és bizalommal kell, hogy eltöltsön mindannyiunkat. Bizonyára így tekintenek a kongresszusra a könyvtárosok is, részben mint olyan emberek, akik számára nem közömbös hazánk, népünk életének jobbá, szebbé válása, részint mint szakmájuk, a könyvtárügy lelkes munkásai.

Az a gazdasági fejlődés, melyet az elmúlt három évben megtettünk, s amelyre második ötéves tervünket építjük, népünk anyagi jólétének folytonos emelkedésével együtt kulturális fejlődésének is legbiztosabb záloga. Az anyagi javaknak a második ötéves terv szerinti gyarapodása lehetővé fogja tenni, hogy tovább növekedjék az országban a jól felszerelt iskolák, kultúrotthonok, könyvtárak száma. Másrészt az életszínvonal emelkedése meg fogja növelni az emberek kulturális igényeit, további tanulásra, művelődésre ad lehetőséget azoknak, akik már eddig is bőven merítettek az iskolák, az egyetemek, a könyvtárak, a színház, mozi, rádió és televízió nyújtotta művelődési lehetőségekből, s felébreszti a művelődés igényét azokban is, akik eddig minimális szellemi táplálékkal is beérték.

A gazdasági fejlődésen, az életszínvonal-emelkedésen kívül kedvezően fogja befolyásolni kulturális fejlődésünket az a nyugodt, emberséges politikai légkör is, melyet a kongresszus sugárzott. Ahhoz, hogy az embereknek kedvük és energiájuk legyen a tanulásra, művelődésre, az okos szórakozásra, nemcsak arra van szükség, hogy ne legyenek nyomasztó anyagi gondjaik, hanem szükség van olyan nyugodt politikai légkörre is, melyben biztonságban érezheti magát mindenki, aki becsületesen dolgozik, s lojális népi demokratikus rendszerünk iránt. A kongresszus igen jelentősen segítette ennek az atmoszférának a további kialakulását.

Természetesen kulturális intézmények létrehozása és az emberek művelődési igényeinek növekedése önmagában még nem garantálja sem a kultúra kellő mennyiségi kiterjedését, még kevésbé megfelelő minőségét. A teljes sikerhez szükség van még a kultúra munkásainak öntudatos, szakszerű és lelkiismeretes munkájára is. Igen nagy mértékben a pedagógusok, a könyvtárosok, a kultúrotthon vezetők stb. munkáján múlik, hogy a nép kulturális igényei milyen mértékben növekednek, s hogy a megnövekedett igények hogyan elégülnek ki.

Az Országos Széchényi Könyvtár életében nagy jelentőségű esemény fog következni a II. 5 éves terv időszakában. A könyvtár, melynek anyaga (1,5 millió könyv s több mint 3 millió egyéb nyomtatvány) ma 11 helyen van elhelyezve, át fog költözni a Várba. Ezzel végre meg lesz a lehetősége annak, hogy a könyvtár korszerű, szocialista nemzeti könyvtárrá váljék. A könyvtár olvasótermei a mainál jóval több olvasót fognak befogadni, lehetővé válik szakolvasótermek s külön ifjúsági olvasóterem felállítására is. A könyvtárnak a Várban való elhelyezése módot fog adni arra, hogy minden részlege, gazdag kézirtására, régi és ritka könyvgyűjteménye, hírlap-tára, színház-történeti és zenemű-tára, mikrofilmtára stb. stb. az eddiginél jobban és gyorsabban ki tudja elégíteni a tudományos kutatók, a tanuló ifjúság s a művelődni vágyó nagy közönség igényeit.

Ehhez természetesen arra is szükség van, hogy maguk a könyvtárosok is műveltebbekké váljanak, lépést tartsanak a modern könyvtárügy, a könyvtártudomány magyar és külföldi fejlődésével, jártasak legyenek a különböző szaktudományokban, gyarapodjanak társadalmi ismereteik, politikai és ideológiai műveltségük. Csak ilyen könyvtárosok képesek eleven kapcsolatot teremteni az olvasókkal, megismerni és folytonosan növelni igényeiket, s a könyvtárakat ezeknek az igényeknek megfelelően fejleszteni.

Szocialista fejlődésünknek az MSZMP VII. kongresszusa által felvázolt programja nemcsak abban az értelemben függ össze szorosan népünk kulturális életével, hogy megteremtí a kulturális fejlődés anyagi és politikai feltételeit. Maga az anyagi és politikai fejlődés nem független a kultúra terjedésétől. Minél műveltebbek munkásaink, parasztjaink, értelmiségünk, annál gyorsabban fejlődik az ipari és mezőgazdasági termelés, s annál mélyebben ver gyökeret az emberekben a szocialista politikai öntudat és a szocialista humanizmus. Nekünk, a kultúra munkásainak ennek tudatában, ennek megfelelő felelősséggel és büszkeséggel kell munkánkat végeznünk. A szakértelemmel és öntudattal végzett kulturális munka is szerves része népünk szocialista jövője formálásának.

JÁNSZKY LAJOS, az Országos Műszaki Könyvtár főigazgatója:

A pártkongresszus igen behatóan elemezte gazdasági építőmunkánk kérdéseit, az ipari termelés növekedésének kérdéseit. Fock Jenő elvtárs beszámolójában azokkal a változásokkal foglalkozott, amelyeket népgazdaságunk szerkezetében és arányaiban a legközelebbi hat esztendő alatt kell végrehajtani. A legfőbb feladatok közé tartozik a termelékenység növelése. A munka termelékenysége nálunk nem alakult megfelelően, sőt 1952 és 1955 között egyáltalában nem fejlődött. A gyakorlatban általában az a hibás szemlélet érvényesült, amely szerint a termelést elsősorban új üzemek, új gyárak létesítésével lehet bővíteni. Az új gyárakba azonban sok esetben nem a legkorszerűbb géppark került, s így a technológia nem fejlődött. A termelést tehát elsősorban új munkaerők beállításával növelték. Mindezen hibák ellenére túlszárnyaltuk a fejlett kapitalista országok egész sorát a termelékenység növelésének ütemében, de jelentősen elmaradtunk a baráti szocialista országoktól. A termelékenység növelésének fő útja a hároméves tervben megkezdett út, a *műszaki színvonal emelése*, iparunk szerkezetének átalakítása lesz.

A műszaki színvonal emelésének kérdése, igen összetett valami. Ebbe a kérdés-csoportba tartozik az oktatás (politechnikai képzés), a műszaki középfokú oktatás és a műszaki felsőoktatás, a tudományos ismeretterjesztés, a mérnöktovábbképzés és a műszaki kultúrát terjesztő műszaki könyvtárak munkája is stb. Hazánkban az elmúlt tíz esztendő alatt valamennyi kutató- és tervezőintézetben, csaknem valamennyi nagyüzemben, számos közép-, sőt kisüzemben is megalakultak a műszaki könyvtárak. Munkájuk már eddig is sok segítséget nyújtott a gyárban, intézetben dolgozó szakembereknek. Távollról sem állíthatjuk azonban azt, hogy teljes mértékben meg vagyunk elégedve a szakkönyvtárak munkájával. Igen sok helyen még a vállalat vezetősége sem ismerte fel a szakkönyvtár jelentőségét, ismét másutt nem megfelelő emberre bízta a könyvtárat. Nem használják eléggé az Országos Műszaki Könyvtár dokumentációs szolgáltatásait, és nem fejtene ki elegendő propagandát az üzemben dolgozó műszakiak között. Az egyik legsúlyosabb hiányosságnak azonban azt tartjuk, hogy szinte egyetlenegy üzemben sem fejlődött ki megfelelő *együttműködés az üzemi szakszervezeti* könyvtárral. Ennek következtében a műszaki irodalom túlnyomó részben csak a mérnökök, technikusok kezébe kerül, és még a népszerű szakirodalmat sem olvassák a fizikai dolgozók. Ezen a helyzeten változtatni kell, ha termelési kultúránkat gyökeresen fejleszteni akarjuk. Az új technika kidolgozása, új eljárások, gyártmányok kimunkálása a mérnökök, technikusok feladata, de nem szabad elfeledkezni arról, hogy az új technika alapján a fizikai dolgozók érik el a magasabb termelési eredményeket. Ha pártunk azt várja a műszakiaktól, hogy a fizikai dolgozókkal szorosan forrjanak egyé, tanítsák őket és tanuljanak tőlük, akkor a műszaki könyvtárosoknak is meg kell fogadniuk ezt és mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a műszaki kultúrát, az új szakirodalmat ne csak a mérnökök között, hanem a fizikai dolgozók között is terjesszék. Ennek egyik legjobb útja a szakszervezeti könyvtárakkal való együttműködés. Persze sok esetben a szakszervezeti könyvtáros is segítheti a műszaki könyvtárost, mégpedig elsősorban a propagandában. A kongresszus után most arra törekszünk, hogy meggyorsítsuk a szocialista építés ütemét. Ez pártunk vezetésével, minden becsületes dolgozó összefogásával minden bizonnyal sikerülni fog. Ehhez kell a könyvtáraknak a maguk sajátos eszközeivel segítséget nyújtani.

HOGYAN DOLGOZNAK MÁSUTT?

1.

Ha *A Könyvtáros* hasábjain a járási könyvtárakról cikk lát napvilágot, abból rendszerint vita kerekedik. Így történt ez *Szabó Margit*nak a májusi számban közölt cikkére nyomán is. Az okot vizsgálva, feltehetnénk, hogy a járási könyvtárak munkájában van a legtöbb el nem döntött kérdés. Ilyen azonban egyebütt is akad, ez tehát önmagában még nem indokolná a kirobbanó vitákat. Érdekes dolog, hogy ezekben a vitákban rendszerint csak a járási könyvtárosok vesznek részt, bár felvetődnek olyan kérdések is, amelyek a könyvtárosok szélesebb körét érintik. (Ilyen volt legutóbb pl. a kölcsönzési eljárás körüli véleménycsere.)

Ez a jelenség mást is mutat. Mindenekelőtt azt, hogy az utolsó évek alatt jó néhány kiváló könyvtárossal, kezdeményező képességgel rendelkező járási könyvtárosi gárda alakult ki. Hogy legjobb járási könyvtáraink eredményei mégsem válnak eléggé ismertté, részben azzal magyarázható, hogy közművelődési könyvtárpolitikánk figyelmének középpontjában a megyei és a falusi könyvtárak állnak, s a járási könyvtárak általában meghúzódnak a megyei könyvtárak árnyékában. Régebben az országos értekezletek, vagy a tájértekezletek során szóhoz jutottak a járási könyvtárak is, azonban ma erre alig van lehetőségük. Egy-egy megyei könyvtárnak a járási könyvtárosok számára rendezett értekezlete szűk keret, hogy ott minden járási könyvtári kérdést kielégítő módon meg lehessen tárgyalni. Ezek az értekezleteken egyébként is többnyire a falusi könyvtárak problémái kerülnek szóba.

A járási könyvtárak többsége még ma sem eléggé fejlett, igen sok a gyenge, nem régen nyílt, mostohán kezelt gyenge személyzetű járási könyvtár, de éppen emiatt lenne szükség fórumot biztosítani a járási könyvtáraknak az időnként tartott országos, vagy esetleg a tájértekezleteken, amelyeket egyszerű-másszor egy-egy járási könyvtárban lehetne tartani. Ez a megoldás kielégíthetné a tapasztalatcserékkel szemben támasztott igények egy részét. A járási könyvtárak vezetőinek részvételével tartott leányfalusi tanfolyam jó kezdeményezés volt.

A rendszeres konferenciák tartása mellett sem felesleges tapasztalatcserék szervezése. Helyesen jegyezte meg ezzel a kérdéssel kapcsolatban *Martonosi Pál*: *A tapasztalatcsere csak akkor igazán hasznos, ha a kapcsolatba lévő könyv-*

tárak pontosan előre megállapodnak, mire terjed ki a tapasztalatcsere. A fogadó könyvtárnak pedig jól fel kell erre készülnie. Amint *Martonosi Pál* megállapítja, a tapasztalatcsere nemcsak a látogató, hanem a látogatott könyvtárnak is hasznót hajt, ráébreszti, mely területen nem dolgozik megfelelően.

Kétségtől kivül igen nagy haszna van annak, ha a könyvtárak vezetői, dolgozói egymás könyvtárát meglátogatják. Alapos változás, a munka komoly javulása, tehát nagy eredmény azonban csak akkor várható, ha a tapasztalatcsere során egy-egy dolgozó huzamosabb ideig *tényleges* munkát végez más könyvtárban. Mi az, ami rögtön szembetűnik még egy futó látogatásnál is: a kölcsönzési rendszerben mutatkozó eltérések, a rakatári rend, a nyilvántartási forma. Nem véletlen, hogy a vita is efféle témák körül forgott. *Igazán nagy hasznót azonban a másik könyvtár tartalmi munkájának alapos megismerése nyújt.* Ehhez pedig egy darabig ott kell élni.

Örvendetes, hogy a hozzászólók egytől egyig elítélik azt, hogy egyesek elzárkóznak a tapasztalatcserere érkező könyvtárosok fogadásától. Talán még a meglévő idegenkedés is megszűnnék, ha maguk a megyei könyvtárak vezetői — éppen saját járási könyvtáraik továbbfejlesztése érdekében — jobban támogatnák a járási könyvtárosok tapasztalatcsere kezdeményezéseit, megfelelő helyet keresve számukra, saját területük legjobb járási könyvtárait pedig tapasztalatcsere bázisul felhasználva.

2.

Egy másik kérdéscsoport, amely a vita során többször előbukkant, *a járási könyvtár szervezetével* kapcsolatos. Erről a tárgyról pár évvel ezelőtt volt már vita, úgy látszik azonban, hogy megnyugtatóan még ma sem zárult le. Azokban a járási könyvtárakban, ahol 3 fő dolgozik, szinte teljesen egyöntetűen az a munkabeosztás alakult ki, hogy az olvasókkal való foglalkozás egyetlen ember feladata. Lehet, hogy azokon a járási székhelyeken, ahol a székhely maga falu, a járási könyvtár összes munkájához viszonyítva nem valami nagy az olvasószolgálati munka, tehát egy ember el tudja látni. Mégis helytelen az ilyen egészen kislétszámú könyvtárakban mereven elhatárolni a munkaköröket. *Különösen helytelen az olvasószolgálatból részt nem vállalni, sőt oda a leggyengébben fizetett dolgozót állítani, amint ez egyes helyeken még ma is*

tapasztalható. *Puskás Sándorné* is csak „gyakorlásképpen” javasolja, hogy a könyvtárosok „saját munkakörük ellátása mellett vegyenek részt” a katalógus készítésében, kiállítások rendezésében az állománygyarapításban és a gazdasági természetű feladatok megoldásában is. Egyszer egy elkeseredett járási kölcsönző könyvtáros ezt jegyezte meg: *két bürokrata + egy kölcsönző = járási könyvtár.* Távoll álljon tőlünk, hogy ezt az elkeseredésből fakadó torz állítást igaznak mondjuk. Semmiképp sem szeretnénk lebecsülni azt az áldozatos munkát, amelyet a járási módszertani könyvtárosok végeznek a falusi könyvtárak fejlesztése érdekében. A falusi könyvtárak tanácsi kezelésbe adása ma ugyancsak nagy erőpróbát jelent számukra.

A járási könyvtár vezetőjének is megvan a maga gondja-baja. A feldolgozó munka is mind színvonalasabb lesz. Mégis helytelen az a munkabeosztás, mintha a könyvtárban csak egy könyvtáros volna. Osztoznunk kell tehát *Sina Jenő* megbotránkozásában a marcali járási könyvtár belső munkaelosztását illetően. Nem akarjuk csökkenteni a kölcsönző könyvtáros felelősségét, a könyvek megóvása tekintetében, *de egy három dolgozóval rendelkező könyvtárban egy személynek elismervénnyel átadni az anyagot,* tehát gyakorlatilag a könyvtáron belül egy letéti könyvtárat csinálni, túlzásnak látszik. Mit csinálnak Marcaliban, ha a kölcsönző könyvtáros szabadságra megy, vagy megbetegszik? Bizonyára helyettesítik. Ez esetben a helyettesítő is átveszi aláírással az összes letéti lapot? Vagy ha nem, hogyan tehetik egyedül a kölcsönzöt felelőssé az anyagért? Az eljárást nyilván a legjobb szándék szülte, mégis abból a téves szemléletből fakad, amelynek következtében a kis létszámú könyvtárban is olyan élesen választják el a munkanemeket, mint ahogy egy nagy, tudományos könyvtár különböző osztályai elkülönülnek.

3.

A vita során egyöntetűen az a vélemény alakult ki, hogy a járási könyvtárak fejlődésének legfőbb akadálya a gyakori személyzeti változás. Többek között *Bécsi János* jegyezte meg, hogy Tapolcán 1956 óta van járási könyvtár, s azóta annak összes munkatársai kicserélődtek. Bizonyos, hogy minél kisebb a könyvtár, annál inkább visszaveti a személyzet gyakori cserélődése. A megyei könyvtáraknak általában kialakult már a törzsgárdájuk, ezért a személyi változások ott már nem okoznak túlságosan nagy zök-

kenőt. A járási könyvtárakat azonban szinte megbénítják a gyakori személyi változások. Anyira, hogy szinte mindent újra kell kezdeniök.

Szekeres Pál a megyei könyvtárvezetők ez évi őszi konferenciáján mondott referátumában érintette ezt a kérdést is. Kifejtette, hogy az egyik legfontosabb feladat a járási könyvtárak megerősítése. Egyes megyei könyvtárak azonban úgy látszik nem értenek ezzel egyet. A nyár folyamán végrehajtott fizetésrendezés során ugyanis egyes megyei könyvtárak a bérkeretnek nem egyszer aránytalanul nagy részét a járási és a községi könyvtárak rovására, úgy, hogy a megyei könyvtárnak a maximális, a hálózatnak pedig a minimális kereteket adták. Nyilvánvaló, hogy a meg nem felelő fizetés is egyik oka a személycserének. A megyei könyvtár tehát a fennálló lehetőségek között kövessen el mindent a járási könyvtárak dolgozóinak jobb anyagi ellátása érdekében. E téren még további központi támogatásra van szükség, mert a pedagógusokhoz viszonyítva, a járási könyvtárosok meglehetősen elnyertelen helyzetben vannak, s ez a körülmény igen nehezé teszi a könyvtárosok megfelelő kiválasztását. A megyei könyvtáraknak mégis az legyen a legfontosabb gondjuk, hogy — amilyen mértékben csak lehet — hivatástudattal rendelkező, lelkes embereket válasszanak ki könyvtárosnak. Ugyanis ma még sok olyan ember kerül járási könyvtárba, aki az állást pusztán átmeneti megoldásnak, vagy ugródeszkanak tekinti.

A vita során a járási könyvtárosok a *kölcsönzési rendszer* problémáját is felvetették. Az a kölcsönzési rendszer, amelyet *Szabó Margit* Celldömölkön látott s amely mellett *Sinai Jenő* állást foglalt, lényegében a kettős nyilvántartás bevezetése: amikor a személyi lapot helyezik el lejárattal, a könyvkártyákat pedig a művek szerint. Régebben több megyei könyvtár is így kölcsönzött, de mivel elég sok munkával jár, előnyei ellenére elvetették. A nagyobb forgalmú könyvtárak még ott is, ahol a személyi lapot használják és a behelyezett kártyákat lejárattal szerint rendezik, ma már nem igen írják rá a személyi lapra a kölcsönvett műveket. *Sinai Jenő* igen világosan foglalta össze e rendszer összes előnyeit, s ebből is kitűnt, hogy az olvasott művek feljegyzése a személyi lapra nem nyilvántartási kérdés elsősorban, hanem lehetővé teszi az egyes olvasók, olvasórétegek érdeklődésének tanulmányozását. A személyi lapnak céltudatos felhasználása tehát a könyvtár tervsze-

rűbb állománygyarapítását is segíti, ha a könyvtáros egyes olvasók ízlésének, érdeklődésének fejlődését a személyi lapok segítségével állandóan figyelemmel kíséri. A mostani vitában elfoglalt állásfoglalás azért fontos, mert mögötte a színvonalasabb olvasószolgálatra való törekvés húzódik meg.

4.

A vita a megyei s az országos vezetőknek megmutatta azt is, hogy azok az irányelvek, amelyek a közművelődési könyvtárak fejlesztésében érvényesülnek, nem mindig jutnak el a faluig, de néha még a járási könyvtárakba sem.

Azt hinné az ember, hogy ma, a falusi könyvtárak önálló intézménnyé alakulásának idején, minden könyvtáros előtt világos, hogy az egyes községek által vásárolt állomány az illető községek tulajdonába kerül, akár költségvetési, akár költségvetésen kívül pénzből történt is a vásárlás. A tapasztalatok szerint ugyanis éppen a saját könyvtár létrehozása érdekében hoznak áldozatokat a helyi tanácsok. Meglepődve olvastunk *Puskás Sándorné* cikkében arról, hogy a helyi tanácsok által könyvvásárlásra nyújtott támogatásból vett könyveket a járási könyvtárban központilag dolgozzák fel, tehát lényegében a járási könyvtár állománya

veszik őket. Még ha megkülönböztető jellel látják el, s ha ki is mondják, hogy „ez az anyag a községi tanács és a népkönyvtáros kérése nélkül nem kerül el a könyvtárból, nem csereanyag”, akkor sem helyeselhető eljárásuk, amely nem egyezik meg az országos gyakorlattal. Akár megtörtént már a tanácsi kezelésbe adás, akár nem, *arra kell törekedni, hogy a könyvtárak helyi erőforrásokból törzsállományt alakítsanak ki. Minthogy ez az állomány a község tulajdona, nem vehető a járási könyvtár állományába.*

5.

A *Könyvtáros* hasábjain lezajlott vitának még több részkérdése van, amelyről érdekes lenne beszélni. Befejezésül inkább újra szólunk arról, ami a vitában különösen figyelemreméltó: a vita azt mutatta, hogy sok járási könyvtárvezetőben megvan a kezdeményezés, a kritikai szellem, a szakmai tudás. Ha megtaláljuk a kellő formát, hogy ezt minden járási könyvtár számára megfelelően hasznosítsuk, hamar megszűnhet az a járási könyvtárakról kialakult vélemény, hogy jelenleg járási könyvtáraink a közművelődési hálózat leggyengébb láncszemei.

Sallai István

Könyvtárak! Népművelési otthonok!

Bútor ajánlatunk:

1960. év első negyedévi szállításra

Csővázazó szék:

irányár 133,- Ft

Ezüst színre festett csővázazó,
natúrszínű hát- és üléselappal,
lakkozott kivitelben.

Ettermi asztal:

irányár 250,- Ft

80×80 cm-es asztallappal,
natúrszínben, dörzsölt kivitelben.
Olvasó és klubasztalnak ajánljuk.

Megrendelhető:

Iskolai Felszereléseket Értékesítő Vállalat

Budapest, VIII., Szentkirályi utca 12

Az Országos Könyvtárügyi Tanács sztálinvárosi ülése

Az OKT Sztálinvárosban tartotta október—november havi kétnapos ülését. A tanács tagjai megtekintették a Dunai Vasmű működő üzemét és látogatást tettek a város művelődési intézményeiben. A tanácskozásokat három fontos napirendi pont megbeszélésére fordították.

1.

Gazdag vita bontakozott ki a *magyar könyvtárügyi rendszernek továbbfejlesztési tervéről*, amelyet *Csüry István* terjesztett a tanács elé. *Szekeres Pál* bevezető felszólalásában kifejtette, hogy a könyvtárak fejlődésében új szakaszhoz érkeztünk el. Az elméleti viták és az élet napról napra több kérdést tisztáznak a könyvtári fejlesztés terén. Tisztázódott pl., hogy a mezőgazdaságban nem kell az ipar mintájára külön oktatási és termelési hálózatot kiépíteni. Fontos tennivaló az orvosi és az iskolai könyvtári hálózatok kiépítése, mert ezeken a területeken elmaradás van.

Vértes György szerint a főfeladat a szakkönyvtári hálózatok kifejlesztése, és ezek más hálózatokhoz való viszonyának tisztázása. *Waldapfel Eszter* javasolta, hogy a pedagógiai főiskolák könyvtárai ne az Országos Pedagógiai Könyvtár, hanem az egyetemi könyvtárak hálózatába tartozzanak. *Kovacsics József* sürgette a szakfelügyeleti hatáskör megállapítását és a hálózatok együttműködésének szervezeti szabályozását. *Szónyi László* a termelőszövetkezeti könyvtárak fejlesztését jelölte meg soron következő feladatnak. *Jánszky Lajos* kifejtette, hogy hiányos az üzemi szakkönyvtárak és a szakszervezeti könyvtárak együttműködése. Rendezni kell a dokumentáció problémáját. *Révész Ferenc* a szakkönyvtári együttműködésnek és a munkamegosztásnak, valamint a feladatok összehangolásának szükségességét hangsúlyozta, és sürgette a történettudományi alapkönyvtár kijelölését. *Gortvay György* az orvosi könyvtári hálózat kiépítésének nehézségeiről számolt be és orvosi könyvtári tanács szervezését javasolta.

Sebestyén Géza a szakfelügyelet és a módszertani munka különbségeit fejtette ki. A szakfelügyelő a minisztérium kiküldött ellenőre. A módszertani munka munkamódszerek elméleti ajánlása. Szükséges, hogy a kettő ne olvadjon össze, nem szabad, hogy módszertani elnevezés alatt szakfelügyeleti munka folyék. *Kovács Máté* szerint a mezőgazdasági könyvtári hálózat végleges kiépítése függ a termelési szervezetek végleges kialakulásától. Addig tartasuk függőben a kérdést.

Szekeres Pál kifejtette, hogy a szervezeti kérdések mögött elvi kérdések is vannak. A könyvtárak feladatai a döntők, ezekhez kell szabni a szervezetet, hogy az ne legyen öncélú. Elemezte a városi fiókkönyvtárak szervezeti helyzetét. A városi fiókkönyvtárak a tanácsok nagyobb szerepéből következően városi irányítást igényelnek. A fiókkönyvtárak szakosítása helytelen törekvés. Nézete szerint az instruktori munka régi formája fokozatosan felszámolandó, ez kifejezetten hálózatokon belüli feladat marad, a szakfelügyelet és a módszertani munka pedig országosan fejlesztendő ki. A módszertani munka elsősorban a hálózati központokban érvényesüljön. A minisztérium munkájában az elvi irányító, ellenőrző és összehangoló tevékenység a legfontosabb. Fontos, hogy a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárososztálya ne csak a tanácsi könyvtárakkal foglalkozzék, hanem főfelügyeleti hatáskörét terjessze ki más hálózatokra is. A minisztérium nagyon keveset foglalkozott például eddig a vállalati műszaki könyvtárakkal.

2.

Ugyancsak *Csüry István* előadásában tárgyalta a tanács a könyvtári munkakörök megállapításáról és képesítéshez kötéséről készített tervezetet is. A vita során *Barabási Rezső* szükségesnek tartotta a világnézeti követelmények szabatos meghatározását a munkaköröknél. Egyes esetekben a tervezet követelményeit túlzottnak ítélte. *Kovács Máté* javasolta, hogy az egyetemi oktatáshoz hasonlóan maradjunk meg a két idegen nyelv követelményénél. *Sebestyén Géza* szerint helyes a munkakörök hármas csoportosítása: a felső-, közép- és alsófokú besorolás. *Vértes György* a fejlődési lehetőségek biztosítását kérte. *Páldy Róbert* és *Kerekes András* egyes közművelődési könyvtári munkakörökre magasabb besorolást kért, ez az igény *Szekeres Pál* szerint is jogos. A tanács *Kovács Máté* és *Sebestyén Géza* javaslatára elfogadta a könyvtáros—főkönyvtáros elnevezéseket. Az értékes munkát tartalmazó tervezet kiegészített formáját elnökségi tárgyalás után a tanács a minisztériumhoz terjeszti fel.

3.

A tanácsülés harmadik napirendi pontja Sztálinváros művelődési helyzetének megbeszélése volt. *Sófalvi Endre*, a városi tanács vb. elnökhelyettese ismertette a tanácsülésen Sztálinváros kulturális fej-

lődését. Elmondotta, hogy a város nemcsak azért fiatal, mert újonnan alapították, hanem azért is, mert lakóinak átlagos életkora 32 év. Az építés során a sokfelől toborzott dolgozókból kikovácsolódott az új, közösségi szellemű városi társadalom, amelyben az emberek formálása révén már sikerült kialakítani a szocialista városra jellemző jegyeket. Nagyhatású tájékoztatóját a tanács tagjai hálsán fogadták.

Szekeres Pál megállapította, hogy a

modern ipari kisvárosi könyvtár képe ebben a városi könyvtárban kezd kialakulni. *Révész Ferenc* bejelentette, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár védnökséget vállal a sztalinvárosi Városi Könyvtár felett. *Venezs Béla* városi könyvtárvezető örömmel fogadta ezt az ígért támogatást. A kétnapos tanácskozás *Sófalvi Endre* mondataival zárult, aki örömét fejezte ki, hogy a tanács tagjainak személyében új barátokat szerzett a város.

(p r)

„Kiváltságos nemzedék vagyunk”

Ez a mondás *Joliot Curie*-től származik. Büszke öntudattal tett kijelentése már az ő életében is nagyon megokolt volt, hiszen ő is egyike volt azoknak, akiknek zseniális munkásságával az emberiség „korunk óriásának”, az atomnak leigázójává, s ezáltal a soha nem remélt fejlődésnek megindítójává lett. *Joliot Curie* büszke szavait szinte mindennap elmondhatnók: a gondolkodó emberi agy, a boldogságot kereső emberi akarat csaknem naponta teremt olyan jelentős alkotásokat, hogy önkéntlenül is kitör újjongó szívünkben a „Kiváltságos nemzedék vagyunk!” kiáltás.

Az elmúlt hetekben több ízben is volt erre alkalom: a sarlós-kalapácsos felségjelvénynek a Holdra érkezése, a láthatatlan oldal lefényképezése, *Hruscsov* amerikai látogatása, a teljes Jeszere-ésre vonatkozó szovjet javaslat híre mindig jogosan váltotta ki belőlünk *Joliot Curie* emlékezetes szavait.

Nem vagyunk hát szegények világjelentőségű eseményekben. Sajtónk és könyvkiadásunk dicséretre méltó fürgeséggel követte e rendkívüli eseményeket. A napilapok bőséges beszámolóit után a hetilapok, szaklapok tucatjai értékelik, magyarázzák korunk nagyfontosságú eseményeit. Azután könyvek is jelennek meg. Különösen a *Kossuth Kiadó* szerzett nagy érdemeket abban, hogy korunk nagy jelentőségű eseményeiről érdekes és igényes összefoglalókat jelentessen meg, és újszólván napok alatt juttassa el őket a legszélesebb tömegekhez. Az elmúlt évben a XXI. Kongresszusról, majd az úrhajózásról jelentek meg azon frissiben népszerű kiadványok.

Most pedig igen elismerésre méltó gyorsasággal került a könyvtárosokhoz, az utcai standokra a *Hruscsov—Eisenhower* találkozóról szóló könyv. A rádió, a napi sajtó efemér jellegű hírközlése mellett most már e gyűjtemény foglalja össze a nagy eseményt.

Könyvkiadásunk tehát megteszi kötelességét. De vajon megteszik-e a könyvtárosok is? Részt kérnek-e abból a megtisztelő feladatból, hogy hazánk dolgozóit figyelmeztessék: „Kiváltságos nemzedék vagyunk!”

Közbevetőleg meg kell említenem, hogy bizonyos szemfülesség kell ahhoz, hogy a könyvtárosok még idejében tudomást szerezzenek egy-egy aktuális eseménnyel foglalkozó füzetéről vagy könyvről. Csaknem az a helyzet, mint a Romániában vagy a magyar vidéki városokban megjelenő könyvek esetében: senki sem tájékoztatja a könyvtárosokat idejében a megjelenésről (v. ö. „*A Könyvtáros*” 1959. novemberi szám, 853. old.).

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy még a nagyobb könyvtárak sem igen vásárolják az aktuális — és éppen ezért időhöz kötött érdekességű — eseményekről szóló kiadványokat. Mire az ÁKV lassú — elismerjük: megokoltan lassú — gépezete eljuttatja a friss aktualitású könyveket a könyvtárakba, sokszor hetek múlnak el, s a könyvek időszerűsége már régen a múlté, olvasóik már az újabb világeseemények iránt érdeklődnek.

Több könyvtár meg fanyalogva nézi a friss eseményeknek rotációs papíron való tálalását, és nem veszi meg az ilyen könyvet. Pedig minden könyvtáros jól tudja, hogy felelősségteljes politikai munka végzése nélkül lehet ugyan könyvtáros, de nem lehet szocialista könyvtáros.

Nem vitás tehát, hogy a korunk napi eseményeivel foglalkozó irodalmat is népszerűsíteni kell, sőt gyakran még a könyvnek a könyvtárba érkezése előtt is. A *tatabányai* Megyei Könyvtár nemegyszer kért kölcsön a *Kossuth Kiadó* megyei kirendeltségétől frissen érkezett, időszervi politikai könyveket, hogy a „Legújabb könyvek” polcán elhelyezve felhívja rájuk az olvasó figyelmét. Az érdeklődők azután vagy megvásárolták e könyveket a szomszédban levő *Kossuth-kirendeltségtől*,

vagy előjegyeztették a könyvtárban. A város legforgalmasabb terén pedig térképes táblát helyeztünk el *Mi újság a világban címmel*, mégpedig olyan formában, ahogy ezt a *Sallai—Sebestyén* kézikönyv tanítja. Még piros selyem fonállal is összekötöttük a szóban forgó városokat és a kiállított könyveket (nem újságcikkeket!).

Legközelebb olyan táblát készítettünk, amilyent a nyáron *Drezdában* a *Bezirksbibliothek*ban láttunk. Látogatásunk idején éppen a német kérdéssel foglalkozó könyvek, folyóiratok, frissen cserélt napilapok, fényképek (köztük a *Drezdában* jól ismert genfi küldöttnék, *Peter Florin*-nak a fényképe, stb.). Mindez igen izléseesen, montázszerűen elrendezve. Egy másik hasonlóan hatásos tábla a *Glezoszerre* hívta fel a figyelmet. Legnagyobb könyvtáraink egyidőben térképes sajtótáblákat állítottak ki. Nem lehet-e ezt a helyes kezdeményezést a fenti formában könyvekre, füzetekre kiterjesztve állandósítani?

Anyag megfelelő bőségben kínálkozik.

Hogy a *Hruscsov—Eisenhower* találkozónál maradjunk: milyen gazdag és érdekes táblát lehetne róla készíteni könyvekkel, képes újságokkal, folyóiratokkal (köztük például a *Szovjetunió* c. folyóirat novemberi számával, amely kizárólag ezzel a világeseményvel foglalkozik). A művelődési autók is sokat tehetnének azáltal, hogy a *Kossuth Kiadó* kirendeltségeitől átvett friss, politikai eseményekről szóló füzeteket, könyveket ajánlanák és (árúsítanák) a tanyákon, pusztákon. Az ilyen kiadványok olcsók, mindenki érdeklődésére számíthatnak, különösen az eldugott, istenhátamögötti településeken, ahová sokszor csak a rádióból juthatnak el a legnagyobb események hírei is.

Most zajlott le a VII. pártkongresszus. A számunkra rendkívül fontos és érdekes kongresszusról megjelenő friss kiadványok népszerűsítésével igen sokat tehetnénk dolgozóink politikai érdeklődésének felkeltésére, ébrentartására és tájékozottságuk elmélyítésére.

Bárdos László

A Szabó Ervin Kör újabb rendezvényei

A Szabó Ervin körben hagyományossá vált minden évben egy-egy látogatás a *Csepeli Papírgyárban*. 1959-ben is jelentkezett 39 olyan könyvtáros, akik még nem látták, hogyan készül szakmánk legfontosabb nyersanyaga. Ezek november 12-én keresték fel a gyárat, s ott kitűnő, szakszerű vezetés mellett nézték végig az egész munkafolyamatot.

A magyar könyvtárórstársadalmat már régóta igen élénken foglalkoztatja nemzeti könyvtárunk elhelyezésének kérdése. Valóban a Várba kerül? Hogyan alakítják át számára az egészen más célra tervezett épületet? Erről hallhattunk november 26-án a Könyvtáros Klubban tájékoztatást *Sebestyén Géza* h. főigazgatótól. Vetített képekben mutatta be minden emelet tervrajzát és ezeken magyarázta el részletesen, hogy az egyes osztályok, különgyűjtemények, raktárak hová kerülnek, és hogy miért választották ezt vagy am azt a megoldást.

Az előadás végén a hallgatók számos kérdést tettek fel az új könyvtár megközelítési lehetőségeiről, gépi berendezéseiről, az olvasószolgálat egyes részeinek szétválasztásáról, a ritkaságoknak és a nagyraktárak anyagának védelméről, a műemlék-jelleggel kapcsolatos építészeti

problémákról és arról, hogy a raktári férőhely előreláthatólag hány évre lesz elég.

A Kör az elmúlt évben a sok időszerű vitakérdés és külföldi útibeszámoló miatt elfeledkezni látszott a történelmi tárgyakról. Az ilyen irányú érdeklődést elégitette ki a december 3-ai klubnap, amikor *Fitz József*, a Széchényi Könyvtár ny. főigazgatója tartott a Corvináról előadást. Azaz helyesebben nem is előadást, hanem — mint mondotta — közös könyvnezegetést. A könyvet a vetítógép pótolta, és sugárkévéjében sorra jelentek meg Mátyás király arcképei és a könyvtár legszébb darabjainak címlapjai, díszes iniciáléi, pompás kötése. (Kár, hogy a vetített képek egy része nem volt elég tiszta, nem lehetett jól látni rajtuk a finomabb részleteket.)

Az előadó közben arról beszélt, hogy miképp keletkezett a nagy király könyvtára, hány kötet lehetett benne, hol őrzik ma a megmaradt példányokat. Elmondta azt is, hogy Mátyást régebben azzal vádolták, hogy ellensége a nyomtatásnak. Ennek az állításnak a cáfolatára levetítették a korabeli magyar nyomdák ránkmaradt termékeiből egy-egy lapnak a képét és bemutattak néhány, Mátyással kapcsolatos külföldi nyomtatványt is.

A könyvtár-szakos egyetemi hallgatók nyári gyakorlatáról

Egyetemi könyvtárosképzésünkben az elméleti oktatás mellett egyre nagyobb szerepet kap a gyakorlat. A hallgatók — a tanulmányi anyaggal párhuzamosan — látogatják a különböző könyvtárakat, a nyomdai, papíripari, könyvkötészeti és gépi adatfeldolgozó üzemeket; tanulmányi kirándulásokon vesznek részt, s megtekintik a népművelési intézmények munkáját. Jelentékeny részük az egyetemi évek során könyvtári kisegítő munkát vállal, a hatodik félévet követően pedig közművelődési könyvtárakban kötelező egyhónapos könyvtári gyakorlatot folytatnak. Végül az ötödik tanulmányi évben egy féléven át tanítási, egy féléven át pedig tudományos szakkönyvtári gyakorlati képzésen vesznek részt.

Az elméleti oktatáshoz kapcsolódó könyvtári és egyéb gyakorlat a könyvtárosképzés fontos eleme. A hallgatók szakmai ismereteik nagy részét természetesen az egyetem padjaiban hallgatott előadásokon és szemináriumokon, valamint könyvek és jegyzetek tanulmányozásával sajátították el. A helyszíni könyvtári ismeret- és tapasztalatszerzés lehetőséget ad arra, hogy a tanultakra a gyakorlatban ráismerve, azokat alkalmazkassák és hasznosítsák. De megismereti a hallgatókat olyan, csakis a mindennapi könyvtári munkában előforduló problémákkal is, amelyeket az egyetemi oktatás legfeljebb csak érint, s amelyeket jellegükknél fogva csak a gyakorlatban sajátíthatják el a hallgatók.

1.

Az egyhónapos nyári gyakorlatnak igen nagy jelentősége van az egyetemi képzés gyakorlatívá tétele szempontjából, de igen gazdag az az élményanyag is, amelyet a hallgatók a nyári gyakorlati munka során gyűjtenek. Ezek az élmények felkeltik a leendő könyvtárosok hivatástudatát és felelősségérzetét, felismertetik velük a társadalom- és művelődéspolitikai, szervezeti és gazdasági problémák összefüggéseit.

Az 1959. évi nyári gyakorlatot a hallgatókat foglalkoztató közművelődési könyvtárak — a *győri, miskolci, nyíregyházi, pécsi, székesfehérvári, szombathelyi és veszprémi* megyei könyvtár, a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár József Attila-téri és Gutenberg-téri* fiókja, a *szegedi Somogyi Könyvtár, a keszthelyi járási könyvtár, valamint a Nyomda- és Papíripari Szakszervezet Könyvtára* — körültekintően és minden tekintetben eredményesen bonyolították le. A gyakorlaton részt vett hallgatók pedig valamennyien

lelkiismeretesen és komolyan dolgoztak. Ezt a könyvtárvezetők által a hallgatók munkájáról adott tájékoztató minősítés, illetve a hallgatók sok figyelemre méltó észrevétele és javaslata mutatja. Ezeket a hallgatók munkanaplójukban és abban a szemináriumi dolgozatban rögzítették, amelynek tárgyát a gyakorlati munkájuk során felmerült szakmai problémák közül választották. E dokumentumok alapján adunk összefoglalót az 1959. évi nyári gyakorlat tapasztalatairól.

A *könyvtári állományt* illetően a legtöbb észrevétel annak összetételére és egy részének kihasználatlanságára vonatkozott. Többen felfigyeltek arra, hogy egyes általánosan mellőzöttek minősített állományrészek esetében tulajdonképpen nem az érdeklődés hiányzik, hanem inkább az a baj, hogy a könyvanyag nem megfelelő. Tervszerűbb gyarapításban, céltudatos olvasószolgálati és propaganda munkában, valamint a tényleg felesleges anyag mielőbbi kivonásában látják az állománykihasználás megjavítását.

A *feldolgozási munkával* kapcsolatban több hallgató szót tett a könyvtárel-látó nyomtatott katalóguscéduláinak címleírásai hibáit és osztályozási következetlenségeit, valamint a jegyzékek, annotációk kifogásolható minőségét. Diafilmek esetében a rövidített címleírások alkalmazását javasolják.

Az *olvasószolgálati* munka keltette — érthető módon — a hallgatókban a legnagyobb érdeklődést; itt merült fel a legtöbb észrevétel és javaslat is. Itt voltak először abban a helyzetben a leendő könyvtárosok, hogy — amint többen, szinte megilletődötten megjegyezték — „szemtől-szembe kerültek az olvasókkal”. Most ismerték fel először, hogy milyen feladatot is jelent valójában az olvasói igények kielégítése; itt érezték először gyakorlatban a könyvtáros felelősségét, s értették meg a könyvtári nevelő munka tartalmát.

Sok észrevételt tettek a hallgatók a szabadpolc rendszerrel kapcsolatban, megemlítették annak előnyeit és hátrányait. Megállapítható ezekből az észrevételekből, hogy ahol megfelelő módon alkalmazzák a szabadpolc rendszert, ott a hallgatók e rendszer előnyeit találták szembeűnőnek, ahol viszont a megoldás valamilyen fogyatékosságot mutat, ott kétélyek, aggályok támadtak a hallgatókban.

Hasonló érdeklődéssel kísérték az *állományfeltárás* módszereit is. Meglepetést okozott számukra, hogy a közművelődési könyvtárak olvasóinak tekintélyes

hányada — fiatalok és idősebbek egyaránt — mennyire idegenkedik a katalógusok használatától. Több javaslatot tettek ebben a vonatkozásban, így pl. javasolták, hogy a szakkatalógus dobozaira ne csak az ETO-főosztály számát írják, hanem tüntessék fel a megfelelő tudományág nevét is. Az ifjúsági részlegek betűrendes katalógusait illetően pedig arra hívták fel a figyelmet, hogy a fiatal olvasók nagy része nem a szerző neve, hanem a könyvek címe szerint keresi az olvasnivalót.

Igen sok és sokféle észrevételt váltottak ki a kölcsönzési munka tapasztalatai. Többen szükségesnek tartják az olvasási tervek készítését és használatát is. (Erről a tapasztalatok szemináriumi megbeszélése során élénk vita támadt a hallgatók között.) Az egyik hallgató formális, nem a helyes könyvtárpropagandát szolgáló módszernek tekintette a könyvtár ötezredik olvasójának megjutalmazását; szorinte — s szerintünk is — indokoltabb a régi, állandó olvasók megjutalmazása. Végül több hallgató a munkás- és parasztolvasókkal, valamint az ifjúsággal való foglalkozás fontosságát emelte ki.

A módszertani munka szolgáltatta a hallgatók számára talán a legtöbb újdonságot, ennek ellenére megértették és helyesen értékelték annak lényegét. Az egyik hallgató felvetette azt, hogy a „hálózati” és a „módszertani” munka, bár szorosan kapcsolódó, de lényegében kétféle feladatkört jelent, s kifogásolta az általa ismert megyei könyvtár munkájában ezek teljes egybeolvadását.

Könyvtárpolitikai és igazgatási vonatkozások is megragadták a hallgatók nagy részének figyelmét. Nagy érdeklődéssel kísérték a tanácsi kezelésbe adás mozzanatait, valamint a művelődési autók munkáját. Az autókról többen megállapították, hogy a város és a falu közötti lé-

nyeges különbségek csökkentésének fontos eszközei.

Több helyen — községekben, kis városokban — keveselték a könyvtárak anyagi ellátottságát, kifogásolták a rossz helyiség-viszonyokat, bírálták az állományvédelem és a késedelmi díjak beszedése terén egyes helyeken észlelt lazaságot. Az egyik hallgató említette, hogy egy járási könyvtár — a megyei könyvtár ismételt rosszallása ellenére — egyhetes kölcsönzési határidőt szab meg, ami az olvasókat felületes olvasásra, illetőleg arra ösztönzi, hogy a könyveket olvasatlanul vigyék vissza, másrészt ez a kölcsönzési szabályok megszegéséhez vezethet.

2.

A könyvtár részéről megnyilvánult fogadtatásról, valamint a gyakorlat közben kapott segítségről és tájékoztatásról valamennyi hallgató kedvezően nyilatkozott. Nagymértékben járult ez hozzá a gyakorlat eredményességéhez, s elismerés illeti érte a felsorolt könyvtárakat. A legtöbb helyen jó volt a hallgatók elhelyezése és ellátása is, néhány könyvtár azonban nem tudta ezt még a hallgatók szerény igényéhez mérten sem biztosítani.

Az elmondottakból megállapítható, hogy a nyári gyakorlat hasznos volt a hallgatók részére, s nagymértékben segítette az egyetemi könyvtárosképzés munkáját. De megérte a fáradságot a könyvtáraknak is, és pedig kettős vonatkozásban: egy hónapra lelkes, szorgalmas munkatársakat nyertek a hallgatókban, s ezen felül — és ez a fontosabb — hozzájárultak ahhoz, hogy rövid idő múlva olyan új könyvtárosok kerüljenek a könyvtárakba, akik elméleti felkészültségük mellett már bizonyos gyakorlati tapasztalatokkal is rendelkeznek.

Fodor Zoltán

A kiszállások humorából

K. községben a bányászklub könyvtárát keresi a látogató. A szétszórt településen ide-oda küldöztetik. Végre egy nagy házhoz jut, de kiderül, hogy az óvoda. Mégis arra gyánakzik, hogy itt a klub, mert mögötte rengeteg söröshordót lát. Megkérdezi a konyhán:

— Tessék mondani, itt a bányászklub?

— Igen, de a kimérés csak ötkor kezdődik.

Mindenesetre megmondják a gondnok lakáscímét.

A csengetésre az asszony jelentkezik. Néhány perc múlva kiküldi férjét is.

— Kérem szépen, ön a bányászklub gondnoka?

— Igen.

— A könyvtárát szeretnénk megnézni.

— Az kérem a másik kocsában van.

EGY FELMÉRÉS ÉS AMI MÖGÖTTE VAN (2.)

A régi magyar szépirodalom forgalma

Elemzésünk alkalmával a „régii” szót kissé tágabb értelmezéssel az első kiadásban 1945 előtt megjelent művekre alkalmaztuk. A klasszikus regényírók nagy népszerűségére számítottunk, örvendetes meglepetés azonban, hogy a régi és a mai magyar írók olvasottsága között meglehetősen csekély a különbség (átlag 2,1 kölcsönzés a régiek javára). A pontosan 100 mű népszerűségi sorrendje:

1. Jókai: Sárga rózsá 17,1
2. Jókai: Az aranyember 15,5
3. Krúdy: A vörös postakocsi 14,3
4. Mikszáth: Szent Péter esernyője 14,2
5. Gárdonyi: Láthatatlan ember 13,7
6. Gárdonyi: Egri csillagok 13,6
7. Móricz: Az asszony beleszól 13,4
8. Krúdy: A podolini kísértet 13,1

A sorrendben Krúdy előretörése és Móricz Zsigmond háttérbe szorítása feltűnő. A Móricz könyvek forgalmának csökkenéséről máshonnan is kaptunk jelzést. Okát nehéz volna megtalálni, talán az utóbbi évek kissé túlhajtott propagandájának is eredménye. Egyik népkönyvtárosunk szerint a parasztolvasók nemigen szeretik Móricz sokszor naturalista faluábrázolását. (Ne felejtsük el, hogy Prügy is megyénkben van!)

Legkevesebben verseket olvasnak, kölcsönzésük egészen gyér. Újabb feladat a könyvtárosok számára: irodalmi estek, szavalóversenyek, jó előadók útján a verskultuszt vidékre is ki kell terjesztenünk. Az első lépések ebben az irányban egyébként már megtörténtek. Költőink közül Tompa került az élre, a múlt évben rendezett mintegy 40 Tompa-előadás hatására.

Az új magyar szépirodalom forgalma

A beszerzett könyvek száma és az olvasási átlag jónak mondható. Három-négy évvel ezelőtt a legnagyobb rábeszélésre is alig sikerült egy-egy új magyar művet kölcsönadni, ma az olvasók érdeklődése már önmagától fordul a mai témákat feldolgozó, fiatal írók felé. Igaz, a népszerűség nem mindig jár együtt az irodalmi értékkel, a humoros és riportszerű művek olvasottabbak a nehezebb fajsúlyú, elmélyültebb olvasást igénylő könyveknel, — de ezeket is olvassák. Az értékelésbe csak azokat a műveket vetjük fel, melyek legalább 2 példányban kerültek ki a letéti könyvtárba.

1. Bárány: Csigalépcső 20
- 2-3. Györy: Vérehulló szerelem 18,3
- 2-3. Móricz Virág: Kűszöb 18,3

4. Füst: Konstantin úrfi 17,5
5. Joós: Kaponya Szilveszter 16,5
6. Illés E.: Történet a szerelemről 16,3
7. Tordai: Ubryk Borbála 15,5
8. Bihari: Szomjúság

Néhány műnél felvethetnénk a cím, a film, a címlap rajzának csábító hatását, de a fenti számok még ebben az esetben is értékesek. Noha csak egy példányban voltak meg, szép kölcsönzési eredményt értek el Kodolányi, Kőszegi, Korda, Keller, Várnai könyvei. Berkesi Októberi vihar-a és Mesterházi Pár lépés a határ c. regénye jó közepes forgalmat ért el.

Az orosz klasszikus szépirodalom olvasottsága

Kevés mű jelent meg ebben a csoportban, az azonban azt nézzük, hogy ezek túlnyomó többségükben az átlagolvasó színvonalát meghaladó könyvek voltak. az eredménnyel nem lehetünk elégedetlenek. A fiatal olvasóközönség előtt csak hírből ismert Dosztojevskij elfoglalta az öt joggal megillető helyet.

1. Turgenyev: Tavaszí vizek 8,6
2. Dosztojevskij: Fenér éjszákak 6
3. Dosztojevskij: Bűn és bűnhődés 5,2
4. L. Tolsztoj: Feltámadás 4,5
5. Dosztojevskij: A kis hős 4,3

A szovjet szépirodalom forgalma

1957-ben a szovjet könyvek kiadása és olvasása is visszaesett, utána azonban a kevesebb számú, de színvonalasabb és szép kiállítású művek ismét elnyerték az olvasók tetszését. A humoros tárgy természetesen itt is jobban vonzza az olvasókat. A legjobban olvasott könyvek:

1. Ilf-Petrov: Tizenkét szék 11,6
2. Solohov: Emberi sors 9,1
3. Gorkij: Mesék Itáliáról 9
4. Szolovjev: A csendháborító 8
5. Nyekraszov: A másik asszony 7,3
- 6-7. Babel: Lovashadsereg 5
- 6-7. Panova: Messzi utca 5

A népi demokratikus szépirodalom olvasottsága

Régi adósságunk törlesztését végezzük itt mind nagyobb, de még korántsem elegendő mértékben. A cseh és lengyel szerzők mögött pl. elmaradnak a román írók, hasonlóképpen kevés még a jugoszláv és a kínai könyvek forgalma is. A Svejk-könyv hatalmas sikere azonban nemcsak a könyv tartalmának, hanem nyelvi drasztikumának is köszönhető, sajnos, főleg az ifjúság körében. Sok jó mű olvasatlan meg, a propagandamun-

kának itt is komoly feladatai vannak (Nusics, Krleža).

1. Hasek: Vidám állatkert 23
2. Hasek Svejik 8,2
- 3-4. Polacek: Öten voltunk cimborák 7,6
5. Kratochvíl: Egy muskétás 7,4
6. Lao: A tigriskisasszony 5,5

A régi nyugati szépirodalom forgalma

Olvasottság tekintetében a régi magyar szépirodalom mögött a második helyet foglalta el ez a csoport, ami korábbi könyvkiadásunk hiányai miatt érthető is. *Hugo, Stendhal, Dumas* stb. csak most került a fiatal olvasóközönség kezébe, s sokat segít a film is. Nem vehetjük ma még rossznéven a falusi olvasóktól, hogy *A három testőrt* többen olvassák, mint a *Hiúság vásárát*, ennek ellenére meglepő több, nehézne tartott mű komoly sikere (*Fielding, Wilder, Th. Mann* stb.).

1. Fielding: Tom Jones 24
2. Dumas: Monte Christo 17,6
3. Radiguet: A test öröge 14,3
4. Dumas: A jávai orvos 13,3
5. London: Tengeri farkas 13,2
6. Mark Twain: Egy Jenki... 12,3
7. Wells: A láthatatlan ember 12
8. Lafontaine: Allatmesék 11,5
9. Dumas: A három testőr 11,4
10. Ifj. Dumas: A kaméliás hölgy 10,4

Elég nagy a ma még „felfedezetlen” klasszikus nyugati írók (*Mérimée, Storm, Keller, Meyer*) száma. A két világháború közötti szerzők olvasottsága érdekes módon elmarad a XIX. századi művekét mögött. *Zola* népszerűsége erősen csökkent.

Az új nyugati szépirodalom olvasottsága

Ennek a csoportnak a könyvei jelentik a könyvtáros számára a legtöbb nehézséget. A haladó realista művek mellett elég nagy tömegben kerültek letéti könyvtárainkba kimondottan szórakoztató jellegű, könnyű fajsúlyú írások, ugyanakkor a mai, kátyúba jutott, polgári szemléletet visszatükröző, problematikus művek is. A kérdést durván leegyszerűsítve, azt kérdezhetnénk: mi árt jobban a falusi olvasóközönségnek: *Camus* Közönyt-e vagy egy *Bagoly*-könyv? A már említett *Moravia*-regény és *Sagan Bűbánata*-a egyaránt nem erkölcsnemesítő mű, bár a hivatalos vélemény csak a második ellen harcol. Arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a jövőben egyik fajtát sem vesszük meg a letéti könyvtárak számára, annak ellenére, hogy a második csoport műveit irodalmi szempontból igen magasra értékeljük. *Dürrenmattot* ma még csak a falusi értelmiség olvassa, viszont az ő tájékoztatásukról is gondoskodnunk kell valahogyan. (Könyvtárunk a „letéti kézikönyv-

tár” — saját elnevezésű — módszerével kísérletezik: az ilyen jellegű műveket csak külön kérésre adjuk ki a könyvtárosnak.) Szívesen vennénk, ha ehhez a kérdéshez hozzászólnának a könyvtárosok.

Az olvasók érdeklődése a következő képet mutatja:

1. Taylor: Kannibálok földjén 18
2. Milne: A vörös ház rejtélye 17
3. Hemingway: Akiért a harang szól 15,5
4. Ruesch: A hosszú árnyék földje 13
5. Hartman: A chilloni fogoly 12
6. Kirst: Asch őrvezető... 11,8
7. Sagan: Jőregett, búbánat 11,5
8. Petri: Róma, 11 óra 8,5

A névsor elég változatos. Az útleírásokat a Könyvtárellátó a szépirodalomba helyezi, ezért kerültek nálunk is ebbe a csoportba. A felsoroltakon kívül sokan olvasták még *Caldwell, Bojer, Priestley* műveit, viszont nem olvassák a városokban igen népszerű *Lanoux* és *Bates* regényeit.

A gyermek- és ifjúsági irodalom

Ebben a csoportban a nagy számok törvénye uralkodik, a háromjegyű forgási szám egészen gyakori. Sorrendet nehéz felállítani, gyermekeink mindent elolvassnak, ami a kezükbe kerül. Hogy az első tizenegy mű mégis csupa mesés-könyv, az *intő jel ifjúsági irodalmunk szegénységére*. A gyermekirodalom választeka mennyiségben is minőségben kielégítő már, a 12—14 évesek számára azonban kevés a beszerezhető művek száma. Az ifjúsági olvasók arányának lassú csökkenése ennek a körülménynek is következménye. A névsorban egyetlen szembeötlő tény: könyvtárosaink nem vásárolják meg kellő példányszámban a világirodalom klasszikusnak mondható jó néhány gyermek- és ifjúsági művét: *Cooper, Lagerlöf* Nyls Holgerson-a, *Carroll* Alice-e nagyobb terjesztést érdemelt volna *Verne* és *Milne* mellett. Az óriási tömeg könyvből csak a legolvasottabbakat említjük:

1. Molnár Ferenc: A kékszemű 32,2
2. Szutyajev: Téli apó ajándéka 28,6
3. Hárs: A bűvös csengettyűke 26,5
4. Czeglédi: Ki csinálja 26
5. Kerek egy esztendő, 1957. 23,6
6. Szilágyi: Mackó Mukli 23,5
- 7-8. Lengyel: Kicsi Elik 22,8
- 7-8. Móra: Csengő barack 22,8
- 9-11. Donát: Kati öltözködik 22,5
- 9-11. Gordon: Babszem Jankó 22,5
- 9-11. Tóth: A tücsök meg a hangya 22,5

Sajnos, a fenti kölcsönzési átlagszámok általában a könyvek élettartamát is jelentik, ezek a könyvek a felmérés óta valószínűleg selejtbe kerültek. Most is beigazolódtott, hogy falun a mesés-könyveket nagyon sok felnőtt is olvassa.

Tanulmányok

A felmérés eredményét állománygyarapítási politikánk és a könyvtári propagandamunka területén kívánjuk elsősorban hasznosítani, erre vonatkozó munkatervünk most készül. Jobb és több anyagot kell beszereznünk a pedagógiai, műszaki, mezőgazdasági, természettudományi és történelmi tárgyú könyvekből. A mezőgazdasági irodalom nagyobb arányú terjesztése érdekében a közeljövőben ankétot kívánunk összehívni az érdekelt szervek részvételével. Az eddigi-

nél nagyobb propagandát kell kifejtenünk a népi demokratikus szépirodalom népszerűsítése érdekében, és minden erőfeszítést meg kell tennünk a versek megkedveltetésére. Minthogy a könyvtárak által rendezett előadások újabban elsősorban az egyes művek ismertetéséből, illetve könyvszemlék rendezéséből állanak (a nagyobb lélegzetű előadásokat és előadásorozatok szervezését átvette tőlünk a TIT), a kiválasztandó művekre vonatkozólag bőséges és gazdag útmutatást adnak a fentebb ismertetett adatok.

Kordos László

ESEMÉNYNAPTÁR

MÁRCIUS 8. NEMZETKÖZI NŐNAP.

HUNFALVY PÁL, AZ ÚJABB MAGYAR ÖSSZEHASONLÍTÓ NYELVÉSZET MEGALAPÍTÓJA 1810. MÁRCIUS 12-ÉN SZÜLETETT.

ALOIS JIRÁSEK, A CSEH TÖRTÉNELMI REGÉNY MEGALAPÍTÓJA 1930. MÁRCIUS 12-ÉN HALT MEG.

Alois Jirásek: A kincs. Ford. Tóth Tibor. Bp. Új Magyar Kvk. 1956. 228 old. (Cseh Remek írók), —: A kutyafejűek. Ford. Németh László. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1951. 207 old., —: Régi cseh mondák. Ford. Zádor András. Bratislava. Csehszl. Magyar Kvk. 1954. 285 old., —: Mindenki ellen. Ford. Németh László. Bp. (Világirodalom klasszikusai), XV. 551 old., —: Sötétség. Ford. Németh László. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1953. 566 old., —: Vitézek. zsoldosok, huszárok, Elbeszélések. Ford. Szalatnai Rezső. Bp. Európa, 1959. 237 old.

MÁRCIUS 15. AZ 1848-I POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC KEZDETÉNEK ÉVFORDULÓJA.

SELMA LAGERLÖF, NOBEL-DÍJAS SVÉD ÍRÓNŐ 1940. MÁRCIUS 16-ÁN HALT MEG.

Bibliográfia az 1958. 10. sz. 752 old.

FRÉDERIC JOLIOT-CURIE NOBEL-DÍJAS FRANCIA FIZIKUS, BÉKEHARCOS 1900. MÁRCIUS 19-ÉN SZÜLETETT.

Michel Rouzé: — —, a békeharcos. Ford. Kenéz Ernő. Bp. Művelt Nép Kvk. 1950. 53 old., Kőbányai György: A béke tudósa — —, Orsz. Béketanács, 1953. 47 old. (Békebizottságok kiskvtára), Kónya Albert: — —, Klny. a Magyar Tudomány 1959. I. számából.

ILLÉS BÉLA ÍRÓ 1960. MÁRCIUS 22-ÉN LESZ 65 ÉVES.

Illés Béla: Zalka Máté. Bp. Officina, 1945. 30 old. (Officina. Új sorozat, 2.), —: Az aranylba. Bp. Athenaeum, 1946. 60 old., —: A derültás hatalma. Bp. Szífv. Irod. és Műv. Int. [1949] 65 old. (Magyar elbeszélők, 1.), —: Emberek vagyunk. Bp. Szikra, 1948. 120 old. (Szikra regénytár), —: Szkipetárok. Bp. Szikra, 1948. 139 old., —: A vígszínházi csata. Bp. Révai, [1950] 124 old., —: Történelmi leckék. Bp. Művelt Nép Kvk. 1952. 204 old., —: Tűz Moszkva alatt. Bp. Ifj. Kvk. 1953. 47 old., —: Találkozások. Bp. Szépirodalmi Kvk. 19 2. 50 old., —: Honfoglalás. 1–3 k. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1955., —: Kárpáti rapszódia. Bp. Szépirodalmi Kvk. 10. kiad. 1955. 561 old., —: Háztűznéző. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1955. 120 old., —: Fegyvert és vitézt énekek. Bp. Ifj. Kvk. 8. kiad. 1955. 137 old., —: Harminchat esztendő. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1956. 519 old., —: Eg a Tisza. 1–3 k. Bp. Zrínyi Kvk. 1957., —: Válaszúton. Bp. Magvető, 1958. 163 old., —: Szivárvány. Színmű. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1959. 110 old., —: Anekdoták könyve. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1959. 198 old.

MADÁCH IMRE 1860. MÁRCIUS 26-ÁN FEJEZTE BE „AZ EMBER TRAGÉDIÁJA” ÍRÁSÁT.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ 1885. MÁRCIUS 29-ÉN SZÜLETETT.

Heller Agnes: Az erkölcsi normák felbomlása. Etikai kérdések — munkásságában. Bp. Kossuth, 1957. 143 old., Szegárdy-Csengery József: — —, Dissz. Szeged. 1938. 103 old., Zolnai Béla: —, Nietzsche, Juhász. Klny. az „Irodalomtörténet” 1958. 3–4. sz-ből. 389–406 old.

SZABÓ LŐRINC KÖLTŐ ÉS MŰFORDÍTÓ 1900. MÁRCIUS 31-ÉN SZÜLETETT.

Szabó Lőrinc: Tücsökzene. Rajzok egy élet tájairól. Bp. Magyar Élet, 1947. 368 old., —: Huszonhatodik év. Lírai rekviem százhusz szonettben. Magvető, 1958. 120 old., —: Vél. versei, 1952–1956. Bp. Magvető. 527 old., —: Örök barátaink. 1–2 k. Kisebbségi fordítások. Bp. Szépirodalmi Kvk. 1958., — és Szalay Lajos: Tizenkét vers-tizenkét rajz. Bp. Singer és Wolfner, 1943. 64 old.

LEGNAGYOBB HELYISMERETI GYŰJTEMÉNYÜNKRŐL

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „Budapesti gyűjteménye” a főváros múltjára és jelenére vonatkozó mindennemű nyomtatott anyag teljességre törekvő gyűjtőhelye, amely körülbelül egyidős magával a fővárosi könyvtárral.

A „mindennemű nyomtatott anyag” sokrétűségéből következik, hogy gyarapítás, feldolgozás és tárolás szempontjából magán a gyűjteményen belül is több, külön kezelést igénylő részgyűjtemény van: plakát-, újságkivágat-, kisnyomtatvány-, fénykép-, színlap-, térképgyűjtemény, sőt 1950-ig igen jelentős budapesti metszetanyaggal is rendelkezett ez a mintegy negyedmillió könyvtári egységből álló, hazánkban páratlan helytörténeti gyűjtemény.

A gyűjtemény szerzeményezési munkájáról már az 1955. évi, könyvtáron belüli vizsgálat megállapította, hogy egyenetlen fejlődése során mind a könyv-, mind a többi részgyűjteményben hézagok keletkeztek. A Hortthy-korszakban — amikor a gyűjtemény önálló költségvetéssel rendelkezett — a könyvvállomány és a kisnyomtatvány gyűjtemény is sok olyan forrásértékű darabbal gyarapodott, amelynek a beszerzése ma már nem volna lehetséges. Azonban elhanyagolták a főváros akkori jelenére és közelmúltjára vonatkozó munkásmozgalmi és társadalomtörténeti — főként könyvárusi forgalomba nem került — anyagok gyűjtését. Az 1919—1944 között elhanyagolt területek fehér foltjait társadalmi segítséggel kívánjuk eltüntetni.

A kurrens könyvanyag beszerzése nem jelent nehézséget. A könyvvállomány az utolsó négy évben — 1955—1958 — 2234 kötettel gyarapodott, és ezzel megközelítette a 40 000 darabot. Annál nagyobb akadályokba ütközik a könyvárusi forgalomból kiesző nyomtatványok: plakátok és kisnyomtatványok gyűjtése. 1947-ben megszűnt a *Fővárosi Házinyomda* és vele a kötelespéldányok szolgáltatása, amely addig intézményesen és rendszeresen biztosította a Budapesti Gyűjtemény ilyen irányú fejlődését. Az azóta eltelt tíz esztendő folyamán máris pótolhatatlan hiányok keletkeztek a gyűjteményben.

Ebben a tekintetben csak az 1958. év hozott döntő javulást, amikor az Országos Széchényi Könyvtár átengedte számunkra egyik kötelespéldányát a kisnyomtatványokból. 1959-ben pedig *Veres József* VB elnök rendelkezést adott ki, amely kötelezte a főváros intézményeit nyomtatott és sokszorosított kiadványaik egy-egy példányának beszolgáltatására.

A nagy és — szerencsére — egyre nagyobb tömegben ömlő kisnyomtatvány-

anyag, amely számszerűen már elérte a 100 000 darabot, mind a feldolgozás, mind a tárolás tekintetében nagy gondot okoz könyvtárunknak. A feldolgozás — katalogizálás és osztályozás — megfelelő könyvtároslétszám nélkül lehetetlen. A jelenlegi teljességre törekvő kisnyomtatvány-gyűjtés a jövő szempontjából olyan felbecsülhetetlen művelődéstörténeti értékekkel, adalékokkal gazdagítja gyűjteményünket, amelyekről a könyvtár a kutatás érdekében nem mondhat le.

A nagy tömegű kisnyomtatvány-anyag elhelyezése azonban nem éveken, de már hónapokon belül lehetetlenné válik. (Remélhető azonban, hogy az elhelyezés a felettes hatóságunk által megígért épületnek a könyvtárhoz csatolásával megoldódik. Ugyanakkor az értékes, főleg régi kisnyomtatvány-anyag egyenkénti átlászo műanyagborításáról is kell gondoskodnunk, hogy azt a levegő, fény, por, nedvesség káros behatásaitól megóvjuk.)

A mintegy 15 000 darabból álló plakátgyűjteményünk ugyancsak létszám és elhelyezési gondokkal küszködik. A plakátok tárolásához 100 × 120 cm-es szabvány alumíniumtepsik szükségesek, amelyekből tetszés szerinti magasságú szekrényeket lehet kiképezni, de ezek elhelyezéséhez is hely kell! A plakátanyag megóvását legjobban a vászonra ragasztás biztosítja; csak a kásirozott plakátanyag alkalmas kiállítási célokra.

A helytörténeti dokumentációs anyaghoz metszetek és fényképek is tartoznak. Több száz darabból álló metszetgyűjteményünket felettes hatóságaink intézkedésére 1950-ben átadtuk a *Fővárosi Történeti Múzeum*nak. Távlabbi terveink szerint azonban a múzeum teljes metszet- és képanyagáról készítettünk fényképmásolatot, hogy ezzel minél teljesebbé tegyük immár egy év óta erőteljes ütemben gyűjtött egyéb dokumentációs képanyagunkat. Ez a néhány éven belül több tízezer darabot számláló képgyűjtemény, készülő budapesti képkatalogusunkkal kiegészítve, olyan egyedülálló kincsesbánya lesz olvasóink számára, amilyennel egyetlen nagyvárosi könyvtára sem rendelkezik. Legújabbban rátértünk a színes budapesti diaprojektív beszerzésére is. Ez az anyag alkalmas arra, hogy a dokumentációs feladatokon kívül, könyvtárunk magasszintű közművelődési céljait is szolgálja.

Katalogusrendszerünk elavult, korszerűtlen és elvtelen, hiszen öt évtized különböző szempontok szerinti címléírásai és különböző szempontú osztályozásai keverednek benne; tömegesen vannak régi, hibás cédulái is, Ezen csak az egész álló-

mány újbóli katalogizálása és újraosztályozása segíthet. Katalogusainknak részletesebbeknek kell lenniök az általános katalogusoknál: a gyűjteményes műveket elemzően is fel kell tárniok, tartalmazniok kell a cikkanyagot, sőt a szépirodalmat is — esetleg egyes versekig. Budapesti földrajzi katalogusunk — amely az egyes közigazgatási területekre vagy települési egységekre vonatkozó, annyira keresett anyagot területi egység szerint tárja a kutató elé — továbbfejlesztése szintén az elkövetkező évek feladata.

Az anyagfeltárás másik, nem kevésbé fontos eszköze a bibliográfia. Könyvtárunk a *Magyar Tudományos Akadémia* és a *Fővárosi Tanács* megbízásából 1954-ben kezdett hozzá minden addigi munkájánál nagyobb szabású vállalkozásához, *Budapest történetének bibliográfiájához*. A legfontosabb könyv-, folyóirat- és hírlapanyag elemző feldolgozása után mintegy 100—120 000 annotált bibliográfiai tétel fog a kutatóknak és olvasóknak hat, egyenként mintegy 50 ív terjedelmű hatalmas kötetben rendelkezésre állni. E kötetekben analitikus név-, hely- és tárgymutatók könnyítik majd meg az eligazodást. Azt reméljük, hogy ez a jelenleg már mintegy 90 000 tételes bibliográfia egy-két éven belül nyomdába kerülhet.

Ennek a nagy munkának egyik mellékterméke az az anyag, amelyet *Budapest a szépirodalomban* címen gyűjtünk, és amelyet — megfelelően kiegészítve — a bibliográfia megjelenése után kívánunk kiadni.

Ugyancsak bibliográfiáinkkal párhuzamosan készül a már említett *képgyűjtemény katalógusa* is, amely jelenleg mintegy 50 000 tételből áll és nemcsak a könyvekben és folyóiratokban fellelhető budapesti képanyagot foglalja magában, hanem fényképgyűjteményünk darabjait is, természetesen megfelelő, tárgy szerinti elrendezésben. Nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy az anyagfeltárásnak ez a korszerű változata, amelyet a budapesti bibliográfia befejezése után ugyancsak több kötetben kívánunk a nyilvánosság elé bocsátani, milyen nagy segítséget fog nyújtani olvasóinknak; hiszen már most — kezdeti és csonka állapotában is — igen gyakran tesz hasznos szolgálatot.

A képkatalógus világviszonylatban is úttörő munkája mellett még a budapesti bibliográfia megjelenése előtt olyan *szöveggyűjteményt* is szándékozunk kiadni, amely mintegy 1000, negyedét oldalnyi terjedelemben a Budapestre vonatkozó forrásanyag nagy részét tartalmazza. A szöveggyűjtemény egyrészt tehermentesíti a bibliográfiát, mert feleslegessé teszi benne a középkori forrásanyag egyébként célszerűnek látszó szó szerinti közlését az

annotációkban, másrészt kiegészíti azt: a szétszórót, legtöbbször nehezen hozzáférhető anyagot összegyűjtve találja majd meg benne a kutató, az újságíró, a pedagógus, a diák — általában minden Budapest múltja iránt érdeklődő olvasó.

A feltárás egyik újabb eszköze olyan *budapesti eseménynaptár*, amely idő- és betűrendi elrendezésben tartalmazza fővárosunk múltjának nevezetesebb történéseit, eseményeit, évfordulóit; mindent forrásmegjelöléssel.

Tervünkben szerepel a budapesti *helytörténeti lexikon* megszerkesztése is, amely a Budapestre vonatkozó minden irányú ismeretanyagot közművelődési szinten tartalmazza. A mintegy ötven ív-re tervezett egykötetes mű iránt a könyvkiadás részéről is nagy érdeklődés nyilvánult meg.

Annak ellenére, hogy könyvkiadási politikánk az utóbbi években számos, Budapesttel foglalkozó művet jelentetett meg, mindmáig hiányzik egy olyan, reprezentatív, *albumszerű kiadvány*, amely fővárosunk múltjának öt évszázadát — a Schedel-krónikában megjelent első Buda-ábrázolástól — jeleníti meg képzőművészeti alkotások (metszetek, grafikus ábrázolások, festmények) reprodukcióinak segítségével. Az albumot finom műnyomó papírra nyomják, és négynyelvű képmagyarázat kíséri a képeket; a Képzőművészeti Alap kiadásában jelenik meg az elkövetkező évek során.

A Budapesti Gyűjtemény régi, jó hagyományait felújítva már a legközelebbi jövőben *kiadványsorozat*ot indítunk *Tanulmányok Budapest történetéből* címmel.

Ezt a hatalmas munkatervet, amelynek csak egyes fontosabb pontjait tudtuk a fentiekben felsorolni, és amelynek teljesítése már egy „Budapest Történeti Intézet” körvonalait villantja fel, természetesen csak megfelelő számú és magas képzettséggel rendelkező könyvtárosgárda képes megvalósítani. Budapesti Gyűjteményünk a 15 éves terv utolsó szakaszában mintegy 350 000—400 000 könyvtári egységből álló, önmagában is hatalmas könyvtár lesz a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtáron belül, amely a könyvtári munka minden ágazatát foglalkoztatja: a szerzeményező, feldolgozó, tájékoztató, propaganda és a széles skálájú feltáró munka éppúgy feladatkörébe vág, mint a módszertani munkálkodás, hiszen a Gyűjtemény megtisztelő feladatának tartja, hogy évtizedes tapasztalatait országos viszonylatban is gyümölcsöztesse a helytörténeti kutatással, gyűjtéssel egyre eredményesebben foglalkozó megyei, járási és városi könyvtárak javára.

Dr. Zoltán József

GYERMEKKÖNYVTÁROSOK ÉS OLVASÓIK

1.

Gyermekkönyvtárakat látogatva gyakran figyelem a gyermekek és a könyvtáros beszélgetését. Ezek a beszélgetések sokat elárulnak abból, hogy milyen a könyvtáros munkája. Vannak suta, félszeg beszélgetések, amelyekből nem jön ki semmi. Olyanok is vannak, amelyek során a könyvtáros folyvást oktat, szabályokra figyelmeztet, kis olvasója pedig talpig zavarban alig meri kívánni a színi előkora hatalmasság láttán. Szerencsére ez a ritkább eset. Gyakrabban fordul elő, hogy a könyvtáros mézédés hangon csi-csergi körül a gyermeket, kínál neki mindenféle szép és jó olvasnivalót, amivel szerény állománya rendelkezik. Csodálatos módon azonban minél szívesebb az ilyen könyvtáros, annál ijedtebb lesz a gyermek, magába zárkózik és kissé gyanakodva néz körül, hogy mivel érdemelte ki mindezt. Bár a könyvtáros tele van jó szándékkal, módszere pedig homlokegyenest ellenkezik az előzővel, csodálatos módon az eredmény mégis ugyanaz: a gyermek mindkét esetben bezárult, alig lehet belőle csak egy szót is kivenni.

Volt részem természetesen olyan beszélgetésekben is, amikor a hang közvetlenül, felszabadultan csengett, mint olyan embereké, akik értik, megbecsülik és komolyan veszik egymást. Ilyenkor aztán nincs szükség keresztkérdésekre, hogy megtudjuk a kis olvasó véleményét az olvasott könyvről — önként, felszabadultan mondja el véleményét, még akkor is, ha nem tetszett, hiszen nem történik semmi baj, nem sért meg vele senkit. Közben szó esik otthoni és iskolai dolgairól is. Ív tudjuk meg, hogy hogyan tanul hogy milyen nehézségei vannak otthon és az iskolában. Fokozatosan kirajzolódik előttünk az eleven gyermek egyénisége.

Mi az oka annak, hogy a kapcsolat nem minden esetben alakul ilyen módon, hogy a beszélgetés gyakran „kikérdezés”-ből és kellelten feleletekből áll és olv ritkán csendül ki belőle az őszinte emberi hang. Azt hiszem ennek az a legfőbb oka, hogy a könyvtáros nem ismeri fel kettőjük viszonyának valódi jellegét és másként viselkedik, mint ahogyan azt a könyvtárat látogató kis olvasó várja.

2.

Vizsgáljuk meg hát e viszony lényegét. Adva van a mesére, szép, érdekes történetekre szomjas gyermek vagy az olyan, aki a világ dolgairól, az emberek életéről szeretne többet tudni, hogy jobban eligazodjék, otthonosabban érezze magát a

nagyobb gyermekek vagy a felnőttek között. A gyermek tudja, hogy vannak ilyen könyvek a könyvtárban. Ezért keresi fel. Tele van érdeklődéssel, kíváncsisággal. Kétségbe vonhatjuk-e ezt az érdeklődést? Aligha. Természetesen nem mindig azonos az érdeklődés foka. Egészséges gyermekben azonban e természetes érdeklődésnek valamilyen foka mindig megvan.

Ugyanakkor adva van a gyermekkönyvtáros, akinek hivatalból feladata, hogy ezt az érdeklődést kielégítse. A könyvtáros akkor viselkedik helyesen, ha igyekszik pontosan megtudni ennek az érdeklődésnek a tárgyát, és a megfelelő könyvvel elégíteni ki azt. Ez így nagyon egyszerűen hangzik, megvalósítása azonban korántsem könnyű.

Nem olyan könnyű mindenekelőtt megtudni azt, mit szeretne a gyermek tulajdonképpen olvasni. Az olvasószolgálatban dolgozó könyvtárosok gyakran tapasztalhatják, hogy sokszor még a felnőttek is mennyire bizonytalan válaszokat adnak arra a kérdésre, milyen olvasnivalót kívánnak. A gyermekek még sokkal inkább bizonytalanok, mivel a legtöbbször csak homályos elképzeléseik vannak a tárgyról, amelyről olvasni szeretnének és még kevésbé tudják azt pontosan kifejezni. A jó könyvtáros azonban félszavakból, célzásokból is kitalálja a gyermek kívánását. Erre persze csak akkor képes, ha ismeri a gyermekeket, a gyermekirodalmat és tudja, hogy melyik olvasójának mit ajánljon.

Bizonyos képességekkel kell rendelkeznie tehát a gyermekkönyvtárosnak ahhoz, hogy egyáltalán közel kerülhessen olvasójához, és ki tudja elégíteni érdeklődését. Ezek a képességek teszik lehetővé, hogy a könyvtáros és kis olvasójának viszonya egészséges legyen. A gyermek eredeti érdeklődését feltételezve, a gyermekkönyvtáros és olvasója közötti helyes viszony kialakulásához következő könyvtárosi tulajdonságok szükségesek:

1. *A gyermek- és ifjúsági irodalom alapos ismerete. Felkészültség e művek értékelésére.*

2. *A gyermek ismerete általában, a fejlődéslelektan törvényei és az egyéni jellemvonások alapján.*

3. *Tájékozottság a könyvtárosi szakmeretekben.*

4. *A magatartás őszintesége.*

5. *A gyermek szeretete és megértése.*

Vegyük sorra és vizsgáljuk meg, hogy hogyan hat e tulajdonságok megléte, illetőleg hiánya.

Az irodalmi ismeretek hiánya például egyszerűen lehetetlenné teszi az olvasmányok ajánlását. Ilyenkor gyakran úgy véli a könyvtáros, hogy tudása fogyatékoságait el kell lepleznie, különben tekintélyén esik csorba. Ebben kétféle módszert követ. Rendszerint azt adja a gyermeknek, ami éppen a keze ügyébe kerül. Az egyik könyvtárban például azt tapasztaltam, hogy a gyermekek igen sok, felnőtteknek való könyvet kölcsönöztek, pl. *Szánt-Eruperly: Kis herceg* c. könyvét, motorserelési szakkönyvet vagy *Lenin—Sztálin: Az ifjúságról* szóló gyűjteményes munkáját. Mindezek természetesen kitűnőek felnőtteknek, csak nem a 10—11 éves gyermekeknek. A másik módszer, amelye! a tájékozatlan könyvtáros sokszor igen sikeresen leplezi tudatlanságát az, hogy a könyvajánlásban kizárólag a gyermekek véleményére támaszkodik. A gyermekek véleménye jó segítség lehet, de nem használható fel közvetlenül.

A könyvtárosnak tehát ismernie kell az irodalmat amellyel dolgozik. Az irodalomban való tájékozottság azonban nem csupán a könyvek elolvasását jelenti. Ez csupán a könyvek tartalmi megismeréséhez segíti hozzá. Kezdetnek persze ez is jó, de emellett szert kell tennie a gyermekirodalom értékelésének képességére is. Ez már összetettebb feladat. Mindekelőtt figyelemmel kell kísérnie a gyermekirodalomról megjelenő ismertetések, bírálatok. Sajnos ez a műfaj nálunk még elég ritkán jelentkezik, és akkor sem mindig mutat helyes utat. A gyermekkönyvtárosok e tekintetben bizony ma még sokszor meglehetősen magukra vannak utalva. Legtöbbször maguknak kell elvégezniök a gyermekkönyvek értékelését. Ehhez pedig mindekelőtt általános irodalmi ismeretekkel kell rendelkezniök. Ez azonban nem elég. A szokásos irodalomkritikai szempontok érvényesítésén túl vizsgálni kell a művet a nevelő szemével is: vajon megfelelő-e nevelési célkitűzéseinknek, alkalmas-e arra, hogy a gyermekben olyan tulajdonságokat alakítson ki amelyek a jövő szocialista emberére jellemzőek. Vizsgálni kell a könyvet a gyermek szemével is. Egy meséskönyv bírálatánál például nemcsak azt kell vizsgálni, hogy pl. milyen a mesék szerkezeti felépítése, nyelve, milyenek a mesealakok, hanem azt is, hogy vajon megfelelőnek-e ezek a meseolvasó 7—9 éves gyermek felfogóképességének. Ilyenfajta vizsgálathoz pedig már a gyermekek alapos ismerete is kell.

A második tulajdonság megszerzése sem könnyű feladat. A *gyermek megismerése* sok útvesztővel jár. Hány könyv-

táros hiszi, hogy ismeri olvasóit, pedig gyakran csak félreismeri őket. Nem könnyű megismerni a gyermek igazi valóját. Különösen nekünk felnőtteknek nem. *Emlékezetünkben* már csak töredékek élnek gyermekkorunk gondolataiból, vágyaiból, örömeiből, bánatából. Emlékeinkből tehát már nem tudjuk teljes megbízhatósággal felidézni a gyermekkor különböző korszakainak jellegzetes vonásait. Emlékeink mégis segítségünkre lehetnek a gyermekek megismerésében, de csak ha nagyon óvatosan használjuk fel őket. Nemcsak töredékesek voltak miatt nem általánosíthatók, hanem azért sem, mert a mi saját egyéni vonásaink bélyegét viselik.

A gyermekek megismerésének egyik leggazdagabb forrása a *megfigyelés*. Figyelje a gyermekkönyvtáros rendszeresen olvasóinak véleményét, viselkedését, készítsen feljegyzéseket tapasztalatairól. Feljegyzései legyenek pontosak, tüntessenek fel minden lényeges adatot, idézzék pontosan a gyermek megnyilatkozását stb. Ha több hasonló korú gyermeknél tapasztal a könyvtáros hasonló véleményeket vagy viselkedést, következtethet már valami általánosra.

Tapasztalatait a *szakirodalommal* ellenőrizheti. Ez a gyermek megismerésének harmadik forrása. A fejlődéslélektani irodalom fényt vet egy-egy fejlődési fok jellemző tulajdonságaira, a fejlődés törvényszerűségeire, irányára, a fejlődést befolyásoló tényezőkre stb. E tanulmányok segítik rendszerezni a gyermekkönyvtárosnak a gyermekről szóló tapasztalati ismereteit.

Van még egy forrása a gyermek megismerésének, amelyet általában ritkán szoktunk igénybe venni. Ez pedig a *világirodalom nagy klasszikusainak megfigyelései a gyermekről*, amelyek egy-egy regényalakban öltenek testet. Bennük az író sűrítve adja azokat a vonásokat, amelyek a regényalak korának megfelelő korú gyermekek viselkedésére, gondolkodására, érzelmvilágára jellemzőek. (Pl. *Tom Sawyer, Nyilas Misi* stb.)

Ha e négy forrásból szorgalmasan gyűjti a könyvtáros az anyagot, egy idő múlva tapasztalni fogja, hogy ismeretei biztosabbak olvasóiról. Észreveszi rajtuk a korukkal járó változásokat, ezeknek tudja a pontos okát is, alkalmazkodni tud a változó igényekhez az olvasmányok ajánlásában is.

Az irodalom és a gyermekek ismerete mellett a harmadik képesség, amelyet a gyermekkönyvtárosnak el kell sajátítania: a *könyvtárosi szaktudás*. Ez az az eszköz, amely megkönnyíti számára azt a feladatot, hogy a könyvtárban felhalmozott irodalmat a lehető legkönnyebben, leg-

egyszerűbben közvetítse az olvasókhöz. Ez a szakismeret soha sem lehet öncél, csupán a könyv és az olvasók találkozását szolgálja. Ezért keressük meg a legmegfelelőbb raktározási rendet, ezért igyekszünk az olvasószolgálatot minél közvetlenebbé, a katalógusokat minél beszéde-sebbekké tenni, ezért rendezünk mese-órákat, vagy irodalmi vitákat, sőt még a könyvtár elhelyezése és berendezése is ennek érdekét szolgálja. A legválasztéko-sabb irodalmi ízlés és tudás, a legjobb pedagógiai ismeretek mellett is ügyetlenül működik az a gyermekkönyvtáros, aki nem rendelkezik a könyvtári szak-ismeretekkel.

Igen lényeges tényező a könyvtáros és olvasója közötti jó viszony kialakulásá-ban a *könyvtáros magatartása*, amely akkor kiegyensúlyozott, ha a lehető leg-teljesebb őszinteséggel, minden kendőzés nélkül méri össze feladatait ismereteivel. Ez az önmagához való őszinteség köte-lező, mert e nélkül nem ismerheti fel munkájának gyengéit. Azonban nemcsak önmagához kell őszintének lennie, hanem a gyerekekhez is. Ne vegye fel sem a mindentudó, sem pedig a túlaradó ked-vesség pózát. Legyen természetes ember, aki ismeri feladatait és lehetőségeit.

A gyermekkönyvtáros és olvasója vi-szonyát a köztük kialakuló *rokonszenv* teszi tartóssá. E viszony sok *türelmet, szeretetet* igényel, hiszen nem egyenlő felek állnak egymással szemben. Közü-lük a könyvtáros rendelkezik több ta-pasztalattal, szélesebb körű ismeretekkel, természetes tehát, hogy ő az, akinek a nemfelöltött irányítani, vezetnie kell. Soha sem feledkezhet meg azonban arról, hogy partnere, a kis olvasó nem alacso-nyabb rendű lény, csak nem kifejtett, de teljes jogú ember. Ennek következtében kettőjük viszonyának kialakulásához és fenntartásához mindig neki kell többel hozzájárulnia, több tudással, türelemmel és szeretettel. Mindig azt kell feltételez-nie, hogy a gyermekben él a kíváncsiság, az érdeklődés, az ő feladata ennek ki-elégítése, sőt az érdeklődés irányának ki-

puhatolása, szükség esetén még a lanyha érdeklődés felkeltése is. Ehhez soha sem szabad sajnálnia az időt és a fáradságot. Ez az alapja minden további könyvtári munkának, itt kezdődik a könyvtáros nevelőmunkája. (Ebben segítik a gyer-mekről szóló ismeretei.)

Az érdeklődés irányának kifürkészése azonban csak az első lépés. Amilyen gondnal és türelemmel bogozta ki ezt a könyvtáros a gyermek ügyetlen monda-taiból, olyan türelemmel kell aztán to-vábbhaladnia a megtalált nyomon, és addig kutatni a rendelkezésre álló könyv-állományban, míg a legmegfelelőbb könyvet meg nem találta. (Ebben segítik iro-dalmi ismeretei.)

Mindez akkor nem lesz csupán hivatali munka, ha a könyvtáros szereti is olva-sóit, ha érdekli egyéniségük, fejlődésük. Ha hiányzik a kölcsönös rokonszenv, akkor nem alakul ki a bizalom sem a könyvtáros és olvasói között, enélkül pedig nem lehet teljesértékű a gyermek-könyvtáros munkája.

4.

A gyermekkönyvtáros és olvasója kö-zötti egészséges viszony, vagy más szóval a gyermekolvasóval való foglalkozás hely-es módjának kialakulása elsősorban tehát a könyvtárostól függ. Az előzőkben összefoglalt könyvtáros-tulajdonságok elő-feltételei annak, hogy a gyermekkönyv-tár olvasószolgálata valóban eredményes és színvonalas legyen. Amikor tehát a gyermekek olvasószolgálatának megjaví-tásáról beszélünk, elsősorban azt kell vizsgálnunk és azt kell vizsgálnia min-den gyermekkönyvtárosnak is, hogy mi-lyen mértékben vannak meg saját egy-éniségében ezek a feltételek. A könyvtári olvasószolgálat soha sem személytelen, de legkevésbé az a gyermekkönyvtárban. Gyermekkönyvtáraink nevelőmunkája olyan mértékben lesz eredményes, ami-lyen mértékben a könyvtárosok hozzá-nőnek az előttük álló feladatokhoz.

N. R á c z A r a n k a

TIZÉVES FENNÁLLÁSÁT ÜNNEPELTÉ 1959 novemberében a Szabó Ervin Könyvtár 19. sz. kerületi könyvtára. Az évfordulói alkalmából rendezett ünnepi olvasótalálkózón a megjelenteket irodalmi műsorral köszöntötték, majd a könyvtár vezetője ismertette az elmúlt tíz év történetét. A statisztikai adatok minden jelzőnél ékeesebben és szemléletősebben mutat-ták e munkáskörület kulturális fejlődését. A képet kiegészítették a találkozóon résztvevő olva-sók hozzászólásai. Az olvasók többek között azt is elmondták, hogy milyen előadásokat hallgatnának szívesen. Így például a komoly zeneről, a dráma fejlődéséről szeretnének majd hallani. Néhányan keveselték az új könyvek példányszámát, amiért nehéz hozzá-jutni a legújabb könyvekhez, és így nem le-

het lépést tartani a legújabb irodalommal. Az egyik felszólaló a könyvtár filozófiai anyagát keveselte. Figyelemre méltó, hogy ezek az igények, észrevételek mind munkások, vagy munkásszülők gyermekeinek szájából hang-zottak el. A találkozó végeztével a könyvtár legrégibb olvasói és a legújabb, 5000-lak olvasó könyvtulajtomat kaptak. (Tóth Dezsőné)

*

MEGJELENT A „BUDAPEST MUNKÁ-S-MOZGALMA 1919—1945” című, 3 kötetes bib-liográfia, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában. Az MSZMP VII. Pártkongresszu-sának tiszteletére készült művet a Könyvtár Budapest Gyűjteményének Munkaközös-sége gyűjtötte és állította össze. (Sz. E. K.)

Nemzetközi politikai plakátkiállítás

„Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapesten” c. írásában Szabó Ervin a könyvtárak feladatairól szólva, többek között a következőket írta:

„Hangversenyeket, kép-, és szoborkiállításokat stb. rendeznek, nemcsak a maguk értékeért, hanem azért is, mert megkedveltetik a könyvtárt és olyanokat is becsalnak, akiket különben talán nem lehetne olvasókul megnyerni...”

Nem nehéz bizonyítani, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — a szűkebb értelemben vett könyvtári munka mellett — fenti feladatát is egyre sikeresebben oldja meg. Elég csak néhány figyelemre méltóbb teljesítményét megneveznünk: így „Az őseMBER és a primitív népek művészete” c kiállítást, amely természettudományos és művészettörténeti szempontból egyaránt értékes tárlat volt; vagy a „Marx emlékkiállítás”, a „Francia impresszionista művészet”, a „Szovjet realista művészet” és a „Tanácskötársaság plakátjai” c. kiállításokat.

Most, a VII. Pártkongresszus tiszteletére a Könyvtár az MSZMP Budapesti Pártbizottságával karöltve nagy jelentőségű nemzetközi plakátkiállítást rendezett az *Ernst Múzeumban*. E kiállítás megrendezése különlegesen bonyolult, nehéz munkát rótt a könyvtárra. Harminc ország mintegy 300 plakátjának összegyűjtése nem kis feladat. Érintkezésbe kellett lépni az illető államok kommunista és munkaspártjaival, valamint békemozgalmi, nőmozgalmi, ifjúsági mozgalmi szervezeteivel. A fáradságos gyűjtőmunka egyúttal azt a hasznót is eredményezte, hogy szerte a világon ismertté tette a könyvtár nevét és tevékenységét, kiszélesítette a könyvtár nemzetközi kapcsolatait.

Nagy gondot okozott a tekintélyes anyag helyes elrendezése. Az országok szerinti csoportosítás méltatlan aránytalanságokat eredményezett volna. Magyarország 36, a Szovjetunió szintén 36, Franciaország 28, a Kínai Népköztársaság 27, Lengyelország 24, Olaszország 15 plakáttal szerepel a kiállításon. Így azok az országok, amelyek technikai vagy egyéb okok miatt csak 1—2 plakáttal vesznek részt, méltatlanul háttérbe szorultak volna. Ezért döntött a rendezőbizottság a tematikus elrendezés mellett. Az összkép így sokkal változatosabb, kifejezőbb, színesebb. Az anyagot kilenc nagy téma-

körbe osztották: 1. A Pártról szóló plakátok; 2. Osztályharc—választási harc; 3. Munkásünnep—nemzeti ünnepek; 4. Proletárnemzetköziség; 5. A szocializmus építésének eredményei, mozzanatai; 6. Békemozgalom; 7. Ifjúsági mozgalom—VII; 8. A gyermekről, gyermekekről szóló plakátok; 9. Nőmozgalom.

A sokoldalú s lenyűgözően gazdag anyagban olyan ismert művészek alkotásaival találkozhatunk, mint *Pablo Picasso*, aki 2 művel; *Hans Erni*, aki 3 plakáttal; vagy *Fougeron*, aki szintén 3 kompozíciójával, közöttük a nagyszerű, algériai háború ellenes rajzával vesz részt a kiállításon. Viszontláthatjuk *Filo* világszerte ismert, „NEM” című, antifasiszta plakátját, s még sok más, ismert és ismeretlen alkotást.

Figyelemre méltó, újszerű technikát megoldással találkozunk ezen a kiállításon. A plakátokat vagy rajzokat általában vagy kemény papírtáblákra dolgozzák rá, vagy dobra feszítik. Mindkét eljárás árthatalmas, mert a dobra feszített papíryanag könnyen tönkremegy, esetleg teljesen elpusztul. A rendezők most sikeresen kísérleteztek egy újfajta ún. „faléckeretes” módszerrel: A vaspántokkal egybeerősített léckereteket keresztzsinórozással látják el, s a zsinórára ráfektetett plakátot csak néhány ponton, kis kerek ragasztópapírral erősítették a zsinórhoz. E, szakvélemények szerint is kitűnő megoldásnak két nagy előnye van: 1. A plakát teljesen sértetlenül leszerelhető a zsinóros keretről. 2. A lazán fölfektetett rajz vagy reprodukció plasztikusabb hatást kelt, mint a régebbi megoldásoknál.

Mindent összegezve: a nemzetközi politikai plakátkiállítás, amely november 20-án nyitotta, s december 8-án zárta kapuit, s amely tudomásunk szerint ezután országos vándorkiállítással alakul át, méltó befejezése a Szabó Ervin Könyvtár 1959. évi, ez irányú munkájának. Első eset, hogy a könyvtár egy olyan nagyfontosságú politikai szervvel, mint a Nagybudapesti Pártbizottság, közösen rendezett kiállítást. A kiállítás hazai és külföldi sajtóvisszhangja a sikert bizonyítja. E siker viszont kötelez is, s bizonyos, hogy a Szabó Ervin Könyvtár jövőbeni rendezvényei kielégítik majd a legmagasabb igényeket is.

Győri György

A SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK ÁLLOMÁNYÁRÓL

A szakszervezeti könyvtárak állománya — a többi közművelődési könyvtárakhoz hasonlóan — kedvezőtlenül alakult. Ehhez a már mindnyájunk által ismert okokon kívül nagyban hozzájárult az is, hogy sem központilag nem vizsgálták, sem az egyes könyvtárosok nem elemezték az állományt, nem kísérték figyelemmel tartalmi összetételét és azt, hogy mennyire felel meg a könyvtárak nevelő feladatainak.

E hiba felismerése után azonban már több intézkedés történt. A SZOT határozata alapján sok szakszervezeti könyvtárból kivonták a felesleges könyvek egy részét, nagyméretű főlépéldánycserét bonyolítottak le. 44 szakszervezeti könyvtárban részleges állományelemzésre is sor került. A vizsgálatban a szakszervezeti könyvtárosokon kívül az állami közművelődési hálózat könyvtárosai is részt vettek. A következőkben a felmérés néhány tapasztalatát szeretném ismertetni.

A vizsgált könyvtárakban az egyes szakok megoszlása a következő:

A marxizmus—leninizmus klasszikusai:	az állomány 3,7%-a
Társadalomtudomány:	az állomány 9,7%-a
Nyelvtudomány:	az állomány 0,3%-a
Természettudomány:	az állomány 2,5%-a
Orvostudomány:	az állomány 0,6%-a
Technika:	az állomány 3,1%-a
Művészetek, sport:	az állomány 2,6%-a
Irodalomtudomány:	az állomány 1,2%-a
Földrajz:	az állomány 2,6%-a
Általános művek:	az állomány 1,0%-a
Egyéb:	az állomány 1,4%-a

Ismeretterjesztő irodalom összesen	az állomány 28,7%-a
Szépirodalom összesen	az állomány 71,3%-a

A fenti táblázat is mutatja a vizsgálat egyik legfontosabb tapasztalatát, hogy a könyvtárak nem vásárolják megfelelő arányban az ismeretterjesztő műveket. A szakszervezeti könyvtárakban régebben kevés volt a szépirodalom, most azonban a megkívánt 65—35 százalékos megoszlás helyett az arányok a szépirodalom javára tolódtak el. Például a vizsgált könyvtárak átlaga 71,3—28,7%, azonban még kirívóbb aránytalanság is tapasztalható az egyes könyvtárak állományában: a *Tisza Csapógyárban* a könyvanyag 79 százaléka szépirodalom, az ismeretterjesztő rész csak 21 százalék.

Az ismeretterjesztő irodalmon belül az arányok kielégítőek. Valójában azonban egy-egy csoporton belül a számok nem mutatják a ténylegesen használható könyvek mennyiségét, mert az elavult, főlös könyvek aránya nem minden csoportban azonos. A marxizmus—leninizmus klasszikusainak egy-egy kötetéből sok duplán van, sok az elavult mű a tár-

sadalomtudomány csoportjában és a természettudomány belül is.

A marxizmus—leninizmus klasszikusainak 20,1 százaléka minősült főlös anyagnak. Sokan csodálkozhatnak ezen, hiszen a marxizmus—leninizmus klasszikusai nem avulnak el. A mi esetünkben a sok főlépéldány tulajdonképpen a tervszerűlen gyarapítás következménye. Sajnos, sok könyvtárossal azzal az elemi szabállyal sincs tisztában, hogy ha egy szerző összegyűjtött munkái részletekben jelennek meg, a sorozat minden kötetét be kell szerezni. Ha egy könyvtár elkezd gyűjteni *Lenin Műveit*, akkor arra kell törekedni, hogy a sorozat hiánytalan legyen. Kirívó példa a *szolnoki MÁV* könyvtára, ahol *Lenin Műveinek* 4. kötetéből 9 db van, de ugyanennek a sorozatnak más kötetéből egy darab sincs. Miből adódik még a sok főlös könyv? Abból, hogy sok könyvtáros anyagi lehetőségeivel nem számolva, más könyvek rovására túl nagy példányszámban szerzett be kevésbé fontos műveket. Például a *MOFÉM* könyvtárában *Sztálin Leninről* c. könyve 10 példányban szerepel, de a *Marx-Engels Válogatott Művek* I—II. kötetéből és *Lenin Műveiből* egy példányuk sincs.

Általános tapasztalat, hogy az újonnan megjelenő marxista műveket nem szerzik be. Több helyen azzal indokolják ezt, hogy „azokat úgyis megveszik a pártmunkás könyvtár részére”. Világosan le kell szögezni, hogy a marxizmus—leninizmus klasszikusainak minden fontosabb munkáját meg kell találni a szakszervezeti könyvtárakban, mert ez biztosítja a széles körben való elterjedés lehetőségét. Küzdeni kell az ellen, hogy az összes politikai könyvet átvigyük a szakszervezeti könyvtárból a pártmunkás könyvtárba, amint ez a *székesfehérvári Kolorit* gyárban történt.

A szélesebben vett *társadalomtudomány* körébe tartozó műveknél hasonló a helyzet. A megvizsgált könyvtárakban az állomány 26,2 százaléka főlös anyag. Sok az alacsony színvonalú, elavult füzetes kiadvány is. Több olyan művet is találhatunk, melyet a kisebb szakszervezeti könyvtárak nyugodtan nélkülözhetnek. Ilyenek például *Deák Ferenc* válogatott munkái, *Csatári Dániel: Román magyar kapcsolatok* stb. Az újabb művek itt is hiányoznak. Hogy az idegenkedés mennyire jogosulatlan, azoknak a könyvtáraknak a példái bizonyítja, amelyek az ilyen könyveket beszerezték. Például *Kraus-Kulka: Halálgyár* c. könyvét 17-en, az *Alszenek cselekedeteit* 18-an, *Rickett: Kémek voltunk Kínában* c. művét 15-en olvasták a *Tisza Csapógyárban*. Ahol meg-

vannak és megfelelően ajánlják őket, nagy sikerük van az *ellenforradalomról* szóló könyveknek, vagy az olyan műveknek, mint például *Pulitz: Németország-ból Németországba*, *Randé Jenő: New Yorkból jelentem* stb. A tanulság: ahol e szak kihasználatlanságáról panaszkodnak, ott a beszerzésben, illetve az állományban és a propaganda-munkában kell a hibát keresni.

A 3-as szakba tartozó *pedagógiai, gyermeknevelési* műveket érthetetlen módon kevés helyen gyűjtik. Pedig kellő ajánlással igen könnyen népszerűsíthetők és a munkásság körében fontos a terjesztésük.

Talán ebben a szakban a legsürgetőbb az állomány megszabadtása a még meglévő fölös, elavult anyagtól. A túlsok elfekvő könyv között elvész az újabb, jó mű is.

A *nyelvtudomány* területén több könyvtár egészen szép, kis gyűjteménnyel rendelkezik (ceglédi *Vasutas könyvtár*, komlói *Bányász könyvtár* stb.). Sok könyvtáros azonban még az *Idegen szavak szótárát* és a helyesírási szabályzatot sem szerzi be. Pedig ezek nemcsak az olvasóknak, de a könyvtárosoknak is nélkülözhetetlenek. — Az olvasók könyvkiadásunktól több népszerű nyelvvédő könyvet vannak!

A *természettudományi* művek beszerzésére leginkább a könyvtárosok egyéni érdeklődése nyomja rá a bélyegét. Sok helyen teljesen véletlenszerűen összehordott könyvhalmozatot találunk. Az így összerakott könyvanyag nem alkalmas arra, hogy átfogó képet adjon a természettudományokról. Szükséges, hogy a természettudományok különböző ágaiból — a könyvtárak nagyságához mérten — a legfontosabb, népszerű művek meglegyenek. Ehhez azonban több átfogó jellegű, népszerűen megírt könyvet kellene még kiadni!

Az a célunk, hogy az élet keletkezését, a világmindenség mozgató erőit, a természeti jelenségeket a korszerű, tudományos világnézet alapján szemléljék az emberek. Ezért sokkal nagyobb gondossággal, körültekintéssel kell az állományt ezt a részét fejleszteni. De sajnos, még olyan könyvtárat is találtunk (a 44 vizsgált könyvtár közül 8-at, amely 1958-ban egyetlen természettudományos művel sem gazdagította az állományt. Sok könyvtár pedig csak 1—2 darab természettudományos művet szerzett be. A *Ganz Vagongyár* csak 8 természettudományi művet vett az évi 17 000 Ft-os ellátmányból. Pedig ahol jól összeválogatott gyűjteménnyel beszélhetünk, ott a forgalom is kielégítő. Be kell szerezni — még fűzve is!

— az utóbbi időben elég szép számmal megjelenő természettudományi kis könyveket is. Ezek alkalmasak arra, hogy bevezessük a járatlan olvasókat is a természettudományokba.

Az *orvostudományi* művek iránt nagyon nagy a kereslet. A könyvtárosok igyekeznek is az igényeket kielégíteni, és beszerzik a megjelenő műveket. Itt inkább arra kell felhívni a figyelmet, hogy több könyvtár a kevés számú, népszerű orvosi művet tudományos jellegű, kizárólag orvosoknak szóló — igen drága — könyvvel pótolja, noha ezek gyűjtése nem a közművelődési könyvtárak feladata!

A technika fogalmkörébe tartozó művek állománya és beszerzése körül a legnagyobb bizonytalanság mutatkozik. Sok szakszervezeti könyvtár gyűjti az üzem jellegének megfelelő szakkönyveket, több helyen viszont nem gyűjtik az ilyen műveket. Igen szép műszaki állománya van a *komlói szakszervezeti könyvtárnak*. Itt minden lényegesebb bányászati szakkönyv megtalálható. Kihasznáaltsága is nagy. Átlagosan minden műszaki könyvre hat olvasó jut, de van olyan is, amelyre 30-an olvastak. Ez a szám különösen azért öröndetes, mert innen majdnem kizárólag a munkások kölcsönzik a műszaki irodalmat, a technikusok, mérnökök a tröszt műszaki könyvtárát használják. Ez a jelenség azonban nem általános, inkább az jellemző, hogy a szakszervezeti könyvtárak egyáltalán nem gyűjtik a szakmai könyveket. Itt most nem térünk ki részletesen a feladatokra és tenni-valókra — erről az elkövetkezendő időben még sokat fogunk beszélni —, annyit azonban már most is leszögezhetünk, hogy minden szakszervezeti könyvtárban meg kell lenniök az alap- és középfokú szakkönyveknek, és azok népszerűsítésével, ajánlásával foglalkozni kell. Sokkal szorosabb együttműködést kell kiépíteni a szakszervezeti könyvtárak és az üzemi műszaki könyvtárak között is.

A *technikai irodalomhoz* az illető szakma műszaki könyvein kívül hozzátartoznak az általános technikai műveltséget nyújtó művek is. Ezekből kevés helyen van tervszerűen kialakított gyűjtemény.

Ma már szép számmal jelennek meg *háztartási*, korszerű *lakberendezési* stb. könyvek, a könyvkiadás több év hiányait pótolja. Könyvtáraink még sem szerzik be kellő mennyiségben őket, pedig a dolgozók otthoni munkájuk megkönnyítéséhez sok hasznos tanácsot kaphatnak az említett könyvekből. Ahol beszerzik, nagyon népszerűek e művek, ráadásul a nőket, akiket úgyszólván nehezebb a könyvtárakba szoktatni, sokszor általuk lehet a könyvtárak állandó olvasójává tenni.

A legjobban összeállított része a könyv-állománynak a *művészeti és sportkönyvek* csoportja. Talán csak azt lehetne hibáztatni, hogy néha kisebb könyvtárak is drága könyvek beszerzésével terhelik az amúgy sem nagy könyvbeszerzési keretüket. (Például a 370,— Ft-os *Rajzművészet mesterei*, vagy a 260,— Ft-os *Barcsay: Művészeti anatómia.*) Inkább az olcsóbb kiadású, de igen hasznos „Nagy magyar mesterek” sorozatot, a TIT József Attila Szabadegyetemének előadásait, „A művészet kiskönyvtára” sorozatot szerezzük be.

Könyvkiadásunk adós még népszerű zenetörténeti művekkel, művészeti lexikonokkal, a művészetek történetét népszerű formában tárgyaló művekkel, olyanokkal, mint például *Gerő Lászlónak Ismerjük meg az építészeti stílusokat!* c. könyve.

Az *irodalomtudományból* is sokszor a véletlen szerint alakul a beszerzés. Ezért e szak is alig van kihasználva. Főleg a regényszerűen megírt életrajzokat kedvelik, mint például *Móricz Virág: Apám regényé-t*, vagy *Mikszáth Kálmán: Jókai Mór élete és korá-t*, viszont az, hogy *Illyés Gyula Petőfi és József Jolán József Attila* c. műve is sok helyen a polcon hever — a könyvtárosok bűne.

A *földrajzi* művek közül az útleírások a legkedveltebbek. Ezeket minden könyvtáros beszerzi — sokszor más fontos könyv rovására is —, az igényeket mégsem tudják kielégíteni. Népszerű a *Világjáró* és az *Útikalendok* sorozat. Óvatosan kell azonban eljárni az antikvár vásárlások esetében. Sok helyen válogatás nélkül veszik meg a volt *Földrajzi Társaság* kiadványait, amelyek között számos politikailag hibás, sőt nem egy reakciós is akad.

Az útleírásokon kívül alig találunk a szakban más műveket. Pedig fontos beszerezni az országunk földrajzát és a többi országok földrajzát ismertető könyveket is. A könyvtárosok szerint azonban nincs átfogó jellegű, népszerű kézikönyvünk.

A *szépirodalom* aránya, mint a megoszlást mutató táblázatból is kitűnik, örvendetesen javult. Sikerült megszüntetni az évekig legnagyobb nehézséget jelentő szépirodalmi könyvhiányt.

A szépirodalmi állomány legnagyobb csoportját a *magyar klasszikusok* alkotják. Itt a régebbi hiányokat — helyesen — pótolták. Néhány könyvtáros azonban elfeledkezett a magyar irodalom büszkségeiről, *Katona Józsefről, Madách Imréről*, sőt *Petőfiről* is!

A klasszikusok olvasottsága, mint tudjuk, igen magas. De örvendetes, hogy az

újabb magyar írók műveit is nagyon kedvelik az olvasók. Beszerzésükben sem mutatkozik nagyobb hiba. Mindenütt megtaláltuk — és sokan olvassák *Sándor Kálmán, Mesterházi Lajos, Fehér Klára, Karinthy Ferenc, Cseres Tibor, Tamási Áron, Urbán Ernő* stb. könyveit. A történelmi regények — *Hegedűs Géza, Szántó György, Szász Imre, Kovai Lőrinc, Passuth László* művei — mellett megnőtt az érdeklődés a közelmúlt eseményeit szépirodalmi formában tárgyaló könyvek iránt is.

A *világirodalom klasszikusai* is kellő példányszámban megtalálhatók. Forgalmuk nagy. Színesíti az állományt az újabb kiadott *modern nyugati irodalom* is. Az új nyugati irodalom beszerzésében azonban bizonytalanság tapasztalható. A könyvtárosok nehezen tájékozódnak a sok ismeretlen név között, és ezért két véget tapasztalható: vagy félnek e művek beszerzésétől, vagy mérlegelés nélkül vásárolnak. Ezért nagyjelentőségű a *Könyvtárellátó* segítségével: 1960. elejétől kezdve *jegyzékeket bocsájt ki, amelyek a különböző jelzéseikkel ilyen tekintetben is megfelelően útbaigazítják a könyvtárosokat.*

Szovjet szépirodalom minden könyvtárban található. Súlyos hiba azonban, hogy az újabban megjelenő műveket nem szerzik be kellő számban. Hibás az a vélemény, hogy ebből a csoportból úgyszólván sok a fölös példány, számukat nem kell még gyarapítani is. A régebbi — valóban irodalmi értéket képviselő — művek mellett éppen az újabban kiadott jó könyvek szerethetnek vissza a szovjet irodalom népszerűségét. Igen keresett mű *Panov: Messzi utca, Solohov: Idegen vér, Emberi sors, Babel: Lovashadsereg* stb. A régebbiek közül *Solohov: Csendes Don, Siskov: Zord folyó, A. Tolsztoj: Golgotha, I. Péter, Vasziljevskaja: Égnek a folyók* és *Szimonov: Pausztovszkij, Ilf-Petrov* művei.

A *népi demokratikus országok mai irodalmának* hiányos beszerzése és forgalma elsősorban a könyvtárosok tájékozatlanságának következménye. Ezen ajánló bibliográfiák kiadásával, a könyvtárosok jobb tájékoztatásával kell segíteni.

Összegezve a vizsgálat eredményét: megállapítható, hogy a hibák ellenére — az elmúlt évekhez viszonyítva — feltétlenül fejlődésről számolhatunk be.

A hibák kijavítására a vizsgálat eredményét tárgyaló szervek — a Művelődésügyi Minisztérium, a SZOT, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ — megtették a megfelelő intézkedéseket. Ezek hatását a könyvtárak a későbbiekben érezni fogják.

Gerő Zsolt né

ISMERJÜK MEG A KÜLFÖLD KÖNYVTÁRÜGYÉT!

Fontos szovjet párthatározat

A Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága határozatot hozott a könyvtárügyről és a könyvtári munka megjavításáról. A határozat tömören elemzi a Szovjetunióban folyó könyvtári és bibliográfiai munka tartalmi eredményeit és elégtelenségeit, feltárja a könyvtárak anyagi ellátottságának és technikai helyzetének legégetőbb kérdéseit. Különös hangsúllyal foglalkozik a könyvtárak társadalmi bázisának gyengeségével, megállapítva, hogy „a könyvtári tanácsok szerepe még mindig jelentéktelen”.

Mielőtt még a határozatnak a tennivalókat megjelölő bekezdéseit ismertetnénk, úgy hisszük, nem lesz felesleges, ha néhány mondatban vázoljuk a párt és az állam szerepét a szovjet könyvtárügy eddigi fejlődésében. A magyar olvasó előtt sem ismeretlenek azok az elgondolások és intézkedések, melyeket *Lenin* fogalmazott meg és foganatosított már a forradalom első heteiben. (*Krupszkaja: Mit irt, mit mondott Lenin a könyvtárakról.* Bp. 1953. *Művelt Nép*) *Krupszkaja, Lunacsarszkij* és a fiatal szovjet állam számos neves és számtalan névtelen munkása szóval, írással és cselekedetekkel szolgálta a lenini elvet, amely szerint a közművelődési könyvtár dicsőségének azt kell tekinteni „... hogy milyen széles körben forognak a könyvek a nép között, hány új olvasót tudtak szerezni, milyen gyorsan tudnak kielégíteni bármely könyvigénylést, hány könyvet adnak ki otthoni olvasásra, hány gyereket vontak be az olvasásba és a könyvtárhasználatba...” (*Lenin, V. I. Művei. Szikra. 19. köt. 270—271. old.*)

A Közoktatásügyi Népbizottság már a forradalom első napjaiban, 1917 novemberében felhívással fordult a néphez az olvasás ügyében, a most megjelent párthatározatig eltelt negyvenkét év során pedig számos dokumentum látott napvilágot a szocialista könyvtárügy kialakítása érdekében. Az elsők között van az 1918 júniusában, *Lenin* aláírásával ellátott „A könyvtárak és közgyűjtemények védelméről”, majd 1920 novemberében az ugyancsak *Lenin* aláírásával megjelent „A könyvtárügy központosításáról” című rendelet. Ez a rendelkezés volt egyébként kiindulópontja annak a fejlődésnek, amelyet a szovjet könyvtárügy — néha igen nehéz és bonyolult viszonyok között — a mai napig megtett.

A könyvtárügyről átfogóbb jellegű határozat 1929. október 30-án („a könyvtári munka megjavításáról”) és 1934. március

27-én („A szovjet könyvtárügyről”) jelent meg. A részletkérdésekkel foglalkozók közül érdemes kiemelni a Központi Bizottság 1923 októberében kiadott „A párt befolyásának fokozásáról a könyvtári munkában” című határozatát, amely a könyvtári tanácsokkal foglalkozik, valamint az 1925-ben kelt határozatot a falusi könyvtárakról és a falusi könyvtárak könyvvvel való ellátásáról.

A Nagy Honvédő Háború után kifejezetten a könyvtárügyről nem jelent meg párthatározat, de a különféle, kulturális téren hozott határozatok befolyásolták a könyvtárügy alakulását is. Ezzel szemben — különösen 1953 óta — beható elméleti és felmérő vizsgálódások folynak a szovjet könyvtárügyben. Számos kérdésben — a könyvtári mutatószámokról, a szabadpölcéről, a könyvtárellátók munkájáról, a bibliográfiai munkákról stb. — alapos és változatos viták zajlottak le. Az utóbbi időben különösen nagy jelentőségű volt a szovjet bibliográfia helyzetéről tartott konferencia. (*L. Könyvtári Figyelő 1959. 2. sz.*) 1959 elején a legképzettebb könyvtárosok részvételével megalakult a *Szovjetunió Könyvtárügyi Tanácsa*, ennek keretében sorra alakulnak az egyes részterületek problémáit gondozó szakbizottságok. A most megjelent párthatározat a könyvtárügy helyzetének elemzésében és a tennivalók megállapításában tehát olyan adatokra és tényekre támaszkodhatott, melyeket az elmúlt évek során a szovjet könyvtárosok hoztak felszínre és dolgoztak fel.

A határozat a következő célt tűzte ki a szovjet könyvtárosoknak: ériék el, „hogy a könyvtárak a politikai, általános műveltségi, mezőgazdasági és egyéb szakmai ismeretek tömegpropagandájának valóságos központjai — és a pártszervezetek támaszai legyenek a kommunista nevelésben”. Hogy ezt a célt megvalósíthassák, a határozat utasítja, illetve felhívja az illetékes szerveket, hogy „oldják meg a könyvtárak pénzügyi és műszaki bázisával kapcsolatos kérdéseket”. Intézkedik a könyvtári felszerelésekről és a könyvtárak helyiségeiről is. Kimondja, hogy „meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogyan lehetne az alkalmatlan helyiségekben levő könyvtárakat megfelelő helyiségekbe telepíteni, a különféle szervezetek és intézmények irodáinak összevonása révén.” Leszögezi, hogy könyvtárhelyiségeket más célra felhasználni, vagy könyvtárat rosszabb helyiségbe áttelepíteni nem szabad.

Az állomány gyarapításával kapcsolatban ugyancsak több intézkedést tartalmaz a határozat: felhívja a könyvtárakat fenntartó intézmények figyelmét, hogy „biztosítsák az állomány gyarapítását és kiegészítését a könyvtárak gyűjtőkörének legjobban megfelelő politikai, tudományos-műszaki, termelési, szépirodalmi és tájékoztató művekkel...” Igen fontos része a határozatnak, mely szerint a kiadókat kötelezni kell, hogy kiadási terveikről értesítsék a könyvtárakat, és figyelembe kell venni „a könyvtárak véleményét és érdekeit a kiadói tervek összeállításánál...”

Különös erővel hangsúlyozza a határozat azt, hogy a könyvtárakat jól képzett munkatársakkal kell ellátni. Intézkedést sürget „különösképpen a tudományos-műszaki, a főiskolai és a szakkönyvtárakba kerülő közép- és felsőfokú végzettségű könyvtári dolgozók képzésének megjavítása érdekében”.

A könyvtári és bibliográfiai munka számos területével foglalkozik még a határozat: Kimondja, hogy könyvtári mintáépítletterveket kell készíteni, könyvtári felszereléseket gyártó üzemeket kell felállítani, a folyóiratok és a folyóiratcikkek bibliográfiáinak kumulatív kiadásait kell elkészíteni, különféle bibliográfiákat kell kiadni a nagy tömegeket foglalkoztató szakmák dolgozói számára, meg kell szervezni a könyvek központi katalogizálását. A hatékonyabb és gazdaságosabb munka érdekében javasolja, hogy az egyes hálózatokban, vagy intézményeknél lévő kis könyvtárak összevonásának kérdését vizsgálják meg az illetékesek. Kimondja, hogy „minden dolgozónak jogában áll bármely hatóság felügyelete alá tartozó könyvtárat használni, a zárt típusú könyvtárak kivételével”.

Végül a határozat több helyen is sürgeti a könyvtárak társadalmi bázisának

kiszélesítését. Már a bevezetőben a könyvtári munka egyik fogyatékoságaként említi, hogy „Számos könyvtár elszakadt a gyakorlati élettől, rosszul elégti ki a dolgozók politikai, termelési, szépirodalmi, tudományos-műszaki és tájékoztató irodalom iránti igényeit. Ezért „A Központi Bizottság javasolja a párt-, tanácsai és szakszervezeti szerveknek, hogy gyökeresen javítsák meg a könyvtárak irányítását, szélesebb körben vonják be a közvéleményt a könyvtári munkába, illetve a lakosság közötti könyvpropagandába, a könyvtári helyiségek berendezésébe és építésébe; fokozzák a könyvtári tanácsok szerepét, juttassanak azokban szerepet a párt-, tanácsai és szakszervezeti aktíváknak, tanítóknak, az ipar és mezőgazdaság szakembereinek, akik majd képesek lesznek arra, hogy a könyvtári munkát szoros kapcsolatba hozzák a gazdasági és kulturális építéssel és a dolgozók kommunista nevelésével”.

A könyvtári tanácsok problémája több helyen is felvetődik: „A Szovjetunió Művelődésügyi Minisztériuma, a Szovjetunió Szakszervezeti Központi Tanácsa, a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állami Tudományos és Műszaki Bizottság egy hónapon belül tartozik kidolgozni és kuzzetenni a könyvtári tanácsokról szóló határozatot”.

Ez a szemelvényes ismertetés némi képet igyekezett adni arról, hogy az SZKP Központi Bizottságának határozata milyen sokrétűen és lényegre érintő módon foglalkozik a könyvtárügy kérdéseivel. De pusztán az a tény, hogy a párt határozatban foglalkozott — és nem is az első esetben — a könyvtárüggyel, egymagában is megmutatja jelentőségét a Szovjetunió, és úgy érezzük, általában is megjelöli a könyvtárügy helyét a szocialista társadalomban.

AZ AGRÁRFELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁRAK HÁLÓZATI ÉRTEKEZLETE

A mezőgazdasági könyvtári hálózat agrárfelsőoktatási könyvtárai — az Agrártudományi Egyetem, a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola, az Erdőmérnöki Főiskola, az Állatorvosi Főiskola, továbbá a debreceni, magyaróvári és keszi helyi Mezőgazdasági Akadémiák — 1959. november 3-án értekezletet tartottak az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központban.

Az értekezlet résztvevői elhatározták, hogy 1960 januártól kezdve megindítják a magyar mezőgazdasági szakirodalom kurrens bibliográfiájának munkálatait. E célból kéthavonként megjelenő kiad-

vány megindítását vették tervbe. A kiadványt az OMGK mint hálózati központ adja ki az agrárfelsőoktatási könyvtárak közreműködésével. Tartalmazza a teljes mezőgazdasági szakirodalmat, tehát a könyveket, folyóiratcikkeket, disszertációkat stb. Az új kiadvánnyal egyidejűleg megváltozik az 1959-ben megjelent negyedévi hálózati könyvgyarapodási jegyzék, melyből 1960 januártól leválasztásra kerül a magyar irodalom. Ezért az eddigi negyedévi hálózati gyarapodási jegyzék jelenik meg az egyes művek lelőhelyének pontos feltüntetésével (OMGK)

A művelődési autók feladatairól

A közművelődési könyvtárvezetők őszi országos értekezletének második napján sor került a művelődési autók eddigi munkájának összefoglalására és további munkájuk elvi-módszertani irányának kijelölésére. Az értekezlet előtt a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya a Népművelési Osztállyal együttműködve közvetlen kiszállások, személyes beszélgetések útján több megyéből gyűjtött tapasztalatokat. A problémák tisztázásában nagy segítséget jelentett az 1959. október 28-án Békéscsabán rendezett tapasztalatsere is. Ezen öt megye tanácsi és könyvtári küldöttei beszámoltak az eddigi tapasztalatokról, és megvitatták a Népművelési Intézet által összeállított módszertani útmutató tervezetét. Egészséges, élénk vita folyt az autók fő feladatainak tisztázásáról, arról, hogy milyen népművelési területek gondozását lehet minden megyére nézve kötelezően előírni, illetve az egyes megyék települési és táj-jellegéből adódóan hol, milyen eltérések lehetnek az autó gyakorlati felhasználásában.

Az országos értekezlet tíz hónap eredményeit foglalta össze. Megállapította, hogy a művelődési autók igen sokat javítottak a tanyavilág kulturális ellátásán, valamint azt, hogy az eredményekre való tekintettel feltétlenül növelni kell a művelődési autóink számát. 1960-ban előreláthatóan öt újabb kocsi állítunk üzembe, de semmi akadálya sincs annak sem, hogy a megyei tanácsok saját kocsikeretükből és költségvetésükből újabb autókat szerezzenek be ellátatlan területeik művelődési életének pezsgőbbé tétele érdekében.

A kísérlet eredményességére jellemző, hogy mintegy 500 olyan település részesül ma már rendszeres kulturális ellátásban, amelyen eddig a tanyai iskola volt a művelődés egyetlen eszköze. Csaknem tízezer olvasnak rendszeresen az autók könyvvállományából, és a könyvön kívül mintegy harmincezer emberhez jut el a film, az ismeretterjesztő előadás és több más művelődési lehetőség.

Az országos értekezlet a békéscsabai tapasztalatsere eredményeképpen kiemelte, hogy valamennyi megyében három, összefüggő feladatot kell ellátnia a művelődési autónak. Ez a hármas feladat: *a könyvek kölcsönzése, a filmvetítés és az ismeretterjesztő előadások rendezése*. A tanyavilág kulturális felemelése, amelynek érdekében művelődési autóink révén is munkálkodunk, feltétlenül szükségessé teszi a három — a ta-

nyákon eddig nélkülözött — népművelési szolgáltatás eljuttatását a távoleső vidékekre is. A három tevékenység összefügg, és nagyon jól kiegészíti egymást, éppen ezért feltétlenül szükséges együttes alkalmazásuk. De a művelődési autók igen jól felhasználhatók még a kiállítások rendezésében is. Erre a munkára a legtöbb helyen már a gyakorlatban is sor került, s az autó ilyen alkalmazása mind a békéscsabai megbeszélés, mind az országos értekezlet résztvevői szerint jól bevált.

Művelődési autóink működési feltételei minden megyében különböznek, mégpedig a tájjellegnek, a települési viszonyoknak és a megyék területi kiterjedésének megfelelően. Van olyan művelődési autónk (pl. Bács megyében), amely még a megye valamennyi járását sem képes hálózatába bekapcsolni, de vannak olyanok is, amelyek a fő feladatokon kívül esetenként más népművelési tevékenység ellátását is vállalhatják. Az országos értekezlet éppen ezért úgy határozott, hogy azokban a megyékben, ahol lehetőség nyílik más feladatok teljesítésére is, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a Népművelési Intézet által 1959 decemberében kiadott módszertani útmutatóban meghatározott, egyéb népművelési munkákat is vállaljanak az autók.

Az országos értekezlet foglalkozott a tanácsoknak a művelődési autókkal kapcsolatos adataival is. A minisztériumi vizsgálatok, elemzések nyilvánvalóvá tették, hogy az autók jó munkájához a leghatásosabb segítséget a tanács gondoskodása, támogató és irányító munkája nyújthatja. Például *Borsod*, vagy *Csongrád* megyében, ahol a megyei tanácsok minden tekintetben segítettek az autó népművelő munkáját, a siker nem maradt el. E két megye eredményei az országos átlag fölött vannak. Viszont azokban a megyékben, ahol a tanács nem ismerte fel, hogy milyen kultúrmissziót tölt be a művelődési autó, (pl. Pest, Nógrád), messzé elmaradtak az országos eredményektől. Ezen a helyzeten feltétlenül változtatni kell, és a jövőben meg kell előzni azt, hogy a műveltségre vágyók lássák a nemtörődömségnek és az ellentéteknek kárát.

Az értekezlet végén bemutatták a két legjobban felszerelt autót: a békéscsabait és a szolnokit. (A békéscsabairól „A Könyvtáros” korábban már beszámolt.)

Petrovay István

A Liszt Ferenc téri új gyermekkönyvtár terve

A két világháború között, majd a második világháború után épült gyermekkönyvtárak tervezői elsősorban a *funkcionális elvet* követték: Mind a helyiségek elrendezését, mind a könyvtár berendezését és felszerelését, mind pedig díszítését alárendelték a működés és a használat szempontjainak. Ma már mindennél győzött az a könyvtárépítési alapelv, hogy *a forma alkalmazkodjék a működéshez*.

Könyvtár-építésben, sajnos, elmaradtunk az általános könyvtári fejlődéstől. Népgazdaságunk egyre erőteljesebb fejlődése és könyvtárpolitikánk új törekvései azonban lehetővé teszik, hogy mulasztásainkat fokozatosan pótoljuk, gyermekkönyvtáraink épület- és helyiségviszonyait megjavítsuk. A Liszt Ferenc téren épülő, szabadpolcos, önálló gyermekkönyvtár ennek az új könyvtárpolitikának egyik első, jelentékeny eredménye lesz.

1.

A budapesti Liszt Ferenc tér 6. számú telken 8 emeletes lakóházat épített az OTP. Az épületet a Budapesti Városépítési Tervező Vállalat tervezte. Az a gondolat, hogy az épület földszintjét könyvtári célokra használják fel, csak a lakóház terveinek elkészülte után merült fel. Miután a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kérésére a Fővárosi Tanács az épület földszintjét könyvtári célokra átengedte, az Építőipari és Közlekedési Egyetem Középülettervezési Tanszékének vezetője, *Weichinger Károly* egyetemi tanár és *Virág Csaba* adjunktus kapott megbízást a terv elkészítésére.

A Szabó Ervin Könyvtár az alábbi főbb szakmai-funkcionális követelményeket támasztotta a tervezéssel szemben.

1. Az önálló gyermekkönyvtárnak szabadpolcos rendszerű kölcsönzővel és külön ifjúsági és gyermek olvasóteremmel

kell rendelkeznie. Kb. 10 000 kötet tárolására külön raktárt is kell tervezni;

2. Szükséges, hogy az egyik olvasóterem alkalmilag átalakítható legyen yetitésre is alkalmas előadóteremmé. Ilyen esetekben megfelelő módon biztosítani kell a szabadpolcokon elhelyezett kötetek védelmét.

3. A könyvtár berendezésének korszerűnek kell lennie, a bútorzata, felszerelése a könyvtári jelleg megtartása mellett legyen klubszerű, derűs, higiénikus és esztétikailag vonzó.

A tervezés munkájában idejekorán bekapcsolódott az *Országos Könyvtárügyi Tanács Könyvtárépítési Szakbizottsága*, valamint *Ifjúsági és Gyermekkönyvtári Szakbizottsága* is.

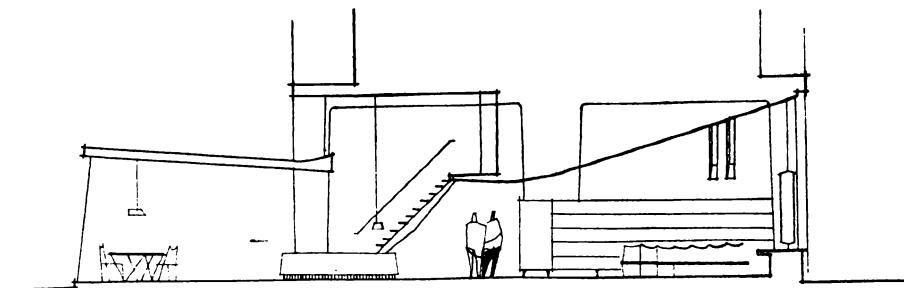
A tervezők feladatát még nehezebbé tette az a tény, hogy az épület földszintjét eredetileg nem könyvtári célokra szánták.

2.

Az olvasó a Liszt Ferenc tér 6. sz ház kapujától balra eső külön könyvtári főbejáraton át lép be a könyvtárba. A kettős szélfogó ajtón keresztül a 14 m² nagyságú, gumipadlós *előtérbe* (1) jut. Ettől jobbra nyílik az ugyancsak gumipadlós, 5 m² nagyságú, kb. 150 személyes *ruhatár* (6), valamint a külön leány (7) és a külön fiú *mosdó*, illetve WC (8).

Az előtérből (1) újabb lengő ajtón keresztül a *szabadpolcos kölcsönzőbe* (2) jut a látogató. A 12,8 m hosszú és 5,90 m széles terem gumipadlóval borított alapterülete 76 m².

Az olvasó a 4,80 magasságú teremben a falak mentén szabadpolcos könyvállományokat lát. A bejárattal szemben, félbalra lesz majd a korszerű, süllyesztett fiókokkal ellátott, fordított „L” alakú kölcsönzőpult. Mögötte ül a kölcsönzést végző könyvtáros, s a tájékoztató-ellenőrző feladatot ellátó könyvtáros is idetér megpihenni, ha nem akad dolga a terem-

Az új könyvtár metszete

ben. Az összes kölcsönző elvonult a pult előtt, ahonnan szemmel tartható a szabadpolicos kölcsönző helyiség minden pontja.

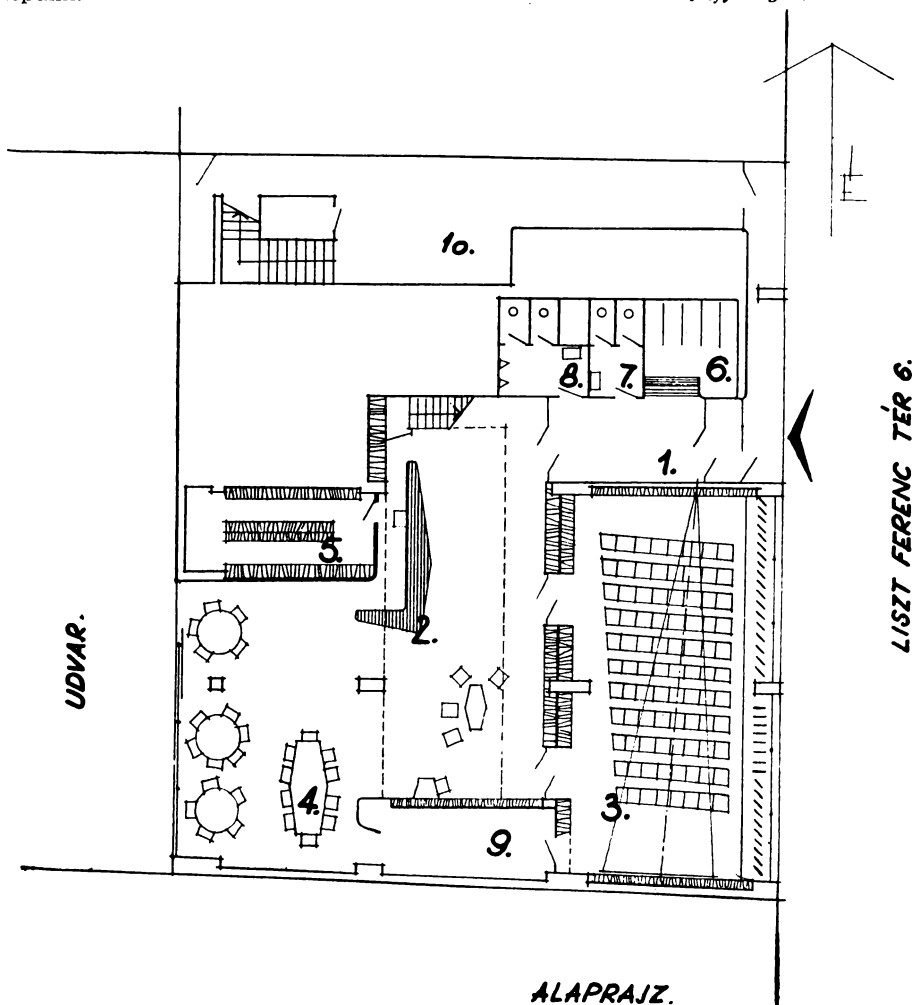
A pult mögött van a 18 m² alapterületű „repositorium”, az olvasók elől elzárt, kb. 10 000 kötet befogadására alkalmas könyvraktár (5), ahol az ifjúsági és gyermekkönyvtár ritkán használt vagy forgalomból kivont, illetve köttetésre előkészített stb. anyagát tárolja.

Balra, elhaladva a mennyezetet tartó nagy oszlop mellett, a 3,5 m magas, 9,20 m hosszú és 6,50 m széles, gumipadlóval burkolt gyermekolvasóba (4), a 6—10 éves korú gyermekek könyvtári birodalmába lépünk.

E helyiség nyugati fekvésű, ezen az oldalon az épület földszinti traktusa kiugrik. A gyermekolvasóba ferdefekvésű, nagy üvegablakok bocsátják a szört, természetes fényt. A falak mentén itt is szabadpolicos könyvállományok várják majd a kis olvasókat.

A helyiségbe kerek és hatszögletű asztalok kerülnek majd. A szabadpolicok magassága 142—157 cm, az asztallapok magassága 60—65 cm, a székek, klubfotelek ülő felületének magassága 35—40 cm. E méretek alkalmazkodnak a 6—10 éves gyermekek testméreteihez.

A másik korosztály (10—14 évesek) számára berendezett ifjúsági olvasóterem (3)

ALAPRAJZ.

Jelmagyarázat:

1=előtér; 2=a szabadpolicos kölcsönzőterem; 3=ifjúsági olvasó- és előadóterem; 4=a gyermek olvasóterem; 5=könyvraktár (repositorium) 6=ruhatár; 7=mosdó és WC (leányoknak); 8=mosdó és WC (fiúknak); 9=útorraktár; 10=bérház-kapualj, mellette a házfelügyelői lakás

a szabadpolcos kölcsönzöből nyílik. A terembe két ajtón át lehet bejutni. A 12,70 méter hosszú és 6,50 m széles, (tehát ke-reken 82 m² alapterületű) gumipadlóval burkolt helyiség falai mentén 169—187 cm magas szabadpolcos könyvvállványok sora-koznak. A teremben lévő bútorok mére-tei alkalmazkodnak a 10—14 éves kor-osztály követelményeihez, az asztalok magassága 66—70 cm, a székek és klub-fotelek ülőfelületének magassága 41—43 centiméter.

Ez a ferde (az utcai ablaksor felé emel-kező) mennyezetű terem kettős feladatot lát el. Elsősorban szabadpolcos ifjúsági olvasóterem. Azonban, ha a kb. 12 m² alapterületű *bútorraktárból* (9) kihordják az ott tárolt székeket, és helyükbe az ol-vasótermi asztalokat és egyéb (felesleges) bútorokat viszik, az ifjúsági olvasóterem máris átalakult *előadó- vagy vetítő-teremmé*. (Ilyenkor a könyvtárosok a szabadpolcos állványokat az állványokba beépített üvegeretekkel zárhatják le.) A vetítővászon a terem déli falán, az egyik állványsor felett van. A vetítés a félemeleti *vetítőfülkéből* történik. A terem keleti falán lévő nagy ablakok korszerű (Bries—Soleil típusú) fényelzáró-ráccsal vannak felszerelve. Ennek segít-ségével és az összekötőajtók függönyei-vel a termet napfényes időben is el lehet sötétíteni.

A félemeleti traktusba a szabadpolcos kölcsönzöhelyiségből a kölcsönzöpulttól jobbra elhelyezett lépcsőn lehet feljutni. Ezen a félemeleti (ún. gépészeti) szinten

balra a 15 m² alapterületű könyvtári fel-dolgozó helyiséget (irodát) találjuk. Jobb-ra az ún. „galéria” húzódik (a szabadpol-cos kölcsönzóterem légerében) a könyv-tár déli faláig. A bútorraktár (9) fölött van a könyvtárosok kb. 9 m² alapterületű öltözője. Mindkét helyiség ablakai az épü-let parkosított udvarára néznek.

A „galériából” nyíló ajtón át lehet el-jutni az előtér (1) fölött elhelyezett 7 m² alapterületű vetítőfülkébe, amelynek két vetítőnyílásán keresztül vetíthetnek az ifjúsági olvasó déli falán elhelyezett állandó vetítővászonra.

3.

A könyvtár bútorzata, berendezése a *kényelem és a célszerűség* szempontjai-nak figyelembevételével készül. Az ösz-szes bútorokat, berendezési tárgyakat nem soroltuk fel. Az ismertetetteken k-vül tárlókkal, szabadon elhelyezett kétoldalas szabadpolcos állványokkal, ferdesíku sza-badpolcos folyóiratállványokkal, virág-állványokkal, rádió- és televíziós asztal-kával, akváriummal, faliújsággal stb. lesz majd a könyvtár berendezve, ellátva.

A Szabó Ervin Könyvtár arra törekedett, hogy az új ifjúsági és gyermekkönyvtár izléses díszítésével, derűs színű falai-val, korszerű természetes és mesterséges vilá-gításával, jó bútorzatával, szép és gazdag könyvanyagával valószínűleg *második o't-hona* legyen az olvasóknak, hiszen közis-mert a kulturált környezet nagy pedagó-giai hatása.

Dr. Tombor Tibor

A NAPTÁRI ÉVRE SZÓLÓ BEIRATKO-ZÁSRA TERTEK ÁT 1960. január 1-től a Szabó Ervin kerületi könyvtárak. A fokozatos át-menet elsősorban a tagdíjknál érvényesül. A régi olvasók — szerzett jogukat figyelembe véve — az I. harmadban (január—április) tel-jes összeget, 3 Ft-ot, a II-ban (május—augusz-tus) 2 Ft-ot, a III-ban (szeptember—decem-ber) 1 Ft-ot fizetnek. A gyermekolvasók, ha az év bármely hónapjában hosszabbtanak, 1 Ft-ot, az újonnan belépő felnőttek teljes tag-díjat fizetnek. Az új rendszerre való áttérés megszervezése nagy munka a kerületi Szabó Ervin Könyvtárak számára. De a leegyszerű-sített ügykezelés, a napra kész, pontos sta-tisztika a fejlettebb, korszerűbb könyvtár-munkát segíti elő. 1961-ben már minden feln-őtt olvasó, régi, vagy új, bármikor hosz-szabbít, vagy len a könyvtár tagjainak sorába, teljes tagdíjat fizet. (Sz. E. K.)

*

KÉT ÚJ LAKÓTELEPEN LÉTESÜL SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR a közeljövőben. 1960. I. negyedében a XIV. kerületi Kerepesi úton felnőtt- és gyermekkönyvtár létesül, a másik új könyvtár Csepelen, a Csillagtelepen fog működni. Az utóbbi egy művelődési központ keretében. Mindkét helyen, a Kerepesi úton és a Csillagtelepen már most is dolgozik sa-ját kezelésű könyvvállomás. Ezek az önálló könyvtárak megnyitása előtt megteremtik a kapcsolatot az ottani lakossággal. (Sz. E. K.)

A VASAS ÉS A TEXTILES SZAKSZERVE-ZET novemberben három-, illetve kétnapos konferenciát rendezett a társadalmi munkás könyvtárosok számára. Megtárgyalták a könyvtárak előtt álló legfontosabb feladato-kat; az állománygyarapítás kérdéseit, az ol-vasószervezés és a propagandamunka tenni-valóit. A Textiles Szakszervezet a tartalék-keretéből 50 000 Ft értékű könyvanyaggal se-gítette azokat az üzemi könyvtárakat, ame-lyek az év folyamán semmit, vagy csak na-gyon csekély összeget tudtak könyvtárak fej-lesztésére fordítani. (G. Zs.)

*

IGEN ÜTLETESEN HASZNÁLJA FEL a művelődési autó magnetofonját a békéscsabai Megyei Könyvtár. A könyvtárban rendezett „Irodalmi Hétfők” műsorát magnetofonra ve-szti fel, és a szalagot iskoláknak, vidéki könyv-táraknak kölcsönözni. Ugyancsak felvették a pártkongresszus rádió-n közvetített beszédét is, amelyeket azután a művelődési autóval olyan helyekre vittek ki, ahol nincs villany. (G. Zs.)

*

MEGNYITOTTA MÁSODIK SAJÁT KEZE-LÉSŰ KÖNYVVÁLLOMÁSÁT a XX. kerületi (Soroksár) 35. számú Szabó Ervin Könyvtár. (Sz. E. K.)

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

NYUGAT REPERTÓRIUM. Összeállította: Galambos Ferenc. Bp., 1959. A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete. 571 old.

A 20. századi magyar irodalom központi mozgalma a Nyugat köré tomoúlt írók mozgalma volt. A Nyugat értékelése még ma is vitatott, tagadhatatlan azonban, hogy a konzervatív, reakciós kritika állandó céltáblája, Ady, Móricz Zsigmond, Babits Mihály életművének fő orgánuma volt. Szerkesztői és állandó munkatársai között az említetteknek kívül ott találjuk Osvát Ernőt, Gellért Oszkárt, Balázs Bélát, Dutka Akost, Füst Milánt, Heltai Jenőt, József Attilát, Juhász Gyulát, Kaffka Margitot, Karinthy Frigyest, Kosztolányi Dezsőt, Krúdy Gyulát, Nagy Lajost, Radnóti Miklóst, Szép Ernőt, Tóth Árpádot.

A szépirodalomnak, irodalomelméletnek és irodalomtörténetnek ezt a gazdag tárházát irodalmárok és könyvtárosok mindig újra és újra kénytelenek voltak átlapozni fontos adatok, hivatkozások felkutatása végett. Most az „Irodalomtörténeti bibliográfiák” sorozat első köteteként Galambos Ferenc és Pók Lajos összeállításában végre megjelent a régóta várt *Nyugat repertórium*, mely a Nyugat anyagán kívül elődeinek, a *Magyar Géniusz*-nak, a *Figyelő*-nek, és a *Szerdán*-nak, valamint utódjának, a *Magyar Csillagnak* mutatóját is tartalmazza.

A repertórium a Bevezetés szerint „a Nyugat teljes anyagának szakok szerinti feldolgozását aaja es cetja az, hogy a kutatóknak megkönnyítse e hatalmas, és a XX. század magyar irodalma szempontjából döntő jelentőségű anyagban való tájékozódást.” A könnyű és gyors eligazodást a szakcsoportok helyes megválasztása lehetővé is teszi. A repertórium tíz fejezetre tagolódik. Az első a szépirodalmi műveket tartalmazza műfajok (versek, regények, novellák, tárcák, színművek) szerint csoportosítva, külön a magyar és külön a külföldi anyagot a szerzők nevének betűrendjében. A második fejezetben az irodalomelméleti és irodalomtörténeti művek találhatóak, az általános rész a kritika, a stílus, a verstan, a műfajok, az irodalompolitika, az egyes irodalomtörténeti korszakok stb. problémáival foglalkozó anyagot tartalmazza, második részében pedig az egyes írókra vonatkozó irodalomtörténeti cikkeket, könyvismertetések stb. sorolja fel a nevek betűrendjében.

A többi nyolc fejezet a nem irodalmi jellegű anyagot tartalmazza. Ezek sor-

rendje az Egyetemes Tizedes Osztályozás beosztását követi (általános jellegű írók, vallás, filozófia, társadalomtudomány, nyelvészet, természetudomány, művészet, földrajz, történelem). Ezt nem tartjuk szerencsés választásnak, sokkal helyesebb lett volna az anyaghoz simulóbb sorrendet követni, és ennek megfelelően a társadalomtudomány, filozófia és művészet szakcsoportokat emelni ki, hiszen mind jelentőségüket, mind a címek mennyiségét tekintve ezeket illetné az elsőség. A kötet végén található névmutató nemcsak a szerzők saját közleményeire utal, hanem dőlt számmal az illető szerzőre vonatkozó műveket is feltárja.

Igen helyesen jártak el az összeállítók amikor nemcsak a cikkeket vették fel, hanem szükség esetén azok részeit is. Így például Tóth Árpád „Háborús lírikusok” című cikke, mely Peterdi Andor, Somlyó Zoltán és Pelle János egy-egy kötetét ismerteti, szerepel Peterdi és Somlyó neve alatt is, a róluk szóló irodalomban (nem tudjuk, hogy Pelle neve alatt miért nem található). Ezt a helyes szerkesztési elvet következetesen megvalósította a repertórium. Használhatóságát még jobban elősegíti az, hogy közli a cikkek alcímeit is, ha pedig a címet nem magyarázza alcím, a címből nem tűnik ki pontosan mit tartalmaz a cikk, akkor szögletes zárójelben mellékeli a magyarázatot. Például Ady „Számódás csöndes könyvekről” című ismertetése esetében a Vidovich Ernőre vonatkozó irodalom között nemcsak az ismertetés címleírása található meg, hanem ez is: „[Vidovich Ernő: Hiúság.]”. Sajnos ez utóbbi keresztülvitelében nem következetes a szerkesztés. Illés Endre „Író és nyersanyag. Öt új magyar regényről” című könyvismertetése jó példa ennek érzékeltetésére. Bár a közlemény mind az öt regényíró neve alatt megtalálható, sehol sem szerepel az, hogy a szerzőnek melyik regényéről van szó.

Összefoglalva az eddigieket, a hagyományos repertórium követelményeinek a kisebb hibák ellenére eleget tesz a kiadvány, jól használható tartalom- és névmutatók kaptak a kutatók. Felvetődhet azonban a kérdés: napjainkban, amikor a dokumentumok tartalmi feltárása terén forradalmi fejlődés megy végbe világszerte, beérhetjük-e továbbra is a „hagyományos” módszerrel készült folyóirat-repertóriumokkal, elegendő-e ma is a feltárásnak az a mértéke, mely tizenöt-husz évvel ezelőtt még eszményinek tűnt? Ezek a repertóriumok általában nem hatolnak be az egyes közlemények tartal-

mába, nem analitikus módszerrel dolgoznak. Ez jellemzi a *Nyugat repertóriumot* is. Pontosabban egy bizonyos szempontból tovább megy ennél: már említettük, hogy ha egy cikk, ismertetés stb. több író művével, vagy munkásságával foglalkozik, akkor ezek külön is feldolgozásra kerülnek, megtalálhatók az egyes írók nevénél is. Ez is analitikus feltárás, de csak egyetlen szempont, a személyi szempont alapján. Az egyszerű tárgyi csoportosítás, mely csupán a tanulmányok egészét veszi figyelembe az osztályozásnál, nem nyújt módot arra, hogy olyan fontos kérdések irodalmát áttekinthessük, mint amilyen például az expresszionista költészet, az irodalom irányzatosságának kérdése stb. De még a műfajjelmelet

egyes kérdéseinek anyagát sem találhatjuk meg a repertórium segítségével, hiszen a líráló mindössze 19 közleményt sorol fel, holott nyilvánvaló, hogy tanulmányok, értekezések és ismertetések százaiban olvashatunk a tárgyra vonatkozó részleteket.

A most megjelent repertórium nem hibáztatható természetesen azért, mert nem végezte el ezt a hatalmas munkát igénylő analitikus feltárást, mégsem hallgathattuk el, hogy ennek hiánya egy ilyen jellegű műben ma már az elégedetlenség érzését váltja ki a használóból, és felhívja a figyelmet arra, hogy ezen a területen is új, a fokozott követelményeknek megfelelőbb utakat kell keresnünk.

(Pálvölgyi Endre)

HÍREK A KÖNYVTÁROSKÉPZÉSŐL

300 KÖNYVTÁROS TETTE LE az 1957—59-es kétéves középfokú könyvtárosképző tanfolyam vizsgáit. A hallgatók zöme a tanácsi közművelődési hálózatból került ki, de sok szakszervezeti könyvtáros is részt vett a tanfolyamon.

1959 októberében a középfokú könyvtárosképző tanfolyam új évfolyama indult. Az oktatás két tagozaton folyik. A nappali tagozaton 22 könyvtárostanonul 3 budapesti és 3 vidéki tankönyvtárban tanulja a könyvtáros szakmát. A levelező tagozaton mintegy 230 hallgató van. Közöttük már nemcsak a közművelődési, hanem a tudományos és szakkönyvtárak dolgozói is megtalálhatók.

A középfokú tanfolyam több tanulmányi csoportjában már megtartották az első konferenciát. Az Országos Széchényi Könyvtár közvetlen irányítása alatt álló tanulmányi csoport a könyvtártani szeminárium után könyvtárlátogatáson vett részt. A hallgatók megtekintették az Országos Műszaki Könyvtárat, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központját és a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárát. Mindhárom helyen szívesen fogadták a látogatókat, és készségesen tájékoztatták őket a könyvtár szervezetéről, feladatairól, munkájáról. (Papp István)

KULTÚROTTHONOK!
MŰVELŐDÉSI HÁZAK
KÖNYVTÁRAK!

Rádió- és televízió-szekrény

modern — kombinált

szállítására igénybejelentést, rendelést kérünk

Megfelelő számú igény, vagy rendelés beérkezése esetén a 1960. évben forgalomba hozzuk

Leírás: A szekrény tetejére elhelyezett televízió a legjobb látásszöveget biztosítja

A kezelógombok előtt lévő, lefelé nyíló, zárható ajtó meggátolja, hogy illetéktelenek hozzá nyúljanak

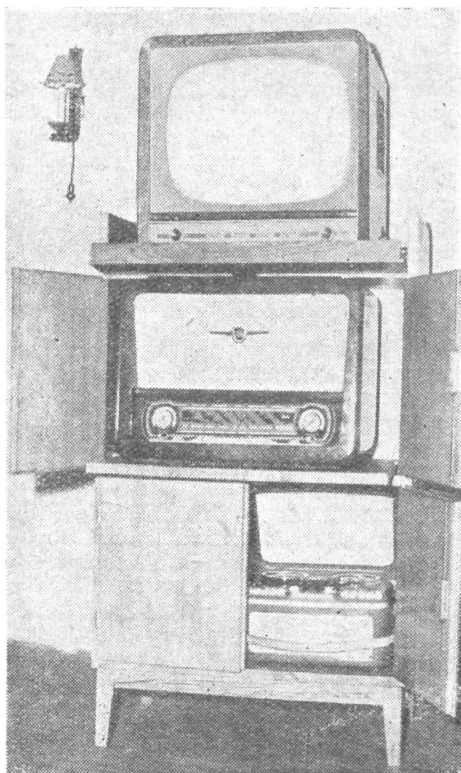
A szekrény felső rekeszében a rádió, alsó részében a lemezjátszó, magnetofon, hanglemezek elhelyezését biztosító beosztás van.

A szekrény minden rekesze biztonsági zárral van ellátva.
Árnyára: 1100,- Ft

A szekrény natúrszínben, dörzsölt kivitelenben készül

ISKOLAI FELSZERELÉSEKET
ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 12.

A SZOCIALISTA REALIZMUS JEGYÉBEN

A kik orosz nyelvtudásuk előnyével élve késedelem nélkül, nyomban a megjelenés után olvashatják a szovjet folyóiratokat, már több mint egy éve figyelemmel kísérik a realizmus és modernizmus kérdései körül kibontakozó vitát. Hírt is adtak róla: elmondták és megírták, hogy e vita résztvevői új megvilágításban veszik szemügyre a huszadik század irodalmát, gazdag tárgyismerettel, s a tudományos elemzés szigorú igényével kívánják tisztázni az irodalomtudomány fogalmait. A sok félreértést, téveszmét elvető vita legjelentősebb tanulmányait most magyar fordításban, kötetben is olvashatjuk. (Realizmus és modernizmus.) Jó ötlet volt a *Voproszi Lítvaturi* és a *Znamja* cikkeit magyarul is megjelenetni. Dicséret illeti érte a Gondolat Kiadót, s a szerkesztőt, Héra Zoltánt, aki bevezetőjében a vita főkérdéseire irányítja az olvasó figyelmét. Tanulmánya megkönnyíti a tájékozódást a problémák és álláspontok rengetegében. A vita ugyanis érinti az esztétika, a kritika és az irodalmi alkotás csaknem valamennyi — nálunk Magyarországon is gyakran felmerülő — aktuális kérdését. Hosszú évek során felhalmozódott, megoldatlanul hagyott, vagy nyugtalanító félmegoldásokkal félretolt problémaanyag bonyolult szövevényét bogozzák a tanulmányok. Érvek, tények és koncepciók tolongó sokszínűsége, a vita zsúfoltsága, kitérőket is érintő csapongása — a szovjet irodalomtudomány felzabardult erejének, igazságkereső szenvedélyének jele és bizonyossága.

Néhány évvel ezelőtt a személyi kultusz torzító hatása a kortárs világirodalom, a nem szocialista írók és művek értékelését is megnehezítette. A kérdés lényegét feltáró elemzés helyett vulgarizáló sematizmus uralta a kritikát és az irodalomtudományt. Ez, a tényeknek fittyet hányó, mesterkéltné konstrukciók kártyavárait építgető dogmatizmus rosszálló gyanakvással, ellenséges bizalmatlansággal nézett az egész modern irodalomra. A kritikai realizmus néhány nagy — irodalmon kívüli, publicisztikai és politikai megnyilatkozásaiban is egyértelműen progresszív — képviselőjét ugyan *persona grata*-nak nyilvánították, ám elmulasztották a kritikai realizmus beható elemzését. A nem szocialista irodalom csaknem kivételek nélkül általánosító elvetése több irányban is káros következményekkel járt. Figyelmen kívül hagyták a kritikai realizmus képviselőinek (Martin du Gard, Thomas Mann, Hemingway stb.) dekadencia-ellenességét, műveik humánus vonásait, s a bátor, sokszor áldozatos küzdelmet, amit a kapitalista társadalom érzéseket pusztító, gondolatokat uniformizáló hatása, az imperializmus rendszerében szükségyszerű dehumanizálódás — a teljességet kívánó emberi lényegtől való elidegenedés — ellen vívnak. Ez a szektás rövidlátás hasznos szövetségeseitől fosztotta meg a szovjet irodalmat és a szocialista tábor békeharcát.

A modernista irodalom különböző csoportjainak és íróinak általánosító elmarasztalása sem lehetett meggyőző. A bírálatok — kevés kivétellel — nem figyeltek fel egyes formabontó művek ellentmondásos jellegére. Arra, hogy az író ábrázolási eszközeinek és eszméinek rendszerében gyakran progresszív és reakciós elemek keverednek, s a kritika a haladó tendenciák kiemelésével és hangsúlyozásával segítheti az illető író fejlődését. Az irodalomtudomány megoldatlanul hagyta azt a kérdést: milyen hatással volt a modernizmus az ifjúkorokban „izmosos”, később pedig realistává érett jelentős írók pályájára. És még hosszan sorolhatnánk a dogmatizmus káros elméleti és gyakorlati következményeit.

A szovjet tudomány ma a jelenségek minél sokoldalúbb és mélyrehatóbb megismerésének, körültekintő elemzésének módszerét követi. Ez a módszer határozza meg a fenti kérdésekben elfoglalt álláspontját is. A kritikai realizmust a vita több résztvevője ma is jelentős, haladó irányzatnak tartja. Egyes nagy kritikai realisták — írja V. Scserbina — Romain Rolland, Anatole France, Dreiser, Heinrich és Thomas Mann, s mások művei szovjet írókra is hatottak. Ezekben a művekben, — az írók magasfokú tudatosságában, harcoss antifaszizmusában — viszont a szovjet irodalom hatása ismerhető fel. Fontos megállapítás, hogy a kritikai realizmus nemcsak irodalomtörténeti kategória, hanem élő irányzat, amely a második világháború óta íróvá érett fiatal alkotókkal (Moravia, Calvino, Dürrenmatt, Miller, Adamov stb.) erősödött.

Az ábrázolás eszközeit tekintve modernista, formabontó irodalomban a szovjet esztétika két fő irányzatot különböztet meg. Az egyik a korszerűség jelszavával visszaélő szemfényvesztés, az élet értelmét, az ember méltóságát és elhivatottságát tagadó reménytelenség (Samuel Beckett), a pesszimizmus (Hlasko), a víziókkal

rémitő kiúttalan magány (Kafka), a tudatalatti mélységekbe merülő értelemellenesség (Nathalie Sarraute), a szerelmet biológiai aktussá lefokozó perverz pornográfia és a nyíltan háborúra, faji üldözésre uszító agresszivitás irodalma. Az ilyen művek ellemző leleplezése, érvelő elutasítása fontos feladat. Voltak és vannak azonban olyan modernistának nevezhető írók is, akik az előbb vázlatosan jellemzett irányzatokkal csak felszínes rokonságot tartanak. Írói programjuk, költészetük vagy regényeik a szembetűnő formai egyezések ellenére a társadalmi haladás ügyét segítik. Az ilyen írók, ha progresszivitásuk következetes, leküzdhetik korlátaikat és a modernizmus bizonyos elemeivel, vagy teljes formai programjával összefonódott korszakuk hasznosítható mesterségbeli eszközeit továbbfejlesztve, nagy realista művészek lehetnek. Példa erre Majakovszkij, Aragon, Eluard, Neruda, Becher és mások pályája. Az irodalmi vita nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az ilyen írók egyéniségének kiteljesedését az antirealizmus irányában tett kitérő nélkül meg sem érthetjük.

A szovjet esztéták — V. Scserbina, T. Motiljova, R. Szucsukov — elismerik és érdemük szerint méltatják a nem szocialista írók értékes, vagy legalább reményteljes, fejlődési perspektívával biztató műveit. Ugyanakkor félreérthetetlenül leszögezik és érveikkel alá is támasztják, hogy a kapitalista országok íróinak zöme elfordult a realista hagyományoktól és zsákutcába jutott. Azt is hangsúlyozzák, hogy korunk leghaladóbb, egyben legkorszerűbb irodalmi irányzata a szocialista realizmus. Ezt nemcsak a szovjet irodalom négy évtizedes fejlődése, hanem más népek irodalmának példája is megmutatja. T. Motiljova tanulmánya a szocialista realizmus fejlődését korszakok szerint: Gorkij és Nexó fellépésétől napjainkig vizsgálja. Állításainak helyességét Barbusse, Stanislav K. Neumann, Johannes R. Becher, Giovanni Gernanetto, Illés Béla, Ivan Olbracht, Anna Seghers, Igor Newerly, Aragon, Eluard, Neruda, Broniewski és Nezval művével bizonyítja. A szocialista realizmus ellenségeit azonban a tények nem befolyásolják. Vagy semmibe veszik, vagy pedig meghamisítják a szocialista írók műveinek jelentőségét. Könyveiket unalmasnak, elavultnak, kortól elmaradottnak, s a valóságot meghamisító pártpropaganda eszközeként tartják. A rágalmakat a burzsoá esztétika és kritika nyomán a revizionisták is visszhangozzák. Ezek a régi hibák kijavításának ürügyén általános támadást intéznek a szocialista realizmus módszere, dialektikus és materialista ismeretelmélete és írói gyakorlatára ellen. Hamisító kedvükben a revizionista szerzők odáig merészkednek, hogy a szovjet irodalom mestereit és a módszer úttörő kísérletezőit, Gorkijt és Majakovszkijt, A. Tolsztojt és Solohovot is megpróbálják kijátszani a szocialista realizmus ellen. Általában tagadják, hogy ez az irányzat termékeny és bármiféle eredménnyel gazdagította volna a szovjet irodalmat.

A szocialista realizmus lejáratására indított ellenséges — burzsoa és revizionista — támadást az irodalmi vita résztvevői visszaverték és — indítékaiban, osztályjellegében — leleplezték. Megvédték a kommunista ihletésű irodalom alkotói programját, ugyanakkor megkisérelték e program elméletének árnyaltabb, tévedéseket és félreértéseket megkerülő kidolgozását. Elvetették a művek tanulságait mellőző, önkényesen konstruált tételeket és hangsúlyozták, hogy a szocialista realizmus: a legjobb szovjet írók művészete, ők pedig tagadnak „minden olyan módszert, amely a való élet ábrázolását spekulatív konstruált ideális típusokkal váltja fel.” Scserbina szerint a világ minél átfogóbb művészi ábrázolása érdekében a modern realizmus a kifejezés új — szimbólikus, groteszk, allegorikus és hiperbólikus — elemeivel gazdagodik és a szocialista realizmus — a múltbeli és a mai művészeti vívmányok örököse — maga is hasznosíthatja ezeket az eszközöket. Kívánatos, hogy a szocialista realizmust a stílusváltozatok gazdagsága jellemezze. Pozitív vonásokat kiemelő, negatív vonásokat elvető elemzések után, a szocialista realizmus továbbá viták alapjául szolgáló definícióját J. Borjev fogalmazta meg. Eszerint: „A szocialista realizmus mint művészeti módszer az emóciókkal színeztet, képekben való gondolkodásnak az a módja, típusa, formája, amely megfelel a mai valóság objektív esztétikai kvalitásainak, a proletariátus által vívott forradalmi harc és a szocialista építés gyakorlatának.”

A szocialista realizmus fogalmi meghatározását kereső esztéták a realizmus általános jellemzésére is kitérnek. Elvetik azt a felfogást, amely a művészetek történetét egyszerűen a realizmus fejlődésével azonosítja. J. Borjev álláspontja az, hogy a „realizmus keletkezése a polgári világ, a kapitalista viszonyok keletkezésével és fejlődésével függ össze... A polgári viszonyok megjelenésével az ember szellemi

világában nem maradt egyetlen olyan vonatkozás sem, amelynek ne lett volna széleskörű társadalmi jelentősége, és mint a művészet tárgya, ne tarthatott volna igényt érdeklődésre. Tehát a valóságban, a valóság esztétikai kvalitásainak jellegében végbement változások hozták létre a realizmus művészi módszerét". A művészettörténet nagy korszakainak irodalma általában valószerűsége törekedett, de nem azonosítható a sajátos történelmi feltételek alapján keletkező realizmussal.

V. Guszev tanulmánya igen fontos kérdéssel: alkotás és világnézet összefüggéseivel foglalkozik. A marxizmustól idegen elméletek ezt a kapcsolatot hamis megvilágításba helyezték és helytelen következtetések bizonyítására próbálták felhasználni. Engels Balzacról írt cikkének egyes állításait félremagyarázva arról akarnak meggyőzni, hogy a jelentős író világnézetétől függetlenül, sőt reakciós világnézete ellenére is, haladó eszmeiségű, realista műveket írhat. V. Guszev a sokat idézett Engelszöveg alapos elemzésével bizonyítja, hogy Engels szerint nem Balzac világnézete és művészete, hanem az író gondolatvilágának haladó vonásai és reakciós, utópisztikus szimpátiái között volt ellentmondás. Az tehát, hogy Engels maradéktalanul retrográd beállítottságú szerzőt képesnek tartott haladó szellemű művek írására, s hogy ezt nevezte a „realizmus csodájának” — nem felel meg a tényeknek. Új megvilágításba helyezi a tanulmány Leninnek Tolstojról írt cikkeit is.

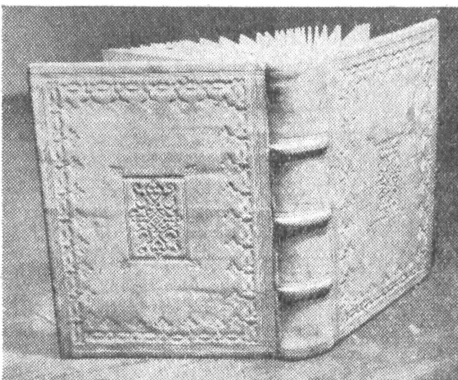
Bevezetőben említettük, hogy az irodalmi vita anyaga szerteágazó. A *Realizmus és modernizmus* című kötet is annyi kérdést érint, hogy e vázlatos jegyzetek meg sem kísérelhetik a számbavételt. Egyedüli céljuk: a legfontosabb gondolatok jelzésével felhívni a figyelmet egy fontos könyvre. Reméljük, hogy az érdekes vita-anyag a magyar irodalomtudomány és kritika tudós gárdáját is árnyalóbb, korszerűbb tájékozódáshoz segíti.

Dersi Tamás

Könyvtári cikkeink szerzői

Bárdos László, a tatabányai Megyei Könyvtár h. vezetője; Fodor Zoltán állami ösztöndíjas; Gerő Zsoltné, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ h. osztályvezetője; Győri György, a 22. sz. Szabó Ervin fiókkönyvtár munkatársa; Jámszky Lajos, az Országos Műszaki Könyvtár főigazgatója; Jóbóru Magda, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója; Kordos László, a miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; Kovács Máté, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnöke;

Petrovay István, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtár Osztályának munkatársa; N. Rác Aranka, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; Sallai István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; Szekeres Pál, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtár Osztályának vezetője; Dr. Tombor Tibor, az Országos Műszaki Könyvtár osztályvezetője; Dr. Zoltán József, a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár osztályvezetője.

Régi magyar könyvek új kiadása

Az Akadémiai Kiadó „*Bibliotheca Antiqua Hungarica*” címen kiadja régi magyar könyveknek egy 20 kötetből álló sorozatát, hasonló kiadásban, egész bőr kötésben. A sorozat kötéseinek korabeli stílusú díszítését Sasvári Dezső, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvkötő- és Könyvrestauráló osztályának vezetője tervezi.

◀ A sorozat első megjelenő kötetének, Tinódi krónikájának kötéstervezete.

AZ OLVASÓMOZGALOM FÓRUMA

OLVASÓMOZGALOM AZ ÜZEMEKBEN

A kibontakozó olvasómozgalom újabb ezrekkel és tízezrekkel akarja megszerettetni az olvasást: újabb ezreket és tízezreket kíván megajándékozni az olvasás örömeivel. Ennek a most szervezendő olvasótábornak talán a legfontosabb toborzóhelyei éppen az üzemek. Adatokkal bizonyítható, hogy milyen sok az olvasó munkás, hogy a felszabadulás óta eltelt másfél évtizedtől ügyszólván a semmiből teremlett az üzemekben kulturális életet: könyvet — széprodalmat és szakmunkákat — adott a munkások kezébe. Ám a teendő szinte végnélküli: a napi munkájuk után szórakozást keresők között sokan vannak még olyanok, akik nem tudják, hogy legjobb barátjuktól fosztják meg magukat, ha nem olvasnak, akik pedig már olvasókká lettek, azok is továbbléphetnek egy lépéssel és „tudatos értőké” válhatnak.

A cél tehát nemes. A kérdés a „hogyan”-on, az olvasómozgalom megvalósításának gyakorlatán múlik.

A mozgalom előfeltételei — az olvasókedv és az alkalom — adva vannak. A siker titka: mennyire vállalják ügyüknek az üzemi kultúra őrei. A kulturfelelős, a könyvtáros, a művelődés dolgát szívéükön viselő társadalmi munkások az olvasómozgalom élcsapatává lehetnek, ha lelkesedésük ötletességgel párosul. Az üzemi könyvtárban, klubszobában, művelődési házban könyvet propagáló színes, ügyesen megválasztott anyagból álló kiállítást rendezhetnek — de felhívhatják a figyelmet az olvasómozgalomra ügyszólván az összes kulturális megmozdulásokon, rendezvényeken, mulatságokon. Vagyis nemcsak a könyvtár-terem „beszéljen” a könyvről — az üzemi hirdők például, bármilyen kicsiny terjedelműek legyenek is, egy-két soros utalást nyilván elbírnak, igénybevehető a faliújság, sőt a hangosbemondó is, amely például az ebédszünet alatt közvetített muzsikát néhány pillanatra megszakíthatja, hogy páromdatos tájékoztatást adjon az olvasómozgalom híreiről vagy az újonnan megjelent könyvekről, hogy segítse az olvasni vágyók tájékozódását. Hiszen tudjuk, hogy a „jó bornak nem kell cégér” csak amolyan féligazság — hányan és hányan vannak, akik szívesen keresnének a könyvekben feleletet egy-egy kérdésre, akik szívesen elolvasnának valamit — ha egyáltalán tudnák, hogy a könyv milyen nemes szórakozást jelent.

Az üzemi kultúregyüttes, szavalók, színjátszók, zenészek is rendkívül sokat tehetnek az olvasómozgalom — és egyáltalában: az olvasás — megkedveltetésére. Nemcsak színművek előadása jelenthet számukra szép feladatot, hanem például a könyvek megszerettetésének szolgálatába állított irodalmi esték rendezése is. Az ilyen — szavalatokból, próza-részletekből, jelenetekből, zene- és énekszámokból szerkesztett — esték lehetnek ugyanolyan hangulatosak, mint mondjuk valamely operett vagy színmű bemutatása. Sokfelé talán hűződöznek az ilyesmitől, pedig a jól, gondosan, a közönség igényét figyelembe véve összeállított műsor nemcsak művészilag lehet értékes, hanem sikeres is. Arról nem is szólva, hogy az irodalmi esték rendezése technikailag is egyszerűbb feladatot jelent és így jó iskolái lehetnek kisebb és még nem teljesen kiforrott üzemi kultúregyütteseknek — de ünnepi alkalom és erőpróba a tapasztaltabb gárdák számára is. Az előadás szünetében azután árusíthatnának könyveket — azoktól a szerzőktől elsősorban, akiknek műveiből a színpadon előadtak — rendezhetnek könyvkiállítást.

Ahol virágzóbb a kultúrellet — nagyüzemekben, bányavárosokban — a különböző művelődési körök is segíthetik-támogathatják az olvasómozgalom ügyét. Az énekesek, énekkarok műsorukra tűzhetnek megzenésített költeményeket — a műsorközlő feladata, hogy az előadás felhívja a figyelmet a költeményre, szerzőre. A képzőművészeti kör tagjai elkészíthetik egy-egy közösen elolvasott és elemzett könyv illusztrációit. Ez kitűnő próba és verseny is egyúttal, hiszen a kiállításon vagy anélkül megzavartathatják a közönséget, hogy kinek az illusztrációit érzi a legsikerültebbnek, kinek a rajzai fogalmazzák meg leginkább képekben azt az élményt, amelyet ők is éreztek olvasás közben. Bekapcsolódhatnak a munkába a fotokör tagjai is, az olvasást, könyvet propagáló képekkel, amelyek azután diszithetik az üzemi éttermek, a folyosók, művelődési otthonok, klubszobák falait, anyagai lehetnek egy, az olvasómozgalom érdekeit szolgáló — természetesen más szemléltető anyagot is felvonnultató — kiállításnak.

Az üzemi fiataloknak a KISZ Felszabadulási Szemléje bőséges és jó programot ad, ugyanis a szemle egyik ágát az olvasómozgalom adja. A megvalósítás,

a siker itt is azon múlik, hogy a KISZ-szervezetek valóban gazdái, szervezői lesznek-e a mozgalomnak. A Felszabadulási Szemle anyaga olyan vonzó, hogy még az is elképzelhető, hogy „magán-szorgalomból” olyanok is csatlakozzanak és irányadónak tartásák, kik maguk már kinn voltak a KISZ soraiból. Így, ha a fiata-

lok az olvasómozgalom katonái lesznek, ha az üzemi KISZ-szervezet mindent megtesz a terv valóra váltásáért, akkor könnyen magukkal sodorhatják, „csatatorba állíthatják” az idősebbeket is. Még hozzá olyan ügyért, amely csak javukra válhat, mert műveltebbekké, tehát emberebb emberré teszi őket. G. y. M.

Olasás közben

LEVÉLREGÉNY

A levélírás divatja s a levél-műfaj irodalmi felhasználása a XVII. és a XVIII. században terjedt el leginkább, főképp a nyugat-európai irodalmakban. A levél (természetesen a fiktiiv, tehát el nem küldött levél) irodalmi alkalmazásai közül csak két olyan példát említnék most, amely valószínűleg elősegítette a levélregény, tehát olyan regényfajta kialakulását, amely egészen vagy nagyrészt képzelt levelekből áll; véletlenül 1669-ben jelent meg mindkettő. Az egyik: a reménytelenül szerelmes portugál apáca, Alcoforado levelei egy francia grófhhoz, amelyeknek lélektani érdekességét és jelentőségét ma is nagyrabecsüljük. (Magyarul is megjelent.) A másik: a német Grimmschhausen több gáláns udvari regénye, pl. a *Dietwald und Amelinde*. (Grimmschhausen ilyen, ma már alig ismert műveit tartotta nagyra, nagyszerű *Simplicissimus*-át azonban csak álneven adta ki.)

A levél alkalmazása a regényben stílusris, szerkezeti változatosságot teremt, s alkalmat ad az íróknak a szereplők jobb karakterizálására, sőt — gyáva, vagy nehéz helyzetben levő írónknál — a forma bizalmas, felelőtlen jellege bizonyos társadalomkritikára is. Ezért kisebb mértékben szinte mindig éltek az írók ezzel a lehetőséggel, de a levelekből álló regény mint önálló és igen népszerű regénytípus a XVIII. században alakul ki, a naplók, vallomások kultusza, az érzelmes levelezés divatja idején.

Samuel Richardsonnak, az angol polgári regényírás egyik úttörőjének *Pamela* (1740) című műve az első nagyhatalmú levélregény. Egy úriháznál élő cseléd lány szülelhez írott leveleiből áll a regény. Elmondják a levelek, hogyan akarja a ház ura elcsábítani, hogyan áll ellen a csábításnak, s végül, hogyan lesz erénye jutalmaként az úr felesége. Rousseau *Nouvelle Héloïse*-ának (1759) szerelmesei a szív jogait hangoztatják leveleikben a társadalmi előítéletekkel szemben. A levélregény klasszikus csúcspontja, Goethe *Wertherje* (1774) is nemcsak a kor betegségeinek, a szentimentális vergődésnek, a tehetetlen világtáladalomnak dokumentuma, hanem a polgári érzésvilágé, a társadalmi korlátok ellen tiltakozó polgári magatartásé is. Hölderlin *Hyperionjába* (1797) még inkább beleivódtak a kor társadalmi, politikai problémái: a törökök elleni 1770-es görög felkelés harcaiban résztvevő ifjú Hyperion leveleiben olyan vívódások tükröződnek, amelyek voltaképpen a korabeli sivar német világnak szolgálnak tanulságokkal.*

A levélregénynek sajátossága, hogy elsősorban a szereplők lelkivilágát, érzelmi életének hullámzásait elemzi behatóan, s ezért általában nem tartoznak a kalandos, gazdag cselekményű regények közé. Kétségtelen egyébként, hogy — bár a levélforma a közvetlenség és a személyes hang maximumát adhatja — van valami nem természetes is abban, hogy a regény hősei minden érzésüket, gondolatukat levelekbe öntik. Ráérő filológusok kiszámították például, hogy a már említett Richardson *Clarissa Harlowe* című regénye mintegy nyolc hónap alatt játszódik, miközben a két szereplő 537 levelet ír egymásnak és napi átlagban kb. 20 könyvoldalt kell írniok, ami egy könnyen alkotó írónak is szinte lehetetlen teljesítmény.

A levélregények divatja a XIX. század közepe tájáig tart, azóta csak nagyon ritkán folyamodnak regényírók ehhez a formához. Hangsúlyoznunk kell azonban a levélregény kétfajta, irodalomtörténeti jelentőségét: sok tekintetben a későbbi lélekelemző regények ősenek lehet tekinteni — és a XIX. századi realista regényírás társadalomkritikájának is fontos előzményét találhatjuk meg a szentimentális levélregények társadalombíráló képeiben, megjegyzéseiben. P. L.

* Nemrég jelent meg új kiadásban magyarul Goethe *Wertherje* és Hölderlin *Hyperionja*.

Trái arcképek

(Ifjúkori arckép)

BARTA LAJOS

(1878 —)

Korunk avant-garde-jához tartozik" írja róla Barbusse. Kétségtelenül olyan sokmindent tett irodalmunkban először, hogy mégcsak a pusztá felsorolást sem engedi a terjedelem kényszerű kalodája. Az előljáróban idézett, halálában is halhatatlan tanú — Barbusse — elismerését mégis támasszuk alá két jellemző adattal: az alig három előadás után elnémított *Parasztok* című Barta-dráma volt az első, magyar színpadról elhangzó támadás a nagybirtok ellen, később pedig már az emigrációban írott drámája, az *Oroszország napja* a világon az első színpadi kiállítás az ezidőben még polgárháborúktól terhes Szovjetorszáért. „Kortársai között csaknem társtalanul áll — vallja Bölöni is a *Magyar világ* előszavában — más írók művei alig tükrözik vissza oly reális, megdöbbentő valósággal, mint az ő írásai, azt a kort.” Valóban: csaknem magányos volt, hiszen szociális kérdések ihlették olyan korban, amikor a tollforgatók legtöbbje teljesen süket fülekkel fogadta az „új idők új dalait”, a kór-tüneteket feltáró elenyésző hányaduk pedig vagy nem tudta, vagy nem akarta vállalni az orvos szerepét. Vala-

hogy éppen az Barta tudatosságának legjobb mércéje, hogy legsikerültebb írásai-ban memcsak a diagnózist állapítja meg, mint az eszmélni kezdő kortársi prózairodalom egésze, hanem a gyógyításhoz szükséges receptet is felírja. A recept, amit ajánl, háromkereszties mérég a kiváltásosoknak, s gyógyír az elnyomottaknak. Félelmesen jelenik meg ugyanis műveiben az Európát — természetesen a magyar földet is — bejáró „kísértet”. Egyik novellájában, amely egy vérbe-folytott agrárszocialista megmozdulásnak állít emléket, ezzel az akkori keserves jelenen túlmutató mondattal búcsúzik: „Akik megmaradtak, visszahúzódtak a nádfedelű házaikba, de az eszme is velük ment az alacsony tetők alá, ott is maradt velük, soha többé nem távozott el onnan.” Az eszme — amelynek az Igét terjesztő író is katonája lett — munkált írásaiban, amikor résztvett a forradalom felizzításában, amikor a Tanácsköztársaság szellemi frontjának első vonalában harcolt, s később is, a huszonhat eszten-deig tartó emigrációban és napjainkban, az eszme tetet öltésének idején.

Bécsi és kassai szerkesztősködés után — 1910-ben — érkezett a fővárosba, vidéken töltött gyermekkor emlékeivel, igazságtalanságok és az elnyomás láttán izmosodott hittel és tennivágyással. Író-tarisznyájában pedig elbeszélésekkel és első színművének kéziratával.

Változást sürgető, forradalmat érlelő esztendők voltak ezek, felizzottak a „vörös jelek a Hadak útján”, ez az izzás hevítette a fiatal Barta írásait is. Ezidőre emlékezve írja róla Bölöni: „Tele volt tüzzel, lelkesedéssel, tervekkel és akciókkal, forrt, süstörgött, ő volt önmagában az akkori kavargó magyar világ.” A problémák egyik gyökerét adó földkérdés foglalkoztatta leginkább, és a kérdés részletei: az „eszmei közösséget” kiagyáló úri fifikától egészen az egykéig. Ady írja egyik cikkében: „Tessék számonkérni ezoktól a nemszaporodást, akiké a vagyons, rang, nyugalom, szépség és dicsőség.” Az egykéről írott félrevezető elméletek, cikkek burjánzása közepette ugyancsak erre hívja fel a figyelmet, ebben jelöli meg a jelenség okát egyik elbeszélésében Barta is. És tovább: fáradhatatlan nyomozója lett a szociális igazságtalanságoknak: cikksorozatban számolt be a Világban a rutén föld lakóinak elképesztő nyomoráról, leleplezte a nagyváradi püspökség parasztnyúzó gazdálkodását, tárca-novellákban adott hírt a tespedt-nyugalmu-

nak vélt falvak forradalmas jeleiről. Azt kérdezi el ő is prózájában, amit esztendővel később Juhász Gyula így fogalmazott versbe: „Mi lesz, ha egyszer szikrárt vet a szalma És fellángol e táj, e néma, lomha?” Vagyis, a hamú alatt izzó és lángot vetni készülő parazsakról szól, a „jövendő fehérei” jelennek meg műveiben: a *Toloncúton*-ban a rendőrség letiporta sztrájkban lábát vesztett embert mutatja, másutt meg a falvakat járó agitátort. „En szocialista vagyok” — vallja magáról a *Kékruhás ember*, egy másik novellájában pedig — az *ABC-ben* — a falu gyerekeit oktató munkás első mondata az úr-ír helyett az, hogy „mi szocialisták vagyunk”. Sorra jelentek meg az új világot váró és hirdető novelláskötetei — az *Egy-szerű szívek*, *Az Ige terjedése*, *Az élet arca*. A háborús Pestet megmintázó balladás tömörségű *Zöld embert*, vagy a falusi urak unalomba és szemforgatásba pácolódott kegyetlenségét felvillantó *Nakamazsényt* említsük közülük? Úgy véljük, hogy a semmitmondó felsorolásnál kétségtelenül többet mond Ady megidézése, aki a „Duna-Tisza-táj erjedésének csodálatos dokumentumait” olvasta ki írásaiból, hozzátéve még ezt is? „Úgy lát és úgy ír, mint nálunk senki más.”

Az azonnali segíteni-akarás, a közvetlen agitáció s az újság kínálta lehetőség okozták talán, hogy elsősorban az elbeszélés műfajában talált magára. (Nem igen volt ideje regények érlelésére, az elkészült három közül talán az átdolgozott formájában rövidesen újra megjelenő *Gyár* című a legjelentősebb, amely az ipari kapitalizmus kialakulásának — irodalmunkban mindmáig alig ábrázolt — folyamatát mutatja.) De milyenek is ezek a novellák? Ismét idézzünk egy tanút, ezúttal Kosztolányit: „Barta Lajos novellái mögött az élet hömpölygő bőségét érezni — írja — A foglalat, a novella kerete szűk, de amit belémerít, nem sekély tavakból, vagy pocsolványából való, hanem az élet óceánjából, egy rész a tengerből, titokzatos és villámos, eleven tengervíz.” A mértéktartó realizmus eszközeivel megírt elbeszélései a maguk egyszerűségében is jelképes nőnek, az írói és a valóságos világ „egészét mutatják. Ez a későbbiek során is jellemzője legjobb munkáinak. Elég talán, ha a *Nulla példáját* említjük, amelynek konkrét, „hétköznapi” megfigyelésen alapuló témája alig néhány oldalon a kapitalizmus összképét, belső szerkezeti lényegét tárja elénk. A „cseppben tükröződő tenger”, a lényeggé növő részlet novelláirólí erénye mellett az elbeszélések másik sajátossága: drámaiságuk. A kielezett konfliktus, amely már

korán utalt egy másik műfaj, a színpadi dráma lehetőségeire.

Első színműve, a *Parasztok* hadüzenet volt a nagybirtoknak, amely megértette a kihívást, olyannyira, hogy a nagybirtokosokat és lakájaikat tömörítő OMGE közbenjárására a darabot — három sikeres előadás után — leparancsolták a színpadról. A *Tavaszi mámor* című egyfelvonásos a *Parasztok* vágta ösvényen jár, a túlélte és ki tudja akkortájt hányadik változatát nyüvő, színpadjaikon szinte egyeduralkodó paraszt helyett olyan szolgalegényt mutat, aki megöli a nagygazdát, mert szabadságvágyból gyilkossá lett a kor feltételei között. A nemrég reneszánszát élt *Szezelem*-ről Bródy Sándor írt kéthasábos méltatást — cikke, amely összeveti a darabot a korszak „sikeresei műveivel”, segíti kialakítani a Barta-művek megítélésének helyes mércéjét. Ezt írja: „Csakhogy végre békén vagyunk, ama nem jóindulatú szenvedélytől, amelyet az orvosi könyvekben egyszerűen szexuális neuraszténiának, hol megkülönböztetve: narcissizmusnak neveznek. Csupa ilyen önszezelem darabot láttunk a Vigszínházban az utóbbi időben. E nem szemérmes és nem szolid drámai munkák, többé kevésbé nem sikerült spekulációk után felüdit és megvigasztal Barta Lajos *Szezeleme*.” A *Zsuzsáról* — amelyet talán az első magyar proletárvigjátéknak nevezhetnénk — Krúdy Gyula számolt be az olvasónak. A már más vonatkozásban említett *Oroszország napja* című színmű külön érdekessége, hogy ezzel a drámával indult a merész álmú Piscator vállalkozása, a Proletarisches Theater.

A Tanácsköztársaság letiprása után huszonhat esztendeig, hat országban sodródott emigránsként. Ha nem tüzelte volna a szocialista hit, íráskészsége, rutinja nagykeresetű íróvá tehetné volna. Am nélkülözést, szegénységet, hontalanságot termő választását soha, egy pillanatra sem bánta meg. A választás szó nem is pontos — számára csak egyetlen lehetőség volt. Ez a lehetőség szabta meg emigrációs éveinek teendőit is: szervezőjévé lett a baloldali szlovákiai magyar irodalomnak, munkatársaival együtt szinte a semmiből alkotva a világra ablakot nyitó szellemi életet, később pedig, újságíró robotja közepette is időt szakított elbeszéléseinek megírására, amelyek közül jó néhány bejárta a baloldali európai sajtó legfémjelzettebb fórumait. Életének egyik korona tanuja, Bölöni úgy látta, hogy ez időben, hazájától való kényszerű elszakadása, a hányattatásokért és a szenvedésekért a világ nagy kérdéseire való közelkerüléssel, a „távlatok megnő-

vekedésével” kárpótolta. A felszabadulás után — hazatérve — a forradalomvárás esztendeiben növekedett és a nagyvilág nyújtotta távlatokkal beöltött hitét, meggyőződését kamatoztatta írásaiban. Régi erényei munkáltak újra: a közvetlen segíteri akarás, a művészi szintre emelt agitáció.

Miként jellemezhetnénk leginkább? Nevezzük szocialista irodalmunk úttörőjének? Önmagában véve ez is rangot jelentő meghatározás lenne, ilyesfajta *irodalomtörténeti* skatulyába azonban — bármilyen elismerő címkéje legyen is — semmiképpen sem sorolható eleven, szünet-szakadatlan formálódó műve, amelynek egyik leglényegesebb szakszát valóban az út előkészítése jellemezte, a későbbit azonban már az ezen az úton való menetelés. A szocialista irodalom — általa is előkészített — útját járó író munkabírása meghozdudtolja korát. Nemrég készült el *Gyár* című regényének átdolgozásával, a közeli hetekben várja *Öten a hóban* című elbeszéléskötetének megjelenését, írja nagyszabásúnak ígérkező drámáját *Táncsicsról*, s érleli egy, a szó legszorosabb értelmében véve hézagpótló munkának: a Tanácsköztársaság szellemi arculatának jegyeit megörökítő könyvnek terveit, koncepcióját. — r — a

★

ARISTOPHANES

(KB. I. E. 446—385)

Keleon, a demagóg és háborús uszító börgyáros tudatlan és hanyag vezérékedése után elesett. Aristophanes *Béke* című darabjában Trygaios így örvendezik:

„Most kell nekünk, oh hellén férfiak,
Felhagyva pörrel és fajhábóruval,
Kihúzni a minden-szerette Békét,
Míg más mozsárütő nem gátol újra.
No hát parasztok, kalmárok, jövevények,
Zsellérek, ácsok és kőművesek,
Szigetlakók, elő, mind az egész nép
Hozva ásót és emeltyűt, s kötelet minél
előbb!
Most lesz alkalom meginni a „jó szellem
poharát.”

S a kar felel rá:

„Hát elő, ki üdvöt óhajt, minden ember
szaporán!
Rajta összes hellén nemzet, most
segítsünk, vagy soha,
Hagyjuk ott a harci rendet, gyilkot,
vérszínű zekét!”

(Arany János fordítása. Franklin kiadás 246 l.)

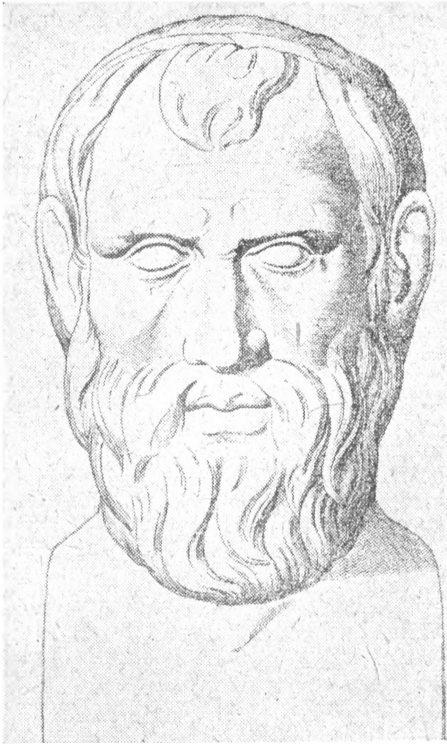
Ki az, aki e sorokat valaha görögül leírta?

Nehéz feladat megidézni egy több mint kétezerháromszáz éve élt költőt — i. e. 385-ben halt meg — a mai olvasónak. Még akkor is, ha műveinek el nem múló, klasszikus értékük mellett van megragadó, időszerű kihangzásuk is.

A nagy óattikai vígjátékírónak, az egyetlennek, akinek művei ránk maradtak, Aristophanesnek irodalmi működése a peloponesosi háború idejére esik. Ennek, s vele az athéni hegemoniának, az athéni háborús pártnak nagy ellenfele. Működésének Athén a színhelye, Sokrates, Euripides, Pheidias, Platon Athénja, az emberi kultúra egyik legfényesebb pillanata. E kor nagy görög írói a rabszolgatartó társadalomból kerültek ki, mégis feltűntették ennek a rabszolgatartó osztálynak és az egész társadalmi életnek hibáit is. Aristophanes is kigúnyolja az athéni demokráciát: olyannak ábrázolja, mint valami aggkori elme-gyöngeségben szenvedő öreget (Lovagok).

Az athéni életet, az utca, az otthon mindennapi hangulatát sehonnán úgy meg nem ismerhetjük, mint öbelőle. Vígjátékainak hőse maga az athéni közönség, sohasem az egyén. A nézők valamennyien jól ismerték azokat az embereket, akiket Aristophanes megjelenített darabjaiban — az egész Athén a mai mértékkel mérve kisváros — mint részegeseket, a háborúért lelkesedőket, elasszonyosodott férfiakat stb. Az egész szofisztikus világ veszélyesnek s kacagni valónak tűnik fel számára. Hova vezethet ez a csillogó anarchia, ez az erkölcsi zűllés — kérdi a költő. Az állam nagyhangú demagógok martaléka. Hiszen a peloponesosi háborúban alacsony üzletek és becsvágyak sodorják Athént harcokba. Aristophanes barátai, a lovagok, világnézeti okokból Spártával rokonszenveznek, s ellenzik a háborút, 405-ben a spártaiak elfoglalják Athént és a „harminc zsarnok” veszi át az uralmat.

Aristophanes kigúnyolja a filozófusokat is, élükön, nem téve különbséget köztük, Sokrateset (Felhők). Nem kímélte a vallást sem. Az isteneket humorral teszi nevetségessé. Zeust, a főistent, csalónak és tolvajnak, Heraklest falánknak, Poseidont megvesztegethető, korrupt alaknak ábrázolja. Már nem hisz az egész görög mythológiában, az istenség lényegén nem tűnődik, sőt ezért gúnyolja Euripidest. Csak tréfálkodik az istenekkel, akik nála mintha inkább Offenbach operettjeinek, mintsem az Olympos hegyének istenei volnának. A Madarakban, Aristophanes talán legmegragadóbb darabjában, két athéni

ember államot alapít a levegőben, a madarak között, a Felhőkakukvárat. Ennek lakói elfogják az emberek által bemutatott áldozatok füstjét, kiéheztetik és megadásra kényszerítik az isteneket, akikben senki sem hisz többé.

Aristophanes darabjai időszerűek: a demokráciáról szólnak és az arisztokrácia küzdelméről, a polgárok jogairól, és kötelességeiről, az államberendezésben található fonákságokról. Negyvennél több darabot írt, de ránk csak tizenegy maradt. Az Acharnaebeliek (a békéről), a Lovagok (a demagógia ellen), a Felhők (Sokrates és a szofisták ellen), Darazsak (az athéniek bíraskodásáról), a Béke, a Madarak (polgártársai fellengzős tervei, különösen a szicíliai hadjárat ellen), Lysistraté (a nők szerelmi sztrájkja a béke érdekében), a Nők Ünnepe, a Békák (mindkettő Euripides, a harmadik nagy görög tragikus ellen, akit úgyszólván könyv nélkül tudott és felhasználta. Euripides is elmondhatta volna az őt folyton kicsinylő és ócsárló Aristophanesnek, amit költőnk szellemrokona, Heine jegyzett meg egy nőnek: Kedvesem, azt írja, nem szeret, de a levél négy oldal, sűrű sorok, teleírva), a Nőuralom (tréfás utópia), Plutos (az első új-attikai komédia,

mely már átment a szatirikus, élnélküli jellemvígjáték felé, Aristophanes utolsó darabja).

E művekben az alapötlet rendszerint fantasztikus föltevés, egy paradoxon, de ezeken belül az író realista. Az alapötlet kiemeli a darabot a mindennapi valóságból, a realista vonások pedig valószerűsítik az egész darabnak lebegését, szárnyalását.

Heine Aristophanest „ein ungezogener Liebling der Grazien”, a Gráciák nevetlen kedvencének nevezi. Aristophanes pajzansága ellenére ezeknek a fékevesztett kacagással tomboló komédiáknak végső hatásuk az, mintha nagy filozófikus drámai költeményeket olvastunk volna, melyek legmélyebb erkölcsi felfogásunkat érintik. E nézet szerint Aristophanes nemesen konzervatív jellem, bántják a hanyatlás tünetei, hazájának szellemi és politikai életében, visszavárogja Athén nagy korát, Miltiades és Aischylos esztendeit, Sophoklest és a marathoni hősök erkölcsét. Igen komoly érzésének látjuk benne a moralistát és a mély erkölcsi ihletettségből fakadónak gúnyolódását és támadásait. Azt hisszük, hogy e gúny csak könnyek árja a szívbefojtva és ott méregre válva...

Eszébe juthat az ellenkező felfogás képviselőjének, hogy hátha Aristophanes inkább egyoldalú pártember, aki dicséri a régi intézményeket, hogy az újakat ócsárolhassa, sokkal frivolabb szellem, sem hogy új, merész dolgokban hinni és bízni tudjon. Leghíresebb és legmaróbb vígjátékának, a Felhőknek kigúnyolt hőse éppen az emberi gondolkodás legnemesebb ébresztője és sugalmazója, Sokrates, akit összetéveszt a legfőbb ellenfeleivel, a szofistákkal és felelőtlen gúnyolódásával ő is segíti előkészíteni tragédiáját. Aristophanest, a pártatlan bírót, ki mélyen gyökerező erkölcsi komolysággal szolgálja a hazai és emberi legnagyobb eszméket, talán egy idealizáló filológia iskola teremtetete meg, amely jól elmulatott az ő dévaj pajzanságán s azután, azzal nyugtatta meg lelkiismeretét, hogy csak azért nevetett az Aristophanes-i bohóságokon, mert erkölcsi hátterük mégis mélységesen komoly.

Pedig ez az erkölcsbíró mindenhez hasonlít, csak erkölcsbíróhoz nem. Vajon csakugyan nem látott mást Sokratesben, mint tipikus szofistát, erkölcsstelen eszme-kereskedőt, gondolatügynököt? Sokrates kicsüfolásának egyik öntudatlan, de legbelsőbb lélektani oka Aristophanesben a természetes ellenszenv minden elvont, filozófiai gondolkodás iránt. Az ilyen ellenszenv nem keresi, sőt nem túri a tár-

gyi igazságot és szándékosan összetéveszti Sokrates tanítását a szofisták szélhámos-ságával.

Péterfy Jenő szerint, aki a legszebb — bár alig a végérvényes, mert főleg esztétikai szemléletű — magyar Aristophanes tanulmányt írta, közelebb jutunk az igazsághoz, ha olyan puritán helyett, ki a szatírnak csak álarcát ölti föl, hamis papírszavakat rak föl magának, s nevetve mondja meg az igazat, inkább Pán rokonának nézzük. Fölötte — mondja gyönyörű szavakkal Péterfy — az ép Parthenonnal és a görög éggel, előtte a kék tengerrel, az emberiség ifjúsága idején, acélfényes szemmel hunyorítva, kéjjel tapogató végig bozontos mellén, s előttünk megfoghatatlan vidám szilajsággal használja szarvacskáit, s patás lábait. Ha vidám ugrással fölkapja mind a két kezével a régi jó idők szobrát, nem azért teszi, hogy erkölcsi lélekkel mintául állítsa a romlott jelennek, hanem hogyan annál hatalmasabban elverhesse vele ellenfeleit. A dionyszosi mámor jóval nagyobb benne az erkölcsinél, s ha tapos, tipor és gúnyol, elsősorban azért teszi, mert kedvét leli a gúnyban s mert ez felel meg írói természetének.

Mikor Platón megírja Symposionját, a Lakomát, Aristophanes már nem él. Platón művében mégis ott látjuk őt örökre, amint egy képzeletdús és sikamlós mesével világítja meg gondolatát, amiből akár vígjátékot is írhatott volna. Az átmulatott éjjel után a hajnali szürkületben még együtt ül Sokrates-szel, aki neki magyarázza, hogy az igazi költő egyaránt tragikus és komikus költő. Platón itt finom iróniával mintha bírálatát mondaná el Aristophanesről.

Úgy gondoljuk, hogy az Aristophanes-ről alkotott két szemlélet nem zárja ki egészen egymást. Költő volt és harcos erkölcsbíró egyszerre, s egyugyanazon művel. Aristophanes kemény pártember is volt, ki képzeletének természete szerint, inkább meggyőződése szerint ellenfelénél mindent nevelésnek hitványságnak tart. A rögtönző szellem lángeszű voltát, ősi jókedvét, kicsapongó szabadságát nem akadályozták azok a korlátok, melyeket későbbi idők a gúny mesterei számára is megvontak. Swift, Rabelais, Pietro Aretino, Voltaire, Heine alig érnek nyomába. Aristophanes nem ismert semmiféle korlátozást és kalodát. Egy ízben ugyan megbüntették túlságosan is merész megnyilatkozásáért, egyszer pedig a kigúnyolt hatalmas demagóg, Kleon, a börgyáros és hadvezér megverette, de

senkinek sem jutott eszébe, hogy darabjának előadását megakadályozza.

Aristophanesnek még allegorikus alakjai is olyanok, hogy majdnem elfelejtjük allegorikus jelenlétüket és élőknek hisszük őket. A kórus az óattikai vígjátékokhoz épp oly szigorúan hozzátartozik, mint a tragédiához, s Aristophanes darabjaiban sokszor érdekes jelmezben jelenik meg: darázsnek, felhőnek, békának öltözve. A darabot a kórusról nevezik Felhőknek, Darazsaknak, Békáknak, Madaraknak. A költő, aki a darab folyamán személyei ajkán megszólalva csak célozgatott, ezekben a kórusokkal versszakokon át gúnyolhatja ellenfeleit, ítéletet mond az aktuális politikai és társadalmi eseményekről, sőt kigúnyolja hallgatóit is. Viszont egy-egy tiszta, lírai részlete a legmegragadóbb lírai versekkel vetekszik. Csodálatos a természetérzéke, mely gyermekien friss a környező valósággal szemben. Képzeletében mintha magától visszhangoznék a madárhang és maguktól lennének meg a természet formái. Egy-egy darabjában Attika elbájoló ege tükörződik és friss tavaszi szellője leng.

A Lysistratében azt mondja a főhősnő:

„A férfiak eddigi háborúit túrtuk mi,
a súlyos idő
Női szerény modorunkban, akármit
tetszett néktek cselekedni
Mert mukkanni se hagyatok; ámbár nem
volt a dolgatok igényt,
Hanem éltünk a gyanúperrel, sőt
hallgattuk néha szobánkból
Ha egy-egy fontosabb ügy iránt rosszul
folyt a vita köztetek ott künn.
Azután kérdők tőletek (ámbár fájt
a szívünk) mosolyogva:
„Mit végeztetek a béke felől mai
gyűlésében a népnek
Mit fogtok az oszlopra fölírni? „Mi közöd
hozzá?” Felel a férj,
„Nem hallgatsz?” És én hallgattam.”

S visszafelel Lysistratenak egy nő:

„Én szóltam vón csak azért is.” S valóban szólnak is a nők, mert a háború ügye nemcsak „férfiakat illet”. S e nők készek a háború ellen mindenre, mert van bennük erő, nemes indulat, hősi merény, van kecs, van erény és van honszerelem. E szavakban a költő a békeakaratsnak, a tevékeny, tettes, hősi békeakaratsnak, s a női egyenjogúságnak egyszerre szólaltatja meg nagyszerű ígét, s e szavak visszhangznak most annyi évezred múltán nézői, olvasói lelkében.

A magyar olvasó, aki Aristophanest Arany János fordításában élvezheti, megkérdi mi vonzotta Arany Jánost Aristophaneshez és milyen lélektani kapocs fűzhette Arany humorát a görög költő hatójához? Arany is megérte egy nagy idő, a forradalom után, egy kicsinyes, fojtó, megalkuvó korszak, a kiegészés éveit. Egyre fokozódó magányában Aristophanes fordításával vigasztalódott és romló szemével, nagyítóval betűzve a görög szöveget ajándékozta meg vele irodalmunkat és népünket. Arany modernizálta, shakespeareizálta Aristophanes versformáját, hogy, mint írta, mozgékonyabbá tegye. Aristophanes könnyű lebegése nála vastkosabbá, nehezebbé válik.

Még egy kimagasló magyar vonatkozást említünk meg. Madách Imre A civilizátorban a Bach-korszakot gúnyoló aristophanesi játékot írt a „svábbogarak karával”. Ebben temette meggyötört szívének fájdalomát és gúnyát. Aristophanesre emlékezve ekképp egyszersmind két nagy magyar költő emlékének is áldozunk.

Katona Jenő

LEONYID ANDREJEV

(1871—1919)

A múlt esztendőben volt negyvenedik évfordulója annak, hogy finnországi emigrációban meghalt Leonyid Andrejev, a századfordulót közvetlenül megelőző és az azt követő évek népszerű orosz írója. Irodalmi működése arra az időszakra esik, amikor a történelem közelgő, az orosz nép s az egész világ számára sorsfordulót jelentő forradalmi eseményei már előkészülőben vannak és hatásuk természetesen az irodalomban is jelentkezik.

Az orosz irodalom a tizenkilencedik században hatalmas fejlődésnek indult. Puskin, Gogoly, Dosztojevszkij Turgejev, Tolsztoj, Csehov és mások kiváló alkotásaikkal az orosz irodalmat világ-irodalmi viszonylatban is előkelő helyre emelték. A huszadik század hajnalán a munkásmozgalmakban vezető helyre került Oroszországban az irodalom sem vonhatta ki magát a néphangulat és a politikai események hatása alól.

Az írók haladóbb része megértve az idők szavát és a néptömegek törekvéseit, műveivel bátran a változásra váró orosz élet szolgálatába állt. Gorkij az orosz irodalom forradalmi hagyományait követve megteremti a szocialista realizmust. Mások félve a közeledő, kirobbanni készülő eseményektől, magukba zárkóztak, megtagadták a valóságot, s

elvesztették lábuk alól a reális talajt. A pesszimista hang, irracionális hang, halál utáni vágy és dekadencia jellemzi ezeket az íróknak az írásait. A haladó és dekadens írók kezdetben nem voltak élesen felismerhetők, voltak köztük ingadozók, akik az események alakulásának megfelelően hol ide, hol oda álltak. Voltak olyanok, akik a kezdeti dekadencia után megtalálták a felszabadulni vágyó tömegekhez vezető utat, s realista írókká lettek. Andrejev ennek a folyamatnak a fordítottján esett át, mert biztató kezdet után, az igazságot keresve, de fel nem ismerve elszakadt a néptől, a reális élettől s dekadenssé vált.

Leonyid Nyikolajevics Andrejev kispolgári tisztviselő család fiaként született 1871-ben. Középkiskoláinak megszakításokkal való elvégzése után atyja kívánságának megfelelően a szentpétervári, majd a moszkvai egyetemen jogi tanulmányokat folytatott. Novellái husztonhat esztendősen korában látnak először napvilágot. Ezekkel kezdetben csak mérsékelt sikert ér el, de rövidesen — egymás után megjelenő írásaival — magára vonja az idősebb írók, Tolsztoj, Korolenko, Csehov figyelmét. Tolsztoj az érdekes egyéniségű, „halállal ijesztgető”, szellemes fiatal írónak nagy jövőt jósol. Közeli barátságba kerül a nála csupán három évvel idősebb Maxim Gorkijjal, aki levélben keresi fel őt először, s ezt követően hosszú éveken át tart a barátságuk. Gorkij tapasztaltabb testvérként áll a nyughatatlan természetű Andrejev mellett, igyekszik lenyesegetni túlzásait, vitatkozik vele, segíti őt. Andrejev — bár sokszor lázadva a „gyámság” ellen — vonzódtat a forradalmár Gorkijhoz, aki későbbi visszaemlékezéseiben különösen eredeti, ritka tehetséges, az igazság keresésében eléggé bátor írónak jellemezte őt.

Andrejev írói pályája első szakaszában az emberek lelkivilágába igyekszik behatolni, kutatja és kitűnően érzékelteti az elnyomottak titkolt vágyait, érzéseit. Dosztojevszkij hatása már első művein is jelentős nyomot hagy. Különös előszere-tettel fordul ő is a minden emberi jóból kizárt, társadalmon kívüli rétegek, szenvedő szerencsétlenek és kisemmizettek problémái, célkitűzései, a megalázottságból való megszabadulás iránti vágyai felé. Műveiből a szenvedések miatt érzett fájdalom csendül ki. „Nekem nem fontos, ki „ő”, elbeszéléseimnek hőse: pópa, hivatalnok, jó ember vagy gazfickó. Nekem csak egy a fontos, hogy ember, és mint ilyen az életnek ugyanazokat a terheit viseli. Sőt, *Harapós* című elbeszélésemnek hőse egy kutya, mert minden élőlénynek ugyanaz a lelke van, minden élőlény

ugyanolyan szenvedéssel szenved, s hatalmas egyformaságban és egyenlőségben olvad össze az élet félelmetes erői előtt." Így jellemzi önmagát és írásait egyik levelében. Küzd a cári önkény és erőszak ellen, aktívan részt vesz az 1905. évi forradalomban. Mint szervező, szónok és író harcol a sikerért, börtönbüntetést szenved, mert lakását a forradalom vezetőinek engedte át titkos összejövetelre.

Andrejev a társadalmi igazságtalanságok, a háború borzalmainak és a halálraítéltek gondolatainak írója műveiben. Az *angyalka*, a társadalomból kizárt, és oda visszavágyó embert állítja elének. A halál gondolata legtöbb művében megtalálható. Pavel öngyilkosságra készül a *Tavasszal* című elbeszélésében, de apja halálakor jön rá, hogy édesanyja és öccse miatt élnie kell. Az orosz–japán háború idején írta *A vörös kacsajt*, melyben háborúellenes felfogását megrázó szenvedések sorozatának megjelenítésével fejezte ki. Műveinek mély humanizmusa, a lélekábrázolás, az elnyomók iránti gyűlölete tették írásait népszerűvé és olvasottá, elbeszélései igen magas példányszámban jelentek meg. *A kormányzóban* a népre lövő kényúrnak végzetszerűen el kell pusztulnia.

Andrejev 1908-ban — az elbukott forradalmat követő megtorlások idején — írta talán legsikerültebb elbeszélését, melynek címe: *A hét akasztott ember története*. A mű tiltakozás a cári önkényuralom ellen. Hét különféle típusú halálraítélt néz szembe — különféleképp-

pen — a halállal, s Andrejev az uralmon levő cári rendszer gépiesen cselekvő, elfásult hivatalnokaival élesen szembeállítja az ifjú forradalmároknak az akasztófa árnyékában is megmutakozó lelkierejét és halált megvető bátorságát. „Vajon mit gondolnak ezek az urak? Azt, hogy a halálnál nincsen rémesebb dolog. Ők maguk találták ki a halált, ők maguk félnek tőle, és minket ijesztgetnek vele.” Majd később: „Amikor ezren ölnek meg egyet, ez annyit jelent, hogy ez az egy győzött.” — Így világít rá az elnyomók félelmére Muszja, a történet egyik női szereplője. Bár Andrejev hősei belenyugszanak a megváltozhatatlan halálba — s ezért nem igazi forradalmárok —, a halálra készülők mélyreható és művészi elemző lélekrajzával ez az elbeszélés az orosz irodalom legkiválóbb művei közé tartozik.

Andrejev műveiből élénk tárul a változást óhajtó orosz világ életének egy-egy jellemző részlete. Küzdelem és remény, elbukás és megsemmisülés, emberhez méltó élet utáni vágyakozás és mérhetetlen szenvedés jut szereplőinek osztályrészül.

Andrejev — bár fellázadt az elnyomó rendszer ellen és kereste az igazságot — sohasem hitt a néptömegek tényleges felszabadulásában. Nem látja a társadalmi kérdések megoldásának lehetőségét, hősei meghajolnak a sors akarata előtt, nem menekülnek a végzetszerű halál elől, tudomásul veszik a meg nem változtatható rabságot és leigázást. Nem válhatott tehát szocialista realista íróvá. Kétségei és ellentmondásai miatt a valóságnak csak egyik oldalát láthatta meg. Mindezekhez járult az a különös ragaszkodás, ahogy a halálon, a halál gondolatán szinte megszállottan függött. Gorkij a halál lánacán járó rabnak nevezte őt, és figyelmeztette arra, hogy sokkal okosabb dolog a ki nem kerülhető bajok helyett a kikerülhetővel foglalkozni — de hiába.

Andrejev pesszimizmusa egyre hatalmasabb méretekben jelentkezik, az 1905. évi forradalom bukása, feleségének korai halála következtében gyorsan zuhan a teljes meghasonlás felé. Az író, aki kezdetben igen reális képeket rajzolt az élet üldözöttjeiről, egyre távolabb szakad az egyszerű néptől és annak küzdelmeitől. Ebben az időben veszti el Gorkij barátságát. Elbeszélései egyre inkább reális alap nélkül valók, fantasztikusak és szimbólikusak, homályosak s nem hiányzik belőlük a miszticizmus sem. Borzadvá festi a közelgő háború rémét, a világháború idején már a sovinizmus felé hajlik, s dekadenciája a mélypontot éri el. Az 1917. évi orosz forradalom igazi és

óriási jelentőségét nem tudta megérteni, s az Októberi Szocialista Forradalom győzelme után — félelmében — Finnországba emigrált. Itt halt meg elhagyottan és teljes szegénységben 1919-ben. Élete és tragikus bukása példát szolgáltat arra, hogy hova jut az igazságot kereső, jó szándékú és tehetséges író, ha népétől elszakadva nem ismeri fel azt, hogy hol van az igazi helye, nem ismeri fel a történelem sürgető szavát.

Leonyid Andrejev igen nagy népszerűsége tett szert nemcsak hazájában, hanem más országokban is. Elbeszélései szokatlanul magas példányszámot értek el, s voltak írók, akik az ő nyomdokain haladtak, őt tekintették mintaképnek, s utánozni, elérni igyekeztek módszerét és művészetét. Magyarországon is mindig népszerű volt, jól ismerték az írók és olvasók, többek között Ady és Kosztolányi is nagyra értékelte.

Az utóbbi években kissé megfeledkezett róla a könyvkiadás, az irodalom, s így természetesen az olvasók is. A közelmúltban a Szovjetunióban, méltatva művészetét és rámutatva hibáira, kijelölték minden túlzástól mentesen azt a helyet, amelyet elfoglal és érdemel az orosz irodalomban. Ennek a tisztázásnak eredményeként 1958-ban műveinek két válogatása került a magyar olvasók elé. A Magyar Helikon Könyvkiadó négy elbeszélésből álló kötetét jelentette meg *Különös történetek* címmel, Pozsonyi Antal fordításával. Megjelent ezenkívül *A hét akasztott ember története* címen huszonnyolc elbeszélésből álló gyűjtemény is, melyet az Európa Könyvkiadó adott ki és Justus Pál fordított. Ez a két könyv — különösen az utóbbi — közli Andrejev legszebb, legértékesebb elbeszéléseit, melyekből a magyar közönség megfelelően megismerheti a tehetséges, tragikus sorsú orosz író.

Rubóczky István

★

KATHERINE MANSFIELD

(1889 — 1923)

Egy különös élet a polgárok Angliájában

1923-ban, abban az évben, mikor Thomas Mann befejezte a Varázshegyet, a fontainebleau-i szanatóriumban tüdőbajban halt meg Katherine Mansfield.* Harmincnégy éves volt. A legszebb francia tájak egyikét látta utoljára, amilyen-

* Az Európa kiadásában a közelmúltban *Az öbölben* címmel jelent meg három novellája.

nek Utrillo és Corot vásznain látjuk, meghatóan gyöngéd, mégis szigorú színekben.

Naplója és Levellei révén igényt tarthatott volna, hogy a Dower mészszikláinál kezdődő Zöld sziget Baskircsev Máriaája legyen. A londoni fogadóestéken, olyanok voltak, mint Wilde színdarabjainak megelenedett részletei, jelenetek az Esményi férjből vagy a Bunburyből, szépségéről beszéltek, — Shelley-hez hasonlított angyal arcával, botrányairól, melyek Byronra emlékeztettek. Ezeken a dinereken a Huxley elmességét utánzó ficsurok (ezek már nem a Galsworthy-i Jolyon, James, Soames Forsytok voltak, hanem a korcs utódok) így „rajzolták meg” Katherine Mansfield arcképét: „Prae-raffaeli arca kihegyezi egy parvenü estélyi névesség ellentmondásait.” A Wilde-i szellemesség restaurációja járta ezidétt, keverve a divatosá lett Huxley axiomáival. De a hanyatlás szembeszökő volt. A szavak művésze százjcsücsörítő pletykává züllött, kétértelműségek szemétdombjává. Huxley előkelően ható, választékosan keresett unottsága, ciánkáli ízű szellemessége tehetségtelen fecsegéssé, csevegők hulladékává lett. Tehát estélyiruhás babák között forgolódott Katherine Mansfield, chippendale bútorokkal berendezett kis szalonokban, csinos, jól szabott öltönyű arszlánokkal — kora George Brummeljeivel — mutatkozott nagystélyben, nyakában gyöngyökkel a Drury-Lane színház nézőterén. A látszat szerint olyasféle lélekhalász volt, pontosan, ahogy a francia mondja: un pêcheur d'âmes... Edinburgh középkori utcáin vörös, drótküllős kocsiba fogott ponikat hajtott karpereceit csörgetve, s kosárszám kapta a

celofánba göngyölt, illatos gladiolákat s gardéniákat. Férjét elhagyta. Férje John Middleton Murry volt, a legelső angol kritikus, a poésie pure irodalomtörténeti megfogalmazója, Bremond abbé eszméinek továbbfejlesztője.

Ami a Pendragon legendából kimaradt

Ha Szerb Antal Angliában járva találkozott volna (1921 körül és néhány évvel idősebben, éljük bele magunkat ebbe a játékba, miért nem történhetett volna meg?) ezzel a különös nővel, akit mindenki félreértett... Ha a magyar író, mondjuk az ascoti derbyn látta volna, feltételezhető, hogy nem degasi utánzatú rajzot készít a lovakat látszóvezető nőről, mint azt a londoni divatos rajzoló/ és tárcaírók tették. A valószínű, hogy észreveszi ezen a kiismerhetetlen arcon a soklaki mosolyt, a lappangó halálos betegség, s a zsenialitás jelét. És a Pendragon legendában éles, páratlan portréját rajzolta volna meg, rézkarcszerűen világítót, egy korunkbeli Bumbastit hercegnő pozájában... Fennmaradt memphisí rajzok nyomán, melyeket a British Múzeum könyvtárában tanulmányozott volna. (Bumbastit mosolyát, mely a Mona Lisáét megelőzte a képzőművészetben, utójára Szini Gyula idézte irodalmunkban.)

Az angol társadalom V. György korában

Hol járt-kelt, hol élte látszatra üres, mondék életét? A faburkolatú West-End bronzkopogtatós házaiban, ahol. fehérhajú, Macaulay-kinézésű, fehérkottlettes inas veszi le a köpenyt, és Skócia walter-scotti kastélyaiban, a facsiláros szobákban vendégeskedve. Résztvett a krikettjátékban, a hatalmas Adams kandallókban lobogó fahasábokat nézte, magas, fargagott Tudor-széken hátradőlve, Gainsborough-, Reynolds-képek, Turner angol tájai, s John Constable ködbe csomagolt Waterloo hídjával tenyérrnyi széles órany keretben... Stuart páncélok, lábánál heverésző sovány agarak társaságában tűnődött illatos cigarettáját szíva. Lovon nyargalva részt vett rókavadászatokon, körülötte a csaholó falkával (mint egy Van Dyck-kép), meggypiros, frakkos vadászokkal. Keresztül-kasul nyargalta az aranyvörös ír erdőket, favágókat üdvözölt zsebkendővel. Az ír ég és a zúgó lombok között a kakuk szólt és az est leszállt váratlanul, hirtelen, mint egy Keats-versben. A Wedgewood edényekkel telerakott Anna-korabeli vitrinek, a fahéjszínű falak és a jellegzetes angol festett mennyezet szolgált háttérül ennek a nőnek, közben a Tavi költőket olvasta, nyelvük

volt a mintaképe. Ez volt a környezet, amit fontos tudni, hiszen novellái „nyomozóadatok” az angol felső körökről.

És kiderült, hogy ez az élet nem volt üres, semmitmondó. Mindez nyersanyag volt, gyűjtötte megfigyeléseit, mint Flaubert a francia vidéki szalonokban, Tolsztoj a Scherer Annák szalonjaiban, Maupassant a Tabarin, Folies Bergère termeiben. A helyszínen, a tett helyén, ahogy Dosztojevskij mondotta. Félig halott volt már, mikor kiderült, hogy mindez viasz, anyag volt a kezében. És tudni kell, ez igen fontos: légszomjától fuldokló, összepréselt torokkal, sírórohamos, vérömléses állapotban írta az angol irodalom legnagyobb elbeszéléseit.

Maradandó hírt kaptunk, üzenetet, hogy mi történik az angol polgári házakban. Nemcsak a polgárok komformizmusa tárult fel, hitvesztése, gyógyíthatatlan tragikussága, belefásult rokkantsága. Ezek voltak a „cehoviaik”, legalábbis így könyvelte el a mansfieldi figurákat kissé elszietve az irodalomkritika. A lázadókat, a zendülőket Graham Greene, Bates regényeiből, elbeszéléseiből, Osborne színműveiből ismerjük meg. De ez már a mai angol irodalom.

Mindenestre Mansfield novelláinak angoljairól olyan híradásokat kaptunk, melyekről csak mértékes keretben sejtést adott Lawrence, Pritchett, Maugham, John Collier, a szókimondó, szkeptikus Wells. A modern angol nyugtalansága, a presbiteri és kvékéri külsőségek és „erkölcs” mögé elrejtett ateizmusa, hit nélküli kiabrándultsága, buktatókban való körforgása többé nem tiszteletre méltó magányú. Az elefántcsonttorony elszigeteltségű West-End kovácsoltvas kapuival, worchesteri porcelán csészében a tejes tea — ötödik györgyi csendéleteivel, az angol úrinők képmutatása — a páratlan nyersanyag volt Katherine Mansfield-nek. Csak így születhetett meg a Gyönyör, az Egy csésze tea, a Peacock úr. Kétségtelenül remekművek.

Katherine Mansfield élete hasonlatos Marcel Proustéhoz, aki éjszakai életet élt, hogy megírja a Faubourg St. Honoré bonapartista, a nagy polgárok Oscar Thibault-i, és a St. Germaine orleanista házait. A Lady Windermerek, Iréne Forsyteok, a képmutató angol társadalom titkait detektívként figyelte meg Katherine Mansfield. Az angol polgárság felbomlóban, ezt már Galsworthy kimondta, villámcsapásszerű ijedelmet keltve. Az angol Empire összeomlott. A kiplingi világbirodalom jelképei: a Nelson szobor oroszlánjaival, a Westminster dicsőséges hadilobogóival, az orgonán felzúgó Händel misével, az érsekek, államférfiak, hadve-

zerek márvány szarkofágjaival... A Lordok Háza képtermében a Hastingok, Disraelik, Joe Chamberlaine-k, Clivek, Kitchenerek portréival... A Pál székes-egyház, az anglikánok Szent Péter temploma, kupoláival, az angol renaissance Vatikánt idéző aranyával, a liverpooli tőzsde „keménykalaposainak” világuralma, a St. James Klub splendid isolation-je, az etoni, harrowi cilinderes, szmokingos, lánghajú ifjak, akik már nem lehetnek kormányzók és alkirályok, a sandhursti hadiiskola kék formaruhás, végzett tisztjei, már nem ábrándozhatnak szudáni, burmai hadseregparancsnokságról. A Buckingham palota medvefőveges őrsége és az alsóház parókás speakerje az elmúlt nagyság muzeális ereklyéi, műemlékei.

A Thomas Mann-i regényhős

Katherine Mansfield az életrelelt Thomas Mann regényhős. De nem a Varázshegy Hans Castorpja, aki a hullákat legurító bob-szánkók, fehércsompós mosdók fölé bukó arcok — inyünkön már kocsonyásodik a vér — estélyiruhás félhalottak atmoszférájában Chauchatnének, szerelmének röntgenfelvételét őrizte szíve fölött, zakója belső zsebében. Katherine Mansfield a Halál Velencében Aschenbach professzorának életrelelt éneje. Katherine Mansfield plédkebe csomagolt, teveszőr pokrócba bebalzsamozott testével szemben a halál volt a gyöngébb, szinte szánalmas volt. A halál már nem kezdet volt vele semmit. A lángész szerencséje, hogy a halál már semmit sem tudott megzavarni. Katherine Mansfield a fontainebleau-i szanatóriumban, a holtak és haldoklók között teljesen befejezte művét. Ezért a vég bekövetkezése nem bír semmilyen jelentőséggel. A halál normális, mindennapi. A lángész egyszeri. A jó módú Katherine Mansfield-et Fontainebleau luxusszanatóriuma nem gyógyította meg. A fontos, hogy egy nép nagyjaként tartja számon az angol és a világirodalom.

Csehov és Katherine Mansfield

Katherine Mansfield alakjai tőzsgyökéres angolok, ezért kár őt szigorúan véve Csehovval összevetni. Mansfield alakjai nem csinovnnyikok, nem félbemaradt századeleji orosz álmodozók, akik a kiszáradt tintatartóra merednek. Sem a Vanja bácsi s a Cseresnyéskert kiégett, kilobbant kísértetei, akik a pusztuló házzal, elvadult kerttel, Firsszel, a magára hagyott szolgálval együtt elhullanak, mint a lomb őszkor. Csehov egy-egy novellájában

egy kutyának is milyen jelentőséges szerepe van. Az egy egészen más világ. Mégis, hol találkozik az orosz lángész ezzel az angoléval? Az egyhangúság nagyságában. A félszég mélységében ezek az oroszok és angolok egyformák. A hangütés ugyanaz. Forró pesszimizmusuk közös. Meghökkentően döbbenetes a mansfieldi alakok esettsége — egy lealkonyuló társadalom képsorozata, ha nem is a Buddenbrook mélytűző színeivel megírva. A kettétört lelkek elvarázsolt rokkantsága ijesztően mélységes. Minden szó csapda, egérfogó. A gége összeszorul mint a hurokban. Csehov erre volt képes. Katherine Mansfield is.

Az újzélandi novellák

Az Európa Kiadó Kétnyelvű Könyvsorozatában közreadott három elbeszélés: Előjáték (Prelude), Az öbölben (At the bay), A babak (The doll's house), a gyermekkorhoz való visszatérés, az elvesztett hazához, Új-Zélandhoz szóló himnuszok. Katherine Mansfield visszatért a régi, elvesztett gyermekévek hazájához, amelyet a halála előtt még egyszer, hatalmas erővel magához ölelt. A bibliai tétközlő fiú története ismétlődött meg, aki visszatért házához, családjához, népéhez és az anyaföldhöz. A bibliaian epikus mondatok szövege: az ember nem veszítheti el hazáját. Az újzélandi ég, a gyönyörű, egyetlen táj, a lankák, a múzó tehének, a bégető, gyapjas kosok, a végtelen legelők... A gyümölcstől roskadozó, terhes ágak, kecskenyáják, az apai ház, kert, a szántók pánhimnikus leírása. Beryl néni, a lázadó, fiatal lány, mintha a Három nővérből lépett volna elő, az önző apa már egyáltalán nem csehovi.

A fontainebleau-i halálos tornácban Katherine Mansfield újból, most már véglegesen felfedezi „az ablakot, nyitva állt, a kandallón korszóban vadvirág, a lámpa puha fénybuborékot vetett a menyegyzetre.” Utolsó novellája, A babak, ezekkel a szavakkal zárul: „Láttam a lámpát.” Mindent újból átél, s így hal meg, beleolvadva az új-zélandi táj züm-mögő, duruzsoló, páratlan hangulatába. Az új-zélandi földre hull holtan, bele-vájva körmét a barázdába. És milyen szenvedéllyel lobbant, villámlott géniusza, az utolsó láng! Ómaga feljegyezte Naplójában, hogy gondosan mérlegelte minden mondata hosszát és hangvételét, ügyelt a bekezdések emelkedő és eső ritmusára. Tudjuk, hogy magánkívül volt, mikor írás közben, injekcióval, gyógyszerrel, az orvosok meg akarták zavarni. A véröm-léssel sem törődött. Felocsudott a síró-rohamokból. Szigorú volt és vad. Az írás-

sal törődött, az írás az igazság, mondotta, a halálról nem akart tudni. Friss inget váltott, elkergette az embereket és boronálta betűit a papírra, bal karjára könyökölve, olykor toporzékolva, ha egy leírt szava nem tetszett. Mert mint az igazi nagy művészek, mesterek, sohasem volt meglepődve önmagával. A halálköz-

delem beálltaig, a végső hörgésig dolgozott. Utolsó és legnagyobb remekait megírta. „Már nincs mit írnom, nincs miért élnem”, mondta és meghalt. Az egészen nagy író sorsa. John Middleton Murry, a férje, feljegyzti utolsó szavait: „A köd, a ködtől nem látom a lámpát!”

Vajda Sándor

AZ ÚJ NOBELDÍJAS:

SALVATORE QUASIMODO

(R. M. A.) Az 1959. évi irodalmi Nobel-díj nyertese, Salvatore Quasimodo, a kiváló olasz költő ötvennyolc esztendő: 1901-ben született a szicíliai Siracusában. Apja, a kilencven esztendő nyugdíjas vasutas még ma is ott él, a költő meg Milánóban. Mérnöknek készült Quasimodo, de anyagi okokból abba kellett hagynia. Rómában húszéves korában görög és latin stúdiumokra adta magát, majd az államépítészeti hivatal tisztviselőjeként évekig járta keresztül-kasul Olaszországot. Végül a milánói Verdi-konzervatórium olasz irodalomtanára lett, ezen a katedrán érte most a Nobel-díj koszorúja. Becsült nevet szerzett magának a napisajtó s különféle folyóiratok színikritikusaként is.

Költői pályájának legfontosabb három kötete: *Oboe sommerso* (1932), *Ed è subito sera* (1942) és *Giorno dopo giorno* (1947). Az első kettőben alakította ki sajátos költészetét és műformáit, a rövid és égő verset, mely minden szavával, mintha a lét gyökeréig akarna perzselni. A harmadikban az olaszországi német megszállás lírája, az antifasiszta ellenállásé kapja meg kifejezését ugyanezekkel az eszközökkel; aminthogy Quasimodo, amióta költészete a harcoss antifasizmusban s a progresszív eszmékért vállalt küzdelemben új regiszterekkel gazdagodott, ezekhez nem váltott más stílust, s művészi eszközei így nem csak költőiségüket, hanem — ami nélkül az sincsen — hitelüket is épp ennek köszönik.

A Nobel-díj koszorúja Salvatore Quasimodo személyében kétségkívül kiváló költőt ért, hazájának a maga nemzedékében egyik legjelesebb lírikusát. Más kérdés persze, hogy ezzel magában Itáliában is az élő olasz lírának olyan nagyságait érte mellőzés, mint — hogy másokat ne is említsünk — Giuseppe Ungaretti és Eugenio Montale (vagy aki e

mellőztetést mintegy két éve halálával előzte meg, Trieszt nagy költője, Umberto Saba). Nekünk, magyaroknak azonban — akik e században Ady Endrével élén olyan költőcsapatot adtunk a világköltészetnek, melynek úgyszólván minden jelentékeny tagja magasan múlja felül azt a mércét, amelynek használatáról a stockholmi Nobel-bizottság tanúságot tesz —, nekünk ne fájjon egynémely kiváló mai olasz lírikus fájdalma, s az olasz irodalmárok általános meglepődésében is csak módjával osztozzunk. Erjük be annyival, hogy Salvatore Quasimodo személyében a Nobel-díj koszorúja mindenesetre korunknak, s nemzetének kiváló lírikusát érte, s olyan költőt, kinek költészetét a maga zenitjére éppen az antifasiszta harc, emberség és progresszió ihlete emelte fel.

QUASIMODO VERSEIBŐL:

A FÚZFA LOMBJÁN

Nem, akkor mi nem énekeltünk,
mikor szívünkön német taposott
s holtak közt jártunk, akik ott heverték
az uccán és a felperzselt fűvön;
mikor bárányként panaszkodott a kised —
s sötét sikollyal meredt rá az anyja
sürgönypóznára feszített fiára!

A fűzfa lombján függött citeránk is
akkor — s nem járták könnyű húrjait,
csak towarezgő, bánatos szelek.

ÉS MINDJÁRT ESTE LESZ

Ki-ki magában áll a Föld szívéen,
szívébe szűrva egy-egy napsugár,
és mindjárt este lesz.

NAP NAP UTÁN

Nap nap után: kárhozott szavak, s vér
és arany. Ó, rátok ismerek, képmásaim, e Földnek
szörnyei ti: az irgalom s kereszt
kegyelme rólunk miattatok fordul el — s közétek,
volt otthonomba meg nem térhetek már.
Roppant sírt rakunk mi néktek a tenger partjain
s dúlt földeken — ó, nem hősi szarkofágot, ó, nem:
mivélünk többször játszott a halál...
Hallga: zizzenne hull a fáról a level,
sirokkós szél hajtja a mocsár szagát
még egyre feljebb, eloszló ködökké.

Rónai Mihály András fordításai

Könyv-hírünk a világban

Evről évre több országba küldi el a magyar könyvművészet legszebb termékeit a Kultúra Könyv-, Zenemű és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat. Több száz magyar könyv vett részt például az augusztusi lipcsei nemzetközi könyvművészeti kiállításon. A hagyományos szeptemberi lipcsei őszi vásáron ugyancsak könyveink, kottáink, hanglemezeink gazdag választékával szerepeltünk. Kiállítottak magyar könyveket az októberi frankfurti és belgrádi vásáron is. Könyvkiállítással egybekötött nyomdaipari és kiállítási konferencia színhelye volt Milánó október 3. és 11. között — ezen is részt vett Magyarország. Szeptember közepétől október közepéig többszáz könyvből álló vándorkiállítást rendeztek a Német Demokratikus Köztársaság három városában: Weimarban, Karl Marx Stadtban (a volt Chemnitz) és Drezdában. Mintegy 5–600 különböző magyar — s Magyarországon kiadott német nyelvű — könyvet mutattunk be az NDK könyvszerető közönségének. Jelentősen növelte hírünket a világban az a magyar könyvkiállítás, amelyet októberben Párizsban, a Sorbonne-on rendeztek. Idén először vettünk részt a Londonban kétévénként megrendezésre kerülő „London Book Design” nevű könyvművészeti kiállításon: az utóbbi két év termésének legszebb kiállítású könyveit küldtük el, összesen 13 kötetet.

Az őszi nagy nemzetközi vásárokon könyvkiállítással is szerepeltünk Damaszkuszban, Szalonikiben, Zágrábban és Bécsben. A Német Szövetségi Köztársaság Offenbach nevű városában karácsony táján évről évre nemzetközi gyermekkönyvkiállítást rendeznek. Ezen első ízben tavaly vettünk részt, olyan sikerrel, hogy az idén is elküldjük majd legszebb gyermekkönyveinket az offenbachi kiállításra.

Ott volt a magyar könyv számos nemzetközi tudományos összejövetelen is, például az augusztusban Kielben tartott néprajzi, s a müncheni nemzetközi radiológiai kongresszu-

son. A kölni és a brüsszeli élelmiszeripari kiállításra elküldtük szakácskönyveinket, a torinói sportkiállításon szerepeltek a magyar sportkönyvek is.

A külföldi kiállításokon csak mutatóban szerepeltetünk magyar nyelvű könyveket, kiállításaink zöme az Akadémiai Kiadó és a Corvina Kiadó magyar szerzőknek különböző idegen nyelveken megjelentetett műveiből áll. Hadd soroljunk fel néhányat az őszi újdonságok közül.

Megjelent angolul Az ember tragédiájának második kiadása. Németül adták ki Gárdonyi Géza A láthatatlan ember-ét és Hegedűs Géza A milétoszi hajós-át. Figyelemre méltó tudományos érték Fokos Fuchs professzor kétkötetes zürjén-német szótára és dr. Nagy Dénes németül kiadott Röntgenanatómiája. Német, orosz, angol és francia kiadás is készült a magyar fotóművészet legszebb alkotásai közül és a budapesti nemzetközi foto-kiállítás anyagából. Németül jelent meg Végvári Lajos Munkácsy műveinek katalógusa című reprodukciókkal díszített munkája. Nagy sikere volt Halász István Principikon-jának, amely az elektrotechnika minden ágáról népszerű tájékoztatót ad. A könyv érdekessége, hogy 12 elektrotechnikai logarítécat mellékeltek hozzá, amelyeknek segítségével az olvasó maga is komplikált számításokat tud elvégezni. A könyv német és orosz kiadását nemrég követte az angol. Tárcazy Hornock professzor a bolgár V. K. Hrisztovval közösen írt geodéziai munkát, amely németül, oroszul és angolul látott napvilágot. Németül jelent meg dr. Kerpel Fronlus Odán professzor orvos-tudományi munkája és Szabolet Bence műve, a Liszt Ferenc estéje. Számos kiadvány adózik Haydn emlékének az évforduló alkalmából. A könnyű műfajt a Paprika című kötet képviseli, amely a magyar karikatúristák 101 rajzát tartalmazza. Az angol kiadás után most németül is közreadták Rajki Béla Vízi-pólo című szakkönyvét.

B. T.

AZ ELSŐ HOLDUTAZÓK

Az emberi tudás és akarat a világúr kapuit ostromolja, s a legközelebbi szomszédunknak, a Holdnak titka már nem sokáig lesz titok.

Az embert, aki majd megveti lábát a Holdon, évszázadokkal megelőzte a képzelet merész röpte. Az első holdutazókkal régi költői alkotások lapjain találkozunk.

A legrégebbi író, akinek játékos fantáziája a Holdig kalandozott, Lukianosz, a II. század nagy szatirikusa és tréfamestere. Ironikus című *Igaz történetének* szereplőit hajóstul hatalmas szélvihar ragadja el, s hétnapos utazás után a Holdra pottyantja le. Az ámuló utasok hamarosan összehalálnak a holdlakókkal. E különös lények „az orrukból csipős mézet fújnak ki, ha pedig kifáradnak, vagy tornáznak, egész testük tejet izzad, úgyhogy egy kis ilyen méz hozzáadásával sajtot is gyúrhatnak belőle. A hagymából fényesen csillogó, balzsam illatú olajat készítenek. Rengeteg víztermő szőlő van náluk, a fürtök szemei olyanok, mint a jégzemcsék, s én azt hiszem, hogy valahányszor szél kerekedik, és megrázza ezeket a szőlőtökeket, akkor lehullanak a szőlőszemek, s jég-eső gyanánt zúdúlnak le ránk. Biz a hasukat zsebnek használják, abba tesznek mindent, amire szükségük van, ki tudják nyitni, be tudják csukni, de sem belet, sem májat nem látni benne, csak annyit, hogy a 'belseje véges-végig sűrűn be van növe szőrrel, úgyhogy az újszülöttek is ide bújnak be melegedni, ha fáznak.”

A holdutazás Lukianosznál még csak a képzelet szeszélyes játéka: tudományos kérdések még nem izgatják a görög író, s szereplőinek a Holdra juttatását a természet vak erejére bizza, technikai módokon nem törí a fejét. A világirodalom követező holdutasa, Cyrano de Bergerac, már a reneszánsznak, a repülés titkának töprengő lionardói kornak tudományos szellemében írja utópiáját.

A magyar közönség Cyrano de Bergeracól jóformán csak Rostand romantikusan elrajzolt, érzelmes, poétizáló alakját ismeri. A valóságos Cyrano nyersebb, komolyabb és érdekesebb figura volt. Párbajhős, igen, és költő, de mindenekelőtt libertinus szellem, s ha talán ateista nem is, a materialista természettudományos törekvéseinek buzgó híve. A kor, melyben élt, a természettudomány, és a filozófia nagy megmozdulásának kora, s Cyrano ajkán otthonosak voltak az olyan nevek, mint Galilei, Campanella, Descartes. Személy szerint a materialista gondolkodó, Gassendi tanítványa volt, Gassendi, akinek a fiatal Molière is sokat köszönhetett. Vígjátéka, tragédiája, bökkversei, pamflet-

levelei érdekes és tehetséges író-arcélt mutatnak, főművei azonban nem ezek, hanem utópisztikus utazási regény formájába öltöztetett két bölcselmi traktátusa: a *Holdutazás* és az *Utazás a Napba*.

A *Holdutazás* az 1650-es években keletkezett, néhány évvel Cyrano halála előtt. Az üldözött könyvek közé tartozott, ami nem is csoda, tekintve merész mondanivalóját. Teljes, csonkítatlan szövege csak 1924-ben jelent meg.

A szerző első személyben mondja el, hogy egy szép holdas este barátaival a Holdról vitakozott, azt állítva, hogy nem a Föld az egyetlen lakott hely, a Holdban is van élet, a Hold is külön világ. Állítása igazságának kifürkészésére Cyrano elhatározza, hogy kirándul a Holdba: körülkötözi magát harmatot tartalmazó üvegcsékkel, s mivel a Nap felszippantja a harmatot, ezzel a felhajtó erővel Cyrano is a magasba emelkedik. Először Kanadában ér földet; felszállása alatt ugyanis a Föld egy világrésznyit *forogt*, — kitűnő alkalom a földmozgás galileista tételének merész kifejtésére. Kanadából már egy rakétaszervezet repíti a Holdba Cyránót, aki ott paradicsomi szépségű tájban találkozik az emberformájú, de négykézláb, mászó holdlakókkal. Ezek eleinte valami különös állatnak tartják a számukra furán, két lábon mozgó lényt, s egy kalitkában mint cirkuszi csodát mutogatják (egy embertársával együtt, aki már korábban repült a Földről a Holdba), majd a király filozófusai mulatságos vita során, mely az evilági skolasztikus versengések pompás paródiája, végül is úgy döntenek, hogy Cyránót emberszámba veszik, azzal a feltétellel, hogy el kell ismernie: nem a Föld a világ közepe, nem a Hold mozog a Föld körül, hanem a hold-világ bolygója, a Föld a Hold körül. Végezetül azt is megengedik Cyránónak, hogy visszatérjen a Földre: Itáliában száll le, és Marseille-n keresztül hazautazik holdbéli élményeinek becses kéziratával.

Addig azonban sok érdekes kalandban van része. Belésszeret a holdkirály leánya, s azt tervezi, hogy elkíséri Cyránót a Földre, természetesen nem másért, mint hogy fölvehesse a kereszténységet. (Az ilyen szatirikus odavágások Cyrano művének Voltaire-t előrehirdető vonásai.)

Nagyon mulatságos a holdbéli élet rajza. Cyrano nem olyasszerű társadalmi utópiát szerkeszt, mint Campanella a *Napállamban*, nem a „tökéletes” társadalmon mereng, hanem meglepő, groteszk ötleteket halmoz, fölüeny írói könnyedséggel és mindig a földre kacsintó iróniával. Holdlakói remek életszínvonalon, fejlett

technikai apparátussal élnek; eledelük az ételek tápláló illata: házaikat télen melegebb tájakra költöztetik, vagy a talajba süllyeszti az időjárás viszontagságai elől; életkoruk néhány ezer év; háborúskodásuk mulatságosan bonyolult szabályokhoz kötött szellemi és fizikai párharc; pénz-nemük a vers: egy szonettért már néhány napi ellátást, egy madrigálért jó vendéglői kosztót lehet kapni, s a lakosság verseit a legkitűnőbb tudósok állami testülete bírálja el, esztétikai mérce szerint szabva meg árfolyamukat.

Miközben az utas apránként megismerkedik a kicsinyes hiúságaikban nagyon is emberinek ábrázolt holdlakók életével, a szerző alkalmat talál arra, hogy a közte és a holdlakók között lefolyt viták formájában kifejtse haladó természettudomá-

nyos és filozófiai nézeteit. E párbeszédei igazi franciás könnyedség, elegancia és voltaire-i szellemesség jellemzi.

Cyrano de Bergerac után még számos utópisztikus művet írtak a holdutazásról, s ezek közül a legismertebbek szerzői — Verne és Ciolkovszkij — már bonyolult technikai eszközöket álmodtak meg a nagy cél elérésére. Regényeik fantasztikumában azonban elhalványodik a tudomány valóságos erőfeszítéseinek csodája mellett, ma, amikor az emberi tudás kezdi utolérni a képzellet legszilajabb szárnyalásait. „Sok van, mi csodálatos, de az embernél nincs semmi csodálatosabb!": a szophoklészi igék sosem voltak oly igazak, mint napjainkban.

L. K.

KÖNYVEK A MŰSZAKI FEJLESZTÉS SZOLGÁLATÁBAN

Az iparfejlesztés mai értelmezésben az ipari termelés mennyiségi emelése és az árúfajták választékának növelése mellett mindenek előtt a termelés műszaki korszerűsítését jelenti — annak a követelménynek a kielégítését, hogy az ipari termelés egész spektrumán, érvényesüljön a technika „utolsó szava". Ez vonatkozik arra, hogy *mit* kell előállítani (a termelvények elégtésék ki a termelő-fogyasztás és a személyi fogyasztás rohamosan fejlődő, differenciálódó igényeit) és arra, hogy ezt a *mit* *hogyan* termeljék (a legmodernebb technológiai eljárásokat kell alkalmazni a gyártásban, a világviszonylatban mindenkor élenjáró termelési és gazdasági mutatókat kell elérni).

A céltudatos iparfejlesztés e néhány vázlatos megjegyzésből is láthatóan igen komplikált feladat és folyamat. A siker egyik fő részese az átgondolt és az összes gyakran ellentmondó feltételeket és követelményeket szem előtt tartó iparpolitika. Ez azonban még csak szükséges, de nem elégséges feltétel. A műszakilag kiművelt emberfők sokasága nélkül a mégoly gondos és előrelátó iparpolitika sem számíthat sikerre. A műszaki kultúra terjesztésének pedig — nyugodtan használhatjuk ezt a szuperlatívuszt. — leghatékonyabb eszköze a könyv.

A műszaki könyvek iránti igények nagyon sokrétűek. A könyvkiadásnak szem előtt kell tartania mindenekelőtt az ország ipari fejlődésének irányait, az iparágak arányainak eltolódásait a fejlődés folyamatában. Számításba kell vennie az olvasóközönség képzettségbeli rétegződését: könyvet kell adnia a szakmunká-

sok kezébe, a középfokú műszaki végzettséggel bíróknak és az egyetemi képzettségűeknek. Ki kell előgítenie a szinte munkaeszközszerű zsebkönyvek és kézikönyvek iránti igényeket épúgy, mint a műszaki fejlesztésben közvetettebb szerepű, de az általános kultúra növelése szempontjából pótolhatatlan értékű műszaki monográfiák iránti igényeket is. Figyelemmel kell kísérnie a külföldi szaknyelvtermelést (enélkül elképzelhetetlen lépést tartani a rohamos technikai fejlődéssel), de gondoskodnia kell arról is, hogy a hazai szerzők minél többet és jobban írjanak (enélkül viszont nem lehet a helyi tapasztalatokat feltárni, rendszerezni, elterjeszteni és összevetni a külföldiekkel). A műszaki kultúra igazi megalapozása az iskolákban történik, ezért ki kell adni a különböző iparágak jövőndő szakembereinek képzéséhez nélkülözhetetlen műszaki tankönyveket. A legáltalánosabb értelemben vett műszaki műveltség növelését kell szolgálni népszerű ismeretterjesztő munkákkal.

A magyar műszaki könyvkiadás a fentiek érdekében sokat tett a múltban (bár ez a múlt gyakorlatilag alig tízesztendő, hiszen a felszabadulás előtt és közvetlenül utána alig jelent meg műszaki könyv Magyarországon) és még többet szándékozik tenni a jövőben. A műszaki könyvkiadásnak jelentős szerepe van abban, hogy iparunk legyőzhette az 1945 előtti ipari elmaradottságból és a háborús pusztításokból adódó súlyos nehézségeket és ma mindinkább lépést tart a technika világméretű fejlődésével.

Az oly rövid múltú szocialista műszaki könyvkiadásnak is van hőskora: az 50-es

évek első fele. Bár e korszak könyvtermésén a gyermekbetegségek számtalan szimptomája látszik, mégis olyan alkotásokat tud felmutatni, mint a *Gépipari Enciklopédia* kötetei vagy Kaszatkin: *Alapműveletek, gépek és készülékek a vegyiparban*. A magyar műszaki szerzők is kiváló alkotásokkal jelentkeztek már abban az időben. Ilyenek pl.: Mökk László: *Helyszíni előregyártás* c. műve, melyet több nyelvre lefordítottak, vagy Széchy Károly: *Alapozás* c. munkája, melyről a nemzetközi műszaki sajtóban is számos elismerő recenzió jelent meg.

1955 végén (az ismert novemberi párt-határozat nyomán) indult meg az a munka, mely a könyvkiadást tervszerűen a műszaki fejlesztés szolgálatába állította. Ennek az új kiadáspolitikának az eredményei a műszaki könyvek viszonylag hosszú átfutási ideje miatt csak 1957-ben kezdtek megérni és 1958—59-ben kiteljesedni. 1957-ben jelent meg pl. magyar nyelven ten Bosch *Gépelemek* c. munkája, mely a legkorszerűbb gépszerkesztési elvek bevezetését szolgálja és a legmagasabb szinten tárgyalja a mai modern konstrukció-elméleteket. A híradástechnikai kutatás és gyártmány korszerűsítés aktuális problémáinak megoldásához nagymértékben járult hozzá Shockley Nobel-díjas tudós *Félvezetők és tranzisztorok elektronfizikája* c. művének magyar kiadása.

Ezekben az években sorra jelentek meg a különböző iparágak mérnökeinek írt kézikönyv-sorozatok első kötetei — egy olyan vállalkozás eredményei, mely Közép-Európa könyvkiadásában páratlanul áll: a Palotás: *Mérnöki kézikönyv* első három kötete, a Boldizsár: *Bányászati kézikönyv* első két kötete. 1959 végén megindult a Pattantyús: *Gépészeti kézikönyv* megjelenése is. Ez a kézikönyv a világhírű Hüttelben egyenrangú, sőt annál sok tekintetben korszerűbb mű lesz. A hazánk számára kiemelt fontosságú energiagazdálkodás valóságos alapkönyve Nyiczkevic: *Hőenergiagazdálkodás vaskohászati üzemekben*. E könyv nyomán rövid hónapok alatt milliós megtakarításokat eredményező újításokat dolgoztak ki füstgázok hasznosítására, a kokszpor-gazdálkodásra stb. vonatkozólag. Széchy Károly új munkája, az *Alapozási hibák*, az épületek alapozása során elkövetett hibák gazdasági kihatásait, előfordulásuk okaát és a megelőzésükhöz szükséges intézkedéseket ismerteti. Sors László: *Gépelemek méretezése kifáradásra* c. könyve azonnal ad értékes támpontokat a gépszerkesztés fejlesztéséhez, hogy az anyagok fáradására vonatkozó kísérletek eredmé-

nyeit összefoglalja és útmutatást ad arra, miként kell figyelembe venni az anyagok viselkedését és a geometriai alak befolyását emelt terhelés esetén. Külön ki kell emelni az 1957-ben megindult és azóta már 25. köteténél tartó *Ipari Szakkönyvtár* máris tapasztalt és várhatóan egyre fokozódó jelentőségét a szakmunkások műszaki ismereteinek fejlesztésében, és ami ebből feltétlenül következik, a termelés technikai kultúrájának fejlődésében. Ezek a könyvek ugyanis a különböző ipari szakmák tudnivalóit foglalják össze, az anyagismerettől a klasszikus és a legkorszerűbb technológiai ismereteken keresztül egészen a gyártmányfejlesztésig, alapszínvonalon, de a szakszerűség és precizitás igényeinek maradéktalan érvényesítésével. Ez a sorozat a második ötéves könyvkiadási terv során 105 kötetre bővül.

Ha már a jövőnél tartunk, vessünk egy pillantást arra, hogyan látja önmaga feladatait a műszaki könyvkiadás a következő évek technikai fejlesztési problémáinak megoldásában. A dolog mennyiségi oldalát tekintve mindenekelőtt azt kell elérni, hogy a műszaki fejlesztés szempontjától különösen jelentős iparágak (amelyek a második ötéves népgazdasági terv végrehajtásában kulcshelyzetet foglalnak el) könyvellátottsága megfelelő legyen, a műszaki könyvkiadás struktúrája, ha nem is mechanikusan, de tükrözze a várható ipari fejlődés strukturális viszonyait. A gépipari könyvkiadás például az 1957, 1959-es években, évente átlag 8,85%-ot foglalt el az egész könyvkiadásban (csak a Műszaki Könyvkiadót véve alapul); 1961—1965 között ez a részesedés 11,12%-ra emelkedik. A vilamos ipar könyvellátásának megfelelő mutatói 3,7%, illetve 6,62%. Az energiagazdálkodásé 1,85%, illetve 2,95%. A vegyi és műanyagiparé 9,2%, illetve 10,55%. A kohászaté viszont 3,75%, illetve 2,8%. Ez adatok kiegészítéseképpen jegyezzük meg, hogy a Műszaki Könyvkiadó könyvtermése 1965-ig mintegy kétszeresére, 7500 ívre fog emelkedni.

E mennyiségi mutatók nem fejezhetik ki a tulajdonképpeni lényegesen. Az elkövetkezendő években tömegesen jelennek meg a legmodernebb technikát ismertető műszaki könyvek, melyeknek témáit a nemzetközi technikai fejlődés és könyvkiadás, valamint a hazai iparfejlesztési feladatok gondos egybevetésével és vizsgálatával munkálták ki. Napvilágot fog látni az első kizárólag magyar szakemberek közreműködésével írt atomtechnikai szakkönyv: Simonyi: *Bevezetés az atommagtechnikába*. Megjelenik a nagy két-

kötetes, 30 000 címszót tartalmazó *Vegy Lexikon*. Könyvek jelennek meg a metatlográfiáról, a precíziós öntésről, a kohászat vákuumos és oxigénes eljárásairól, a szikraforgácsolásról, műanyagyszer számok tervezéséről, különlegesen finom felületek megmunkálásáról, hegesztett szerkezetekről, csomagoló automatákról, szerszámgépek programvezérléséről, elektronikus és ultrahangos mérőműszerekről, egész ipari folyamatok önműködő vezérléséről, elektronikus számológépek alkalmazásáról, műszaki folyamatok automatikus irányításában, nyomtatott áramkörökről, elektroakusztikáról, mű-

anyagabokról, műanyag hang- és hőszigetelésről stb., stb.

E néhány téma talán megfelelően érzékelteti, milyen komolyan veszi a műszaki könyvkiadás azt a feladatát, amelyre a bevezetőben céloztunk: mondanivalója mindig foglalja magába a technikai fejlődés „utolsó szavát”. Így alakulhat ki egészséges kölcsönhatás az ipari fejlődés és a műszaki könyvkiadás között: ez utóbbi csak az egészséges ütemű ipari fejlődés légkörében virágozhat, de virágzása visszahatva újabb erős lendületet ad a technikai haladásának.

Fischer Herbert

A FERENCJÓZSEFI KORSZAK MAGYAR DÍSZKIADÁSAI

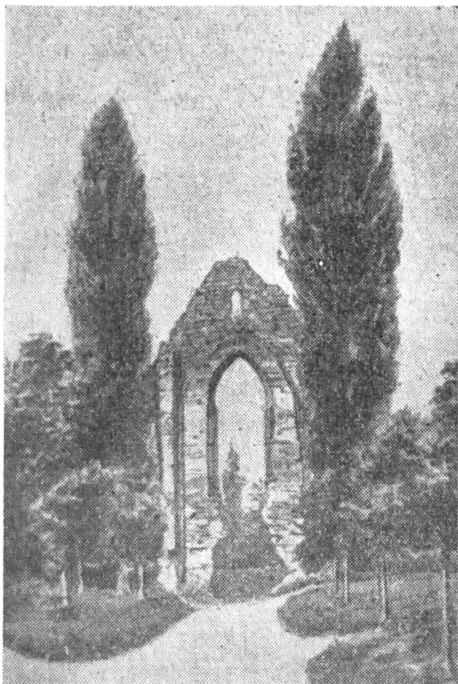
FÉLSZÁZAD ELÉG HOSSZÚ IDŐ arra, hogy átértékelő távlatból lássuk a múltat. Különösen, ha annyi változást élünk át, mint mi.

Gimnazista voltam, amikor Temesvár főterén először láttam átrobogni autót. Katonai önkéntes évetet szolgáltam, amikor először bámulhattam repülőgépet. Azóta életünkbe bevonult a rádió. s változtak országhatárok meg kormányformák.

A különféle korszakok jellemző sajátosságait a magamfajta könyvmoly leginkább irodalmi termékeikben veszi észre. Márpedig nemcsak azok tartalmában, szerzőik ismeretein, szellemi beállítottságán és ízlésirányán, hanem a kiadók műfajválasztásán és kiadványaik megjelenési formájában is.

Lapozgatva őket, a pontos bibliográfiai adatokhoz szokott könyvészti meglegi, mily sok címlapon nem tüntették fel Ferenc József idejében a nyomtatás esztendejét. Még az előszót sem szerették keltezni. Ez főként a tudományos összefoglaló műveknél tapasztalható, noha éppen az ő esetükben volna jó tudni, melyik évtizedből származnak a szerző adatai. S amelyek kivételesen mégis közlik megjelenésük idejét, azt nem a szokott helyen teszik, hanem eldugva, a címlap hátlapja alján apró számjegyekkel. (Ld. a Műveltség Könyvtára egyes köteteit.) A kiadók azt tapasztalták, hogy a tudományos művek hamar elavulnak. Mire megjelennek, tárgyukról már egy csomó új, még közöletlen adat merült fel, a közölteket pedig a bírálók egyre-másra megcáfolják. De az év elhallgatásában nemcsak félrevezető szándék rejlik. A ferencjózsefi kor embere szerette az állandóságot. A változások gondolatával nem rokonszenvezett.

Tudományos munkák tekintetében a kiadók kedvenc műfajai az összefoglalások. Ezeket több kötetben, gyakran hosszú sorozatokban tették közzé, részletfizetési kedvezményekkel. Külsőjükben díszkiadások, a polgári lakások fényét emelő aranyozott mintájú kötetekben. Összefoglalásokra természetesen mindig szükség van a folyóiratokban

Az aradi vértanúk (Gracza György: Az 1848—49-iki Magyar Szabadságharc Története II. köt. belső címlapja)

közölt részleteredmények átszitalására és egyesítésére, valamint tárgyuk egységes képpen való korszerű ismertetésére. Mégis abban a korban több nagyvonalú összefoglalást adtak ki, talán az előző korok bogarászó, elemző törekvéseinek visszahatásaként, mint mai részletkutató monográfiadiivatunk idején.

A szabadságharcot követő önkényuralom alatt az elbúsult honfiak bőszen gondolataik elől tehetetlenségükben a könyvekhez menekültek. Megkezdődött nagy regényíróink — Kemény Zsigmond és Jókai Mór — aranykora. A közönség azonban nem elégedett meg olcsó kiadásokkal, hanem, mint minden korban, külsejükben is szép könyveket áhított. Mégis, Kozma Vazul, aki 1857-ben az ifjanekek számára kiadta a képnyomatás akkori remekét, Szent Erzsébet Legendáját, mellyel Liszt Ferencnek hasonló című zeneművére ihlette, fönkrement és csödbe került vállalkozásával. Viszont az óvatosabb Emich Gusztáv, Petőfi egykori kiadója, az Athenaeum megalapítója, mindkét fajta olvasóval, a szöveget falók-

kal és a kandalló mellett képeket guszáló bibliofilekkel egyaránt számolt, s üzlete fellendült.

A kiegyezés utáni korszak nagyalakú összképet adó első díszmunkája, A Képzőművészet Remekjeinek három óriáskötete nem Budapesten, hanem Eperjesen jelent meg (1882—1884), hol Divald Károlynak fénynyomdája volt. Több mint másfélszáz festmény- és szoborképe nem színnyomat, mert ahhoz súlyos és pontosan működő gyorsajtó kellett volna, amelyen Eperjesen még nem létezett, s ezért az 1852-ben Párizsban szabadalmazott fotolitográfiával sokszorosították az eperjesi Bankegyetlet készíjtőjén a fényképeket. Ez nyomóformául nem a mai zselatinréteges üveglapot használta, hanem egyszerű sima márványkötet.

Főként a közeledő millenium indította meg a díszművek sorozatait. Ez jó alkalom volt hazai múltunk ezer esztendejének képekben való bemutatására, valamint értékeink számbavételére. Már két évtizeddel korábban fogtak a megszervezéshez. Arányaiban szinte felülmúlhatatlan díszmű volt a 80-as és 90-es években a budai állami nyomdában készült Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képekben. Magyar részében mintegy 1600 kép díszíti s azokat akkori legjobb festőművészeink és rajzolóink, Munkácsy Mihály, Feszty Árpád, Neogrády Antal, Mühlbeck Károly stb. alkották, az Iparművészeti Iskolában pedig Morelli Gusztáv irányítása mellett fába metszették őket.

1892 óta követte a Pallas rt. Nagy Lexikonának 18 kötete, majd Beöthy Zsolt szerkesztésében a kétkötetes képes Magyar Irodalomtörténet, mely akkora sikert ért, hogy 3 évvel később, 1899-ben az Athenaeum második kiadásban is közzétette. Megindult a millenium legnagyobb díszmunkája, a Szilágyi Sándor szerkesztette Magyar Nemzet Története (1895—1898) tíz hatalmas kötetben, s utána párja, Marczali Henrik irányításában a 12 kötetes Nagy Képes Világtörténet (II. kötetének előszava 1899-ben kelt), a következő évtizedben pedig a Franklin Társulat megindította a Heinrich Gusztáv-féle Egyetemes Irodalomtörténetet, majd — ismét Beöthy Zsolt szerkesztésében — A Művészetek Története (3 kötet, 1906—1912). Közben az Athenaeum A Műveltség Könyvtárában gondját viselte a reális tudománynak, kiadva egyik kötetében a Technika Víványait 574 szöveggel és 60 műmelléklettel, a másikban az Élők Világát 817 szöveggel és 35 műmelléklettel, harmadikban a Társadalom képét stb. Révai Nagy Lexikona zárta le a sort. Ferenc József halála évében,

Előkép az ural-ajtaji népek irodalmához (Egyetemes Irodalomtörténet, IV. kötet)

1916-ban, az első világháború okozta nehézségek miatt a 14. kötet után megszakadt, s csak jóval később fejeződött be.

A HATALMAS ÖSSZEFOGLALÓ MUNKÁK MELLETT nálunk is terjedelmesebb szövegsorozatok jelentek meg: a *Remekírók Képes Könyvtárának* 50 kötete s legnépszerűbb szerzőink összkiadásai, mint Jókaié 110 kötetben, Arany János munkái, Eötvös Józsefé, Eötvös Károlyé, Deák Ferencé. Ugyan nem illusztrálták őket, de papírjuk és kötésük minősége miatt mégis díszkiadások.

A századforduló után a kort leginkább jellemző műfaj az album. Ívrétű alkalmi kiadványok, mellyel kiadók és napilapok előfizetőiket lepték meg. Karácsonyi ajándékok. Ilyen volt Ráth Mór évmegjelölés nélküli *Falstaff és cimborái* című „Shakespeare-albuma”, vagy *Az Újság* Herczeg Ferenc-albuma tengeri kirándulásáról — a *Szelek szárnyán* — többszínű műmellékletekkel és Basch Árpád kőnyomatú rajzaival. Főleg pedig a Pesti Napló évről évre karácsonyra szétküldött albumai szintén sokszínű mellékletekkel és a legjobb magyar művészek illusztrációival. Petőfi-albumát például a Hornyánszky-nyomdában Barabás Miklós, Székely Bertalan, Lotz Károly, Dörre Tivadar, Zichy Mihály, Madarász Viktor, Orlay Petrich Soma, Thorma János és Jókai Mór rajzaival, illetőleg festményeivel díszítette. Hasonló csemegék voltak a Jókairól meg Rákócziról szóló kötetei, továbbá a *Magyar Festőművészek Albuma*, a *Festőművészet Remekei és a Szini Gyula szerkesztésében 1911-re megjelent Csoda Album*. Utóbbi mosolygós hangulatú, de vannak benne színekben pompázó komoly műalkotások hasonmásai is.

E kiadványokban megcsodálhatjuk a kor azóta sem felülmúlt illusztráló technikáját. Iránya bibliofil, de a miénktől eltérő. Ízlésünkhöz képest túlságosan szerették a többszínnyomatú mellékleteket, a kemény krétázott papírt és a kötésekben a gazdag vonalmintákat.

A TECHNIKA ADDIGI FEJLŐDÉSÉNEK CSÚCSPONTJÁRA ért. Megkezdődött a gépies túltermelés kora. Minél kevesebb emberi munkaerővel minél gyorsabban s minél többet termelni. A fizika, a kémia, a fotografálás áll a könyvgyártás szolgálatába. Hol vagyunk már a kézisajtó és kéziszedés korától! A tömegtermelő gépipar a nyomdászatban is mindenre vállalkozik.

A könyvgyártás mindenekelőtt a polgári ízlésnek igyekezett hódolni, hiszen vásárlói túlnyomó része polgárember volt. Számukra a könyv nemcsak olvasmány, hanem szobadísz is. Polcaikon a könyvek támaszai mellett olcsó üvegvázában rózsá-

A megláncolt gondolat (*Remekírók Képes Könyvtára* II. köt.)

vagy más virág keltett hangulatot. Velük szemben az arisztokrata könyvbarátok, álmányukat bőrze köttették, polcaikat nem tarkították virágokkal, ellenben állványaik tetején kincset érő antik vázákat helyeztek el. Így volt Apponyi Sándor lengyeli könyvtárában, mely ma eredeti felállításában az Orsz. Széchényi Könyvtárban látható. Károlyi Mihály a könyveit könyvtárterme üvegszekrényeinek hosszú sorában tartotta — de vázák nélkül.

Milliomos polgárok, mint Todoroszku Gyula, főleg drága ritkaságokat gyűjtöttek, s felállításukban az arisztokratákat utánozták, szintén ógörög meg római vázákkal. Todoroszku könyvtára eredeti elrendezésben ugyancsak az Orsz. Széchényi Könyvtár látványosságai közé tartozik.

A gazdag könyvbarátok különleges gyűjtőkörükben sem nélkülözheték a ferencjózsefi kor kiadványait s azok — legalább belsejükből — nem különbözhetek azoktól, melyeket az egyszerű polgárok részére nyomattak. A bennük uralkodó szellem és érzelem ugyanaz. Szövegükben és képeikben lobog a hazafiság, a nemzeti függetlenség utáni vágy. Mindez politikai visszahatás, s ez esetben

ellentétként jelentkezett az uralkodóház összmonarchia-törekvéseivel szemben. S nemcsak ez az eszmei mozgalom jellemezte a művek tartalmát, hanem ugyanazt jelezték a fejezeteket kezdő és záró díszek is: lant, babérlevelekből font szalag, pálmalevél, ciprusok övezte rom fejezte ki a dicső múlt hangulatát.

Az illusztrációk nagy része a mi ízlésünknek színpadiasnak tűnik. Az államférfiak díszmagyarban, az uralkodók tábornagyi egyenruhában vagy alkalomadtán koronázó palástban, s fejükön koronával, az egyházi személyek bíbor talárokban tündökölnek.

Ma a képekben inkább a természetességet és a póz nélküli egyszerű embert keressük.

Csak külső borítékukban mások a polgári s mások az arisztokrata állományok. A polgárok részére kötött könyveknél a régi tisztas kézimunkának vissza kellett

vonulnia a gépek térhódítása miatt. Gyáriparoszerű könyvkötés. Az ívek összehajtását 1851 óta fel- és alá járó pengés hajtogatógép végezte. „Fűrőgép” dróttal fűzte őket. Működött „gerincgömblyítő gép”, „széleket vágó gép”, „gerincpárkányt alakító gép”, „bőrhántoló gép”, „gömbsarokvágó gép”. Vaknyomás, aranynyomás, bronzfüst szolgált a kötések címeinek felrakásához.

A bibliofilek átkozták ezeket az új gépeket, melyek miatt — amint mondták — elveszett a régiak művészi hangulata. De ez egyéni felfogás. A gépek elérték céljaikat az esztétika szempontjából is. Ha polcainkon végigfut tekintetünk Jókai és más magyar írók összkiadásainak kötésein, azok egyformasága mégis a szándékolt és kívánt színragyogás és a rend benyomását kelti.

Fitz József

AZ ELSŐ MAGYAR LEXIKON

Az *Új Magyar Lexikon* rég várt megjelenése a magyar lexikonírás több mint százévszázados korszakát tetőzi be.

Az első magyar nyelvű betűrendes lexikon a reformkor küszöbén, 1831—34-ben jelent meg. Wigand Ottó nagy üzleti vállalkozása volt, a szemfüles kiadó, aki fölismerete, hogy a magyarosodó közélet, a gyarapodó művelődés s a lassacskán növekvő olvasóközönség immár megkívánja és lehetővé teszi olyan kézikönyv megjelenését, amely magyarul tájékoztat a korszerű tudományos ismeretekről. Hazai szerzők eredeti munkájának kiadására még nem gondolhatott, ezért Wigand a német Brockhaus-cég igen elterjedt *Conversations-Lexikona* hetedik kiadásának átdolgozását vette tervbe.

A szerkesztést Döbranteire, az Akadémia leendő titkárára és egy Cserneczky nevű obskurus fiatalemberre bízta, elég szerencsétlenül, mert egyikük sem rendelkezett a lexikonkészítéshez szükséges tulajdonságokkal. Ezért nem csoda, hogy amikor — 1830 januárjában — Wigand előfizettségűjő felhívása és a lexikon néhány mutatványcikke megjelent, a vállalkozást heves támadás érte Kisfaludy Károly írói köre, Bajza és barátai részéről, akik attól tartottak, hogy a gyengén összetákoltt munka lejárhatja a hazai irodalom becsületét. A támadást visszavágás követte, s hamarosan csaknem húszra szaporodott a feleselő röpíratok száma, melyek olyan feltűnést keltettek, hogy még a kávéházakban és éttermekben is keresték, olvasták, tárgyalták őket. Ez a vita volt nálunk az

első írói viaskodás, mely közvéleményt formált, teremtett, s emellett az a haszna is megvolt, hogy alkalmat adott Bajzának néhány irodalomtörténelmi alapigazság (a közönséget nem szabad becsapni, a tehetség előbbre való bármiféle rangnál stb.) kifejtésére. Mindez érthetővé teszi, hogy a vita, mely *Conversations-lexikon* per névvel vonult be az irodalomtörténetbe, nagy helyet foglal el annak lapjain, s a középiskolai tankönyvek is megemlékeznek róla.

Magát a lexikont azonban, melyet a vita porondján elszennvedett vereség ellenére is piacra dobott a kiadó, alig-alig érintette a szakirodalom is. Pedig a terjedelmes mű, mely *Közhasznú esmeretek tára a Conversations-lexikon szerint Magyarországra alkalmaztatva* címmel jelent meg tizenkét kötetben, sok érdekességet kínál a kutatónak.

Az első magyar lexikon mintegy hat és félezer lapra terjed, s több mint tizenkétezer címszót tartalmaz. Szedése tömört, nem csinos, képek, mellékletek nincsenek benne. Az első kötetben harmincnégy munkatársat nevez meg a kiadó. Csató Pál, Döbrantei, Guzmics, Kis János, Schedius Lajos a tekintélyesebb irodalmi nevek. Három gróf és két báró (köztük Wesselényi Miklós) is szerepel a listán; Teleki Józsefet kivéve inkább csak rangjukkal, mint írásaikkal támogatták a vállalkozást. (A tervezet Széchenyi Istvánt is megemlíti a dolgozótársak között, de ő visszalépett.) A cikkek nagy részét nem hivatásos (és nem hozzáértő) írók — papok, tanárok, hivatal-

nokok — állították össze. Néhány jó szakíró is közreműködött: a földrajzi cikkeket Lassú István, a jogiakat Zsivora György írta, a mérnöki tudományokra ott volt Vásárhelyi Pál, a katonai tudnivalókra Kiss Károly, az orvosi címszavakra Almási Balogh Pál és Pólya József — többen közülük a nemrég létesült Akadémia tagjai. Később még mások is bekapcsolódtak a lexikonírásba pl. Kunoss Endre, a korán elhunyt költő.

A lexikonírás munkáján persze többnyire csak fordítás értendő. Az átdolgozás leginkább abból állt, hogy a német eredeti kiegészítették egy-két magyar vonatkozású adattal, pl. a *Kávéházak* címszó alatt megemlítik, hogy Pesten közel negyven kávéház volt. Amikor a német mintától függetlenül kellett dolgozniuk, pl. a magyar vármegyék ismertetésekor, meglehetősen kurtán intézték el dolgukat: egy-egy megyére csak húsz-harminc sort szántak. A magyar irodalomtörténeti cikkek is szárazak, élettelennék, de legalább nem fukarkodtak velük: szinte minden jelesebb régi magyar író nevét megtaláljuk a *Közhasznú Esmerek Tárában*.

Az első magyar lexikon önkéntelenül is érdekes képet ad az átlagosan művelt korabeli olvasó érdeklődési köréről, amelyhez a szerkesztőknek alkalmazkodniuk kellett. Természettudományos cikkek aránylag igen kevés van benne, s tekintettel a kor ismereteinek színvonalára, nem meglepő, hogy az *Atomusok* (vagy ahogy a lexikon magyarítja: *testpercsek*) címszó szövege mindössze huszonhárom sor. A reformkori olvasót sokkal jobban érdekelték a jogi és különösen a közjogi témák, ezért pl. a *Constitutiók* címszó alatt tizennyolc lapnyi ismertetés áll, mely részletesen tárgyalja a fontosabb európai államok alkotmányának jellegét, történetét. Ennél hosszabb talán csak a harminchat laps *Cholera* című cikk; érthető, hogy ez a téma közvetlenül az 1830—31. évi nagy járvány után, erősen foglalkoztatta a közvéleményt.

A távoli országokról, népekről igen hézagos és elnagyolt ismertetést nyújt a lexikon. A kínai nyelv- és irodalomnak pl. csak egy lapot szentel, s az egyetlen költői mű, amelyet megemlít, a Si King. A gyarmatosítás történetét elég részletesen ismerteti, úgyszintén a rabszolga-kereskedést, melyet élesen elítél.

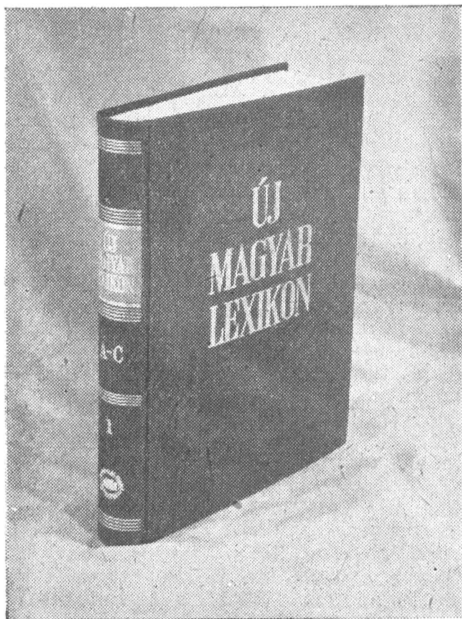
A lexikon előszava abban jelölte meg a vállalkozás egyik fő célját, hogy azokról a tudnivalókról tájékoztasson, amelyek „a francia lázadás hoz a mulatozás körébe”. Maga a mű azonban nemigen váltotta valóra ezt az ígéretet. A francia forradalom ismertetése kényszeredetten szűkszavú, mindössze öt lap, s

ezenkívül csak a girondistákról és a jakobinusokról, valamint a nagy eseményeknek mintegy tucatnyi nevezetesebb szereplőjéről találunk külön címszót. A szerzők természetesen kötelességüknek tartották, hogy kígyó-békát kiáltanak a forradalom balszárnyának vezetőire. Robespierre pl. szerintük kegyetlen vérszopó volt, s még a személyes jótulajdonságokat is megtagadják tőle, mondván, hogy: „Jól declamál, de ékes szó-lással nem bírt. A' rény, véték és összeküvések felett tartott gyakori beszédei csak fecsegések... A' gúnyolást kedvelé; elleneit gyakran ügyesen czáfolta meg; külömben fogalmai szűk körűek voltak. Ötöt sem ész és character nélkül való szőnyetegnek, sem ügyes zsarnoknak nem tekinthetni.” „Általában nyúl szívű volt; ez az oka, hogy zsarnoksága nem sokáig tartott.”

Az utóbbi mondat képet ad a szerkesztők sekélyes történelemszemléletéről. A történelemből főleg az anekdotisztikus vonások érdekelték őket; jellemző pl., hogy a francia forradalom szereplői közül külön cikket kapott a kalandos sorsú, de jelentéktelen Théroigne de Méricourt, olyan fontos személyek, mint Saint-Just vagy Couthon, viszont nem. Szokatlan — és ugyancsak bizonyos primitív szemléletre árulkodó — tulajdonsága a lexikonnak az, hogy a történelem híres alakjainak testi megjelenéséről leírást igyekszik adni, talán azért is, hogy a hiányzó illusztrációkat pótolja. Kantról pl. ezt olvashatjuk: „Magas, derült homlok, szép or, tündöklő fényes szemek emelték ábrázolja ékességét, ellenben arcának alsó része durva testi érzésekre és kívánatokra mutatott, mellyel ő az evés és ivásban mód nélkül teljesített.” A kanti filozófia ismertetése rövid és felületes, a Hegelről szóló cikk viszont alaposnak és tájékozottnak mondható. (Kölchey iskolatársa, Kállay Ferenc írta.)

Általában sok az egyenetlenség és következetlenség a lexikon lapjain. A *Zenditők Franciaországban*, v. *Jacobinusok* című cikk gyalázkodó hangú, és hevesen kikél mindenfajta forradalmi politika ellen; Rákóczi szabadságharcának ismertetése meglepően részletes és aránylag tárgyilagos (Esze Tamás kurucait azonban garázdá gyülevénynek nevezi). A *demokráciáról* és a *sajtószabadságról* elvont értekezéseket kapunk, az akkori viszonyok közt azonban ezek is jó szolgálatot tehetnek.

A lexikon politikai szellemének megítélésekor figyelembe kell venni a cenzori ón tilalmát is. Így pl. a szerkesztők külön cikket ígértek az 1830. évi lengyel fölkelésről, ez azonban elmaradt, akár csak a *Dózsa György* címszó, melyet

*Es a legújabb magyar lexikon...
(Ismeretetésére visszatérünk)*

sintén megírték. A befejező kötetekben a terjedelem is szorítható a redakciót, s az ugyancsak előre jelzett *Világkereskedelem* címszó alkalmasint ezért maradt ki, nem a cenzúra miatt.

A lexikon egyik legérdekesebb cikke számunkra az, amely a saint-simonizmusról tájékoztat, értetlenül ugyan, de frissen az események nyomában. „Franciaországban, legújabb időkben állta össze egy rajoskodó társaság, bizonyos új politikai hit terjesztése végett, mellyek célja főleg a birtokok egyenlőbb felosztása, s az asszonyoknak minden férfiúi jussoknak részeltetése lett volna... Mindenik tag apostolnak nevezé magát, s Menilmontantba vonulva, mint állíták, *Enfantin* legfőbb atyjokkal az ottani magányban akarának élni, s míg a' világot per és kormánytalanság zavarja, azon cultus szerkezetével s munkáival foglalatkoskodni, melly utóbb az asszonyokat 'a' népet az új hitre hódítsa. Azonban a'

párisi polgári törvényszék perbe idézé az ábrándozókat...” Irodalmunkban ez az egyik legkorábbi híradás az utópista szocializmusról.

A reformkor nemzeti szellemének, nagy törekvéseinek hatása alól a lexikonszerkesztők sem tudták — vagy nem is akarták — kivonni magukat. Jakab István (maga is leendő színpadi szerző) pl. így ad hangot hazafias panaszáinak a *Játékszín* című cikkben: „Mit mondjunk hazánkrol? Fővárosaink játékszíneiben idegen ajkon szólalnak a' musák, s ha néha honi színészeink bennek fellépni kívánnak, csak vendégekké tekintetnek.” A *Hanság* címszó alatt meg ezt olvashatjuk: „Hogy a' Hanságnak lecsapolása 's kiszáríttatása mind a' vidék lakosaira, mind az egész hazára nézve igen kívánatos dolog 's felette bőven jutalmazó cselekedet volna, tagadhatatlan. Sokkal örvedetesebb, sokkal gyönyörködtetőbb leendne mindenkire nézve, ha ott, hol most a' szinte végtelen kiterjedésű 's igen kevés hasznót adó madasok lengenek, arany kalászt ringatna a' nyárnak szelleje.” Vásárhelyi Pál, a nagy vízmérnök, munkatársa volt a lexikonnak; lehet, hogy ő írta ezt a szép stílusú cikket.

A lexikon nyelvén is meglátszik, hogy a szöveg a reformok, a nyelvújítás korában készült. Néhány ügyetlen szóalkotásán mosolygunk ugyan (asphyxia: *érvérésnélkülvalóság*, anarchia: *fejedelmetlenség*, aerostatica: *levegőiránytudomány*), máskor viszont sajnálni lehet, hogy a *Közhasznú Esmeretek Tára* sikerült újításai — olyanok, mint: psychoterapia: *lélekgyógytudomány*, anachronizmus: *kortévesztés*, immanens: *veletermett*, radicalreformerek: *alapújítók* — nem honosodtak meg.

Végül mi lett a sorsa az első magyar lexikonnak, melyben jót-rosszat vegyessen, de mindenesetre sok figyelemreméltót találunk? Nem igen kelt; Bajzáék polémiaja elvágta a siker útját, meg drága is volt: 24 forint. A kb. ezer előfizetés nem fedezte Wigand állítólag százezer forintos befektetését; évekkel később leszállított áron próbálta elsózni a nyakán maradt portékát.

Lukácsy Sándor

A NÓGRÁD MEGYEI SZMT KÖNYVTAR augusztusban kezdte meg működését. Gondosan felméri a megye szakszervezeti könyvtárainak helyzetét, és hálózatába csiönék azokat a könyvtárakat kapcsolja be, amelyek a legelhanyagoltabbak, és emiatt a legjobban rá vannak szorulva a fokozott támogatásra. Ennek alapján már 9 könyvtárnak adtak tekintélyes mennyiségű könyvanyagot, s a megsegített könyvtárak száma hétről hétre emelkedik. (G. Zs.)

MINTAKATALÓGUS-TERVEZETET ADOTT KI a járási könyvtárak számára az olasz irodalomról Csehszlovákia Állami Könyvtárának Központi Könyvtártudományi Módszertani Kabinete és a Prágai Városi Közművelődési Könyvtár. A kiadvány összesen 23 tételt tartalmaz. Az egyes címléírásokat tartalmas annotációk egészítik ki. Az összeállítás végén címmutató szerepel. Ezenkívül közlik a címléírásokban előforduló olasz nevek kiejtésének módját is.

A PURIZMUS PÖRE

GONDOLATOK A NYELVÉSZ-KONGRESSZUS KÖRÜL

Infandum regina jubes renovare dolorem! Nem akarom fölújítani az idegen szavak körüli vitákat, amelyekben mindkét részről sok sebesülés történt. Eppen ellenkezőleg, arra szeretnék utalni, hogy a legújabb nyelvtudományi és nyelvhelyességi fölfogásban ez a kérdés relative, azaz viszonylagos nyugvóponttra jutott.

Gimnazista koromban, a század legelején, az volt a szabály, hogy kerülni kell a nyelvújítás szabálytalanul alkotott szavait. Inkább két idegen szó, mint egy rossz magyar! A tudós *Zlinszky* Aladár, aki *Négyesy* Lászlóval együtt törvényhozója volt a magyar stilisztikának, tankönyvében (1914, 145) még azt ajánlotta, hogy a nyelvújítás hibás szavait, ha lehet, pótoljuk helyesen képzett, jó magyar szóval, esetleg használjuk inkább a megfelelő idegent, például *pincér* helyett a — *kellner*-t! Legyünk ortológusok, azaz helyesen beszélők, a neológia túlzásaival szemben.

A századelő lingvistái még a Szarvas Gáborék diadalmas nyelvvédő harcának bővületében éltek. Elvileg, tudományosan igazuk is volt. De az élet szempontjából nem. A *zárda* szabálytalan, tehát elvetendő! Helyette a *klastrom* gyógyjavallható. A *zárda* voltaképpen a *klastrom* (latin, *claustrum* = zárt) tükörszava: a *zárt* igéhez hozzáragsztottak egy fiktív -da képzőt. De ez a fiktív képző nem más, mint — különböző okokból — gyakori szöveg a magyarban: *kaloda* (szláv szó), *laboda* (szláv), *csoda*, *Torda*, *orda*, *csorda*, *borda*, *gárda*, *garda*, *gazda*, *gerenda*, *garda* (latin?). Annyira megszoktuk, hogy könnyen átminősülhetett képzővé. Meg is maradt egypár ilyen, bár valóban szabálytalan képzésű, neologizmusunk, mint: *tőzsde*, *óvoda*, *szállóda*, *járda*, *uzsoda*, *zúzda*, *csúzda*, *nyomda* stb. A *fogda* (fogház), az *áruda*, a *lovarda* (lovagló-iskola), a *távírda*, a *kóruda* (kórház), *dalárda*, *zenede* (zeneiskola), *csillagda* tünőfélben vannak, annyira megbélyegezte őket — sajnos — a századforduló nyelvűmvelése. A *Lövölde*-tér még a miénk, csodálatosképpen átvészelte az ortológia háborúságait, de hovatovább erősen *drukkolni* kell érte (nem *szurkolni*, mert az „büntetéstől való félelmet!” jelent!)... Az *éleny*-t (= él + fiktív -eny) nem sokáig engedték élni. Ma már — álgörög, nemzetközi szóval — mindenki *oxigén*-nek nevezi. Habent sua fata vocabula. A *gyógyszertár* és a *patika* pöre békés együttélésbe szelídült. A

gyógyszertár lett a hivatalos elnevezés. Van is benne valami választékosság. Idegenszerű, éppen azért, mert mesterként magyar akar lenni. A gyógyszerész megköszönné, ha pongyola bizalmassággal *patikus*-nak titulálnák, vagy pláne *patyikus*-nak! A *patika* viszont mindig népszerű volt, amint a régi *patikus*-nóta is mutatja:

Hallod-e, te Katika,
Kell-e doktor, patika?!

A *gyógyszertár* ma sem népszerű szó. A *patikát* — mint szót — nagyobb tömegek vallják magukénak. Ez az oka annak, hogy — amint néhai Zsirai Miklós megállapította — a *gyógyszertár* csak nappal viseli ezt a nevet, éjjel azonban *patikát* mutat a neonfény, részben azért is, mert feleannyi betű megvilágítása kell hozzá.

Az idegen szavak sorsa a huszas-harmincas évek folyamán az ellenkező végletbe csapott át. A jelszó lett: aki idegen szót használ, az nem jó magyar ember. Megbélyegzést, kipellengérezést érdemel, ha írni is mer. Ha még diák, osztályfőnöki, netán főigazgatói megrovásban részesül. A sovinszta nyelvészek — akik e sorok íróját is a „nemzeti-etlenek” közé sorolták — bölcsen elhallgatták a közvélemény előtt, hogy nyelvünk szókincsének hatvan százaléka jövevény (így van ez minden nyelvben) és ebből semmi kár nem származott édes anyanyelvünkre. Legszebb szavaink idegen eredetűek és annyira magyarokká lettek, hogy ma már csak a nyelvészek ismerik föl különíni eredetüket: *pernahajder* (Bärenhäuter, medvenyúzó), *babona*, *borostyán*, *betyár*, *andalog* (az Antal személynévből), *búza*, *kilincs*, *himpeller*, *fullajtár*, *katyiba*, *juss*, *portéka*, *beszed!*

Bölcsen hallgatnak túlzó és diletáns puristáink arról is, hogy a magyar nép legszelesebb tömege, a tájnyelvek falusi lakossága egyik legnagyobb átvevője és terjesztője az úgynevezett idegen szavaknak. Ha nem volna így, idiómánk ma is kizárólagosan a finnugor gyökerekre lenne hagyatkozva és ezeknek öntermékenyítés folytán sokszorozódó variációi végül is egyhangúvá tennék édes anyanyelvünket. Az idegen szó új hangkombinációkat hoz nyelvünkbe, rövid és hosszú szavak hintázó ritmusát, elemzés helyett szintetikus gondolatokat. A *pa-*

rázs, a *darázs* valamikor éppolyan „idegen” szavak voltak, mint ma a *garázs*, amelynek előnye, hogy nem utal sem a *gép*-re, sem a *kocsi*-ra, sem a *szín*-re. hanem egy-villanásban jelöli meg a dolgot. Attól sem kell tartanunk, hogy a *garázs* használata kiöli nyelvünkéből a *gép*, a *kocsi*, a *szín* szavakat. Ezeknek határtalan lehetőségük van, hogy önálló életüket éljék és sokasítsák.

*

De nem akarok itt sem polémiát, sem apológiát írni, csupán az idegen szavak porének néhány történeti mozzanatára utalni. Két nyilatkozatot idézünk a századelő nyelvújításából. Az egyiket a kiváló olasz író, *De Amicis* tette, a másikat maga *Szily Kálmán*, a magyar nyelvújításnak — *Simai Odön*, *Tolnai Vilmos* és *Thienemann Tivadar* mellett — legeredményesebb kutatója.

De Amicis nyelvészeti esszé-gyűjteményében nyilatkozik a nyelvtisztaságról. (Közbevetőleg mondván: ha az angol *essay* helyett *kísérlet*-et mondunk, amint *Ignotus* megkísérelte, megzavarjuk ezen a ponton nyelvi állapotunk egyensúlyát. A *kísérlet* műkifejezést csak az érti *Ignotus* módjában, aki ismeri az angol szóinak ilyen jelentését. Mert a magyar gondolkodás *kísérlet*-nek a természettudományos, fizikai, vegytani, törvénykereső vagy igazoló műveletet nevezi. Hagyjuk meg a *kísérlet*-et a maga helyén és ne szegényítsük nyelvünket az *esszé* száműzésével!)

Egy nyelv sem „tisztá”, — írja *De Amicis*. (A *tiszta* szó szláv jövevény nyelvünkben!) Nem lehet tiszta és ne is legyen tiszta! Csak olyan nép nyelve lehet tiszta, — fejtegeti *De Amicis* — amely sohasem érintkezett más népek tárgyai és szellemi dolgaival. Ha lehetséges volna is ilyen nép, az — a saját zárt körében magára hagyatkozva — lemaradna az egyetemes emberiség gondolkodása és haladása mellett. Az ilyen nyelv holt lenne és halott maga a nép is, amely beszéli...

Szily Kálmán Nyelvújítási Szótár-ának bevezetésében (1901. dec. 26.) a nyelvújítási szavak sorsáról elmélkedve utal a *Hírnök* 1843. dec. 24-i számára, amelyben *Nyitra-Zerdahelyi Lőrinc* egy arany jutalmat tűzött ki annak, aki a latin *primás*-ra „jó magyar” szót talál. (Nota bene: az esztergomi érsekről volt szó, nem a népi zenekar főnökeéről!) *Nyitra-Zerdahelyi Lőrinc* maga is mindjárt ajánlott néhány szörnyszülöttet „magyarításul”: *elsnök*, *elsőd*, *elsődnök*, *elsődör* (első áldor?), *fődor*, *fődornok*, *egy-dor*, *egynök*.

Íme, mire vezet néha a mindenáron való magyarítás! Az 1844-iki *Hírnök*-ben

ezen kívül még a következő új szavakat ajánlották a *primás* helyébe: *áldor-nok* (a ma is élő *bíbornok* analógiájára), *paperceg* (papherceg), *elsőr*, *szűzör*, *honvédszentör*, *védlön*, *védör*, *gyámör*, *üdvélör*, *üdvör*, *üdvnök*, *papnagy* (a *hadnagy* = hadvezér mintájára), *hitnagy*, *üdvnagy*, *ájtnagy* (csonkítás), *honérsek* (ez még a legszerényebb), *főnagy*, *elsér*, *lel-elsér*, *felkőr*, *főhítör*, *főgyháznok*, *elsész*, *lelkelsész*, *elsők*, *elsőddorász*, *fődorász*, *elsény*, *papor* (talán, mert kapor is van), *felnök* (ez nem is legrosszabb, lévén hivatalos szó az *elnök*)...

Kiderült ebből az első magyar általános közvélemény-kutatásból, hogy a *primás* helyébe legjobb magyar szó a — *primás*.

Tagadhatatlan, hogy néhány éve nagy fordulat történt a magyar nyelv-művelésben. Sajnos, itt csak vázlatosan utalhatok a kérdés nagy irodalmára. Legkötönyebb nyelv-művelőkink keresik a mér-sékelt, kompromisszumos megoldást. *Mikor Nagy J.* Béla kiejtette a fölszabadító ígét, miszerint vannak *nyelvhelyességi babonák*, mindenki fölfigyelt a nagy fordulatra.

Fábián Pál a *Nyelv-művelésünk főkérdései* című tanulmánykötetben (1953) ki merte mondani, hogy a *piac*, a *tiszta* szó néhány évszázaddal ezelőtt, nyelvünkbe kerülése idején, éppen úgy szokatlan, idegen lehetett, mint ma nekünk az *agresszor*; hogy a *rádió*, a *sport*, a *film*, az *atom* — bár csak néhány évtizede használjuk őket — a magyar szókincsnek már nélkülözhetetlen tagjai s minden olyan kísérlet, amely más szóval való fölcserelésüket vette tervbe, megbukott... Veszélyesek — írta *Fábián Pál* — azok a puristák, akik sovinszta gyűlölködéstől indítatva csörtetik a kardot és azt hirdetik, hogy minden idegen szó olyan rés a magyar kultúra területén, amelyen az idegen szellem benyomul és megsemmisíti nemzeti értékeinket.

Ez a felfogás visszamenő hatállyal is fölmenti nyelv-közösségünknek idegen szavakat befogadó, szókincs-gyarapító készségét. Ha a *tenni* mellé gazdagodásul nem vesszük át a szláv *csinál* ígét, ma nem tudnánk különbséget tenni a *vissza-csinál* és a *vissza-tesz* között.

Egynémely laikus nyelv-művelő sajnos még ma is — főleg régi neveltetése folytán — azt hiszi magáról, hogy nemzeti hőssé emelkedik egy-egy veszedelmesnek vélt idegen szó elleni kirohanás görög-tüzeiben. Az ilyen jószándékú, de kevésbé hasznos nyelv-művelőknek figyelmebe

ajánlhatjuk *A magyar stilsztika vázlata* című, két éve megjelent, kitűnő és széles anyagra támaszkodó szintézist, amelynek egyik társszerzője, Terescsényi Ferenc rámutat azokra a tartalmi, érzelmi és hangulati tényezőkre, amelyek alkalomadtán nem csupán megengedik, de bizonyos esetekben javasolják is a megfelelő idegen szavak használatát,

Terescsényi József Attila sorait idézi a *Hazám* című versből, amelyben a haza fogalma és az „idegen” szó használata egyáltalában nem áll ellentétben egymással:

Szövőlány cukros ételekről
álmodik, nem tud *kartelekről*.

Az *ételek* és a *kartelek* összerímeltetése disszonáns harmóniát visz a versbe. A költő jobban tudta, mint a filológus, hogy a két szó együtt: fokozza a *kartel* megbélyegző hatását, amit a költő el akart érni. József Attila, aki nem szorul nyelvvédőkre, még egy „idegen” szót használ a *Hazám* c. költeményében. A hazánktól valóban messzefekvő, exotikus hangzású *dzsungel* szót:

...nagy álmos *dzsungel* volt a lelkem.

Tegyük a *dzsungel* helyébe azokat a kifejezéseket, amiket a neológizmusairól írhat Szécsi Ferenc — a *hadafiság* (= militarizmus) szabadalmazott főtalálója — ajánl: *délerdő, áthatolhatatlan őserdő!* Oda van a verssor minden szépsége és sejtelmes hangulata. De értelmileg is meghamisítanók József Attilát. *Délerdő* nem okvetlenül *dzsungel*. Lehet például árpolt, sétatakkal kényelmesített délfrancia pinea-erdő is. Az *áthatolhatatlan őserdő* pedig józan definícióval halványítja betegre a harcias-vad *dzsungel* rejtelmes szintézisét.

Bárczi Géza vezető nyelvtudósunk írta 1953-ban: „A nyelvnek mint művészi anyagnak nemcsak pontos fogalom-megjelölésre van szüksége, hanem árnyalatok kifejezésére, sőt határozatlan körvonalú, sejtelmes tartalmú szavakra is...”

Lőrincze Lajos pedig bátran szembe helyezkedett a negyvenezer magyar szó haláláról szóló legendával: „Igaz-e a vád, hogy az idegen szavak jó magyar szavakat szorítanak ki, azok halálát idézik

elő? Ez tudományosan egyáltalán nincs bebizonyítva.”

Ilyen gondolatok környékezték elmémet, mikor a pécsi nyelvvelővel konferenciára indultam. Nagy örömmre szolgált, hogy az előadók és hozzászólók mennyire az új szellemben nyilatkoztak. Szent volt a béke közöttünk és kerestük a közös alapot. A nyelv kérdése ismét közügy lett, mint Kazinczy korában.

Sóter István Kosztolányi „dogmatikus purizmusát” említtette. Kosztolányi valóban meghúzta a vészharangot a „negyvenezer magyar szó halála” jelszavával. A költői gyakorlatban azonban Kosztolányi nem volt purista. A legnagyobb művészettel tudta kiaknázni az idegen szavakban rejlő képzettársítási és akusztikai hangulatokat. Ime néhány ilyen bűvészkedése a bizarr húrokon:

Sápadt arccal és túlvilági hangon
szólítottunk meg lányokat a *gangon*.

Itt a ravatal pár fa-léc
...és szalutál a *sanitéc*.

Konkluzió?

Amint e sorokat írom, a szpiker éppen azt jelenti, hogy Bundzsák *stoppolja* a labdát. A harisnyát is *stoppolják*. Kétféle *stoppol* valóban kicsit sok. De egyelőre nem tudunk rajta segíteni. Mert a harisnya-stoppolás sem nem *tömés*, sem nem *foltozás*. A labda *stoppolása* pláne nem is kézzel, hanem lábbal történik. De mindenki megérti. A taxit is *lestoppolják*, ha útközben éri valaki...

Csináljunk elfogadható új szavakat, őrizzük meg a nyelvújítás nagyszerű alkotásait és ne haragudjunk a *Lövöldetérre*, de az idegen szavakra se. Használjuk váltakozva a még nem magyar szót a már magyarral. *Akadémia* és *Tudós Társaság. Doktor* és *orvos. Recept* és *vevény*. (A *Könyvbarát* mindkét része — a *könyv* is, a *barát* is — valamikor szláv szó volt.)

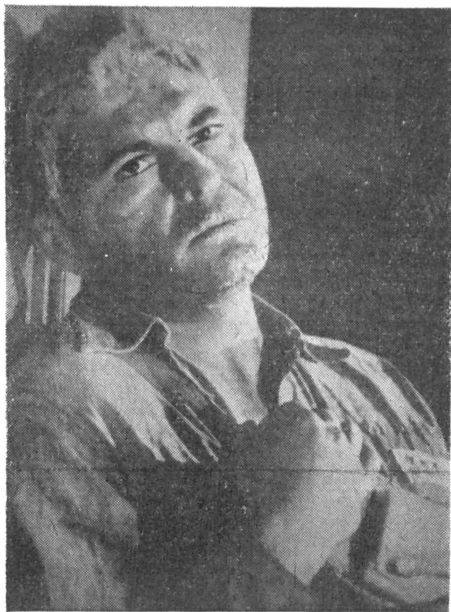
Mindent a maga helyén! Ime egy köznap péld. *Korridor*: térképre, politikába való. *Folyosó*: napi használatra. *Gang*: versbe, régi budai házba.

Zolnai Béla

VESZPRÉM MEGYE KÖNYVTÁROSAI PÁPÁN, a volt Eszterházy-kastélyban újonnan elhelyezett járási és városi Jókai Könyvtárban tartották őszi megyei módszertani értekezletüket. A megbeszélésen, amelyen három Somogy megyei járási könyvtárvezető is részt vett, Gulyás Ferenc, a városi tanács elnöke üdvözölte a könyvtárosokat. A szabadpolcos kölcsönzés győri tapasztalatairól Mezei György

tartott előadást. Felszólalt Kiss Jenő, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa is. Varga Béla megállapította, hogy a járási könyvtárak teljesítették a könyvtárak tanácsai kezelésbe adásának évi tervét. Egy könyvtároscsoport őszi motoros tanulmányúttjáról, amelynek során Vas, Győr-Sopron és Komárom megye városait és könyvtárait látogatták meg, Kovács Emil számolt be. (P. R.)

KÖNYVEK ÉS FILMEK AZ „EMBERI SORS” PÉLDÁJA

AZ IRODALMAT FÉLTŐK-SZERE-TŐK mindig kicsit szorongva fogadják a hírt, amely egy-egy ismert, esetleg immár klasszikussá érett elbeszélés vagy regény megfilmesítéséről érkezik. Hiszen minél jobb valamely írás, annál inkább kötődik saját anyagához, a szavakhoz, erényei annál inkább csakis legsajátosabb eszközeinek segítségével mutatkoznak. Él bennünk az aggodalom, hogy a képek nyelvén visszaadható-e Thomas Mann jelzők és határozók indáiban tekergő intellektuális bonyolultsága, Mikszáth anekdotáinak sajátos légköre, Gelléri szavainak káprázata, érzékletessége, Kosztolányi prózájának kotta-hangjai, vagy hogy témánknál maradjunk: Soholov stílusának puritánsága, mondatainak eredetisége?

Azt is tudjuk, hogy a filmalkotás egészen belül az irodalmi anyag csak egyetlen tényező, amelynek igényessége önmagában még nem dönti el a film minőségét. Egykönnyen csalódhatunk: avatatlan kezekben a remekmű is silánnyá korcsosulhat. Számos példát láthattunk erre a Homéroszt cégéreként használó revútól egészen a modernizált Dosztojevszkijig.

És tovább a kétségek: vajon az olvasás közben önmagunkban akaratlanul is leforgatott filmet, saját fantáziánknak, érzelmeinknek, tapasztalatainknak az író útmutatása nyomán összeálló filmjét nem

csorbitja-e a megvalósítás? A feltámasztott asszociációk véghetetlen sorát nem szűrki-e el a kép konkréttsága? Olvasáskor az író kalauzol ugyan, mégis magunk fedezzük fel nyomában a figurákat, helyzeteket, tájakat — mert hiába szab korlátokat képzeletünknek az ábrázolás, még a legpontosabb, a „legszorosabb” megjelenítés is elég hézagos ahhoz, hogy a tulajdonképpen le sem írt, nem is ábrázolt képek légióját gyűrűztesse fel bennünk. Valóban: az alkotó, aki igényes irodalmi mű filmrevitelére vállalkozik, szükségszerűen találkozik ezzel a nehézséggel: az egyetlen vászonra vitt elképzelés, vizuális élmény perlekedni kénytelen az olvasók ezreinek korábban, olvasás közben felépített, sajátos képzetársításokból, fantáziaelemekből szőtt képeivel. Hiszen a hősnő arcása talán valamelyik szerelmi élményünk forrásából buggyan elő, a lélektani helyzetek, tájak és figurák mind-mind emlékeink nyomán egészültek ki.

Bizony a tapasztalat az, hogy a megvalósított film — többnyire — erősen eltér attól a másiktól, a csak bennünk élő-től, a megálmodottól.

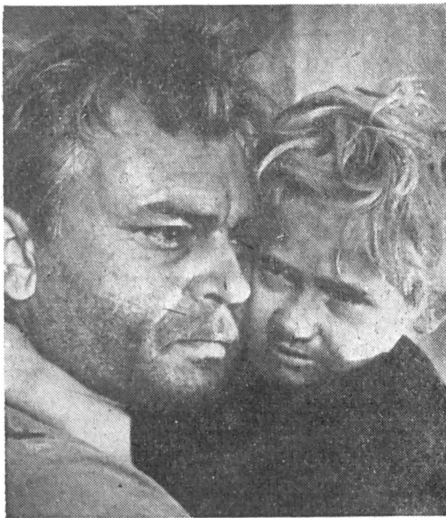
AZ EMBERI SORS ígéretes útravalóval indult: a Moszkvai Filmfesztivál Nagydíjával. A fémljelzés kétségtelenné tette, hogy a *néző* élményekkel gazdagodhat, hogy jó filmet láthat majd, de még mindig hátramaradt az *olvasó* kétkedése. Hiszen elképzelhető jó filmalkotás — példaként említhetjük az *Édes Annát* — az eredeti irodalmi mű torzításával is. A film önálló művészi sajátosságai, műfaji adottságai formálhatnak olyan szemléletet, amely csak ürügyként használja fel — mintegy kötelezettség nélkül — az eredeti írást. Am az *Emberi sors*nál is felmerül az igény, már a szerző, Solohov miatt is. A kérdés tehát maradt: nem hígítja-e fel a film az alig félszáz lapnyi novella veretes tömörségét, nem keveredik-e Solohov mindig igaz és igényes hangjai közé valami fülsértő, az első-személyes elmondás, a vallomás meghittsége — az elbeszélés formája — nem sikkad-e el a csaknem dialógusok nélküli szöveg dramatizálásakor?

Megérkezett a film. Az igazság az, hogy olyan tiszta és — ne féljünk a szótól — lélekelő élményt adott a nézőnek, hogy az olvasó kétkedéseinek még az árnyéka is egyszeriben eltűnt. Láttunk már irodalmi alkotásból készített jó filmet, amely meghamisította alapanyagát, láttunk szolgáian alázatosát, amely tisztességgel

vállalta az illusztráló feladatkört, de amelyben a filmalkotók középszerűsége csak bukdácsolt az eredeti mű nyomában, s láttunk — sajnos — fűlértőn hamisat is. De ilyen keveset. Itt két egyrangú alkotó találkozott: Solohov az író, és a művet újra élő-alkotó művész Bondarcsuk.

Ritka jelenségnek voltunk tanúi: az olvasás közben „forgatott” belső film szégyenesnek, szürkének bizonyult. Olyannyira, hogy az elbeszélésre emlékezve már külön sem tudjuk választani az írást és a filmet. A szenvedő, a földi poklok kínjait végigjárt főhős képe a Bondarcsuk-formálta arcmásban állapotodott meg, feleségének figurája is legjobb, legkézenfekvőbb megjelenítőjét találta meg, a német parancsnoksági jelenetet felidézve újra érezzük a képek árasztotta iszonyatot és a szinte elviselhetetlen feszültséget, a rozszemeket habzsoló Szokolov arckifejezése mindörökké úgy vésődött képzeletünkbe, ahogy ott a vásznon megjelenítődött; a fogságba esett katonák ideiglenes szálláshelyét, a görögkeleti templomot is csak úgy tudjuk elképzelni, ahogyan az eisensteini képsor elének tárta.

Pedig összehasonlítva az elbeszélést és a filmet, bőven találhatunk eltéréseket, még talán azon a határon túlmenőleg is, amit az ilyen képi nyelvre való lefordítás szükségszerűen megkíván. Mindez azonban nem hiba. Sőt, avatott kezű, merész feldolgozásnál úgyszólván elengedhetetlen. Érdekes azonban, hogy a változtatások fel sem tűnnek, csak legfeljebb a mű alapeszméje, mondanivalója, léggöre inspirálta. Bondarcsuk módszere világos: még az alig félszáz lapnyi elbeszélésből is ki tudta rostálni a film szemszögéből kevésbé fontosat, viszont néhány perces jelenetté tágitott képek seregével elevenített meg egy-egy félszavas, mellékmondatos, az elbeszélés egészében jelentéktelennek tűnő, ám a film levegőjének kialakításában mégis olyannyira fontos utalást. A foglyok kivégzését ábrázoló néhány sor lélekzetelállító tragédiává növekedett a vásznon. Különös, döbbenetes erejű hangsúlyt kapott Szokolov pár lépésnyi útja a baraktól a német parancsnoki szobáig. Vagy másutt: Szokolov az elbeszélésben így ad számot arról a pillanatról, amikor a német parancsnok szobájából eltávozott: „A kijárat felé indultam és azt gondoltam magamban: no most mindjárt lyukat fúr a lapockám közé.” Miként válik hallhatóvá ez a gondolat egyetlen zöreijben — az asztalra helyezett pisztoly koccanásában, miként sűrűsödik ez az utalás később döbbenet csenddé és iszonyattá a villanásnyi — vagy talán percekig tartó? — képsorban.

Vagy nézzük az író másik „odavetett” megjegyzését: „Mindannyian a kőfejtőben dolgoztunk” — mondja a főhős, s ez a félmondat a film talán legmeggrázóbb képeinek lett szülője. A nehéz követ cipelő-vonszoló, csonttá soványodott foglyok, de maga az egész kőhordási-jelenet olyannyira solohovi, hogy csodálkozva vesszük tudomásul hiányát az eredeti elbeszélésben. A borzalmak és a sors verése közben izmosodó emberi helytállás — tehát Solohov elbeszélésének lényege — milyen páratlan erővel mutatkozik ezekben az eredeti írásban nem is ábrázolt képekben.

Ennyi is elég talán annak bizonyítására, hogy a filmalkotók valóra váltották az irodalmi alkotásokból készített filmek kötelező erejű alaptételét: a „hűtlen hűséget”. Vagyis, hűtlenek voltak a részletekhez, hogy hűségesek lehessenek a mű egészéhez, hangulatához. Kísért az összehasonlítás: munkájuk a műfordítóéval vethető össze, aki lefordíthatatlan kifejezéssel találkozva nem akkor jár el helyesen, ha az anyanyelvet keréketörve törekszik a pontos tolmácsolásra, hanem ha megtalálja az adekvát kifejezést. Itt is ez történt: nem Solohov szavait idézték elsősorban, hanem a mű felkeltette vizuális élményt.

Nemrégiben Hemingway keserű gúnynyal nyilatkozott az irodalmi művek megfilmesítésének gyakorlatáról. Kifakadását rossz tapasztalatok sora teszi jogossá. Annál nagyobb öröm az *Emberi sors* példája, író és filmalkotók szerencsés találkozása, amely remekművet segített világra.

Maár Gyula

Az olvasó jegyzetei

Egy könyvről, amely nem jelent meg

Sok szép gyermekkönyvet láttunk a karcsonyi kirakatokban, de most nem róluk írunk, hanem arról a könyvről, amelyet ezúttal is hiába keresünk.

Kicsinyeink első ajándékai közé tartoznak az olyan képeskönyvek, amelyek az állatok világával ismeretlik meg őket. Különösen városi gyerekeknek szívesen veszik meg a szülők az olyan kiadványokat, melyekben versike kíséretével vagy anélkül, meg lehet mutatni, el lehet magyarázni, milyen is a kutya, a kecske, a kakas, a rigó, melyeket a gyermek tán még sokáig nem lát a valóságban. Az effajta képeskönyvek között vannak csinosak, ügyesek, de általában nem valami művészi munkák, s még jó, ha durvább rajzhibák nem éktelenítik az állatábrázolásokat.

Csodálatos, hogy még egy kiadónak sem jutott eszébe: a legfiatalabb korosztály szebb, művészibb látványokat érdemelne. Ma már tudjuk, hogy a zenéből a legjobb, a legnemesebb illeti meg a kicsinyeket, s óvodásainkat — megfogadva Kodály sürgetéseit — a magyar népdal-kincs legszebbjein, évszázadok-csiszolta remekműveken neveljük. Mért nem törődünk ugyanígy gyermekeink látóvilágának fejlesztésével? Az állatvilággal való ismerkedéskor mért nem adjuk kezükbe a képzőművészet halhatatlan alkotásait? Elvégre Dürer csak jobban tudott rajzolni, mint X. Y. könyvillusztrátor, aki ma kiadói megrendelésre közönyösen, jól-rosszul papírra veti az állatok alakját. Miért nem vesszük hát a gyermek szeme elé Dürer mestervonalával a nyulat, az oroszlánt, a rákot, a gólyát, a szarvasbogarat, miért fosztjuk meg őket Pisanello bámulatosan élhető rókájának, özének, gázló és ragadozó madarainak, Albert Cuyp vagy Paulus Potter teheneinek gyönyörködtető szemléletétől? Bizonyítani sem kell, hogy a képzőművészet garmadával kínálja a pici gyermek által is felfogható állatportrékat s — különösen a hollandi festészet — a csoportos állatképeket is, olyanokat, melyeknek valami epikus mondanivalójuk van, amelyekről tehát mesélni lehet. Akár külföldre se menjünk, itt van Szépművészeti Múzeumunkban Melchior de Hondcoeter veszkező baromfiudvara, a cicacsalád Jan Steentől, a csibékre lecsapó héja, Frans Snyders műve, vagy az állásosabb Jan Brueghel csodálatos két idősebbregete.

Mindegyikről akár egy hétig mesélhet, magyarázhat gyermekének a szülő, csak győzze. A képekhez íratott rövid szövegekkel meg is lehetne könnyíteni a szülők dolgát, s persze a művészről is oda kellene nyomtatni egy-két sor tudnivalót, a felnőttek tájékoztatására. Ha volnának ilyen képeskönyveink, talán a felnőttek olyan rétegeihez is eljuttathatnánk valamit a képzőművészeti kultúrából, amelyek még nemigen találkoztak vele, de az egészen bizonyos, hogy a kisdíák nem tekintgetne olyan báván, amikor az iskola először viszi múzeumba, ha falain kicsi korának kedves emlékeit láthatná viszont.

A Magyar Nyelv Értelmező Szótárát lapozva feltűnt, hogy a bős szó használatára egyetlen példamondatot sem idéz Kemény Zsigmondtól, holott senki más írónk sem élt e szóval oly gyakran és oly sokféle, nemegyszer meglepő összefüggésben, mint ő, akinek tépett kedélyéhez jól illett e heves érzelmi töltésű, zord melléknev. Különösen fiatalkori regényében, a *Gyulai Pálban* használja gyakran, miként azt kijegyzett példáink (Összes Művei Gyulai-féle kiadásának kötet- és lapszámaira hivatkozva) bizonyítják:

Bős lelkesedés (I. 196), bős tömeg (I. 245), bős elemek (I. 300), bős sejtelem (I. 348), bős vegyülete a bűn- és őszinteségnek (I. 358), bős féltékenység (I. 378), bős aggodalom (I. 379), bős látványok (I. 404), bős hangverseny (I. 416), bős ima (I. 429), bős, de tartalom nélküli álom (II. 12), bős káromlás (II. 25), bős, kísérteti, varázsló sugarak (II. 46), bős karének (II. 126), bős gondolatok (II. 135), bős elragadtatás (II. 142), bős képek (II. 164), csörgőkígyó bős élű szeme (II. 179), bős öröm (II. 222), bős lehetőség (II. 289), bős percek (II. 306) stb. stb.

Kétségtelen, hogy az írók sajátos szóhasználatát bemutatni inkább egy stilisztikai szótár feladata, de azért az Értelmező Szótár szerkesztői is ügyelhetek volna erre. Sajnos, nemcsak Kemény Zsigmond esetében mulasztották el ezt. A *bús* címszó alatt pl. hiába keressük Juhász Gyula nevét, pedig neki meg ez volt a kedvenc jelzője, s hogy ez elkerülte a szerkesztők figyelmét, annál inkább meglepő, mert nemrég érdekes tanulmány jelent meg erről a témáról (Benkő László: Juhász Gyula *bús* szava. Nyelvőr, 1958, 351—357. l.)

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

POLITIKAI MŰVEK

KÉPEK AZ SZKP XXI. KONGRESSZUSÁRÓL

Kossuth. 143 old. Ara 50,— Ft.

Az SZKP XXI. kongresszusa idején az egész világ, főként pedig a kommunisták és minden más haladó gondolkodású ember osztatlan figyelemmel fordultak a kongresszus székhelye, Moszkva felé.

A kongresszuson a párt küldöttei, a kommunizmust építő ország kiválóságai, a politikai, gazdasági, tudományos és kulturális élet legjobb képviselői vitatták meg Hruscsov elvtárs beszámoló előadása nyomán a kommunizmus építésének hét-éves tervét. Rajtuk kívül részt vettek a kongresszuson szinte valamennyi testvérpárt küldöttségei is. Felszólalásaikból és a távollevő pártok üzeneteiből a marxista—leninista internacionalizmus szelleme csendült ki.

A kongresszusról kiadott díszalbum Hruscsov elvtárs beszámoló előadásának a nemzetközi kérdésekkel foglalkozó részét és Hruscsov elvtárs zárószavát, a kongresszus egyes mozzanatairól készült fényképeket, továbbá a testvérpártok vezetőinek arcképeit tartalmazza.

A szép kiállítású album eleven dokumentuma a kommunista és testvérpártok összefogásának és a sorsformáló XXI. kongresszusnak, amelynek révén a szovjet népek újabb jelentős lépést tettek előre a kommunizmus teljes felépítésének útján, a szovjet népek és az egész emberiség boldogabb jövőjéhez vezető úton.

Igen értékes kiadvány ez az album, csak az a kár, hogy a szép felvételek sorát itt-ott megbontja néhány gyengébb kép.

S. M.

Münnich Ferenc

EGYSÉGBEN A BÉKÉÉRT, A SZOCIALIZMUSÉRT

Kossuth. 332 old. Ara 22,— Ft.

A kötet válogatást ad Münnich Ferenc 1957 február óta elhangzott beszédeiből és a különböző lapokban megjelent írásaiból.

A könyvben szereplő munkák témaköre igen változatos, mindennapos éle-

tünknek és a múlt nagy történelmi eseményeinek sok fontos kérdése vetődik fel bennük. Természetesen komoly helyet foglalnak el e kérdések között az ellenforradalom utáni időszak legégetőbb politikai és gazdasági kérdései: a párt célkitűzései, a népgazdasági terv előirányzatai és teljesítésük, az életszínvonal ezzel kapcsolatos alakulása, a takarékoság, a nép vagyonának védelme, a parasztság helyzete és feladatai, művelődésügyünk állása, a népi ellenőrzés problémái, a munkásország feladatai, nemzetközi helyzetünk, a revizionizmus és nacionalizmus veszélye, a nyugati imperialisták, az emigrációba menekült népiellenes elemek, a hazai reakciók, klerikális és volt kizsákmányoló elemek aknamunkája hazánkkal szemben, a tudomány békés célokra való felhasználása, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok szerepe és segítése az ellenforradalom utáni talpraállásunkban és szocialista építőmunkánkban, s végül soronkövetkező politikai és gazdasági feladataink.

De nemcsak a ma, a jelen fontos kérdései vetődnek fel ezekben a beszédekben és cikkekben, hanem a múlt tapasztalatai és dicső emlékei is. Münnich elvtárs, aki a kezdet kezdetétől maga is részese volt a kommunista eszmék győzelméért vívott harcnak, a személyes élmény erejével beszél és ír a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a Magyar Tanácskörtársaság dicsőséges harcairól, megmutatja, hogy a múlt és a jelen között megbonthatatlan kapcsolat van, s a múlt tanulságainak ismertetésével mutatja meg a megoldást a jelen elméleti és gyakorlati munkájához. Szinte minden írásán végigvonul a proletár nemzetközi-ség és az internacionalista hazafiság eszméje, amit Münnich elvtárs nemcsak munkáiban vall, hanem egész életének tetteivel is alátámaszt. Írásaiban és beszédeiben erőteljesen hangsúlyozza, hogy szocializmust építő népünk erejét és sikereit nagyban növeli a szocialista tábor összefogása és segítése, s hogy az ellenforradalom okozta pusztításból nem tudunk volna kilábalni a testvérpártok és testvéri népek, elsősorban a Szovjetunió segítségével nélkül.

Rendkívül tanulságos könyv ez, amelyet alaposan tanulmányoznunk kell mindennapos munkánk sikeres végzése érdekében.

S. M.

Huszty Tamás

JÁTÉK A MÚZEUMBAN

Magvető. 264 old. Ára 13,— Ft.

Huszty Tamás kötetében két kisregény lát napvilágot: a *Játék a múzeumban* és a *Nappali sötétség*.

Az elsőben a diákelet derűs, sokszor megmosolyogtató miliójében egy paptanár szerencsétlen szerelme bontakozik ki előttünk, helyesebben: csap át drámai, ellentétekkel terhes konfliktusba. A kis város intrikákkal telt, haladást gátló, képmutató légköre az egyik fal, melybe a paptanár beleütközik, a másik pedig tiltott szerelme, illetve egy ellenán eltekintett szerelem feletti keserű csalódása; mindez nem tűr a hős számára kiutat s végülis halálba kergeti. A regény első részének stílusa könnyed, megfelel a diákevek széppülten visszatérő emlékeinek, az első igaznak hitt szerelem képeinek, míg második részének hangvétele tömörebb, drámaibb, összhangban áll az élmények és indulatok feszültségével. Huszty az eseményeket a szereplők jellemének, lelkiállapotának gondos leírásával fejti ki. Kisregénye szórakoztató, kedves emlékeket kelt életre az olvasóban.

Másik kisregényében az ellenforradalom napjaira irányítja a figyelmet. Nem adja átfogó keresztmetszetét az eseményeknek/ csupán hősenek, egy idős aszszonynak két napját meséli el. Fia, egy államvédelmi sorkatona, elesett a Kőztársaság téri harcokban. Az ő meggyalázott holttestét igyekszik megszerezni, hogy megadja részére a végső tisztességet, ami végülis sikerül neki. Az anya mélységes fájdalomt, határtalan szenvedését eleveníti fel a szerző, miközben — halványan ugyan — utal az akkori politikai helyzet kúszáltságára, s megnyugvással tölti el, amikor érzékelteti a derengő kibontakozást.

Bottyán János

Komjáthy Győző

ÁLL A TENGER

Szépirodalmi. 161 old. Ára 12,— Ft.

E könyvben egy hetven esztendő öreg ember nyújtja felénk verseit, közel száz költeményt, alkonyatba hajló élete értelmének foglatatát. Ez a tény egymagában is megható, megrendítő. Még inkább az, hogy az *Áll a tenger* szerzője a nagynevű múltszázadvégi költő, Komjáthy Jenő fia. A vers szolgálata tehát örökségként szállt reája. Több mint fél évszázada-

don kerekül így róta az írás olthatatlan szereimével rimeit, az apa irodalomtörténeti rangjának árnyékában. Amíg mások általános szabály szerint az ifjúkor hajnalán lépnek a világ elé műveikkel, neki, verseinek, — miféle lélektani tragédia következtében? — a nyilvánosság csak kései ajándékként jutott. Mintha sorsa mottóját fejezte volna ki e két sorban:

*„Alomöntő, ki éltél álmatag,
csak most ébredsz fel, hogy elmúlt a nap?”*

Mindezek után jogosan felmerül a gyanú, hogy Komjáthy Győző nem holmi dilettáns versfaragó-e, mintsem költő? Nos, kimondjuk: költő. Verseit, az apa szenvedélyektől forró és extatikus költészetével szemben, szemérmes és intim hang jellemzi.

„A dombon alkony áll.

*Pirosló köntösét
letépi a sötét
éjjelfogó halál.”*

Legfőbb ereje az ilyen mozgalmas vonalú impresszionista tájrajz, amelyben a természet is csupán egy fájdalomkban megpróbált ember gyötrődéseit, végsősoron önarcképét tükrözi. Képzeletvilága — ahogy a kötet előszavában *Fodor József* megállapítja — színes, néha kísértetiesen látomászerű. Egy helyütt a „holló-méla múlt”-ról szól, másutt „vörösén lobogó kapufán” kakadu ül „busa tollal fején.” Az önmagába süppedt költő „két rimen át a skizofréniát”, a magány és az elmúlás kínjait éneklí halkan, szomorúan, megkapóan.

E furcsa, hol szecessziós, hol szürrealista oldású versek olyanok, mint a sötét barlang mélyén fakadt különös alakzatú, sápadt virágok, amelyeket nem táplált az elismerés sugara, csak a felmarcangolt sebből fakadó vér és könny. Illik-e most fejtegetni, hogy nyelvezetén hol üt át a század elejei líra hatása, hol botlik itt-ott a ritmus, mikor ragadják el a szavak paripái a gyeplőt? Nem, helyette inkább emeljük meg tisztelettel a kalapot az ajtónkon kopogtató, egyben búcsúzó agg költő előtt: mert szenvedett, mert dalt hozott nekünk.

Vihar Béla

Bodó Béla

KÁIN VISSZATÉRT

Szépirodalmi. 304 old. Ára 19,50 Ft.

Döbbenetes képek vonulnak el előttünk Bodó Béla novelláskötetének olvasása közben. A fasiszták által elhurcolt zsidóságnak a hitlerista munkatáborok poklában elszenvedett gyötrelmei olyan realiztikus hűséggel elevenednek meg Bodó tolla nyomán, hogy az olvasó az ártatlan áldozatok testi és lelki kínjait együtt

szenvedi a halálraszántakkal. Még azokban is felébred az emlékezés Bodó könyvének olvastán, akik — maguk nem lévén részesei a szenvedésnek — ma, tizenöt esztendő múltán, talán hajlamosak volnának a feledés fátyolát borítani az emberiség történelmének egyik legszégyenteljesebb gaztettére. Azokban is, akik a hasonló tárgyú könyvekkel és filmekkel kapcsolatban azt szokták hangoztatni, „Mi szükség ezekre a művekre? Csak arra alkalmasak, hogy feltépjék a régi sebeket.” Igenis szükség van rájuk. Szükséges időnként figyelmeztetni kortársainkat is, de még inkább a felnővekvő ifjabb nemzedékeket, melyeknek tagjai nem éltek vagy alig eszméltek abban a korban, amikor a becsületes emberek arra kényszerültek, hogy szégyenkezzenek embervoltuk miatt. Nem árt megmutatni, hová vezet, ha valahol a fasizmus kerül uralomra; milyen feneketlen mélységekbe süllyedhet az a nép, amelynek gonosztevő vezetői a fajgyűlölet jelszavát írják zászlajukra.

Bodó Béla könyve világosan megmutatja ezeket a riasztó mélységeket, s ha csupán az áldozatok testi és lelki szenvedéseinek művészi ábrázolására szorítkozik is — anélkül, hogy megvilágítaná a fasizmus lényegét és kialakulásának társadalmi körülményeit —, ezt olyan írói felkészültséggel teszi, olyan, egyszerűségében megkapó, művészi eszközökkel dolgozik, hogy könyve kétségtelenül hasznosabb a legmegrázóbb erejű vezércikknek sorozatánál is.

Z s a d á n y i E d e

Békés József

HÁROM KIRÁLYOK

Magvető. 175 old. Ára 8,50 Ft.

Békés József egy, a *Kortársban* megjelent novellájával, a *Nagyfülű*-vel érdemelte ki az irodalmi közvélemény figyelmét. (Ez az írása az *Előjáték*-ba, a fiatal prózárok antológiájába is belekerült s ott is a kötet egyik kiemelkedő darabja volt.) A *Magvető* „Fiatal Írók” sorozatában megjelent *Három királyok* most tizenöt elbeszélést és novelláját tartalmazza. Témáit az újságíró, a riportter szemével választja ki. Kis „ügyeket”, az élet köznap történeteit, apró „eseteket” beszél el, de ahogy ezek mögött meglátja és megláttatja az emberi sorokat, a törvényszerűséget, a „tanulást” — az már művészi munka. A látogat és valóság ellentmondásait kutatja Békés, és a síma felszín és a mélyben kavargó erők ellentétéből fakad írásainak drámaisága.

Egy üzemigazgató belenézi a tükörbe, egy hivatalnok családapának hogyan telik el a délelőttje, egy sztahanovistát állítólagos normacsáláson kapnak, egy szanatórium parkjában két fiatal beszélget — ilyen és ehhez hasonló történetekkel találkozunk a kis kötetben. De az igazi író — s Békés József kétségkívül az — számára az ilyen esetek csak alkalmul szolgálnak, hogy az emberiség, a munka és életszeretet komoly és általános érzéseit kifejezze s az olvasóban is fölébressze.

Van a kötetben egy elbeszélés, a *Több dolgok vannak földön és égen*, mely jellemzően mutatja Békés József írói látását, módszerét. Az elsőszemélyes előadás, a közvetlen hang, az indítás: Szomolányi Ferenc lakatos cseppet sem rendkívüli esete — csupán zsurnalisztikai anyag. De ahogy Békés a történetet megforgatja, az egyszeri „esetet” kibontja, leleplezi, s a tanulságot általános érvényre emeli, példa Békés egész írói módszerére. Aki a történetet elmondja, egyhelyütt így érvel: „Mennyivel komplikáltabbak, mennyivel kuszáltabbak néha a dolgok, mint ahogy hinnénk, vagy hinni szeretnénk... De hát ha komplikáltak, ha kuszáltak is, csak emberi dolgok, és nekünk, embereknek kell kibogoznunk, rendbe tennünk őket.” S e szavakkal Békés tulajdonképpen a saját maga írói hivatását és módszerét is jellemezte.

A kötet legjobb darabjai (*A garázsmester, Nagyfülű*, s a VIT-díjas *Próbáld meg, Daddy*) Békés József ígéretes tehetségét sejtetik.

T ü s k é s T i b o r

Náráya

HASZNOS TANÍTÁSOK

A HITÓPADÉSA MESÉIBŐL

Európa. 95 old. Ára 15,— Ft.

A hindu irodalom első magyar fordítói között olyan fényes nevet jegyezhetünk föl, mint Vörösmartyé, a reformkor tág érdeklődésének összességüké után azonban a könyvkiadás csak az exotikum szórakoztató csillogásáért fordult hébe-korba a távoli népek kultúrája felé, s nem gondoskodott rendszeres megismertetésükről. Így aztán a szanszkrit klasszikus költészet kincsei közül jóformán csak a *Sakuntalát* olvashattuk Fiók Károly jószándékú, de erőtlen igyekezetéből, indiai mesegyűjtemény pedig tudomásunk szerint csak egy jelent meg (Honti Jánosé), vagy húsz éve, azóta semmi.

A *Hitopadés*a tizennégy meséjének csinos kiadása, remélhetőleg, megtöri a jeget, és hírnöke a hindu irodalomból álapos terv szerint készülendő további műfordításoknak. Mindenesetre biztató, hogy már az első fecske is közvetítő nyelv nélkül, az eredeti szanszkrit szövegből települt át hozzánk, s Molnár István fordítói munkája reménnyel tölt el a következő vállalkozásai iránt.

A mesegyűjteményről az ugyancsak szanszkrit-értő *Tóth Edit* utószava tájékoztat. Ebből megtudjuk, hogy a *Hitopadés*a olyan tanítómesék, példázatos történetek könyve, melyek nagyobb részt a híres *Pancsatantra* nyomán készültek, föltehetően időszámításunk második évezredének első századaiban. (Legrégibb ismert kézirata 1373-ból való.) Szerzőjének csak nevét tudjuk; valószínűleg bengáli származású volt.

A mesék keletkezésének ideje India történetének egyik legzavarosabb, nyomasztó korszaka, feudális torzalkodások, pattanó politikai feszültségek évadja, melyben vad farkasmorál diktált, s a szegényembernek rókaravassal kellett bírnia, hogy létét tengődve fenn tarthassa. Az erkölcs, melyet a *Hitopadés*a meséi (többnyire állatmesék) hirdetnek, e vad korhoz igazodik. Hogyan csapta be a sakál vagy a nyúl az elefántot, miként okozta a macska a keselyű halálát, hogyan járt pórul a halat, rákot zabáló gém: ilyenek e kesermyés bölcseségű, ősi könyv rövid történetei; az élethez fog és köröm kell: ez a versékbe foglalt tanulságuk. Találunk a gyűjteményben olyant is, amely már régi ismerősünk, s talán közös java a régi népeknek; ilyen pl. a tigrisbőrbe bújt számar Ezópustól is hallott története.

Lányi Kamilla

Federico Garcia Lorca

VÁLOGATOTT ÍRÁSAI

Gondolat. 191 old. Ara 18,— Ft.

Minden lényegeset, amit a spanyol nép lelkéről tudok, tőle tudom. Még a Don Quijote mély tragikumát is általa értetem meg igazán. S egy író — úgy vélem — ennél többet nem adhat, mint hogy kifejezi és megérteti népének lelkét. Ebben rejlik ennek a fiatalon mártírhaltát halt költőnek nagysága.

Lírai vers-kötetei (*Cigányrománcok, Tóreaórsírató*) és drámái (*Bernarda háza, Várnász*, stb.) után most tanulmányai is eljutottak hozzánk; ha ugyan ráillik ezekre az előadásokra, újságcikkekre, nyilatkozatokra és beszélgetésekre a kissé rideg „tanulmány” szó. Mert az ugyan

kétségtelen, hogy Lorca mindig alapos tudományos felkészültséggel beszél tárgyáról — akár Góngoráról, erről a 16. századbeli, zsúfolt képeiről híres költőről, akár a primitív andalúz népdalról, a spanyol bölcsődalokról, akár a színház hivataláról, vagy akár csak egy spanyol tájról szóljon is. De a tudományos felkészültség nála csupán biztonságot nyújtó szilárd alap, ahonnan a magasba — vagy sokkal inkább a mélybe lendülhet: egy sokat szenvedett nép lelke legmélyére, hogy költői könnyedséggel hozza felszínre és mutassa fel kincseit, a verejtékből és könnyéből sajtolt drágaköveket.

Talán két tanulmánya ragadott meg leginkább: a „duendé”-ről és a bölcsődalokról szóló. Hogy mi a „duende”? A szótár szerint valami pajkos bolond, csintalan manó. Lorca szerint a művészi alkotások lényege; az a bűverő, mely ha hiányzik egy énekesből vagy táncosból — bármily ügyes, széphangú, kultúrált is — nem képes magával ragadni közönséget.

Ezt a duendét keresi Lorca minden alkotásban, és — számunkra talán furcsa módon — legsűrítettebben a spanyol bölcsődalban találja meg, melynek szépsége olyan, mint Spanyolországé: „nem derűs, édes vagy nyugodt, hanem tüzes, megperzszelt, túlzó és néha határtalan.” Mint Lorca művei, melyekből csak úgy árad ez a kissé halálos „duendé”.

Az Aurora-sorozatban megjelent kötetet *Zolnai Gábor* szerkesztette, esszé-szerű előszavát *Benyhe János* írta, a tanulmányokat költői erővel és átérzéssel *András László* fordította magyarra.

Zolnay Vilmos

Anatole France

BARÁTOM KÖNYVE

Móra. 186 old. Ara 12,— Ft.

Anatole France egyik legbájosabb írása van előttünk. Már a hangütésében van valami, ami az emberi kedélyt megnyugtatja és derűsíti teszi, még ha szomorú lelkiállapotban is vesszük kézbe a könyvet. A gyermekkort ábrázolja az író, a gyermekort, melynek paradicsomból mindnyájan kiűztünk. Az a kis legény, akiről beszél, huszonöt esztendő előtti lényének felidézett árnyéka. Ez különb volt szerinte, mint valamennyi későbbi énje. Az ártatlan énjét veszítette el mindörökre benne, nem csoda hát, ha siratja, ha maga elé képzeli, ha szívesen idézi fel az emléket.

Csak azok, akik tudják, mily nehéz valamely érzelmet, hangulatot a maga teljességében megőrizni vagy fölidézni. képesek e könyvet igazán méltányolni. E

könyv igazi ajándék az olvasónak, de az ajándékozásnak is érteni kell a módját. Ez az emberi boldogság egyik titka, amelyet csak kevesen ismernek. Anatole France ismerte ezt a titkot. Mindig, minden sorában szívélyesen elnéző tudott lenni. E tulajdonságért nem is fizetett túlságos sokat a sorsnak: csupán néhány erkölcsi előítéletet kellett felednie érte. S ezt valami természetes, öntudatlan bájjal és lelki előkelőséggel vitte végbe.

Már gyermekkorában megsejtette, hogy az emberi életek gyorsan változó képek csupán az egyetemes elmúlásban, s ennek következtében már akkor hajlamossá vált a szomorúságra, a szelidségre s a szánakozásra. Viszont úgy érezte, hogy minden földi dolgok közül neki jut majd a legjobb rész, mert a jószágos természet neki juttatta szerinte legértékesebb adományát: azt a képességet, hogy álmodozni tudjon.

A *Barátom könyve* az író gyermekkori emlékeit tartalmazó négy műve közül — a másik hármat *Pierre Nozière*, *Péterke és Virágzó Élet* címen ismerhette meg a magyar olvasó — talán a legköltőibb, a leghangulatosabb és a legtisztábban mutatja France írói alkatának, stílusának jellemző vonásait. A könyvet Szíjgyártó László fordította igen szépen és látta el utószóval és jegyzetekkel.

— 0 —

Victor Hugo

A PÁRIZSI NOTRE-DAME

Európa. 515 old. Ara 45,— Ft.

Szinte nem múlik el egyetlen év sem anélkül, hogy Victor Hugo regényeinek egy-egy új kiadását ne látnánk a könyvesboltok kirakataiban. Most ismét *A párizsi Notre-Dame* következett, Hugónak ez a fiatalkori regénye, amely talán legismertebb műve. Mi magyarázza ennek a regénynek hatalmas népszerűségét, mi magyarázza azt, hogy változó korok egymást váltó nemzedékeinek mindig kedves olvasmánya maradt, s évtizedek óta mit sem vesztett hatóerejéből? Legfőbb oknak azt jelölhetnénk meg, hogy ez a regény a leglobogóbb romantikus kor alkotása, ellátva a romantika minden kellékével és jó tulajdonságaival, és a romantika mindig megtalálja az utat az emberekhez.

1830 februárjában a híres „Hernani-csata” a romantikus iskola, az új művészet győzelmét jelentette. Ez a diadal új erőt adott Victor Hugónak, aki most már egymás után jelentette meg műveit: az *Hernanit* mindjárt *A párizsi Notre-Dame* követte. 1830 júliusában kezdett hozzá, de a forradalom félbeszakította munkáját; szeptemberben folytatta, s öt hónap

alatt remekművet alkotott. Remekmű, hiszen Esmeralda és Quasimodo figurái bevonultak az írók-teremtette halhatatlan alakok galériájába: a Don Quijoték, Hamletok, Wertherek, Julien Sorelek, Miskin hercegek közé. Ez már magában is elég lenne ahhoz, hogy megóvja a mulandóságtól Hugo regényét. De ő ennél többet ad, romantikus történetét csodálatos díszletek közé helyezi; a középkori Párizs ez, s a föléje magasodó Notre-Dame, amely szinte maga is szereplőjévé válik a regénynek. A középkor, pontosabban az 1480-as évek Párizsának pontos és színompás ábrázolása legnagyobb remeklése Victor Hugónak ebben a könyvben. S ehhez járul még a tömegjelenetek ragyogó megfestése — amelyhez az inspirációt talán az 1830-as forradalom adta —, és Párizs alvilágának, a Tolvajok városának ábrázolása...

A könyvet *Vázsonyi Endre* pontos és érzékletes fordításában kapjuk, a pompás védőborítékot *Pap Klára* készítette.

Sz á v a i J á n o s

Edmund Wilson

M Ű V É S Z V I L Á G

Európa. 277 old. Ara 12,50 Ft.

Figyelemre méltó írot ismer meg a magyar olvasó a Modern Könyvtár sorozat 27. számaként megjelent kötettel, amely *Művészvilág* címen két színművet foglal magában. Edmund Wilson (szül. 1895) regényeket, drámákat, útirajzokat, tanulmányokat és kritikákat írt. A most Nagy Péter jó fordításában megjelent drámái becsületos szándékú, radikális gondolkodású íróról tesznek bizonyosságot, aki hol szomorkás, hol elkeseredett hangú színpadi műveiben élesen kritizálja a két világháború közötti Amerika életformáját.

A huszas években játszódik *A szoba, az ital, meg a szendvics* című színjátéka. A kissé keresetten hangzó cím expresszionista műre utal, de ez a színmű sokkal közelebb áll a realizmushoz, mint az expresszionizmushoz. A színészvilágban játszódik s lényege: néhány jó szándékú színész—író—rendező küzdelme azért, hogy magasabbrendű művészetet adhasson, aztán lehullás a kommersz műfajokba...

A darab terjedelmes, tempótlan, sok az inkább epikus, mint drámái iramú dialógus benne. De mint „tájkép”, mint bepillantás a new-yorki színészek küzdelmes életébe: rendkívül érdekes. Ugyanez mondható a kötet másik darabjáról, amelynek címe: *Beppo és Betty*. Ennek szereplői: képzőművészek és gengszterek. Története érdekesebb, drámaibb, egyben

brutálisabb. Idő: a harmincas évek Amerikája. Hősei: szeszcsempész, bandavezér, festő, lakberendező, iparművész s egy kedves fiatal lány, aki nem tud ellenállni a bandafőnök férfiaságának. Legérdekesebb figurája a darabnak a két kínai inas, akik beavatják a kommunista eszmékbe gazdjukat, a karikaturistát. Ez ugyan meghallgatja őket, de nincs ereje ahhoz, hogy kiszakítsa magát régi életéből és sok csalódás után egy régi szerelme karjaiban talál vigaszt. Nyíltszíni lövöldözés és a bűnügyi ponyva egyéb rekvizitumai mellett a *Beppo és Betty* éles kritikája az üreslelkű pénzhajhászok Amerikájának.

Edmund Wilson drámáit magyar színpadon nehéz lenne elképzelni, de a magyar olvasók könyvespolcain ott lehet a helyük.

Szánthó Dénes

Dimitër Dimov

ELKÁRHÓZOTT LELKEK

Európa. 280 old. Ara 18,50 Ft.

A híres bolgár író regénye Spanyolországban játszódik, az ellenforradalom idején. Fanny Horn, a regény hősnője akkor érkezik Spanyolországba, amikor a reakció sötét erői felkelnek, hogy megdöntsék a köztársaságot. A felkelés élén királypárti nemesek és jezsuiták állnak, akik Francóékkal szövetkezve megindítják az egész országban a támadást.

Fanny Horn, a jó módú angol család gyermeke véletlenül keveredik bele a véres eseményekbe. Spanyolországi útja során szerelemre lobbán egy jezsuita szerzetes, Ricardo Heredia iránt és ez a szenvedély arra készíti, hogy mindenüvé kövesse a fanatikus, a világi életet és a szerelmet elutasító papot. Ricardo Heredia, aki az összeesküvés egyik vezetője, tábori kórházat állít fel a dühöngő pestis megfékezésére és Fanny vállalja a betegek ápolását, csak hogy szerelme közelében maradhasson. Az egymás mellett töltött hónapok alatt Fanny rádöbben, hogy Herediából kivesszett minden emberi érzés és a kórházat is csak azért állította fel, hogy annak leple alatt szervezze és szítsa a felkelést.

Dimov meggyőzően mutatja be a jezsuita képmutatás, a „cél szentesíti az eszközt”-elv álszent fogásait. Heredia atyának szüksége van Fanny pénzére és munkájára, ezért amikor látja, hogy az asszony csalódottan távozni akar, a maga módján szerelmet vall neki. A regény csúcspontján Heredia magára marad, a leghívebb emberei lázadnak fel az ostoba rendi fegyelem, az aljas célok és eszközök miatt. Fanny a morfiumban keres menedéket az átélt borzalmak és kiáb-

rándulás után, majd egy éjszaka lelővi szenvedéseinek okozóját, a gyűlölt jezsuitát.

A fordulatok, izgalmas regény érdekes bepillantást nyújt a spanyol polgárháború küzdelmeibe, megmutatja azokat az erőket, amelyek a köztársaság ellen szövetkeztek és rokonszenvvel ábrázolja a spanyol nép hősiességét a szabadságért.

Botlik Sándor

Georges Govy

SPANYOL VÉR

Európa. 297 old. Ara 15,50 Ft.

Egy népet, a magunkét is, oly nehéz igazán megismerni. Többet, másokat szinte lehetetlen. Ezért mindig gyanús egy kissé, ha egy író nem az övéiről ír. Már pedig Georges Govy orosz származású francia író, s ennek a kötetének minden novellája spanyolokról szól. S mégis, nemcsak történetei, a jellemek is izzig-igéig spanyolok — Garcia Lorca is ilyenek látta honfitársait. De még ha nem is vethetnénk össze Govy hőseit az ő alakjaival s más spanyol írók jellemzésével, akkor is megérezzük bennük a spanyol vért. Gondolom: nagyobb dicséretet nem mondhatok e novellákra.

Govy a ma Spanyolországról, a mai spanyol életről ír; könyvének mottójául Quevedo két sorát választotta: „Bármerre fordítom szemem, mindenütt a halál képe fogad.” S valóban, elbeszélései kétszerezsen is tragikusak. Még a kissé anekdotikus történetű *Az erdőből* is halálos szomorúság árad. Nincs a kötetnek elbeszélése, melyet mély megrendültség nélkül olvashatna az ember. Pedig fojtottabban, eszköztelenebbül, majdnem azt mondtam, hogy szentelenebbül aligha lehet írni. De talán éppen ez a szófukar, hűvös tárgyilagosság — amellyel ezeket az apró tragédiákat elbeszéli — érezteti meg mély tragikumukat. Másképp elmondva elviselhetetlenek volnának, s talán már egy kicsit nevetségesek is, mint minden túlzás.

A legszebb talán *A szamár* című. Két kis mandulaárus gyerek ellopja egy öreg féllábú vízfordó egyetlen szamarát. Egy filmes megígérte nekik, ha hoznak szamarat, szerepelhetnek egy felvételnél. Az állatot azonban elüti egy autó. Ennyi a történet, s ez így keveset mond, de annál többet beszél az elembertelentető nyomorról az a pársoros vita, melyet az egyik kis mezítlábás folytat, a rokkant vízfordóval, mikor még szépszóval akarja megszerezni a szamarát. „Egyszer majd a tiéd lesz. Megígértem. — Majd ha meghalsz — mondta keserűen Carlos. Joaquin helybenhagyta: — Majd ha meghalok.” „— És mikor akarsz meghalni? — Nem

tudom — felelte Joaquin kitérően. — Kéthárom év múlva tán. — Carlos megrántotta a vállát. — Nem hiszek neked. Ti, öregek, nehezen szánjátok rá magatokat. Nem úgy, mint mi, gyerekek. Mi egykettőre elpatkolunk.” Ennél százszor ennyi szó s szótárnyi keserű jelző sem mondhatna többet.

Az elbeszéléseket *Pór Judit* fordította igen szépen.

Z. V.

Rosemarie Schuder

A BOSZORKÁNY FIA

Kossuth. 335 old. Ara 27,— Ft.

A fiatal író negyedik történelmi regényének nemrég jelent meg a német folytatása *In der Mühle des Teufels* (A sátán malmában) címen. Mindkettő főhőse Johannes Kepler, a nagy csillagász, az ő hányatott életét, az újkor küszöbén támadt tudományos és világszemléleti problémákkal viaskodását festi Rosemarie Schuder.

Madách *Az ember tragédiájában* felveti a kérdést, szabad-e olyan nagy tudósnak, amilyen Kepler, jobb meggyőződése ellenére igenleni az asztrológia mellett az asztrológia áltudományát is, pénzért horoszkópokat szerkeszteni a császár és főnemesei számára, noha jól tudja, hogy a csillagok sorsirányító befolyása nem más idejét múlt babonánál. A magyar költő Kepler állandó anyagi zavaraival indokolja ezt a jellembeli hibát, könnyűvéru, pazarló asszonya kényszeríti a nagy tudóst a tisztátalan pénzkeresetre. Rosemarie Schudernek két terjedelmes regény keretében sokkal bővebben van alkalma a lélektani elemzésre, él is vele. Az a Kepler, akit ő ír le, nemcsak a régi és az új tudomány közt megnyílt áthidalhatatlan szakadék szélén viaskodik, hanem a régi és új hit, a katolicizmus és a protestantizmus közt egyre élesedő harc változó frontjain is. A jezsuiták kígyóravaszágú, könyörtelen rámenőségét éppen úgy nem kedveli, mint a protestánsok vasfejű konformizmusát s így mindkét táborral szembe kerül. Az utóbbiaknak kapóra jön, hogy a csillagász öreg édesanyját, aki Leonbergben, Stuttgart mellett él, a városka helyi kiskirályai bosszúból és irigységből boszorkánysággal vádolják. A fiú kétségbeesetten küzd anyja életéért, végül is sikerül kiszabadítania a börtönből, de az öregasszony a kiállott megpróbáltatások következtében rövidesen meghal.

Nem kétséges, hogy Rosemarie Schuder rendelkezik a regényíró számos erényével. Cselekménye *in medias res* indul, a kisvárosban, ahol a bölcs és bárkit készségesen segítő öregasszony bajbake-

rül. Az ő alacsonyabb sikon vívott, mackacs harca erősen hasonlít csillagász fiának az újért folytatott küzdelméhez. Kepler tőle örökölte hajthatatlanságát, amikor tudományos eredményeiért kell sikraszállania. A megrajzolt figurák egész sora visel olyan emberi vonásokat, amelyek félreismerhetetlen fémjelzői a regényírói tehetségnek, így a Szentszék dignitáriusai, a protestáns egyházi személyek, Kepler második, házias, egyszerű, benne vakon bízó asszonya, aki meg sem próbálkozik azzal, hogy megértse a férjét, vagy az anya csavaros eszű, semmiféle eszközöktől vissza nem riadó védője.

A regény hibája, hogy szereplői csak magánemberek, nem képviselik a tizenhatodik század társadalmát, nem árulják el egy szóval, egy gesztussal sem, hogy szerves részei a bomladozó feudális rendszernek, vagy úttörői a városokban megindult polgárosodásnak. Magunkra ismerünk bennük, de nem ismerjük meg a kor emberének arcát.

Ki kell emelnünk Kardoss Tilda kitűnő, helyenként bravúros fordítását.

Frank László

PO ÚRFI ÉS A TIGRIS

Burmai népmesék

Európa. 130 old. Ara 14,50 Ft.

A Népek Meséi sorozat 20. könyve a hazánkban mindmáig ismeretlen burmai folklórból ad első ízelítőt. E vitathatatlanul nagy múltú és magaskultúrájú nép mesekincse újkeletű felfedezés, mert gyűjtése és tudományos feldolgozása csupán a második világháború előtt kezdődött, s az első gyűjtemény — Maung Htin Aung, a banguni egyetem rektorának munkája — mindössze egy évtizede jelent meg angol nyelven. A 74 mesét tartalmazó gyűjteményből válogatta ki a magyar szerkesztő a *Po úrfi és a tigris* 33 állat- és romantikus meséjét, csodás és humoros történetét.

A burmai folklór mesekincse, témái, szereplői és történetzővése egyebek között az európai népköltészetre is emlékeztet; mindkettőben a szegény és az igaz ember győz a gonosz, az önkény és a rossz felett. A teljesen érthető rokonságból adódik, hogy a burmai mesekincsnek is megvan a maga Hüvelyk Matyija — Hüvelyk úrfi —, akinek csodás tettei nem maradnak európai rokonáé mögött, Ludas Matyija — a Csalafinta Ze úrfi — aki sok-sok csínytevés után királyságig viszi. Az alapvető elemek rokonsága mellett az is szembetűnik, hogy az ismert történetek szereplői a burmai viszonyoknak megfelelően eltérő formában jelentkeznek mind az állatmesékben, amelye-

ket tigrisek, majmok, elefántok, krokodilusok és teknősök népesítenek be, mind pedig az emberekről szóló romantikus és csodás történetekben. Ez utóbbiaknál az is megfigyelhető, hogy a népmesék optimisztikus alaphangját miként változtatta meg a buddhizmusból beszivárgott világkép, amely a hős sorsát az istenekre és a szellemekre bízta, s nemegyszer veszni hagyja.

A *Po úrfi és a tigris* egy távoli nép, a burmai nép szava, amelynek sajátos és rokon vonásait megismerni egyaránt tanulságos és kellemes olvasmány.

G. I.

Lao Ső

FEKETE LI ÉS FEHÉR LI

Európa. 123 old. Ara 9,— Ft.

A kínai irodalom kincsesháza a magyar olvasó előtt még feltáratlan. A gyöngyszemekből alig-alig látott néhány hazánk nyelvén napvilágot, pedig a kínai klasszikusok és a közelmúlt, valamint a jelen problémáit tárgyaló alkotások a legmagasabb irodalmi igényeket is tökéletesen kielégítik.

Az élő kínai irodalom egyik legismeretesebbje az 1898-ban született Su Csing-Csun, írói nevén: Lao Ső. Évtizedek óta ír, nagy élet- és világismerettel rendelkezik, mert az egykori pekingi tanító Európa több országában, városában élt, huzamosabb ideig. De azért mindent „kínai szemüvegen keresztül szemlélte”, európai hatástól mentes maradt.

Ez a kötet két hosszabb lélegzetű elbeszélést tartalmaz, a címadót és *A holdsarlót*. A *Fekete Li és fehér Li* című művében sűrítve a harmincas évek haladó kínai értelmiségének két típusát ismerjük meg. Amikor a kenyerüket féltő kulik harcra indulnak a szemükben szörnyetegnnek tűnő villamos ellen, az öccs forradalmi hittel áll a nép ügye mellé, az idősebb testvér pedig a szent hagyományok alapján vállalja előbb a passzívítást, majd a puszbulást — a haladás érdekében.

A *holdsarló*ban mesteri izléssel, minden túlzástól mentesen, a társadalom legelhatagatottabb és legszámalomraméltóbb rétegének, a prostituáltaknak vergődő életét rajzolja meg. Hogyan követeli az éhes, a korgó gyomor előbb a zálogházak uzsora filléreit, majd a női becsület, szemérem feladását. Hiába próbál munkához jutni az édesanya — a munkénélküliség sodrában csak teste talál alkalmi vevőkre. A fiatal lélek rádöbbenve a megaláztatás kínjára, menekül, fut, hogy rá ne ez a sors várjon. De elbukik, mert a gyomor éhes — munkájára pedig nincs

sehol szükség. Hüen érzékelteti az író a feudális, félkapitalista Kína kismembereinek kínlódó, idegtépő gyötrődéseit.

A nagy gondossággal végzett fordítás *Lomb Kató* munkája, ami annál értékeesebb, mert eredeti nyelvből fordította. Az illusztráció és az izléses kötésterv *Molnár Agnes* művészi ízlését dicséri.

Fahidy József

IFJÚSÁGI MŰVEK

A KOMSZOMOL TÖRTÉNETE

Móra. 495 old. Ara 25,— Ft.

Az első pillanatra talán túlméretezettnek tűnik, hogy az ifjúsági könyvkiadó egy, már külsejében is ilyen jelentős és terjedelmes *politikai* kiadványt fordított le és jelentetett meg. Azonban a majd félezer oldal akár csak felületes olvasása is elég ahhoz, hogy a meghökkenést érdeklődés, kíváncsiság váltsa fel.

A mű szovjet szerzői igen jó érzékkel figyelembe vették, hogy a Komszomol története elsősorban a fiatalok *olvasmánya* lesz, s ezért nem tudományos monográfiát, hanem népszerű írást alkottak. A népszerűség természetesen nem jelent engedményt a hitelesség rovására.

Negyven év — az ifjúsági szövetség, de a párt és természetesen az egész szovjet nép negyven éve — tükröződik e lapokon. A könyv beosztásában is a nagy történelmi fordulókat követi, kezdve a cári idők ifjúsági mozgalmain, folytatva a Forradalommal együtt születő Komszomol első lépéseivel, a polgárháború, az ötéves tervek, a Honvédő Háború és az újjáépítés idején át napjainkig.

Módszerében a mű a példákkal való tanítást, megértést, ösztönzést követi. Elvi következtetéseit, adatait, problémáit a harc és az alkotó munka, a gyárak élete, a kultúra és művészet világa példáival, megtörtént eseteivel magyarázza és világítja meg. Történetek, néha anekdóták, versek és levelek, közvetlen hangú visszaemlékezések, régi újságcikkek és röpiratok segítik a fiatal olvasót abban, hogy egy-egy statisztikai adatot vagy valamilyik kongresszus eszmei vitáját helyesen tudja megérteni, értékelni.

A Komszomol története így együtt, az ifjúság szemszögéből nézve, a Szovjetunió története, de ugyanakkor meggyőző — ezer adattal hitelesített — bizonyítéka annak a felelősségteljes, szilárd világnézetnek alapuló lelkes és áldozatkész munkának, hősi harcnak, amit a szovjet ifjúság véghezvitt.

Ez a könyv megragadó bizonyítéka annak a ténynek is, hogy az ifjúság igazi *modernsége* nem a keresett formákban, a meghökkenítő öltözékekben, érthetetlen nézetekben objektíválódik, hanem a tudatos jövőért, a leghaladóbb társadalmi formákért való következetes, áldozatkész küzdelemben.

C. s. O.

Dénes Zsófia

ZRÍNYI ILONA

Móra. 298 old. Ára 20,— Ft.

Történelmünknek legszebb nőalakját eddig érthetetlenül elhanyagolta a magyar regényirodalom. Mintha írónk nem merték volna megközelíteni ezt a csodálatosan nagy asszonyt, aki kora legdicsebb nevét viselte és aki a legelőkelőbb, leggazdagabb magyar főúr (Erdély fejedelme) nejeként állott a bújdosók soraiba. Évekig vezette Munkács várának védelmét a császári hadak, Caraffa és Caprara osztrák tábornokok ellen. Ez az ostromharc, nem mint katonai teljesítmény, de mint akaratos, kemény ellenállás íratta be magát a kor történetébe. Thököly kurucainak végvára volt Munkács, és nem kis dicsőség, hogy egy asszony vezérlete alatt, Thököly feleségének kapitánykodásával állott helyt évekig.

Dénes Zsófia írása hűséges képet fest a korszak embereiről, vívódásaikról, érzeti a nemes asszony keserves, nehéz, válságos sorsát, anyai gondjait, de egy percre sem felejtkezik el a körülöttük folyó nagy harcról. Ennek egyes jelenetei bevillannak Zrínyi Ilona hősi történetébe. Zrínyi Miklós, majd I. Rákóczi Ferenc halála, gyermekeinek küzdelmes fölnevelése a bécsi udvar és a jezsuita környezet ezernyi intrikája, gyilkos ármánykodása közepette: külön regény a regényben. Az ostrom leírásában itt-ott vannak patetikus részletek. A szerzőnek tetszik a derék és büszke várkapitány-asszony bátorsága. Sűrűn idézi Zrínyi Ilona és Thököly Imre leveleit, mint jellemző kortörténeti dokumentumokat.

Ifjúságnak szánt könyv, ezért a történeti elemek elég nagy szerepet kapnak benne, többet mint Thököly vagy Zrínyi Ilona személyes érzelmi drámája, bár ez is szép és nagyvonalú regényanyag. Így is két szép ifjú ember nagy sorsát, sokszor megható küzdelmét kelti életre Dénes Zsófia zamatos és érdekes előadásában.

A könyv kiállítása is izléses.

Aranycsillag Pál

Fekete Gyula

A KÉK SZIGET

Móra. 422 old. Ára 22,— Ft.

Három magyar fiatalember különleges találmányával felkelti a nyilasok figyelmét, üldözni kezdik őket, de egy ismeretlen nép küldöttje segítségével megmenekülnek és eljutnak egy távoli, óceáni szigetre. A kis sziget elkerülte a hajósok és térképezők figyelmét, s magas technikai színvonalon élő népe megvalósította már a kommunizmust. A magyar fiatalemberek megismerkednek a szigetlakók intézényeivel, szokásaival, tevével.

A mi civilizációnkat jóval meghaladó fejlettségi fokon álló nép leküzdötte már az ürrepülés nehézségeit és vezetői azon fáradoznak, hogy megakadályozzák a háború kitörését egy távoli bolygó emberszerű lakói közt. A magyar fiúk találmanya segítségével sikerül beavatkozniuk a távoli konfliktusba és öntudatra ébreszteniük az ellenséges fél elnyomott elemeit. Ezek felkelnek kizsákmányolóik ellen és az elnyomók érdekeiért indult háború az egész bolygón fellángoló forradalommal alakul. A nép mozgalma győz.

Utópisztikus regényt nehéz írni olyan korban, melyben a megvalósulás útiára tért jóformán minden, amit a múltban fantasztikumnak tartottak. Szerzőnk sem a fantasztikumra helyezi a súlyt írásában, hiszen mindannak, amit leír, megvan a gyökere korunkban. A könyv távlatokat nyitogat, áthidalja a jelent és a közel jövőt. Célja bemutatni a néhány nemzedékünk utáni embert, viszonyukat egymáshoz, a szűkebb világhoz és a világuhrhoz. Felvázolni egy társadalmat, melyet a technika megváltozt az élet elsődleges gondjaitól, és benne az élet maga az ember is emberibbé vált. Nagy, de belátható és vonzó a távlat, melyben a munka, a fegyelem, a jólét, a szerelem stb. fogalmai sorra átértékelődnek és egy magasabbrendű egyensúlyt találnak.

A tanulságos, pozitív hatású könyvet különösen értebb ifjúságunk figyelmébe ajánljuk.

B. G.

Nagy Zsuzsa

A HUSZONEGYEDIK ÓRA

Móra. 483 old. Ára 25,— Ft.

Egy elemista kislány sorsán keresztül meglevenednek előtűnk a háború utolsó évei. Vidéki városka társadalomrajza vezet be a történetet. Feltárulnak a

langyos, zsiros felszín alatti ellentétek, gondok, árnyak. A front még messze van, de német győzelemben már mind kevesebben hisznek. Vigaszul a polgárság körében hiedelmek kapnak lábra külön békéről, angol megszállásról stb. Elszakadnak a valóságtól, mint a hivatalos árak a feketepiacról.

Ebben a kis vak világban él családjával egy jómódú fiatal orvos. Hat éves kislánya csak az élet napos oldalát ismeri. Az asszony félzsídó, a férfiben is van valami beütés, ami eddig senkit sem zavart, de 1944 tavaszán a fasiszta terror feléjük is kinyúlván. Az orvost behívják munkaszolgálatra, a család tagjait előbb gettózzák, majd deportálják. De a kislányt jóakarató emberek az elszállítás előtt megszöktetik.

A leánya hol itt, hol ott talál menedéket. A nyilasok közt híre jár, hogy az orvosék ékszereket rejtettek el valahol, amit hiába keresnek. Tudomásukra jut a kislány szökése, kézre akarják keríteni, hogy az ékszerek nyomára vezesse őket. De jószándékú emberek segítségével és szerencsés véletlenek révén sikerül megmenekülnie, két alkalommal a halál torkából is.

A felszabadító seregekkel az orvos is visszatér és megtalálja lányát, de feleségét hiába várja, ő elpusztult. A kislánnyal ezt nem közlik, de ő is lassan ráeszmél, hogy elvesztette anyját. Körülötte azonban erőteljesen megindul az élet, az embereket új remények éltetik, és a szenvedésekben koraérett kis lélek sebei is gyógyulni kezdenek.

A történet nagyvonalú, izgalmas, drámai, bár az érdekkeltés lehetőségeinek kihasználásában a szerző mértéktartó. Alakjai élnek, társadalmi rajza reális és sokoldalú. A történet valóságosságát hiteles dokumentumok közlése fokozza. Aki nem volt tanúja azoknak az időeknek, talán túlzottnak találhatná a szerencsés véletlenek szerepét. Mi azonban tudjuk, hogy annakidején valóban csak a szerencsés véletlenek sorozatának köszönhetette, aki az üldözöttek közül megmenekült a haláltól. A könyvben sok a szereplő, a mellékalak, amit a történet szerkezete indokol ugyan, de ami néha a lendület rovására megy.

Könnyebben érti meg társadalmunk átalakulásának szükségességét, aki ismeri a közvetlen történelmi előzményeket. Ezért a könyv ifjúságunk helyes kor szemlélete kialakítása terén jó szolgálatot fog tenni.

Kis József

KÉT SZERELEM

Móra. 280 old. Ara 17,— Ft.

Ismét egy olyan ifjúsági művet ismerünk meg, amelynek legfeljebb csak alsó korhatára van, s ez talán nem minden esetben a kiadó által jelzett tizennégy év, s ha mégis az ifjúsági művekhez soroljuk, azt legfeljebb stílusának, irodalmi mesterségbeli eszközeinek bizonyos fokú egyszerűsítetttsége indokolja. Téma-választása érdekes, már-már izgalmas és olyan világba — a színészet, színésziskola világába és alkotói problémáihoz — vezet el fiatal olvasóit, amelyről eddig nemigen olvashattak.

Hegedüs Feri, a Színiakadémia harmadéves hallgatója áll az események középpontjában. Az ő két szerelme: színészet és az ifjúsági mozgalom, a „hatos ifik” kultúrmunkája, de egy „valódi” s majdnem tévútra vivő szerelem is, mely növendéktársához, Abonyi Judithoz fűzi. A művészetért és a leányért rajongó tisztaszívű, lelkes és hivatástudattól áthatott fiút két, egyéni életét érintő esemény — orvos apja anyagi összeomlása és Judit érdekből való átpártolása egy gazdag férfihoz — szembeállítja a vagyonos emberekkel. Következtesen végig gondolva sérelmeit, tudatosan is szembe fordul a Horthy-társadalom rendjével. Kommunista szobrász barátja vonja be a mozgalomba, ahol — bár eleinte fenntartással küzd — végül felismeri, hogy művészetének szeretete és a társadalmi igazságosságért való harc közös gyökerű és elválaszthatatlan szenvedély.

Kis József tiszta eszmei mondanivalója, kitűnő témaválasztása maga is értéké avatja a regényt. Bizonyos dokumentumértéke is van a budapesti ifjúságmozgalom és a kor társadalmi viszonyainak igen hiteles és irodalmi értékű bemutatásával.

Jellemei érdekesek, fejlődésvonaluk jól felvázolt, de néha úgy érezzük, hogy Feri fejlődése — környezetéhez és származásához képest — túl egyenesvonalú. Az író érzékletesen és a „belülről” néző alkotó módjára, meggyőzően hozza közel olvasóihoz a Színiakadémia, a színészet mesterségbeli és művészi problémáit, a művészi alkotó munka és a társadalmi valóság kapcsolatát anélkül, hogy a cselekménytől elfordulna.

Feri tanárja, Csapó, a színész, és Bandi, a szobrász (meg a mozgalom fiataljai) gyakorolnak döntő hatást a fiatalemberre, Bandi és az ifik alakja azonban — Csapóhoz képest — egysíkúbb,

itt-ott csak „funkció”-vá laposul s ezért hatása kevéssé meggyőző.

A mű így, hibáival együtt is, becsületes, sok hitet sugárzó érdekes olvasmány. Az ízléses kötet grafikai Würtz Ádám munkái.

Csertői Oszkár

ISMERETTERJESZTŐ MŰVEK

Csomasz Tóth Kálmán

A XVI. SZÁZAD MAGYAR
DALLAMAI

(Régi magyar dallamok tára I.)

Akadémiai. 781 old. Ára 165,— Ft.

A magyar zenetörténetnek nincsenek Palestrinái, Lassusai és Monteverdijei. Hosszú századokon keresztül a magyar zenét néhány töredékesen feljegyzett dallam jelenti, s a történésznek ezekből kell rekonstruálnia századok magyar zenei életét, azt a zenei hagyományt, amely, ha kerülőutakon is, de Liszt zenei stílusát is táplálta, s amelynek nagyszerű reinkarnációját Kodály művei teremtték meg.

Ezért különösen fontos számunkra minden egyes dallam és dallamtöredék, mely régi századok zenéjére vehet fényt, s ezért fordul a magyar zenetudomány is a népdalkutatás mellett oly nagy előszeretettel épp e régi dallamok felkutatása, újból való közzététele felé. Eredmények jócskán voltak eddig is, már a huszas évektől kezdődően (Szabolcsi és Bartha közlései főképp Tinódi, XVII. és XVIII. századi dallamok tekintetében), de hihető teljességében még senki sem vállalkozott egy század magyar dallamlelékeinek összegyűjtésére és kiadására.

Csomasz Tóth Kálmán munkáját már a maga elé tűzött bonyolult és felelősségteljes feladat is értékessé teszi, s növeli a munka értékét, hogy feladatát rendkívüli anyagismerettel, alapos tudományos rendszerező készséggel oldotta meg. A testes kötet első kétszáz lapját a szerző vezető tanulmánya foglalja el, mely sokoldalúan elemzi a XVI. század magyar zenei műveltségét, zenei stílusait, a zenének és a költészetnek a kapcsolatait, ismerteti a dallamok forrásait, ritmikai és lejegyzésbeli problémáikat. Ezidőszereint e tanulmány foglalja össze a legtöbbségben a XVI. század dallamairól való ismereteinket. A következő mintegy kétszáz lap a dallamközléseket tartalmazza (néhányukat, mint a *Nádor kó-*

dex, Hofgreff énekeskönyv, Tinódi Croniájának egyes darabjait facsimilében is), majd mintegy háromszáz lap terjedelemben a dallamokra és szövegekre vonatkozó bőséges jegyzetanyag következik.

A kötetet a versszakformákra, sorvégzőkre, kezdősorokra és énekcímekre vonatkozó mutatók, valamint egy német nyelvű tartalmi összefoglalás egészíti ki. Milyen szép volna, ha — amint a könyv alcíme ígéri — néhány év alatt hasonló kötetekben a teljes régi magyar dallamanyag hozzáférhetővé válnék!

Szöllősy András

Antal Árpád

SZENTIVÁNI MIHÁLY

Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest.
177 old.

Szentiváni Mihály, akit Erdély Petőfi-jének szoktak emlegetni, e kitűnő elnevezés ellenére sem dicsekedhetik közismertséggel. Horváth János figyelt föl rá a magyar irodalmi népiességről írt könyvében; azóta a nagyobb antológiák közlik egy-két versét, Szabó Anna pedig disszertációt írt róla (1930-ban), melynek függelékében közé tette valamennyi addig fölkerült — nem nagy számú — költeményét. Népszerű kiadás azonban nem készült műveiből, cikkeit a reformkori Erdély hírlapjai rejtik, s rövid életének sok részlete homályban maradt.

Antal Árpád számos új adattal gyarapítja ismereteinket. Szentiváni Mihály előkelő székely családból született 1813-ban, de már a kolozsvári unitárius kollégium diákjaként megismerkedett a haladó eszmékkel. Hamar kibontakozó költői és irányító tehetsége vezetőszerepet biztosított neki az önképzőkörben. 1834-ben már a kolozsvári országgyűlésen találjuk, itt — mint Lovassy László Pozsonyban — tanulókört szervez ifjú elbarátaiból, egyesületüket azonban a veszelty szimatoló hatóság feloszlatta. Ekkor kéziratot országgyűlési tudósítót szerkeszt (melyre pozsonyi útján Kosuth hasonló vállalkozása adhatta az ötletet), de nem sokáig, mert a reformmangulatú diétát Bécs hamarosan szétkergeti. Szentiváni immár bélyeges ember; tanárként szeretné megélhetését biztosítani, de katedrát csak külföldi tanulmányút után kapna, útlevelet viszont nem adnak neki; családot alapítana, de választottját eltiltják tőle. Ezidőben Szentiváni az utakat rója, gyalogosan bejárja egész Erdélyt: hazája népével,

földjével, nehéz sorsával ismerkedik. Aztán megint szerkesztői munkába fog: a *Remény* című zsebkönyvet adja ki, melyben a haladó fiatalokat — Krizát, Medgyes Lajost, Mentovichot, Jakab Eleket, a Kőváry testvéreket — szólaltatja meg, s a maga verseit, novelláit közli. Költeményeit nemcsak sikerült népi hangjuk teszi értékessé, hanem népi szemléletük is, a nép iránti őszinte együttérzés. Közülük több el is terjedt a nép ajkán (az egyik a *János vitéz* dalműbe is bekerült, mint Jancsi belépője), és Szentivánit joggal nevezhetjük Petőfi előfutárának. Amikor a negyvenes években a politikai élet megelégnél, az *Erdélyi Híradó* reformer szerkesztőségéhez csatlakozik, rovatot vezet, s cikkeivel küzd a polgári átalakulásért és — ami nagy ritkaság ebben a korban — az erdélyi nemzetiségekkel való barátságért. Közben szatirikus irányregényt is ír, de már nem fejezheti be: 1842 decemberében — nagy idő hajnalán — elragadja a halál.

Antal Árpád életrajzi munkája szép és hű vonásokkal állítja elénk a kora halott, a valóban nagyreményű ifjú vonzó alakját, s szeretnők remélni, hogy kedvet ad Szentiváni összegyűjtött műveinek kiadásához.

—y—

Urbán Ernő

FÖLDKÖZELBEN

Magvető. 308 old. Ara 20,50 Ft.

Riportok, cikkek gyűjteménye ez a kötet a faluról, a paraszokról; olyan gazdag híradás, amelyet alig kaptunk még a felszabadulás óta. A könyv első írásai még 1947-ből valók. Ír a felsőszelestyei szövetkezet megalakulásáról. A földbirtokreform során földhözjuttatott volt uradalmi cselédek már akkor alakították, amikor még nem volt tszcs-propaganda, nem voltak alapszabályminták, segítség helyett nehézségeket gördítettek munkájuk elé, az a veszély fenyegetett, hogy a régi tulajdonosok visszaperlik tőlük a földjeiket. Nem egy falu, hanem egy országrész változásainak a megörökítője ez a könyv. Urbán Ernő nyitott szemmel, mindig kíváncsi érdeklődéssel az egész országot járta és járja ma is, meglátott minden fontosat és ezt cikkeiben megörökítette. Nemcsak az újságíró szemével, az eredményekről számol be, hanem az író érdeklődésével megmutatja azt is, hogy a külső változásokkal hogyan változtak és változnak falvainkban az emberek is. A vasszilvágyi vázlatok, a lovasberényi tudósítások szép példái en-

nek. De ott volt Hegyfalun az egykori grófi kastélyból átalakított TBC-szánatórium megnyitásán, 1954-ben Szigetközben az árvíz idején, és tudósításaiban beszámol arról a hősi összefogásról, egymásonsegítésről, amely gátat vetett a még nagyobb pusztításoknak.

Urbán Ernő az eljétől látta, hogy a parasztság és az ország boldogulásának az útja a szocialista mezőgazdaság megszervezése és munkásságát is jórészt ennek a célnak szentelte. Megmutatja a buktatókat is és a könyv utolsó fejezeteiben beszámol azokról a nagy változásokról, amelyek e téren falvainkban az utolsó esztendőben végbementek.

Dobi István írt méltató előszót a könyvhöz, amelyet nemcsak falvainkban olvasnak majd haszonnal, hanem mindazok, akik ügyüknek tudják a falu fejlődését, átalakulását.

Simándi Béla

Wilfred Burchett

FEL A MEKONG FOLYÓN

Kossuth. 280 old. Ara 24,— Ft.

Korunkban, a szocialista forradalom és a gyarmatok felszabadulásának korában egyre több új, az imperialista jármot lerázott felszabaduló ország nevével találkozunk a sajtóban. Ezekről a nemrég még egzotikusnak nevezett országokról napainkban egyre több olyan hiteles beszámolót olvashatunk, amelyek nem elégszik meg a tájak festői leírásával, a dzsungel vadjainak és a „bennszülöttek” szokásainak ismertetésével, hanem ezeknek az országoknak történetét, népének életét, kultúráját, szabadságukért vívott harcukat is bemutatja.

Ezek közül a könyvek közül is kiemelkedik Burchett műve. A neves, haladó angol publicista a legutóbbi időben három ízben is járt Kambodzsában és Laoszban, és tapasztalatairól a történelmet és a politikai összefüggéseket jól ismerő szakember alaposágával és a riporter elevenségével számol be olvasóinak.

Kambodzsá és Laosz az amerikai imperialisták érdeklődésének és befolyásolási kísérleteinek központjában áll, amit ez országok nagy természeti gazdagsága mellett elsősorban stratégiai helyzetük indokol. Kambodzsá Dél-Vietnam és Thaiföld között fekszik, közel Kínához és a Vietnami Népköztársasághoz, Laosz pedig a Kínai és a Vietnami Népköztársaság szomszédja. A szerző leleplezi a sokszor a nemzeti függetlenség jelszava mögött megbújt sötét cselzövényeket, de megmutatja a nemzeti függetlenségért önfeláldozóan küzdő nép és vezetői har-

cát az újabb, még kegyetlenebb gyarmatosítás ellen. Közélről ismerjük meg a kambodzsi Norodom Szihanuk eredményes függetlenségi mozgalmát és a laoszi haladó erők reményességét, a Patet Lao-t és vezetőjét, Szufanuvong herceget.

Burchett könyve nélkülözhetetlen azok számára, akik az úgynevezett „laoszi kérdés” valódi hátterét meg akarják ismerni, de érdekes olvasmány mindazok számára is, akik távoli országok tájai, népei, szokásai, jövője iránt érdeklődnek.

Földvári Ferenc

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI FÜZETEK

Condolat és Képzőművészeti Alap.

Ára füzetenként 7,50 Ft.

A Művészettörténet 26. füzeteként *Entz Géza: A középkori Magyarország* című írása jelent meg. E füzetben a szerző világosan és tömören összefogja a magyarországi román és gótikus művészet történetét. A X. és XI. században kialakuló román kori művészetünk több forrásból táplálkozik. Két fő összetevője az antik hagyomány és a római birodalmat elárasztó új népeknek az antiktól teljesen elütő művészeti kincse. A román kor rendkívül sokrétű és egymástól hosszú ideig megkülönböztethetően jelentkező elemei lassanként egymásba olvadtak; a XI. és XII. században elért eredmények feloldódnak a XIII. század gótikájában.

A gótikus művészet a román kor bámulatos változatosságával szemben sokkal egységesebb. A történeti körülmények megváltoztak. A feudális társadalomban ugyanis a hagyományos osztályok mellett felbukkan a polgárság. A gótika célkitűzései a városban mutatkoznak legszervebben, annál is inkább, mert a gótika alkotásainak megvalósítói: a művészek mindenütt elsősorban a polgárok közül kerültek ki. Ennek az általános művészeti fejlődésnek egyik sajátos helyi változata a magyarországi gótika története, amely lényegében a tatárjárás és a mohácsi vész időpontjával jelölhető. A gótika hazánkban is sok tekintetben előkészítette a talajt a reneszánsz számára. A két stílus XV—XVI. századi párhuzamos élete és egymáshoz való viszonya művészettörténetünk egyik legérdekesebb fejezete.

Merényi Ferenc: Romantikus és eklektikus építészet cím alatt, 46. füzetként a múlt század egyik fontos szakaszának építészetével foglalkozik. A XIX. század gazdasági és politikai szempontból lényegében három, egymástól elhatárolható szakaszra oszlik. Az első fázis a kapitalista termelési rend kibontakozása az 1848-as, alapjában véve polgári forra-

dalmakig tart. A második szakasz a tőkés gazdaság kiteljesedésének, a kapitalizmus virágzásának korszaka. Az ipari forradalom ebben az időben terjedt ki az egész kontinensre; ez az 1870-es párisi kommünnel zárható. A kapitalizmus fejlődésének harmadik szakaszában hanyatló fázisba lépett, imperializmussá alakult át. Az építészet — a tudomány, technika és művészet e magasfokú ötvözete — ezeknek az alapvető változásoknak megfelelően fejlődött.

A *romanticizmus építészei* a középkor bizánci, román és gótikus műemlékeinek formakincseivel, azoknak alkalmazásával, néha továbbfejlesztésével alkották meg épületeiket, ezek segítségével igyekeztek felidézni nemzetük dicsőséges múltját, bennük keresték formahagyatékát. Az építészeti romanticizmust követő *eklektikus* építészetet jellegzetes alkotómódszere alapján historizmusnak is nevezik.

Mindkét füzetet jó irodalmi összeállítás és számos kép egészíti ki.

— o —

László Gyula

BOTTICELLI

Képzőművészeti Alap. 48. old. Ára 16.— Ft.

A Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatának népszerű sorozata a régi művészet nagyjai közül eddig is azokról adott számot, akik a mához legközvetlenebbül szólnak, a mai ember művészi ízléséhez a legközelebb állnak és az élő művészet problémáihoz leginkább kapcsolódnak. Donatello, Michelangelo, Leonardo, Tizian és főként Piero della Francesca a reneszánsz úttörő mesterei, akikhez a modern festészet és szobrászat tér, forma és kompozíciós kérdései során oly gyakran visszanyúlunk. Botticelli művészetének fő tulajdonsága a vonalvezetés, a kalligráfia szépsége, amelyben egyedülállót alkotott a maga korában, s ez az, ami oly lenyűgözően s egyben ösztönzően hat a nem annyira térben, plasztikusan gondolkodó, mint a vonal kifejező eszközével élő művészeti irányzatokra.

E tulajdonság László Gyula kis tanulmányának központi kérdése. A szerző felvázolja e vonalkultúra alakulását, különböző fázisait a művész kezdeti lépéséitől öregkora alkotásaiig. Röviden ismerteti a társadalmi és eszmei környezetet, amelyben Botticelli élt, de kissé homályban marad a művész viszonya, kapcsolódása és különállása kora művészeti problematikájához. Megismerjük a fiatal firenzei festőt, Verocchio tanítványát, aki nek első képein még régies, a középkor-

hoz fűződő ábrázolási megoldások fonódnak össze a már jellegzetes szépségű botticellis vonalvezetéssel. A Medici-udvarban és Rómában a pápa megbízásából festett fő művekben éri el művészetének csúcspontját mind formai tökélyben, mind tartalmi törekvésében, amennyiben Medici és a humanista kör hatására az antik mithológia és a keresztény monda-kör témáit és szépségeszményét összefonva ezt kora jelenére vonatkozó életteli jelentéssel töltötte meg. Műveinek utolsó csoportja élesen elválik e világi örömeiket és a harmonikus szépséget dicsőítő képektől, tragikus meghasonlás, vallásos önmagába fordulás — nem utolsósorban Savonarola profétikus fellépése hatására — fordítja témakörét a szenvedés és válás felé, tépi meg vonalainak bájos könnyed összhangját. Majd felhagy a festéssel; az olasz reneszánsz e nagy alakja nyomorúságos és elhagyatott véget ér.

A könyvhöz a szerző érdekes függelék-ként csatolja Botticelli Dante illusztrációinak történetét, és ismerteti a legfontosabb Botticelli-irodalmat.

Körner Éva

Láng György

HAYDN

Gondolat, 257 old. Ara 31,— Ft.

A népszerűsítő zenei könyvektől a nagyközönség többnyire valami szenzációsat vár, nagy érzelmekkel átszőtt életrajzot, a világgal vagy a kor moráljával való szembefordulás pátoszát, a szenvedésekben megtisztult jellem magáramaradottságának megrendítő képét, vagy legalábbis zajos sikerek krónikáját. Ezért lehetnek egyes mesterek, mint amilyen Liszt, Chopin, Beethoven mindig hálás témái a népszerűsítő irodalomnak, s ezért oly nehéz népszerűen írni a Bachok, Mozartok, Haydnok életéről. Mert a népszerűsítő írók — s köztük Láng György is, amint előszava tanúskodik róla — azt vallják, hogy az életműhöz az első út a magánéleten keresztül vezet, s ha ezen keresztül felkeltették az olvasó érdeklődését, már csak egy lépést kell tennie a művek megszeretéséhez. Lehet, hogy igazuk van, s ez is egyik útja a zenei műveltségnek. De vajon nem gyönyörködünk ismeretlen művészek alkotásiban is?

Haydn esetében különösen nehéz az életrajzíró dolga, hiszen élete minden, csak nem látványos: szürke, munkás hétköznapiakból rakódik össze, s ezekből oly nehéz a haydni életmű ünnepi pillanatahoz eljutni.

Dicséretére válik a szerzőnek, hogy az áthidalás érdekében nem színezi roman-

tikusan ki Haydn hétköznapijait, nem csempész beléjük hamis érzelmeket — de nem is tud belőlük a művészet magyarázatához eljutni. Könyve inkább tanulságos, s azokhoz szól, akik megéreztek már egyszer a Haydn muzsika varázsát, jár-tasak is egy kicsit a kottaolvasásban (nyilván a kedvükért került a könyvbe a sok kottapélda), s szívesen olvasnának is valamit a mester életéről, de inkább a szórakozás, mint a művelődés, a művek mélyebb megismerése kedvéért. Az ilyen olvasó nem is fog csalatkozni Láng György művében.

S — s

Jürgen Thorwald

A SEBÉSZET ÉVSZÁZADA

Gondolat, 437 oldal. Ara 48,— Ft.

Drámai felvonásoknak beillő, izgalmas, eleven lüktetésű fejezetekben tárul elénk a sebészet évszázados története az első hasműtétől a szívsebészet elindulásáig. A szerző, nagyatyja feljegyzései nyomán, a kortárs közvetlen élményein keresztül mutatja be a csodálatos fejlődést. Elvisz a vadonba, ahol McDowell a bennszülöttek fenyegetőzései ellenére konyhaasztalon operál és megmenti egy anya életét. Megjárnuk Indiát, ahol egy érzéstelenítő nélkül végrehajtott hólyagkőműtét háborzongató jelenete játszódik le. Tanúi lehetünk a kéjgáz felfedezésének, a kloroform első alkalmazásának, majd a sebláz félelmetes rémének a leküzdését szemlélhetjük detektívregény-nél izgalmasabb leírásokban. S elérkezünk Semmelweisig, hazánk nagy fiához, a sebláz nagy leleplezőjéig. Lehetetlen megindulás nélkül újra elolvasni azt a heroikus küzdelmet, amelyet korának „nagyjaival”, korlátolt és öntelt felfuvalkodottságukban gyűlölködő professzorokkal folytatott.

Semmelweistől az út egyenesen Listerig vezet, az oly egyszerű és mégis világosfejű kutatóig, aki a halhatatlan magyar tudós művét továbbfejlesztette és a „vak istennekkel”, az előítéletekben megdermedt katedra-tudósokkal szemben diadalra jut-tatta. Itt kapcsolódik be Robert Koch, a tuberkulózis-bacillus felfedezője. S a színesen váltakozó, kitűnően megírt mozaikok közé egyszerre egyéni gyászhangok szövődnek: az orvostörténész hőn szeretett hitvese gyomorrákban betegszik meg és még nincs mód a megmentésére! A kétségbeesett férj végigkérdezi a világ valamennyi nagy sebészét. Végre a bécsi Billroth hajlandó elvállalni az esetet, de a beteg időközben önkézeivel vet véget életének.

S elérkezünk az első szívműtéti! Még Billroth szerint „az a sebész, aki valaha megkísérelt, hogy szívsebet varrjon össze, biztos lehet abban, hogy kollégáinak a megbecsülését mindörökre eljátszotta.” S lám, Rehn az első szívseb összevarrásával megdöntötte a nagy sebész tételét!

A fordítás kisebb zökkenőktől eltekintve kifogástalan, de az ilyen írás jobb képeket érdemelt volna.

Dr. Weninger Antal

S. A. Morison

KOLUMBUSZ KRISTÓF, A TENGHERÉSZ

Gondolat. 236 old. Ara 24,50 Ft.

Morison az USA haditengerészetnél szolgált és a Harvard-egyetem tanára volt. Nevét főleg Kolumbusz Kristófra (1451—1506) vonatkozó történetírói munkássága tette ismertté.

Vitorlásban bejárta Kolumbusz útvonalait, s e művének bevezetésében ennek az útjának történetét mondja el.

A következő, az életrajzi rész elsősorban Kolumbusznak a nagy felfedezés előtti útjaival foglalkozik, valamint annak feltárásával, hogy a XV. sz. végén miért keresték oly elszántan az akkor Indiának nevezett távol-keleti országokba (Kína, Japán, India) vezető tengeri utat.

A mű többi része azzal a négy felfedezőúttal foglalkozik, melyet Kolumbusz a spanyol uralkodópár által rendelkezésére bocsátott hajókon abból a célból tett, hogy Spanyolország nyugati partjaitól kiindulva, folyton nyugati irányba hajózva elérje Ázsia keleti partját.

Morison a négy út (1492—1503) minden részletének tüzetes feldolgozását és az eredmények tömör összegzését adja. Mint tengerészeti szakember Kolumbusz elsősorban mint hajós érdekli, és őt minden idők egyik legnagyobb — ha nem legnagyobb — navigátorának tartja.

Mint embert olyannak mutatja be, aki a középkor és a reneszánsz határmezsgyéjén élt. Innen egyfelől mély vallásossága, másfelől tudományos érdeklődése, a szépség iránti érzéke, az élet szerete és a vágy benne az új után. Kiemeli bátorságát és akaraterejét, de rámutat hibáira is: nem mindig választotta meg jól embereit, túrta a bennszülöttek kifosztását, sanyargatását, sőt rabszolgaságba hurcolásuk körül tevékeny szerepe volt.

Az alapos forrástanulmányokra támaszkodó és bizonyos szépírói vonásokról is tanúskodó mű történészeknek lehetőséget nyújt a tárgy minden részletének megismerésére, de érdeklődéssel olvashatják azok is, akik érdeklődnek Kolumbusz és útjai iránt, melyek — ha

nem is közvetlenül — új irányt adtak a történelemnek.

A szöveget térképek és a felfedezett területekre vonatkozó fényképfelvételek egészítik ki.

M. S.

Tókei Ferenc

A KÍNAI ELÉGIA SZÜLETÉSE

Akadémiai. 236 old. Ara 40,— Ft.

A fiatal sinológus, aki eddig mint lektor, fordító, szerkesztő, jegyzetíró tevékenykedett az utóbbi öt-hat év szinte valamennyi kínaiból áttüzetett könyve körül, ezúttal mint egy nagyigényű, széles témájú tanulmány szerzője mutatkozik be.

Miért nem fejlődött ki az ókori Kínában epikus költészet, miért az elégia lett a régi Kína irodalmának legfőbb műfaja? — ezekre a kérdésekre keresi a választ értekezésében. Az okot Kína társadalmának sajátos fejlődésében jelöli meg, abban, hogy a felbomló ősközösséget i. e. az első évezredben patriarchális despotizmus váltotta fel, melyben a régi törzsi arisztokrácia kaparintotta meg a hatalmat, s elzárva az utat a valódi városi kultúra kialakulása előtt, a kínai civilizációt felemás formákba, zsákutcába kényszerítette, szárnyát szegte az epikus törekvéseknek, és elégikus világszemléletet oltott a költészetbe. Ez a magyarázat mindenestre gyökerénél ragadja meg a fölvetett esztétikai kérdést, csak éppen a szerző által kidolgozott formában kicsit túl tágnak és általánosnak érezzük ahhoz, hogy minden részletében eléggé meggyőzőnek hasson. Föltehető, hogy további munkássága során Tókei Ferenc még alkalmat keres érveinek árnyalatosabb kifejtésére.

Könyvének értékei inkább a műelemző fejezetekben csillognak. A kínai elégia előzményeit kutatva az ősi feliratos irodalom emlékeiben, a *Su King* néven emlegetett szertartásformula-gyűjteményben, az első filozófusok anekdotás példázataiban és a *Sing King* című — ma már nálunk is jól ismert — dalciklusban teljesen új, járatlan területre vezet a magyar olvasót, kitűnően tájékoztató kalauznak bizonyul. A nagy kínai elégiaköltő, Csü Jüan (vagy Tókei szakszerűbb átírásában: K'ü Jüan) verseit fejtegetve pedig, annak ellenére, hogy csak igen gyéren fennmaradt adatokból meríthet, érdekes arcképet fest erről a csodálatos erejű, lenyűgöző poétáról, akit szerinte nem valami népi vajákosnak, hanem a hatalommal összeittközésbe került, deklásszálódó arisztokrata értelmiség képviselőjének kell tekintenünk.

Tőkei Ferenc több helyt vitába száll a legfrissebb kínai tudományos munkák megállapításával. Ez nagyon örvendetes, mert egyrészt a szerző önálló véleményalkotó képességéről tanúskodik, másrészt azt bizonyítja, hogy a fontosabb kínai publikációk ma már nem elérhetetlenek

— k —

MŰSZAKI IRODALOM

TECHNIKA

Szerk. ifj. Gellért Oszkár
és Lukács Ernőné

Minerva. 1021 old. Ara 125,— Ft.

Az első világháború előtt igen kedvelt ifjúsági olvasmány volt *A technika vívmányai* című illusztrált díszmunka. Még a harmincas években is sokszor láttam gimnazisták kezében, ámbár akkorra már jócskán elavult. Hasonló terjedelmű és tárgyú könyv azóta sem jelent meg magyarul, noha a technika, s vele együtt a technikai érdeklődés rohamléptekkel haladt előre. Ezért könyvkiadásunk régi adósságot törlesztett *A kultúra világa* című sorozat 2. kötetének, a *Technikának* a megjelentetésével. (A sorozatról részletes ismertetést közölt folyóiratunk múlt évi 9. száma.)

A könyv sokoldalú tartalmáról fogalmat ad a főbb fejezetek felsorolása: Energiaforrásaink és erőegyeink. Atomenergia. Bányászat. Kohászat. Gép az iparban. Kémia a technika szolgálatában. A fény a tudomány és a technika szolgálatában. Nyomdaipar. Villamosság. Sugárzások. A közlekedés.

Mindegyik fejezetét kiváló szakember írta. A huszonegy szerző — köztük olyan nevek, mint Öveges József — feladatát általában jól oldotta meg. Hasonló jellegű műveknél a legnehezebb eltalálni a népszerűsítő és a tudományos jelleg közti helyes arányt. Ebből a szempontból a kötet igen sikerült. Az egyes fizikai-kémiai folyamatokat, a különféle iparágak technológiáját érthetővé tudja tenni a kevés természettudományi-műszaki képzettséggel rendelkezők részére, s ugyanekkor a szakembereknek is tud a saját szűkebb szakmájukon kívüli eső dolgokról újat, érdekeset mondani. Egyes fejezetei rendkívül érdekesek, mint például *A műszaki forradalom* küszöbén című, amely a gondolkozó és számoló gépekről, az automatizálásról, az ember nélküli gyárákról szól.

A megértést elősegítik a jól kiválasztott illusztrációk. Reprodukálásuk azon-

ban nem tökéletes. A fényképek — hozzávetőlegesen a képanyag harmadrésze — nem elég élesek.

A könyv a technika szédítően nagy területét ismerteti — legalább nagy vonásokban. A legújabb eredmények mellett, igen ügyesen, a jövő problémáira is felhívja a figyelmet, beszél azokról a tervekről, amelyek megoldásán még csak most dolgoznak a tudósok. Az ezer lap terjedelem azonban e feladat nagyságához viszonyítva igen kevés, s így a technika mérhetetlenül sok ága közül néhány szükségszerűen kimaradt. Például szívesen olvastunk volna a levegőkondicionálásról, ultrahangról, dokumentációs szelektáló gépekről... De ezeknek hazai felhasználása még a kezdet kezdetén áll és tárgyalásuk esetén valószínűleg más, fontosabb témák maradtak volna ki. Így is van néhány olyan tárgykör (hidépítés, távfűtés), amely igen sok embert érdekel, s így számukra feltétlenül helyet kellett volna szorítani.

A terjedelemnek az egyes tárgykörök közti elosztása nem elég egyenletes. Különösen feltűnő a nyomdaipar viszonylagosan túl részletes ismertetése. Akármilyen nagy a nyomtatott betűnek és a könyvnek a fontossága, a róluk szóló fejezetnek nem volna szabad hosszabbnak lennie, mint *A gép az iparban* címűnek. Ez utóbbi ugyanis magában foglalja a szerzőszámgepek, élelmiszeripar, mezőgazdasági gépek, ruha- és papírgyártás, építőipar és a különféle mérőműszerek tárgyalását, de a kis terjedelem miatt természetesen a kelleténél rövidebben.

A kötet használhatóságát az említett hiányosságok nem csökkentik lényegesen. Nagy örömet fog ez szerezni mindenkinek, aki érdeklődik a technika kérdéseiről. Korszerű ismeretanyaga és jó stílusa miatt alkalmas arra, hogy az egyre növekvő politechnikai érdeklődést kielégítse, s ugyanekkor propagálja is.

Jenőfi M. Imre

*

Rádiótechnikai kislexikon (Műszaki Könyvkiadó, 1959. 914 oldal, 621 ábra, kötve 55 Ft): a híradástechnika 24 kiváló szakembere állította össze a rádiótechnikában és a rádiótechnikával határos területeken előforduló alapfogalmak gyűjteményét. A több ezer címszót lexikon-szerűen, ábécés felsorolásban közli, rövid ismertetéssel, a fontosabb áramkörök felépítésének megértését elvi kapcsolási rajzokkal könnyíti meg. A segédkönyvként használható kiadvány célja, hogy elősegítse a rádiótechnikusok, rádióamatőrök, mérnökök tájékozódását a szakterületen.

T. O.

KÖNYVISMERTETÉSEK ÉS IRODALMI CIKKEK JEGYZÉKE

POLITIKAI-, ISMERETTERJESZTŐ-, TUDOMÁNYOS-, ÉS SZAKIRODALOM:

- Halász Etöd: Thomas Mann. Élet és Irodalom, nov. 6. (Timár Gy.)
- A Haydn-évforduló kiadványai. (Horányi Mátyás: Eszterházi vígasságok, — Haydn művei az Országos Széchényi Könyvtár zenei gyűjteményében, — Haydn: Búcsúszimfónia. (Magyar Nemzet, nov. 18. (Flórián László).
- Helytörténeti kiadványok a Magyar Tanácsköztársaságról. Párttörténeti közlemények. 3-4. sz. (L. Nagy Zsuzsa.)
- Nikelszky Géza: A Zsolnay gyár művészete. Jelenkor. 5. sz. (Harcos Ottó).
- Pestalozzi Válogatott Művei. Népszava, nov. 5. (F. L.)
- Schiller Magyarországon. (Összeáll.: Albert Gábor, D. Szemző Pirokska, Vízkelety András.) Népszabadság, nov. 21. (P. S.)
- Simon Gyula: Neveléspolitikai dokumentumok az ellenforradalmi rendszer időszakából (1919-1931). Népszabadság, nov. 5. (T. L.) — Köznevelés, nov. 11. (P. J.)
- Szabolcsi Bence: A melódia története. MTA Nyelv- és Irod. Tud. Oszt. Közl. 1-2. sz. (Ujfalussy József).
- Szabolcsi Bence: A zene története az őskortól a XIX. század végéig. MTA Nyelv- és Irod. Tud. Oszt. Közl. 1-2. sz. (Ujfalussy József).
- Új Magyar Lexikon I. Népszava, nov. 29. (V. G.)
- Walkó György: Bertolt Brecht. Élet és Irodalom, nov. 6. (Illés László).

SZÉPIRODALOM

- Andrássy Lajos: Oszlik a köd. Magyar Nemzet, nov. 11. (Pomogáts Béla.)
- Beniuc: Villámok és csillagok. Kortárs, nov. (Illés Lajos.)
- Csukovszkij: A balti égbolt. (Ford. Radó György) Esti Hírlap, nov. 7. (A. G.) — Élet és Irodalom nov. 20. (Lukács Imre.)
- Erdődy János: A negyedik lovas. Népszabadság, nov. 21. (P. S.)
- Fekete Gyula: A kék sziget. Népszabadság, nov. 8. (Illés Béla.)
- Hamvas H. Sándor: Éjszakában. Népszabadság, nov. 28. (M. A.)
- Harlemlí árnyak. (Néger költők ant. Ford. Komlós Aladár.) Magyar Nemzet, nov. 5. (Tamás István.)
- Hoffmann: Brambilla hercegnő. Népszabadság, nov. 21. (H. Z.)
- Karázs József: Tél a tavaszban. Magyar Nemzet, nov. 11. (Pomogáts Béla.)
- László Anna: Szilveszter éjszakája. Népszabadság, nov. 28. (B. G.)
- Mai francia elbeszélők. Magyar Nemzet, nov. 5. (Tamás István.)
- Monoszlőy M. Dezső: Csak egyszer élünk. Élet és Irodalom, okt. 30. (Sz. Gy.)
- Ngüin Ngok: Nup, a hegyek hőse. (Ford. Vándor Györgyi.) Élet és Irodalom, nov. 27. (Térfl.)
- Pilinszky János: Harmadnapon. Népszabadság, nov. 3. (Péter Imre.) — Virgília, nov.
- Schwarz-Bart, André: Az utolsó Igaz. Élet és Irodalom, nov. 20. (Bajomi Lázár Andre.)
- Szentiványi Kálmán: Az előénekes. Esti Hírlap, nov. 18. (hf.)
- Szilágyi György: Az első szó jogán. Esti Hírlap, nov. 18. (hf.)
- Szöke József: Az asszony vár. Élet és Irodalom, nov. 20. (Seres József.)
- Walsh: Szélmalomharc. (Ford. Karig Sára.) Nagyvilág, nov. (Ungvári Tamás.)

IFJÚSÁGI IRODALOM:

- Balázs Béla: Karcsi kalandjai. Kortárs, nov. (Toth Sándor.)
- Nagy Zsuzsa: A huszonegyedik óra. Népszabadság, nov. 28. (B. G.)

MEGEMLEKEZÉSEK — ÉVFORDULÓK

- Kazinczy Ferencről.* Bóka László: A mi Kazinczynk. Élet és Irodalom, okt. 30. Csátkai Endre: Kazinczy Ferenc könyvtárából származó kolligátum. Magyar Könyvszemle 4. sz. — Gyáriás Imre: Egy életmű példaadása. Borsodi Szemle. 5. sz. — Kabdebó Lóránt: Kazinczy Ferenc és Dayka Gábor kapcsolata. Borsodi Szemle 5. sz. — Kordos László: Ember vagy árnyék — rajzolat. K. a Levelek tükrében. Borsodi Szemle 5. sz. — Szauder József: A kétszázéves Kazinczy. Kortárs, nov.
- Madarász Emil 75 éves.* Népszabadság, nov. 12. (Illés Béla.) — Népszava, nov. 12. (G. Sz. L.) — Magyar Nemzet, nov. 12.) — Esti Hírlap, nov. 12. — Élet és Irodalom, nov. 20.
- Friedrich Schillerről (1759-1805).* Népszabadság, nov. 10. (Illés László.) — Népszava, nov. 10. (Szombathelyi Ervin.) — Oltványi Ambrus: „A mi nagy ébresztőnk.” A 200 éves Schiller és a magyar irodalom. Magyar Nemzet, nov. 10.
- Szimonidesz Lajos 75 éves.* Magyar Nemzet, nov. 5.
- Vikár Béla emlékezete.* Nyelvtudományi Közlemények. 2. sz. (Korompai Bertalan.)

IRODALMI CIKKEK:

- Bóka László: Radnóti eleven emléke. Magyar Nemzet, nov. 8.
- Fáy Árpád: A Német Demokratikus Köztársaság irodalmi életéről. Valóság. 5. sz.
- Hankiss Elemér: Kép és szó. Jegyzetek három irodalomtörténeti képekönkről. Világirodalmi Figyelő. 2. sz.
- Hermann István: „A költészet nem disszonancia”. (Gyulai Párlól.) Magyar Nemzet, nov. 8.
- Kabdebó Lóránt: A politikus műfordító. — Gábor Andor versfordító pályája. Borsodi Szemle 5. sz.
- Kelemen Ferenc: Juhász Gyula és a színház. Marosvidék, szept.
- Király Gyula: A szocialista realizmus művészi színvonaláért. Világirodalmi Figyelő. 2. sz.
- Kockzák Sándor: A külváros epikusa. — Töredékes portré Nagy Istvánról. Kortárs, nov.
- Kókay György: Az első magyar ismeretterjesztő folyóirat. Valóság. 5. sz.
- Lovás Márton: Gorkij és Lenin. Valóság. 5. sz.
- Pusztai József: A Hold-utazás — a legújabb költészetben. Jelenkor 5. sz.
- Rába György: Maupassant és a modernek. Világirodalmi Figyelő 2. sz.
- S. I.: Az albán irodalom fellendülése. Élet és Irodalom, nov. 27.
- Sőtér István: Slowacki költészete. Élet és Irodalom nov. 20.
- Z. Szalai Sándor: Az élő irodalom problémáiról. Élet és Irodalom, nov. 6.
- Sziklai László: A magyar-cseh irodalmi kapcsolatok kérdése a legújabb cseh folyóiratokban. Világirodalmi Figyelő. 2. sz.
- Ungvári Tamás: A detektívregény halála. Magyar Nemzet, nov. 28.
- Vajda György Mihály: Osztrák irodalom — magyar szemmel. Világirodalmi Figyelő 2. sz.

Összeállította: Nagydiósi Gézáné

FENNÁLLÁSÁNAK TÍZÉVES ÉVFORDULÓJÁT ünnepelte a Baranya megyei közművelődési könyvtárhálózat november 7-én. Ez alkalommal a Megyei Könyvtár kölcsönzőjében bensőséges ünnepség keretében dr. Csorba Győző, a könyvtár helyettes vezetője ismertette a tízéves fejlődést, majd Lemle Géza, a Megyei Tanács VB Művelődéstügyi Osztály népművelési csoportvezetője méltatta a tízéves évforduló jelentőségét, visszatekintve a megtett útra s vázolta a jövő fejlődés irányát és lehetőségeit.

Különös szeretettel köszöntötte azt a 12 falusi könyvtárost, akik a megalakulástól kezdve önzetlenül dolgoztak a magyar könyvtárugy sikeréért, de köszönetet mondott azoknak is, akik később csatlakoztak a mozgalomhoz, s ma lelkes segítők a falusi dolgozó nép kulturális felemelkedésének.

Ezután a jutalmak és oklevelek kiosztására került sor, végül az Emberi sors c. szovjet film megtekintésével ért véget az ünnepség (J. D. P.)

100 KÖTET KÖNYV VÁSÁRLÁSÁRA ADOTT ENGEDÉLYT A Művelődéstügyi Minisztérium a nyírbátori Járási Könyvtárnak külön keretből, azt remélvén, hogy a könyvtár e lehetőséget rendkívül gyenge forgalmi anyagának javítására használja fel. A Járási Könyvtár a felhatalmazás alapján 109 művet, összesen 120 db könyvet vásárolt 6361,70 Ft értékben. Néhány a megrendelt művekből:

1 db Aggházy Mária: Régi magyarországi faszobrok	280,— Ft
1 db Kiss Ferenc—Szentágotthai János: Az ember anatómiájának atlasza. 1. köt.	124,— Ft
1 db Budapest régiségei. A Budapesti Történeti Múzeum évkönyve 18. Szerk. Gerevich László	170,— Ft
1 db A hetvenöt éves Magyar Állami Operaház	85,— Ft
1 db Horányi Mátyás: Eszterházi vígasságok	140,— Ft
2 db Bödey József—Szily Ernő: Magyar-német szemléltető szótár	80,— Ft
2 db Karinyth Frigyes: Az egész város beszél. Karcolatok. 1—4. kötet	140,— Ft
1 db Thaly Tibor: A 200 éves Városliget	28,— Ft
2 db Comenius, Johannes Amos: A látható világ	80,— Ft

Kérdés, hogy a könyvtár a kiválasztásnál a könyvek árát, vagy a gyűjtőkörét vette-e alapul? Úgy tűnik, hogy az előbbit. (T. Á.)

KÉTÉVES TOVÁBBKÉPZÉS FOLYIK a Baranya megyei közművelődési könyvtárhálózat főhivatású könyvtárosai számára a pécsi Megyei Könyvtárban. Novemberben kezdődött meg a második év anyagának tárgyalása. Minden hónapban egy teljes napon át tart az elméleti és gyakorlati továbbképzés, melyen nemcsak a szakmai kérdéseket tárgyalják meg, hanem ezen felül kitérnek az általános műveltség fejlesztését és a politikai tisztántartást szolgáló kérdésekre is. (J. D. P.)

A BERZSENYI DÁNIEL Megyei Könyvtár színműtára nagy segítséget nyújt Vas megye öntevékeny színjászainak. A Megyei Tanács, látván a színműtár nagy forgalmát, tiszteletdíjas kezelő megbízásával segítette a könyvtárat. A rendezésben jártas új munkatárs a heti hat óra kölcsönzés alatt szaktanácsadással is szolgál az együttteseknek. Októberben 77. novemberben pedig 189 volt a kikölcsönzött színművek száma. A színműtár műsortanácsadója elkészült, s hamarosan kikerül a nyomdából. (K. L.)

KÖNYVTÁRLÁTOGATÁSRA HÍVTA MEG A KÖZELMÚLTBAN a III. ker. 8. sz. Szabó Ervin Könyvtár a Zrínyi Ilona Általános Iskola V/c osztályát. A gyermekek Sikolya Ferencnek Szabó Ervinről szóló előadása után megismerkedtek mind a felnőtt, mind a gyermekrésszelleggel, és megtekintették a gyermekrajzkiallítás anyagát is. A gyermekrészellegben mindegyikük 2—2 könyvjelzőt kapott ajándékba. A jól sikerült látogatás után az iskola vezetősége szerkesztőségünknek küldött levélben köszönte meg a 8. sz. könyvtár segítségét, amelynek hatása az iskolai munkában is érezhető: „Jutalom tanítványaim számára, ha megkapják az engedélyt, hogy beiratkozhasználnak a könyvtárba” — írja **Marczinkó Ilona** általános iskolai tanár **A Könyvtárosnak**, és arra kéri a könyvtár, különösen a gyermekrészleg dolgozóit, hogy a jövőben is legyenek az iskola segítségére az ifjúság nevelésében.

MÓDSZERTANI TANÁCSOT HÍVTAK ELETRE Bács megye legjobb könyvtárosaiból a könyvtári munka javítása céljából. A Bács-Kiskun Megyei Könyvtár módszertani tanácsa december 4-én tartotta alakuló ülését, amelyen **Sallai István**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője is részt vett, és értékes tanácsaival támogatta az alakulás és szervezés munkáját. Az első ülésen beható vita után a következőkben határozattal meg a megyei módszertani tanács feladatait:

1. A különböző típusú könyvtárak tanulmányozása a megye és az ország területén, és a megfigyelt, legjobb könyvtári munkamódszerek közvetítése a megye könyvtárosaiknak.
2. Módszertani segítségnyújtás a megye közművelődési és mas típusú könyvtárai számára.
3. A megyei könyvtárostovábbképzés munkájának segítése.

A tanács egy-egy tagja a munkaköréhez tartozó különleges szakfeladatok elvégzésében is segítséget nyújt a többi könyvtárosoknak.

A Bács-Kiskun megyei könyvtári módszertani tanács tagjai: **Fenyvessiné Góhér Anna** megyei könyvtárvezető, **Kovács Pál** megyei könyvtárvezetőhelyettes, **Fazekas Istvánné**, az SZMT megyei könyvtárárnak vezetője, **Fekete Dezso**, **Gira László**, **Martonosi Pál** járási könyvtárvezetők, **Bárdos Ferenc** járási könyvtáros, **Vető Györgyné** községi könyvtáros, **Bozóky József** és **Jócs Ferenc**, a Megyei Könyvtár munkatársai.

A tanács tagjai szívesen fogadták a tanács létesítésének gondolatát, és készségesen vállalkoztak a számukra többletmunkát jelentő, újszerű, szép feladatok ellátására. (F. G. A.)

A CSEPEL AUTÓGYÁR KÖNYVTÁRÁNAK 10 000 kötete van. Az üzem területén — a különböző üzemszékben — 7 fiókkönyvtár működik 700—1000 kötet könyvvel. A fiókkönyvtárakat igen lelkes, társadalmi munkás könyvtárosok kezelik. A központi könyvtár szűkös helyiségviszonyok között dolgozik, de már készülnek a tervek, melyek szerint az újonnan felépülő kultúrothonban nyer elhelyezést a könyvtár is. (G. Zs.)

EGÉSZSÉGÜGYI ELŐADÁSOKAT VETT FEL MAGNETOFONSZALAGRA a szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtár Módszertani csoportja. A művelődési autó kölcsönző állomásain nagy sikert aratnak az előadások. (K. L.)